

Павлодар педагогикалық университетінің
ғылыми, ақпараттық-талдамалы журналы
Научный информационно-аналитический журнал
Павлодарского педагогического университета

2004 жылдан шығады
Основан в 2004 году

**ҚАЗАҚСТАН
ПЕДАГОГИКАЛЫҚ
ХАБАРШЫСЫ**

**ПЕДАГОГИЧЕСКИЙ
ВЕСТНИК
КАЗАХСТАНА**

I '2022

ПЕДАГОГИЧЕСКИЙ ВЕСТНИК КАЗАХСТАНА
СВИДЕТЕЛЬСТВО
о постановке на учет средства массовой информации
№9076-Ж
выдано Министерством культуры, информации и спорта Республики Казахстан
25.05 2008 года

РЕДАКЦИОННАЯ КОЛЛЕГИЯ

Главный редактор

Ж.О. Жилбаев, председатель правления-ректор ППУ, канд. пед. наук, профессор (ППУ, г. Павлодар, Казахстан)

Зам. главного редактора

Б.А. Жетписбаева, доктор пед. наук, профессор (КарУ им. Е.А. Букетова, г. Караганды, Казахстан)

Ответственный секретарь

А.Н. Ахмульдинова, старший преподаватель (ППУ, г. Павлодар, Казахстан)

Члены редакционной коллегии

• *Серия «Психолого-педагогическое образование»*

Л.С. Сырымбетова (научный редактор серии), кандидат пед. наук, профессор (ППУ, г. Павлодар, Казахстан)

А.Ж. Аплашова, кандидат психол. наук, ассоциированный профессор (ППУ, г. Павлодар, Казахстан)

О.Г. Смолянинова, доктор пед. наук, профессор (СФУ, г. Красноярск, Россия)

Л.А. Шкутина, доктор пед. наук, профессор (КарУ им. Е.А. Букетова, г. Караганды, Казахстан)

М.И. Оразхановна (тех.секретарь серии), кандидат филол. наук (ППУ, г. Павлодар, Казахстан)

• *Серия «Социально-гуманитарное образование»*

З.К. Темиргазина (научный редактор серии), доктор филол. наук, профессор (ППУ, г. Павлодар, Казахстан)

Бекен Сағындықұлы, доктор филол. наук, профессор (ППУ, г. Павлодар, Казахстан)

К.С. Ергалиев, кандидат филол. наук, ассоциированный профессор (ППУ, г. Павлодар, Казахстан)

В.П. Синячкин, доктор филол. наук, профессор (РУДН, г. Москва, Россия)

С.А. Осокина, доктор филол. наук, профессор (АлтГУ, г. Барнаул, Россия)

Г.Е. Отепова, доктор ист. наук, профессор (ППУ, г. Павлодар, Казахстан)

С.В. Николаенко, доктор пед. наук, профессор (ВГУ им. П.М. Машерова, г. Витебск, Беларусь)

Малгожата Лучик, хабилитированный доктор наук, профессор (Зеленогурский университет, г. Зелена-Гура, Польша)

Ж.Б. Ибраева, кандидат филол. наук, доцент (КазНацЖенПУ, г. Алматы, Казахстан)

С.Н. Сутжанов, доктор филол. наук, профессор (ППУ, г. Павлодар, Казахстан)

В.А. Клименко, доктор соц. наук, профессор (Советник Исполнительного комитета СНГ, г. Минск, Беларусь)

• *Серия «Естественно-математическое и техническое образование»*

Ж.К. Шоманова (научный редактор серии), доктор техн. наук (ППУ, г. Павлодар, Казахстан)

В.В. Ларечкин, доктор техн. наук, профессор (НГТУ, г. Новосибирск, Россия)

А.С. Жумаханова, кандидат химических наук (ИТКЭ им. Д.В. Сокольского, г. Алматы, Казахстан)

Р.З. Сафаров, кандидат химических наук, доцент (ЕНУ им. Л.Н. Гумилева, г. Нур-Султан, Казахстан)

А.А. Жубанова, доктор биологических наук, профессор (КазНУ им. Аль-Фараби, г. Алматы, Казахстан)

Ж.Д. Мусаев (тех. секретарь серии), магистр педагогики (ППУ, г. Павлодар, Казахстан)

• *Серия «Менеджмент в образовании»*

О.Б. Боталова (научный редактор серии), кандидат педагогических наук (ППУ, г. Павлодар, Казахстан)

Г.Р. Аспанова, доктор философии (PhD) (ППУ, г. Павлодар, Казахстан)

З.Е. Жумабаева, кандидат педагогических наук, профессор (ППУ, г. Павлодар, Казахстан)

А.Ж. Мурзалинова, доктор педагогических наук, профессор (Филиал АО «НЦПК «Орлеу» «Институт повышения квалификации педагогических работников по Северо-Казахстанской области», г. Петропавловск, Казахстан)

Б.А. Тургунбаева, доктор педагогических наук, профессор (КазНПУ им. Абая, г. Алматы, Казахстан)

Р.К. Сережникова, доктор педагогических наук, профессор (Санкт-Петербургский военный ордена Жукова институт войск национальной гвардии Российской Федерации, г. Санкт-Петербург, Россия)

Т.Ю. Шелестова, доктор философии (PhD) (КарУ им. Е.А. Букетова, г. Караганды, Казахстан)

А.Т. Жандилова (тех.секретарь серии), магистр (ППУ, г. Павлодар, Казахстан)

Технический секретарь: Ж.Б. Узыканов

Тематическая направленность журнала «Педагогический вестник Казахстана»: педагогические, гуманитарные, социальные науки, образование.
Периодичность: 4 номера в год. Язык публикуемых статей: казахский, русский, английский.

© Павлодарский педагогический университет

*Жаратылыстану-математикалық және техникалық білім
Естественно-математическое и техническое образование*

Д.К. Ахшолова, Б.А. Найманов, Ә.Б. Найманова Мектептің математика курсына практикалық мазмұнды есептерді шығару жолдары	6
Н.Л. Блок, К.М. Мухамедиева Использование онлайн-сервисов как средства повышения эффективности обучения по информатике учащихся школ	16
О.В. Белякова, О.С. Ачкинадзе Организация проектной деятельности учащихся при изучении химии в школе	29
А.Ю. Волочаев, Д.Б. Абыкенова Автоматизированная информационная система для публикации и рецензирования научных статей	43
Д.Б. Тусупова, Б.А. Найманов, Ә.Б. Найманова Алгебра және анализ бастамалары курсына пәнаралық байланыстарды жүзеге асыру жолдары	50
D.B. Sekenova, B.T. Kulbaeva Features of distance learning as mean of digitizing the educational environment	60

*Әлеуметтік-гуманитарлық білім
Социально-гуманитарное образование*

Р.Б. Альжанов Проблематика средневековой истории Казахстана в рамках преподавания в высшей школе	68
С.Б. Кибатова Өтеген Күмісбаев зерттеулеріндегі қазақ-парсы әдебиеттерінің байланысы жайында	75
З.Р. Каркенова Преподавание истории в XXI веке: актуальные методы интерактивного обучения	84
И.И. Кофтанюк, Б.Т. Кульбаева Проблемные аспекты и условия эффективного применения метода проектов на уроках английского языка	90

В.Д. Nygmetova, A.S. Gazizova Project technologies in the formation of communicative skills of students in the English lesson	98
М.А. Рамазанова, А.К. Акылбекова К вопросу раннего обучения иностранному языку в современных условиях образования.....	108
Г.К. Сагинаева, А.К. Жетпісбай Оқылымды үйретуде нейролингвистикалық бағдарламалау техника- ларын қолдану	115
Ж.М. Байгожина, А.Ю. Абрарова Ақпараттық коммуникациялық технологиялар қашықтықтан оқыту- дың тәсілі ретінде.....	127
К.Я. Сенина, Б.Т. Кульбаева Интеграция форм смешанного обучения иностранному языку в образовательном пространстве Республики Казахстан	142
А.А. Пишукова Актуальные проблемы учебников по истории	152

*Психологиялық-педагогикалық білім
Психолого-педагогическое образование*

А.Б. Айгожина, Б.Ғ. Сарсенбаева Отбасы өміріндегі дағдарыстық мәселелері.....	161
З.Е. Жумабаева Структура и содержание учебного пособия для педагогических колледжей.....	168
А.Ж. Аплашова, А.М. Байжан Болашақ білім беру психологтарын инклюзивтік білім беру жағдайындағы жұмысқа дайындау	176
Г.К. Каршиева, Б.М. Жапарова Инклюзивті білім беру жағдайында болашақ бастауыш сынып мұғалімдерін ақпараттық-коммуникациялық технологияларды қолдануға даярлау.....	183
А.К. Валиева, М.А. Кененбаева Бастауыш мектепте математика сабақтарында мультимедиялық технологияларды қолданудың маңызы.....	198

Н.А. Табелдинова, Ә.М. Оңалбай, Б.Ғ. Сарсенбаева, А.Қ. Сатынская Психологиялық-педагогикалық әдебиеттерде бейімделу процесінің кейбір мәселелері.....	207
Z.K. Kulsharipova, N.K. Makhmetova, K.D. Baklanova English language integration in the natural science cycle subjects	213
М.Ш. Алинова, Э.К. Арынгалина Активизация деятельности учителя и ученика на уроках художест- венного труда	221
А.Ж. Аплашова, М.К. Нажипов, Г.С. Аяпбергенова Ж.Т. Кенжебаева, А.Е. Мухаметкаиров Болашақ мұғалімнің білім беру кеңістігіндегі сауықтыру іс-әрекетіне дайындығын қалыптастыру	232
Ж.С. Антихович, А.А. Морозов, К.В. Окатенко Технология формирования творческого потенциала будущего учителя физической культуры.....	245
Авторларға арналған ереже Правила для авторов	252

УДК 51
МРНТИ 27.01.45

Д.К. Ахшалова¹, Б.А. Найманов¹, Ә.Б. Найманова¹

*¹ Жаратылыстану жоғары мектебі,
Павлодар педагогикалық университеті,
Павлодар, Павлодар облысы, Қазақстан Республикасы
e-mail: Dar_nur@bk.ru*

МЕКТЕПТІҢ МАТЕМАТИКА КУРСЫНДА ПРАКТИКАЛЫҚ МАЗМҰНДЫ ЕСЕПТЕРДІ ШЫҒАРУ ЖОЛДАРЫ

***Аңдатпа.** Мақалада математиканы оқыту процесінде мазмұнды есептер басты рөл атқаратыны жайлы және оларды шығару жолдары қарастырылды. Практикалық мазмұнды есептер теория мен практиканы, өмір мен ғылымды байланыстыратын міндеттер. Тапсырмалардың рөлі өте зор: олар оқушылардың логикалық ойлауын дамытуға, пәнге деген танымдық қызығушылықты қалыптастыруға, сонымен қатар мектеп оқушыларының шығармашылық мүмкіндіктерін ашуға ықпал етеді. Бұл орайда практикалық мазмұнды тапсырмалардың ерекше орын алады. Практикалық мазмұны бар математикалық есептер, басқа оқу пәндеріндегі математиканың қолдануын ашатын, оны қазіргі өндірісті ұйымдастыруда, технология мен экономикада, қызмет көрсету саласында, тұрмыстық операцияларды орындау кезінде, күнделікті өмірде пайдаланатын есептерде кеңінен қолданысын байқаймыз.*

Математиканы оқытудың практикалық бағыты оның мазмұны мен әдістерін есептерді шешу процесінде математикалық теорияны зерттеуге, оқушыларда тәуелсіз іс-әрекеттің басқа дағдыларын қалыптастыруға бағыттауды қарастырады.

Сонымен қатар қолданбалы есептердің өзектілігі олардың II-сыныпта тапсыратын ҰБТ-да, халықаралық зерттеулерде математикалық сауаттылық пәнінде кеңінен қолданғанын атап өткен жөн. Математикадағы практикалық есептерді шығарудың тағы бір жолы математикалық модельдеуге негізделген. Қолданбалы бағытты жүзеге асыру үшін мектеп оқушыларына модельдеу элементтерін үйретуді ұйымдастыру қажет, бұл дидактикалық тұрғыдан есептерді шешу процесінде орындалатын тәрбиелік әрекеттер болып табылады.

***Тірек сөздер:** практикалық мазмұны, теория мен практика, өмір мен ғылым, математикалық сауаттылық, математикалық модельдеу.*

Кіріспе

Жалпы мектептің негізгі міндеттерінің бірі оқушыларға белгілі бір білім көлемін жеткізіп қана қоймай, олардың танымдық қызығушылықтарын арттырып, білім мен білік дағдыларын өз бетінше меңгеруге, оларды өмірде қолдана білуге

тәрбиелеу болып табылады. Сондықтан «оқушылардың білімге деген құштарлығын қалай арттыруға болады?» деген сұрақ әлі күнге дейін өзекті болып келеді. Ал оған нақты жауап іздер болсақ, яғни оқушылардың қызығушылықтарын тудырту керек. Ол үшін әр оқушының сабақта белсенді болуын, ынталы, көңілді жұмыс істеуін қадағалап, осыны білуге құмарлық танытқандарына, терең танымдық қызығушылықтың пайда болуына жағдай жасау керек. Әсіресе жасөспірім шақта белгілі бір пәнге деген тұрақты қызығушылық пен бейімділік қалыптаса бастаған кезде өте маңызды. Дәл осы кезеңде математиканың тартымды жақтарын, өмірде маңызды қолданысын ашуға ұмтылу керек.

Математика пәні күрделі пән болғандықтан, оқушының қарастырылып жатқан материалға қызығушылығын және сабақ бойы оның белсенділігін қалай сақтау керектігі туралы ойлануға мәжбүр етеді. Осыған орай, оқушыларының ой-өрісін белсендіретін, өз бетімен білім алуға түрткі болатын оқытудың жаңа тиімді әдістері мен әдістемелік тәсілдері іздестіру керек. Яғни, қазіргі таңда математика сабағында оқушының алған ақпаратты меңгеріп қана қоюы жеткіліксіз. Бұл жерде білім деңгейі, білік дағдаларымен қатар өздігінен білім алуын қалыптастыра алуы өте маңызды.

Материалдар және әдістер

Математиканың қазіргі өмірмен тікелей байланысын, пәнаралық байланыстарды мүмкіндігінше толық ашу үшін практикалық мазмұнды есептер шығару керек және оқушыларға ұсыну қажет. Практикалық мазмұндағы есептерді шешу шығармашылық жобалар түрінде де ұсынуға болады. Мысалы: «Менің бөлмедегі жөндеу», «Залдың мерекелік безендірілуі», «Кредитке жабдық сатып алу», «Социологиялық сауалнама» т.с.с.

Жалпы практикалық мазмұнды есептерді шешу бірнеше кезеңнен тұрады. Олардан формалау, іске асыру және интерпретациялауды айта аламыз. Қазіргі оқулықтарда берілген мәтінді есептерді де қолданбалы деп санауға болады. Дегенмен қазіргі оқулықтардың көпшілігі мектеп оқушыларын сипатталған заттардың немесе құбылыстардың сандық сипаттамаларын анықтауға бағыттайтынын атап өткен жөн. Болашақта мұндай тапсырмаларды қайта тұжырымдап, өзгерту қажет.

Математикада мәтінді есеппен жұмыс істеудің келесі принциптері бөлінеді:

1. Есептерді шешуде практикалық әдістерді қолдану: іздеу, анықтамалық әдебиеттерді, дидактикалық материалдарды пайдалану, зерттеу және т. б.
2. Мәселені шешудің әртүрлі жолдарын қарастыру және ең жақсы нұсқаны таңдау.
3. Оқушыларды практикалық мазмұнды есептерді шешудің әр кезеңінде оқыту.
4. Есептердің шығару жолын талаптарға сай орындау.

Сонымен математиканы оқытудың қолданбалы бағытын күшейтудің негізгі құралы тапсырмалар болып табылады, бірақ бұл тапсырмалар дұрыс таңдалған жағдайда бір шартпен ғана қорытынды жасауға болады. (Бидосов Ә. 1989)

Практикалық мазмұны бар математикалық тапсырма (қолданбалы тапсырма) деп сюжеті сабақтас оқу пәндеріндегі математиканың қолданбалы бағыттарын ашатын, ұйымда, технологияда және экономикада, қызмет көрсету саласында, күнделікті өмірде қолданылуын енгізетін тапсырма деп түсініледі.

1. Қозғалысқа арналған есептер. Оларға қайықтың, теплоходтың немесе кемеңің судағы қозғалысы; автомобильдердің, мотоциклдердің қозғалысы; жолда жаяу жүргіншілердің қозғалысы; бір бағытта немесе қарама-қарсы бағытта қозғалыстар және т.б. (Мордкович А.Г. 2013)

Есеп 1. М қаласынан N қаласына қарай автобус 40 км/сағ жылдамдықпен шықты. Бір ширек сағаттан кейін ол N қаласынан келе жатқан жеңіл көлікті кездестірді. Бұл көлік M қаласына жетіп, 15 минуттан кейін N қаласына қарай шығып, N қаласынан 20 км жерде автобусты басып озды. Егер машинаның жылдамдығы 50 км/сағ болса, ол M және N қалаларының арасындағы қашықтығы қандай.

Шешуі: M және N қалаларының арақашықтығын x деп белгілейік

$$\frac{40 \cdot \frac{1}{4}}{50} + \frac{1}{4} + \frac{x-20}{50} = \frac{x-20-40 \cdot \frac{1}{4}}{40};$$

$$\frac{1}{5} + \frac{1}{4} + \frac{x-20}{50} = \frac{x-30}{40};$$

$$40 + 50 + 4x - 80 = 5x - 150$$

$$x = 160 \text{ км}$$

Есеп 2. Екі ағайынды мектептен үйге бірдей жылдамдықпен келе жатыр. Бірде мектептен шыққаннан кейін 15 минут өткен соң, біріншісі мектепке қарай жүгірді де мектепке жетіп, қайтадан ағасын қуып жетуге асықты. Жалғыз қалған ағасы үйіне 2 есе баяу жүруді жалғастырды. Бауыры ағасын қуып жеткенде, олар бұрынғы жылдамдығымен жүріп, үйге әдеттегіден 6 минут кеш келді. Ағайындардың біріншісінің жылдамдығы олардың қалыпты жүру жылдамдығынан неше есе артық? (Мордкович А.Г. 2013)

Шешуі. v қалыпты жүру жылдамдығы болсын. Содан кейін t – бірінші ағасының мектепке жүгіріп барып, ағасын қуып жеткен уақыты. Ағайындылардың мектептен үйге қалыпты жүру жылдамдығымен жетуге кететін уақытын T әрпімен белгілейік. x әрпімен бірінші ағаның жүгіру жылдамдығының қалыпты жүру жылдамдығынан неше есе артық екенін белгілейміз.

Мектептен үйге дейінгі жол тұрақты деп алайық:

$$9T = (T + 6 - t)9 + \frac{9}{2}t;$$

$$0,5t = 6;$$

$$t = 12.$$

Бірінші ағасы 15 минутта жүгіріп келді. Ол мектепке жүгірді де, артқа қарай жүгірді. Онда ағайындылар 15 минуттан кейін мектептен 15 м қашықтықта болатын А нүктесінде болсын. Сондықтан бірінші ағасы $2 \cdot 159 = 0,59t$ жүгіру керек.

$$xt - 30 = \frac{t}{2};$$

$$xt = 30 + \frac{t}{2};$$

$$x = \frac{0,5t + 30}{t} = \frac{30 + 6}{12} = 3.$$

Жауабы: 3 есе.

2. Қоспалар мен қорытпаларға есептер. Бұл тапсырмалар Ұлттық біріңғай тестілеудің математикалық сауаттылығында кездеседі. Бұл қолданбалы мәселелер ең көп қиындықтарды тудырады. Осы типтегі есептерді шығару үшін мектеп оқушылары тек математикалық есептеулер жүргізіп қана қоймай, мағынасын түсіне білуі керек. (Т.А. Алдамұратова, 2018)

Есеп 3. Концентрациясы 14% сулы ерітіндісі бар 7 литр ерітіндіге 7 л таза су құйылды. Алынған ерітіндінің концентрациясы неше процент?

Шешуі:

1. x литр еритін заттың массасы болсын.

$$x = 7 \cdot 0,14 = 0,98 \text{ л.}$$

2. Осыдан кейін ыдысқа 7 литр су құйылып, ол 14 литр болды.

Демек, ерітіндідегі еріген заттың пайызы

$$\frac{0,98}{14} \cdot 100\% = 7\%$$

Жауабы: Алынған ерітіндінің концентрациясы 7%.

3. Өнімділікке арналған есептер. Өнімділікке байланысты есептерге жұмысшылар немесе бригада бөлшектерін жасау кіреді; егін жинау; жырту алқаптары және т.б.

Есеп 4. Асланға 100 беттік кітапты 2 күнде оқу керек. Бірінші күні сағатына 12 бет оқып, 4 сағат оқыды. Кітаптың қалған бөлігін оқуға 4 сағат уақыты болса, ол қаншалықты жылдам оқуы керек? (Т.А. Алдамұратова, 2018)

Шешуі:

1. Аслан сағатына 12 бет оқиды. Бірінші күні ол 4 сағат оқыды, сондықтан Аслан бірінші күні $12 \cdot 4 = 48$ бетті оқыды.

2. Аслан оқуға қанша бет қалғанын табыңыз. Ол үшін Аслан $100 \cdot 48 = 52$ 100 бет оқуы керек.

3. Аслан 4 сағатта 52 бет оқи алатын жылдамдығын табыңыз $52 : 4 = 13$ бет сағатына.

Жауабы: 4 сағатта кітап оқуға үлгеру үшін Аслан сағатына 13 бет оқуы керек.

Есеп 5. Бір сорғы сағатына 160 шелек суды сорып, 3 сағат жұмыс істеді, ал екіншісі – 2 сағат, сағатына 170 шелек. Қай сорғы көбірек шелектерді сорғызғанын анықтаңыз.

Шешуі: Әр сорғы қанша шелек сорғанын анықтаңыз.

$3 \cdot 160 = 480$ шелек бірінші сорғымен сорылады.

Екінші сорғымен $2 \cdot 170 = 340$ шелек сорылды.

480 шелек 340-тан жоғары.

Жауап: бірінші сорғы екіншісіне қарағанда көбірек суды сорды.

4. Геометриялық есептер. Айта кету керек, геометриялық есептер нақты өмірмен тығыз байланысты. Көбінесе геометриядағы қолданбалы есептерді шешу кезінде Пифагор теоремасы, екі нүктенің арақашықтығын табу және т.б қолданылады.

Есеп 6. Ұзындығы 15 м болатын баспалдақ төртінші қабаттың терезесіне бекітілді. Баспалдақтың төменгі шеті қабырғадан 7 метр қашықтықта орналасқан. Терезе қаншалықты биік?

Математиканы оқыту процесінде қолданбалы есептердің келесі түрлері ажыратылады.

Мысалы бір жобаны қарастырып көрейік: «Ата –анамның мамандығы бойынша математика» тақырыбында құрастырылған жоба.

Тапсырмалар:

«Үй шаруасындағы әйел». Отбасыжазғы салатты дайындау үшін 1 кг үшін 870 теңге бағасымен 500 г қызанақ қажет. 300 г қияр 700 теңгеден. 30 г көк пияз 2000 теңгеден, 50 г қаймақ. Ал 200 г қаймақ банкасы 300 теңгеден. Салаттың құны қанша болады?

Оқушы есепті шешу үшін, алдымен салатқа қажетті әр өнімнің салмағына сай бағасын анықтауы керек.

Қызынақ: 1 кг 870 тг болса, 500 г оның жартысы яғни 435 тг.

Қияр: 1 г 07 тг болса, $0,7 \cdot 300 = 210$ тг (немесе пропорция құру арқылы табуға болады).

Көк пияз: $2 \cdot 30 = 60$.

Қаймақ: $(300 : 200) \cdot 50 = 75$

Салаттың құны: $435 + 210 + 60 + 75 = 780$ теңге

«Сатушы». Мектеп буфетіне бәліштер әкелінді. Жоғары сынып оқушылары 120 бәліш сатып алды, бұл жалпы көлемнің 28% құрады. Буфетке неше бәліш әкелінді? Егер 10 бәліш сатылмай қалғаны белгілі болса, бастауыш сынып оқушылары қанша бәліш сатып алды?

Шешуі:

$140 : 0,28 = 500$ барлық бәліш саны

$500 - 120 = 380$ жоғары сынып сатып алғаны

$380 - 10 = 370$.

Бастауыш сынып 370 бәліш сатып алған.

«Такси жүргізушісі». Такси жүргізушісі бір айда 10 000 км жүріп өтеді. 1 литр жанармайдың бағасы 153 теңге екені белгілі, 100 км-ге машина орта есеппен 7 литрді жанармай жұмсайды. Такси жүргізушісі көлікке жанармай құюға қанша ақша жұмсады?

Шешуі:

$10000 : 100 = 100$ рет 100 км жүретінін анықталады

$(100 : 7) \cdot 153 = 107100$ тг

Такси жүргізуші жанармайға 107100 тг ақша жұмсады.

Тапсырмалардың мазмұны оқушылардың қазіргі және болашақтағы экономикалық және әлеуметтік рөлдеріне негізделген (мен – адаммын және азаматпын, мен – меншік иесімін, мен – қаржы нарығының қатысушысымын, мен – тұтынушымын, мен – өндірушімін және т.б.). Бұл элементтер оқушыларға білім, білік және математикалық дағдыларды практикада қолдануға көмектесуі керек. Есептерді шешуде балалар қарапайым есептеулерді үйрене алады.

Практикалық тапсырмалардың ішінде пайыздық есептерді бөліп көрсету керек. Пайыздық мәселе есептерге біз банктегі белгілі бір пайыздық салымдар туралы, пайда туралы, жоспарды орындау туралы, тауар бағасын өзгерту туралы тапсырмаларды жатқызамыз. Пайыздық есептер өзекті болып табылады, өйткені пайыздық есептеулерді практикалық қолдану аясы үлкен. Бұл бағаның өсуі; коммерциялық банктердің халықтан түрлі шарттармен ақша тартатын хабарландырулары; банктік несие пайызының артуы туралы ақпарат; әртүрлі кәсіпорындар мен қорлардың акциялары бойынша кірістер туралы ақпарат және т.б. Осындай тапсырмалардың мысалдары; (Садықов Т.С. 2003)

Мысал 1. Сатушыға айдың соңында жалақысының 25% мөлшерінде сыйақы төленді. Жалақысы 70000 теңге болатын, сатушы айдың соңында қанша ақша алады?

Шешуі:

$$70000 \cdot 0,25 = 17500 \text{ тг сыйақы алды.}$$

$$70000 + 17500 = 87500 \text{ тг ақша алды.}$$

Мысал 2. «Эксперт» дүкенінде тұрмыстық техникаға 4 айға пайызсыз несие беріп жатыр. Бірінші жарна – сатып алу бағасының 40% төлеу керек. Егер теледидар 250000 теңге тұратын болса, сатып алу кезінде және несие бойынша әр айда неше тг төлейтігдігін есептеңіз?

Шешуі:

$$\text{Алдымен сатып алу кезінде } 40\% \text{ төлеуі керек, яғни } 250000 \cdot 0,4 = 100000 \text{ тг.}$$

$$250000 - 100000 = 150000 \text{ тг}$$

$$150000 : 4 = 37500 \text{ тг}$$

Ай сайын 37 500 теңге ақша төлейді.

Үнемдеу, үнемділік міндеттерінің тәрбиелік мәні зор. Мұндай мәселелерді шешу оқушылардың әлеуметтік-моральдық тәжірибесін байытады, нарықтық экономика жағдайында қажет жеке қасиеттердің дамуына ықпал етеді, табиғи потенциалды ұтымды және үнемді пайдалану үшін азаматтық позиция мен психологиялық бейімділікті қалыптастырады.

Есеп 1. Ахатовтар отбасының электр энергиясын тұтынуы айына 9500 теңге болды. Қыздыру шамдарын энергия үнемдейтін шамдарға ауыстыру арқылы олар бұрын жұмсалған ақшаның 20% үнемдеді. Ахатовтар пайдаланған электр энергиясы үшін айына қанша теңге төлей бастады?

Шешуі:

$$9500 \cdot 0,2 = 1900 \text{ тг, } 9500 - 1900 = 7600 \text{ теңге төлей бастады.}$$

$$\text{Немесе екінші тәсіл } 100\% - 20\% = 80\%$$

$$9500 \cdot 0,8 = 7600 \text{ теңге.}$$

Есеп 2. Көпқабатты үйдің кіреберіс есігі балалардың еркелігінен жарамсыз болып қалды. Бұл балалардың ата-аналары жаңа есік сатып алуға мәжбүр болды, олар есікке 210000 теңге және орнату үшін тағы 23000 теңге төледі. Жалпы есік орнатуға 5 отбасы қатысса, олар қанша ақша төледі және әр отбасы қанша үлес қосты?

Математика мен басқа да пәндердің пәнаралық байланысын нығайту үшін сабақтарда оқушылардың жаратылыстану, тарих, география, технология сабақтарында алған білімдерін, тіпті аз ғана өмірлік тәжірибесін пайдаланған дұрыс.

Есеп 3. Колорадо қоңызының бір личинкасы тәулігіне 0,8 г картоп жапырағын жейді, ал ересек қоңыз 4 есе көп жейді. 25 ересек қоңыз күніне, айына, жазда қанша картоп жапырағын жейді? (Биология)

Шешуі:

Бір ересек қоңыз: $0,8 \cdot 4 = 3,2$ г

25 ересек қоңыз: $3,2 \cdot 25 = 80$ г күніне

$80 \cdot 60 = 2400$ г айына

$2400 \cdot 3 = 7200$ г = 3,2 кг жазда

Есеп 4. Тұшпараға арналған қамырдың құрамында 16 бөлік ұн, 2 бөлік сүзбе, 1 бөлік май, 3 бөлік қаймақ, 3 бөлік қант кіреді. 1 кг қамыр жасау үшін әрбір өнімнің массасын анықтаңыз. (Технология)

Шешуі:

Жалпы $16 + 2 + 1 + 3 + 3 = 25$ бөлік бар

1000 г : $25 = 40$ г;

$16 \cdot 40 = 640$ ұн

$2 \cdot 40 = 80$ сүзбе

$1 \cdot 40 = 40$ май

$3 \cdot 40 = 120$ май және қант керек.

Нәтижелері

Қазіргі таңда өмір математика мұғаліміне жаңа талаптар қойып отыр. Ал математика сабағында практикалық есептерді, пәнаралық есептерді шешу, ықтималдық теориясының негіздерін және статистика элементтерін оқып үйрену қазіргі мектептегі білім мазмұнына толық сәйкес келеді.

Талқылау

Практикалық мазмұны бар тапсырмаларды одан әрі пайдалану оларды орындау жолдарын одан әрі жетілдіруді де болжайды: пәнаралық әдістемелік бірлестіктерді пайдалану, математикадан кіріктірілген сабақтар тәжірибесін кеңейту, сонымен қатар сыныптан тыс жұмыстарды (үйірмелер, факультативтер) ұйымдастыру. Мұның бәрі математиканың басқа ғылымдармен және өмірмен байланысын нығайтуға ықпал етеді.

Қорытынды

Есептер шығару – мектеп оқушыларының математикалық дамуының негізгі құралдарының бірі. Әрбір математикалық есеп нақты оқу мақсаттарына қызмет етеді, бірақ кез келген тапсырманың негізгі мақсаты мектеп оқушыларының шығармашылық және математикалық ойлауын дамыту, олардың математикаға қызығушылығын арттыру болып табылады. Бұған, ең алдымен, қолданбалы тапсырмалар немесе практикалық мазмұндағы тапсырмалар ықпал етеді. Математиканың басқа мектеп пәндерінен айтарлықтай артықшылығы бар, ол әр сабақтағы тапсырмалардың көмегімен оқушылардың қызығушылығын кеңейтуге мүмкіндік беретін табиғаттың әртүрлі құбылыстарымен және қоршаған өмірмен байланысты.

ПАЙДАЛАНЫЛҒАН ӘДЕБИЕТТЕР ТІЗІМІ

1. Алдамұратова Т.А., Байшоланова Қ.С., Байшоланов Е.С. Математика: 6 сынып. – Алматы: Атамұра, 2018. – 224 б.
2. Бидосов Ә., Математиканы оқыту методикасы. Пед. институттардың физ-мат. факультеттерінің студенттеріне арналған оқу құралы. 1-ші басылым. – Алматы: Мектеп, 1989. – 224 б.
3. Жинақ – «Ақпараттық-талдау орталығы» АҚ. Астана, 2016. – 126 б.
4. Мордкович А.Г. Алгебра: 8 сынып, 2 бөлім. – Мнемозина, 2013. – 344 б.
5. Садықов Т.С., Абылкасымова А.Е., Жоғары мектептегі білім берудің дидактикалық негіздері. – Алматы: Ғылым, 2003. – 220 б.

REFERENCE

1. Aldamuratova T.A., Bajsholanova Q.S., Bajsholanov E.S. Matematika: 6 synyp. – Almaty: Atamura, 2018. – 224 b.
2. Bidosov A., Matematikany oqytu metodikasy. Ped. instituttardyn fiz-mat. fakul'tetterinin studentterine arnalghan oqu quraly. 1-shi basylym. – Almaty: Mektep, 1989. – 224 b.
3. ZHinak – «Aqparattyq-taldau ortalygy» AQ. Astana, 2016. – 126 b.
4. Mordkovich A.G. Algebra: 8 synyp, 2 belim. – Mnemozina, 2013. – 344 b.
5. Sadykov T.S., Abylkasymova A.E., ZHogary mekteptegi bilim berudin didaktikalық negizderi. – Almaty: Fylym, 2003. – 220 b.

Д.К. Ахшалова¹, Б.А. Найманов¹, А.Б. Найманова¹
**Методы решения задач школьного курса математики
с практическим содержанием**

¹ Высшая школа естествознания,
Павлодарский педагогический университет,
Павлодар, Павлодарская область, Республика Казахстан

D.K. Akhshalova¹, B.A. Naymanov¹, A.B. Naymanova¹
**Methods for solving problems of a school
mathematics cours with practical content**

¹ Higher School of Natural Sciences,
Pavlodar Pedagogical University,
Pavlodar, Pavlodar region, Republic of Kazakhstan

Аннотация. В статье рассмотрено, какую роль играют содержательные задачи в процессе обучения математике, и способы их решения. Задачи практического содержания, связывающие теорию и практику, жизнь и науку. Роль заданий огромна: они способствуют развитию логического мышления учащихся, формированию познавательного интереса к предмету, а также раскрытию творческих возможностей школьников. Особое место в этом плане занимают задачи практического

содержания. Математические задачи, имеющие практическое содержание, раскрывают применение математики в других учебных дисциплинах, находят ее широкое применение в задачах, используемых в современной организации производства, технологии и экономике, сфере услуг, при выполнении бытовых операций, в повседневной жизни. Практическая направленность обучения математике заключается в направлении ее содержания и методов на изучение математической теории в процессе решения задач, на формирование у учащихся других навыков самостоятельной деятельности. Кроме того, актуальность прикладных задач заключается в том, что они широко используются в ЕНТ, сдаваемых в 11 классе, в международных исследованиях по предмету «Математическая грамотность». Другой способ решения практических задач по математике основан на математическом моделировании. Для реализации прикладной направленности необходимо организовать обучение школьников элементам моделирования, которое с дидактической точки зрения представляет собой воспитательные действия, выполняемые в процессе решения задач.

Ключевые слова: практическое содержание, теория и практика, жизнь и наука, математическая грамотность, математическое моделирование.

Summary. The article discusses the role of meaningful tasks in the process of teaching mathematics, and ways to solve them. The tasks of the practical content are tasks that link theory and practice, life and science. The role of assignments is enormous: they contribute to the development of logical thinking of students, the formation of cognitive interest in the subject, as well as the disclosure of the creative possibilities of students. A special place in this regard is occupied by the tasks of practical content. Mathematical problems with practical content reveal the use of mathematics in other academic disciplines, find its wide application in problems used in the modern organization of production, technology and economy, the service sector, when performing household operations, in everyday life. The practical orientation of teaching mathematics is to direct its content and methods to the study of mathematical theory in the process of solving problems, to the formation of other skills of independent activity in students. In addition, the relevance of applied problems lies in the fact that they are widely used in the UNT, taken in grade 11, in international studies on the subject of mathematical literacy. Another way to solve practical problems in mathematics is based on mathematical modeling. To implement the applied orientation, it is necessary to organize training for schoolchildren in the elements of modeling, which, from a didactic point of view, is educational actions performed in the process of solving problems.

Keywords: practical content, theory and practice, life and science, mathematical literacy, mathematical modeling.

УДК 002.6:37.016
МРНТИ 20.01.45

Н.Л. Блок¹, К.М. Мухамедиева¹

¹ Высшая школа естествознания,
Павлодарский педагогический университет,
г. Павлодар, Павлодарская область, Республика Казахстан
e-mail: nata_20021978@inbox.ru, kymbatsha@mail.ru

ИСПОЛЬЗОВАНИЕ ОНЛАЙН-СЕРВИСОВ КАК СРЕДСТВА ПОВЫШЕНИЯ ЭФФЕКТИВНОСТИ ОБУЧЕНИЯ ПО ИНФОРМАТИКЕ УЧАЩИХСЯ ШКОЛ

***Аннотация.** Общеизвестно, что современная модель образования претерпевает большие изменения. Все большую роль начинает играть личностно-ориентированное образование. Современная школа должна формировать людей с новым типом мышления, инициативных, компетентных, творческих, смелых в принятии решений. Именно поэтому современный учитель должен находиться в постоянном поиске, стремясь, всё время находить и открывать новое.*

В данной статье рассматриваются возможности применения Онлайн-сервисов на уроках информатики в общеобразовательной школе. Важную роль при подготовке к уроку с использованием Онлайн-сервисов играет и то, что сам процесс их использования является несложным. Онлайн-сервисы в процессе обучения информатики позволяют повысить мотивацию учащихся к обучению, реализовать дифференцированный и личностно-ориентированный подход, преподавать в новом инновационном формате. Исходя из целей и задач обучения информатики в школе, проведена классификация распространенных Онлайн-сервисов. Приводятся примеры разработанных интерактивных заданий, помогающие сделать учебный процесс эффективнее и интереснее. А также раскрывается применение Онлайн-сервисов на различных этапах уроках, учитывая возрастные особенности и уровень подготовленности учащихся, где есть возможность воспользоваться специальными сервисами для создания собственных интерактивных материалов к конкретному проекту, уроку, внеклассной деятельности. Таким образом, школьники узнают новые факты и овладевают навыками современной обработки и представления информации.

***Ключевые слова:** обучение информатике, урок, образовательные онлайн-сервисы.*

Введение

В настоящее время в Казахстане идет становление новой системы образования, ориентированного на вхождение в мировое информационно-образовательное пространство. Этот процесс сопровождается существенными изменениями в педагогической теории и практике учебно-воспитательного процесса, связанными с

внесением корректив в содержание технологий обучения, которые должны быть адекватны современным техническим возможностям и способствовать гармоничному вхождению ребенка в информационное общество.

Компьютерные технологии призваны стать не дополнительным «довеском» в обучении, а неотъемлемой частью целостного образовательного процесса, значительно повышающей его эффективность. Использование Онлайн-ресурсов переводит на качественно новый уровень подготовку и проведение уроков информатики, открывает широкие возможности раскрытия педагогического потенциала преподавателей и творческого подъема учащихся.

Онлайн сервисы – продукт, используемый в образовательных целях, для воспроизведения которого нужен компьютер. (Кочеткова О.А., Полякова А.И.)

Использование онлайн сервисов в сфере образования позволяет педагогам качественно изменить содержание, методы и организационные формы обучения. Совершенствуются инструменты педагогической деятельности, повышаются качество и эффективность обучения. Онлайн-ресурсы имеют массу достоинств по сравнению с традиционными средствами обучения: целью онлайн-сервисов является усиление интеллектуальных возможностей учащихся в информационном обществе, а также повышение качества обучения на всех ступенях образовательной системы.

На этапах урока, когда основное обучающее воздействие и управление передается компьютеру, учитель получает возможность наблюдать, фиксировать проявление таких качеств у учащихся, как осознание цели поиска, активное воспроизведение ранее изученных знаний, интерес к пополнению недостающих знаний из готовых источников, самостоятельный поиск. Это позволит учителю проектировать собственную деятельность по управлению и постепенному развитию творческого отношения учащихся к учению. Подача эталонов для проверки учебных действий (через учебные задания или компьютерные программы), предоставление анализа причин ошибок позволяют постепенно обучать учащихся самоконтролю и самокоррекции учебно-познавательной деятельности, что должно присутствовать на каждом уроке.

Перечисленные возможности онлайн сервисов могут способствовать эффективности обучения на уроках информатики. (Кочеткова О.А., Пудовкина Ю.Н.)

Онлайн-сервисы в процессе обучения информатике позволяют повысить мотивацию учащихся к обучению, реализовать дифференцированный и личностно-ориентированный подход к учащимся на различных этапах учебного процесса, изменить способы обучения и усвоения учебного материала, повысить качество и эффективность образовательного процесса и т.д. Также преимуществом таких сервисов является:

- быстрота создания интерактивного задания;
- моментальная проверка правильности его выполнения;
- возможность встраивания задания на html-страницу;
- поддержка многими шаблонами работы с картинками, звуком и видео;
- содержание большой коллекции уже созданных другими учителями упражнений;
- возможность поиск и обмена упражнений по категориям (по предметам) [2].

Применять Онлайн-сервисы можно на различных этапах уроках, учитывая возрастные особенности и уровень подготовленности учащихся. Для этого есть возможность воспользоваться специальными сервисами для создания собственных интерактивных материалов к конкретному проекту, уроку, внеклассной деятельности.

Материалы и методы: в наше время стремительно меняется подход к образованию, и без использования цифровых инструментов представить его уже невозможно. Значительно ускорила этот процесс пандемия по коронавирусу, ведь целые регионы и страны вынуждены были уходить работать на «удаленку».

Результаты и обсуждение

В результате было создано немало различных приложений и программ, которыми могут пользоваться учителя в процессе гибридного или домашнего виртуального обучения. Также их можно разделить на следующие категории:

1. Для общения педагога с учениками и родителями

1.1 Zoom. Это, пожалуй, один из лучших и наиболее распространенных инструментов для онлайн обучения. С его помощью педагог может общаться с детьми и родителями не только голосом, но и визуально, создавая ощущение коллективной работы в классе.

1.2 Кунделик. Кунделик (от казахского слова «күнделік») – это электронный дневник, с помощью которого родители могут следить за успеваемостью своих детей, узнавать домашнее задание, к тому же, это современный способ общения педагогов с детьми и их родителями.

1.3 AnswerGarden. Еще одно приложение, разработанное для полноценной связи учитель-ученик в режиме реального времени. Позволяет быстро задавать вопросы и получать ответы как при индивидуальной работе, так и с группой учащихся.

1.4 iBrainstorm. С помощью этого инструмента можно организовать коллективную работу детей на нескольких устройствах одновременно. Умение работать в команде – очень важный навык, который ребятам помогает совместно решать проблемы и генерировать нестандартные идеи, воплощая их с помощью учителя в проекты.

1.5 Piazza. Это платформа очень удобна для организации онлайн-форумов. Короткие доклады, сообщения, обсуждения, мозговые штурмы – и все это в режиме реального времени.

1.6 GimKit. Это цифровой инструмент, предлагающий взаимодействие учитель-ученики в виде игрового шоу. Игра может быть как индивидуальной, так и командной. Цель – заработать как можно больше «денег», отвечая на вопросы педагога. При этом учитывается не только правильность ответа, но и скорость.

2. Онлайн-платформа для дистанционного обучения школьников Казахстана

2.1 Online mektep. Онлайн-мектеп – это онлайн-платформа для дистанционного обучения школьников со всего Казахстана. Онлайн Мектеп включает цифровой образовательный контент по всем предметам для 1–11 классов в соответствии с типовыми учебными планами для учащихся общеобразовательных школ страны (рисунок 1).

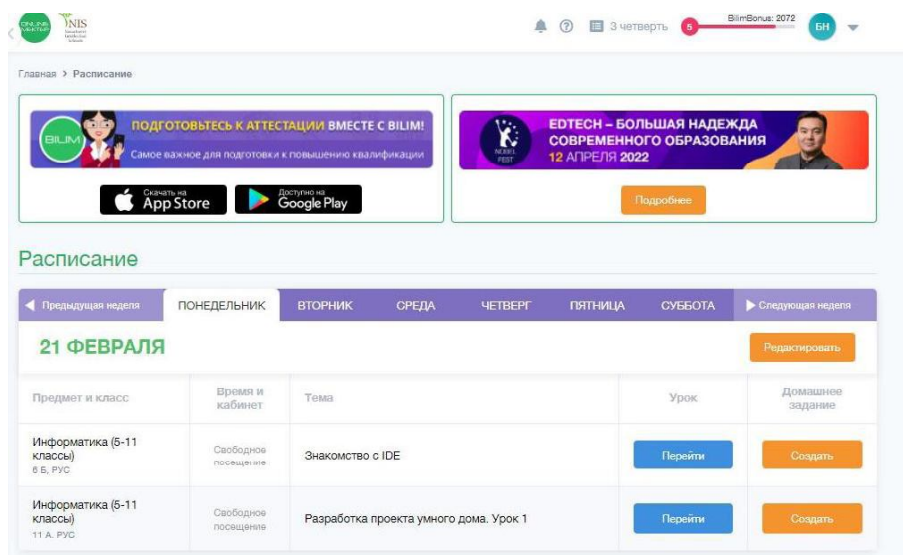

Рисунок 1. Платформа Online Mektep

2.2 Google Classroom. Онлайн-класс, который был предоставлен пользователям компанией Google, стал настоящей вырубалочкой для многих педагогов в то время, когда срочно пришлось уходить работать дистанционно.

Он позволяет проводить презентации, отправлять детям домашние задания, проверять их, следить за оценками и т.п. Бесплатный веб-сервис, разработанный Google для школ, который призван упростить создание, распространение и оценку

заданий безбумажным способом. Основная цель Google Класс – упростить процесс обмена файлами между учителями и учениками (рисунок 2).

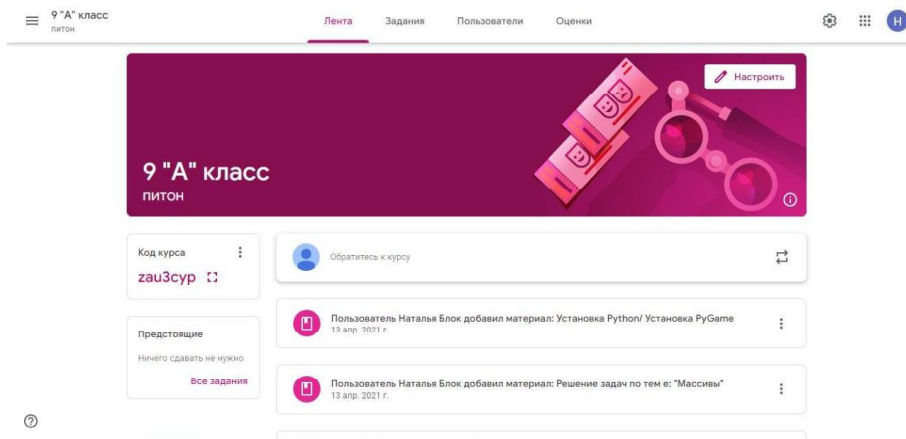

Рисунок 2. Онлайн-класс Google Classroom

3. Для обучения с помощью интерактивных заданий

3.1 LearningApps.org. Сервис LearningApps.org является приложением для поддержки обучения с помощью интерактивных заданий. На сайте есть много готовых упражнений, которые могут быть непосредственно включены в содержание обучения. Или есть возможность создавать свои в онлайн режиме. Данный сервис может быть использован при подготовке и проведении контрольных и самостоятельных работ, а также для решения интересных задач (рисунок 3).

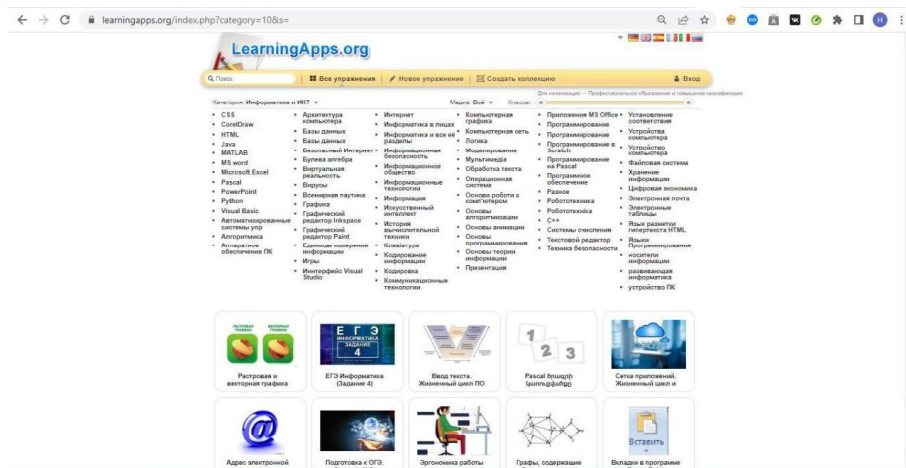

Рисунок 3. Онлайн-сервис LearningApps.org

3.2 Kahoot. Приложение позволяет организовывать на уроках интерактивные онлайн-игры, что, несомненно, повышает заинтересованность детей в изучении предмета. Ведь каждому хочется максимально правильно ответить, чтобы стать победителем. Поскольку вопросы-ответы выбирает педагог, они могут быть на разные темы и разного уровня сложности. Игры можно использовать в конце урока, полезны они будут и на заключительных занятиях по теме (рисунок 4).

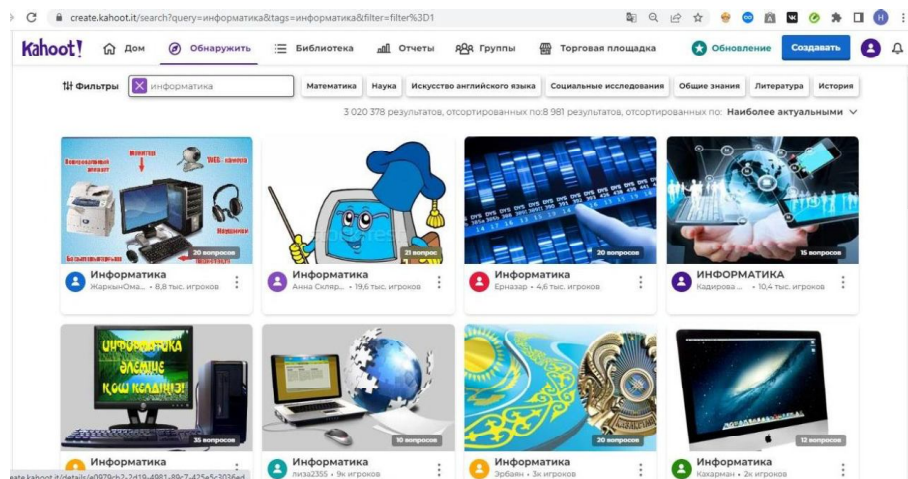

Рисунок 4. Онлайн-сервис Kahoot

3.3 Quizlet. Также широко используемый инструмент при работе онлайн. Подходит для учеников всех возрастов и служит для добывания информации разными нестандартными способами, так как содержит карточки с вопросами, различные задания, игры для развития памяти, внимания и мышления и др.

1.1 Google Диск / Гугл форма. Сервис для создания опросов и тестов Google Диск, включающий хранение файлов в Интернете, общий доступ к ним и совместное редактирование. В состав Google Диска входят Google Документы, Таблицы и Презентации. На рисунке 5 представлен разработанный тест по теме «Системы счисления» на сервисе drive.google (рисунок 5).

3.3. Quick Key. Специальное приложение, позволяющее без проблем провести опрос учеников, компетентно оценить уровень их знаний, понять, где есть проблемы и на что обратить внимание учителю (рисунок 6).

4. Онлайн – сервисы для обучения программированию

4.1. Code.org. Code.org – наиболее широко используемая учебная программа для преподавания информатики в начальной и средней школе для изучения основ программирования (рисунок 7).

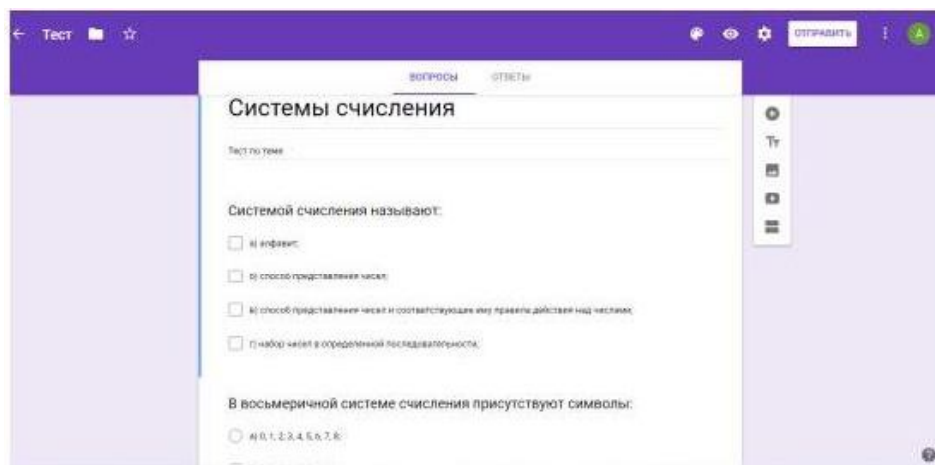

Рисунок 5. Тест на сервисе drive.google

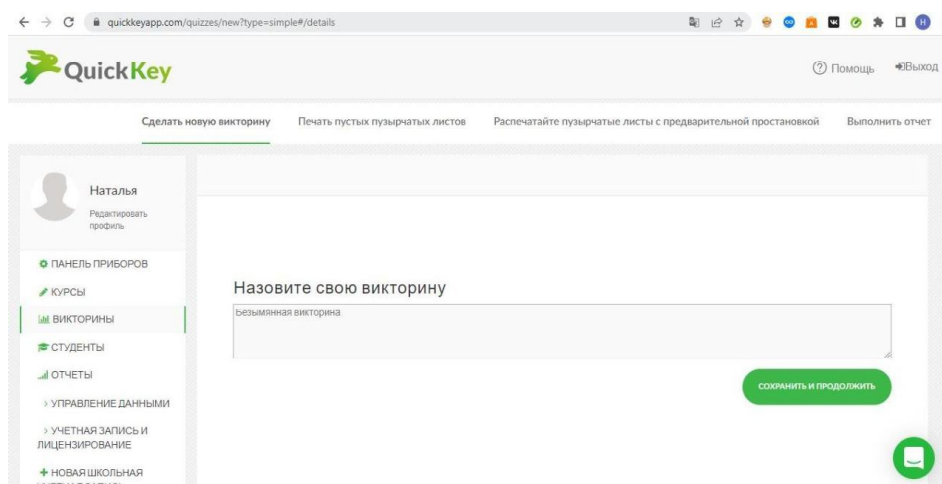

Рисунок 6. Онлайн-сервис для опроса Quick Key

4.2 Scratch. Визуально-блочная событийно-ориентированная среда программирования, созданная для детей и подростков. Название произошло от слова *scratching* – техники, используемой хип-хоп-диджеями, которые крутят виниловые пластинки вперед-назад руками для того, чтобы смешивать музыкальные темы (рисунок 8).

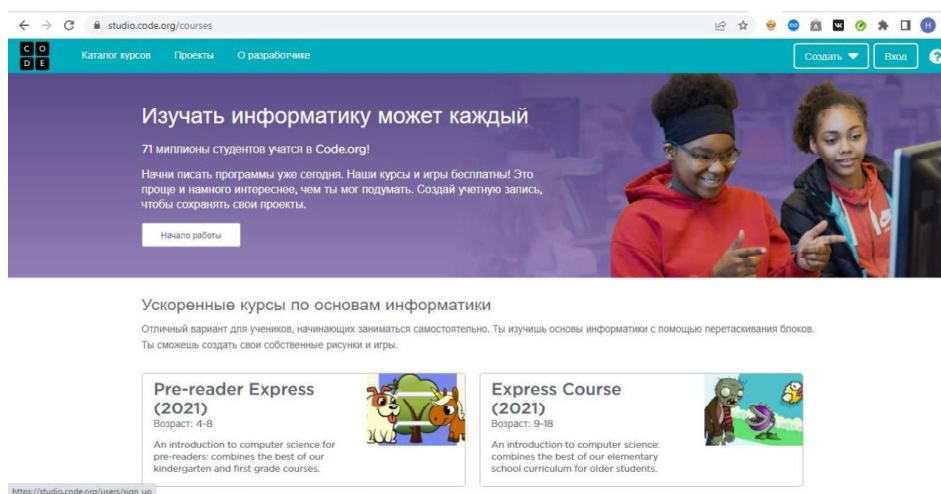

Рисунок 7. Онлайн-сервис для изучения программирования Code.org

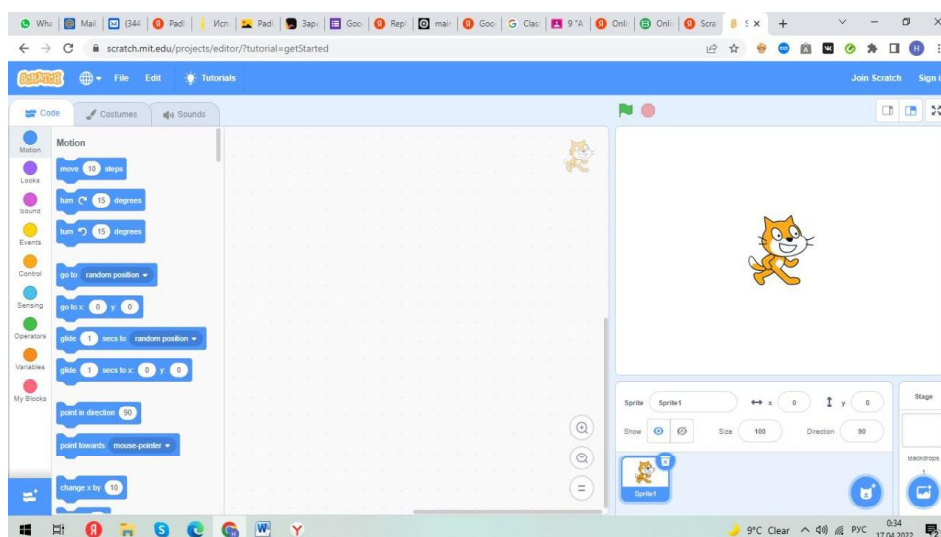

Рисунок 8. Онлайн-сервис для изучения программирования Scratch

4.3 Школа программистов/informatics.ru. В Школе программистов дети могут выбрать одну из трех форм обучения: очную в одном из наших отделений, виртуальный класс – живое общение в дистанционном формате или онлайн – гибкое обучение в комфортном темпе (рисунок 9).

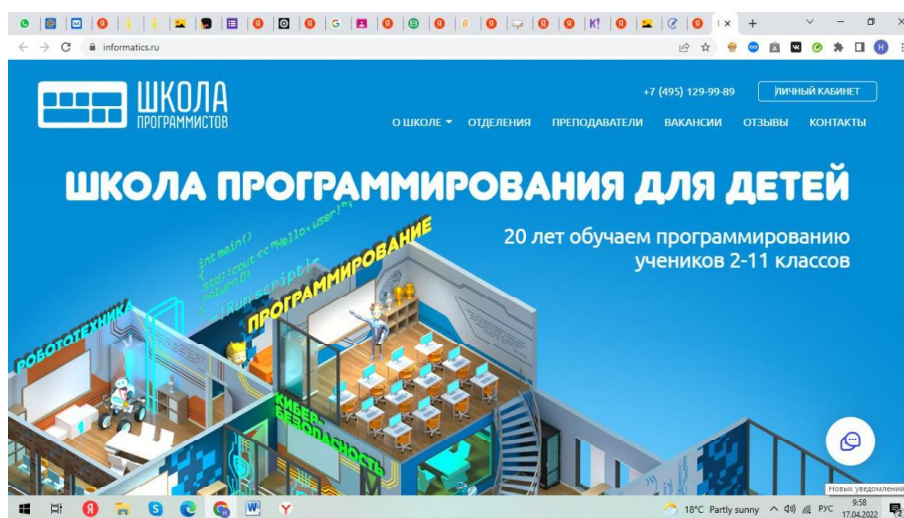

Рисунок 9. Онлайн-сервис для изучения программирования /informatics.ru

4.4 Replit. Replit – это простая, но мощная онлайн-среда разработки, редактор, компилятор, интерпретатор и REPL, с помощью которого можно написать и запустить код прямо в браузере, ничего не устанавливая к себе на компьютер. Сервис умеет работать с Python, JavaScript, HTML, CSS (рисунок 10).

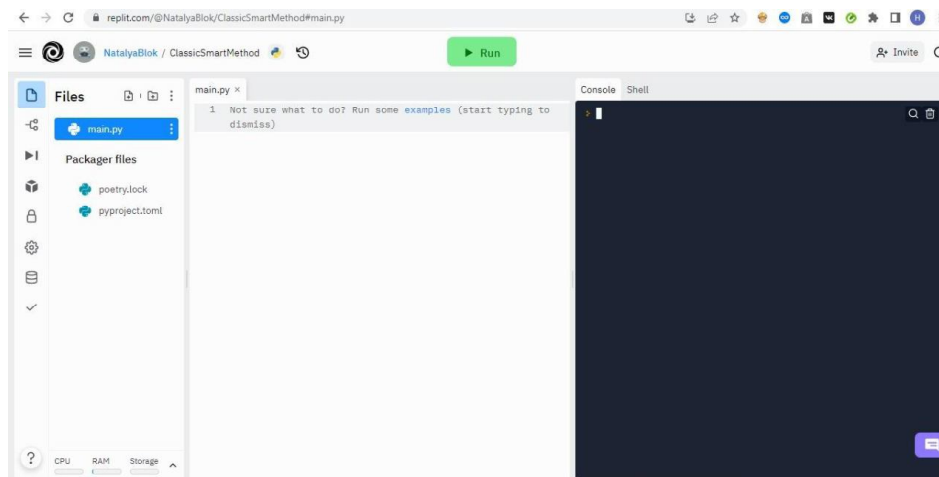

Рисунок 10. Онлайн-сервис для изучения программирования Replit

4.5 PythonTutor. Еще одна платформа, которая адаптирована для обучения. Образовательное содержание согласовано с учебными программами и доступ-

но всем бесплатно. Увлекательные онлайн-игры, являющиеся основой обучения Prodigy, помогут школьникам справиться с трудными предметами и полюбить процесс учебы.

5. Онлайн-сервисы для опроса и оценивания

5.1 Kaizena. А это лучшее приложение для проверки и оценивания письменных самостоятельных работ учащихся. Учитель может выделить, обвести и прокомментировать любое место задания. Таким образом, ребята получают обратную связь быстро и зачастую менее травматично, чем при устном общении с педагогом.

5.2 Google Forms. Google Forms – это программное обеспечение для администрирования опросов, входящее в состав бесплатного пакета редакторов Google Docs, предлагаемого компанией Google. Это один из облачных сервисов Google, связанный с облаком и таблицами. Как и для использования любых других продуктов Google, для авторизации достаточно просто иметь почтовый ящик на Gmail.

Гугл-формы – простой, удобный и надёжный инструмент. Он интуитивно понятный, лёгкий в освоении, быстро внедряется и, что немаловажно, бесплатный (рисунок 11).

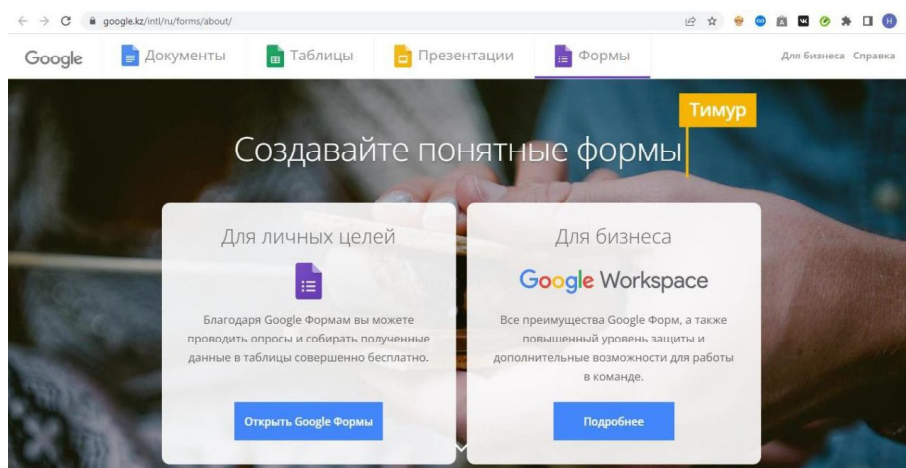

Рисунок 11. Онлайн-сервис для опроса и оценивания Google Forms

6. Padlet. Это своеобразный тип цифровой доски объявлений. Ее можно использовать как личный органайзер, записывая туда свои планы и задачи, и как общую доску для класса или школы, размещая там различную информацию и напоминания. Учитель или ученик может сделать ее самостоятельно, развивая главную тему путем заполнения стены. На стену можно размещать различные аудио- и видеофайлы, изображения, документы.

Использование доски Padlet в учебном процессе возможно для повторения, изученного на прошлом уроке, совместного конспектирования, проведения опроса после изучения той или иной темы. Онлайн-доску удобно использовать как систему хранения документов, загрузив на нее материалы, которые будут доступны для скачивания в любое время. Создание доски Padlet может быть самостоятельным заданием, например, на уроках информатики (рисунок 12).

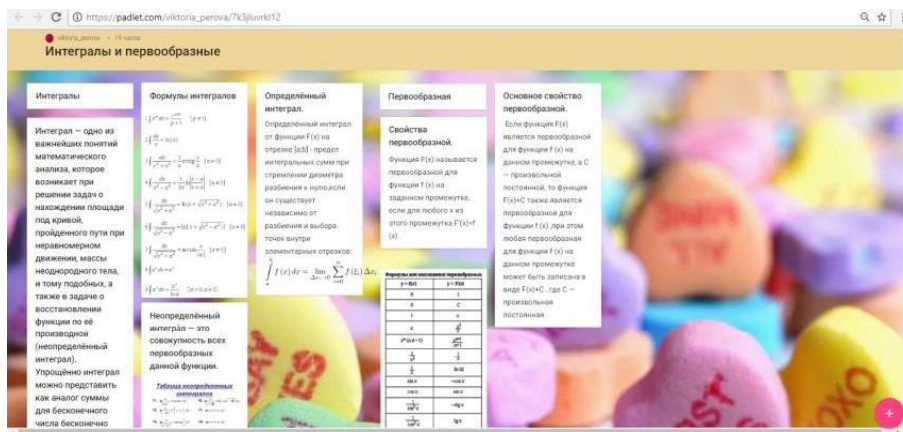

Рисунок 12. Онлайн-сервис для опроса и оценивания Padlet

7. Ed Puzzles. На этой платформе есть много обучающих видео, которые можно использовать для проведения онлайн уроков. Ролики разбиты на небольшие части, после каждой идут вопросы по ее содержанию. Это позволяет удерживать внимание детей и поддерживает их активность на высоком уровне. Педагог может добавлять свои комментарии и вопросы, проверяя, насколько эффективно усваивается информация.

Выводы

Это, конечно, не все приложения, созданные с целью повысить эффективность обучения, а лишь наиболее популярные из них.

Естественно, использовать сразу все невозможно. Каждый учитель может выбрать то, что ему подходит и нравится больше. Это зависит и от уровня его компьютерной грамотности, и от возраста учеников, и от преподаваемого предмета, и от личных предпочтений.

Подводя итог, хотелось бы отметить, что с помощью онлайн-сервисов, учащиеся могут более эффективнее реализовать себя социально, работать коллективно или индивидуально каждый в своем темпе, с учетом возрастных особенностей и уровня подготовленности. В свою очередь, учитель имеет возможность приме-

нять творческие подходы к обучению. Ресурсы данных сервисов можно использовать как на отдельных этапах урока, так и в течение всего урока.

СПИСОК ИСПОЛЬЗОВАННЫХ ИСТОЧНИКОВ

1. Кочеткова О.А., Полякова А.И. Использование сервисов web 2.0 в работе учителя информатики и ИКТ. Актуальные проблемы обучения физико-математическим и естественнонаучным дисциплинам в школе и вузе Сборник статей VII Межрегиональной научно-практической конференции учителей / Под общ. ред. М.А. Родионова. – 2016. – С. 158-161.
2. Кочеткова О.А., Пудовкина Ю.Н. Методические рекомендации по построению урока информатики с использованием интерактивных пособий. Актуальные проблемы современного образования: опыт и инновации: материалы научно-практической конференции с международным участием, г. Ульяновск, 2015. – С. 139-141.
3. <https://zen.yandex.ru/media/edugid/instrumenty-cifrovogo-obrazovaniia-na-2022-god-6212a27e3e80542084f59c11>
4. Онлайн сервис для создания блок-схем алгоритмов. [Электронный ресурс]. URL: <https://cacoo.com/diagrams/pubGhCrGqyrUmwzr/edit>
5. Онлайн сервис создания кроссвордов «Фабрика кроссвордов» [Электронный ресурс]. URL: <http://puzzlecup.com/crossword-ru/>
6. Онлайн фоторедактор «Fotor» [Электронный ресурс]. URL: <http://www.fotor.com/ru/collage>
7. <https://replit.com/@NatalyaBlok/ClassicSmartMethod#main.py>
8. <https://infourok.ru/ispolzovanie-virtualnoy-onlayndoski-padlet-kak-naibolee-effektivniy-metod-obucheniya-3708137.html>
9. <https://www.google.kz/intl/ru/forms/about/>
10. <https://informatics.ru/>

REFERENCE

1. Kochetkova O.A., Polyakova A.I. The use of web 2.0 services in the work of a computer science and ICT teacher. Actual problems of teaching physics, mathematics and natural sciences at school and university Collection of articles of the VII Interregional Scientific and Practical Conference of Teachers. under the general editorship of M. A. Rodionov. 2016. pp. 158-161.
2. Kochetkova O.A., Pudovkina Yu.N. Methodological recommendations for building a computer science lesson using interactive manuals. Actual problems of modern education: research and innovation: materials of a scientific and practical conference with international participation, Ulyanovsk, 2015. pp. 139-141.
3. <https://zen.yandex.ru/media/edugid/instrumenty-cifrovogo-obrazovaniia-na-2022-god-6212a27e3e80542084f59c11>
4. An online service for creating flowcharts of algorithms. [electronic resource]. URL: <https://cacoo.com/diagrams/pubGhCrGqyrUmwzr/edit>
5. Online crossword creation service «Crossword Factory» [Electronic resource]. URL: <http://puzzlecup.com/crossword-ru/>
6. Online photo editor «Fotor» [Electronic resource]. URL: <http://www.fotor.com/ru/collage>
7. <https://replit.com/@NatalyaBlok/ClassicSmartMethod#main.py>
8. <https://infourok.ru/ispolzovanie-virtualnoy-onlayndoski-padlet-kak-naibolee-effektivniy-metod-obucheniya-3708137.html>

9. <https://www.google.kz/intl/ru/forms/about/>
10. <https://informatics.ru/>

Н.Л. Блок¹, К.М. Мухамедиева¹

**Мектеп оқушыларының информатикадан оқытудың тиімділігін
арттыру құралы ретінде онлайн-сервистерді пайдалану**

¹ Жаратылыстану жоғары мектебі,
Павлодар педагогикалық университеті,
Павлодар қ., Павлодар облысы, Қазақстан Республикасы.

N.L. Blok¹, K.M. Mukhamediyeva¹

**The use of online services as a means of improving the effectiveness
of teaching in computer science to school students**

¹ Higher School of Natural Sciences,
Pavlodar Pedagogical University,
Pavlodar, Pavlodar region, Republic of Kazakhstan

Андатпа. Қазіргі білім беру моделі үлкен өзгерістерге ұшырайтыны белгілі. Тұлғаға бағытталған білім маңызды рөл атқара бастайды. Қазіргі заманғы мектеп ойлаудың жаңа түрі бар, белсенді, сауатты, шығармашылық, шешім қабылдауда батыл адамдарды қалыптастыруы керек. Сондықтан қазіргі заманғы мұғалім үнемі ізденісте болуы керек, үнемі жаңа нәрселерді табуға және ашуға тырысады.

Бұл мақалада жалпы білім беретін мектепте информатика сабақтарында Онлайн-қызметтерді қолдану мүмкіндіктері қарастырылады. Интернеттегі қызметтерді қолдана отырып сабаққа дайындалуда маңызды рөл атқарады және оларды пайдалану процесінің өзі қарапайым. Информатиканы оқыту процесіндегі Онлайн-сервистер оқушылардың оқуға деген ынтасын арттыруға, сараланған және жеке тұлғаға бағытталған тәсілді іске асыруға, жаңа инновациялық форматта сабақ беруге мүмкіндік береді. Мектептегі информатиканы оқытудың мақсаттары мен міндеттеріне сүйене отырып, жалпы Онлайн қызметтердің жіктелуі жүргізілді. Оқу процесін тиімдірек және қызықты етуге көмектесетін интерактивті тапсырмалардың мысалдары келтірілген. Сондай-ақ оқушылардың жас ерекшеліктері мен дайындық деңгейін ескере отырып, сабақтың әртүрлі кезеңдерінде Онлайн-қызметтерді қолдану ашылады. Нақты жобаға, сабаққа, сыныптан тыс жұмыстарға интерактивті материалдар жасау үшін арнайы Қызметтерді пайдалану мүмкіндігі бар. Осылайша, оқушылар жаңа фактілерді біліп, ақпаратты заманауи өңдеу және ұсыну дағдыларын игереді.

Тірек сөздер: информатиканы оқыту, сабақ, онлайн-білім беру қызметтері.

Summary. It is well known that the modern model of education is undergoing great changes. Leaf-oriented education is beginning to play an increasingly important role. The modern school should form people with a new type of thinking, initiative, competent, creative, courageous in making decisions. That is why a modern teacher must be in constant search, striving to find and discover something new all the time.

This article discusses the possibility of using online services in computer science lessons in a secondary school. An important role in preparing for a lesson using online services is also played by the fact that the process of using them is simple. Online services in the process of teaching computer science make it possible to increase students' motivation for learning, implement a differentiated and student-centered

approach, and teach in a new innovative format. Based on the goals and objectives of teaching computer science at school, a classification of common online services was carried out. Examples of developed interactive tasks are given to help make the learning process more efficient and interesting. It also reveals the use of online services at various stages of lessons, taking into account age characteristics and the level of preparedness of students. Where it is possible to use special services to create your own interactive materials for a specific project, lesson, extracurricular activities. Thus, schoolchildren learn new facts and master the skills of modern processing and presentation of information.

Keywords: teaching computer science, lesson, educational online services.

УДК 372.854
МРНТИ 14.25.09

О.В. Белякова¹, О.С. Ачкинадзе¹

*¹ Высшая школа естествознания,
Павлодарский педагогический университет,
г. Павлодар, Павлодарская область, Республика Казахстан
e-mail: Andromeda888@mail.ru*

ОРГАНИЗАЦИЯ ПРОЕКТНОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ УЧАЩИХСЯ ПРИ ИЗУЧЕНИИ ХИМИИ В ШКОЛЕ

***Аннотация.** Одна из приоритетных и основных задач современного общества – создание необходимых условий для личностного развития обучающихся, а также широкомасштабное применение средств и методов сбора, хранения и распространения информации, обеспечивающих систематизацию имеющихся и формирование новых знаний, и их использования для управления и дальнейшего совершенствования и развития общества. Изучение химии способствует формированию компетенций и мировоззрения обучающихся в целостной научной картины мира, пониманию необходимости и значимости химического образования для решения проблем, воспитанию нравственного поведения в окружающей среде. Поэтому использование активных форм обучения является основой познавательной компетентности обучающихся. Введение в процесс обучения проектной деятельности представляет для курса химии наибольший интерес, где идет восприятие химии как нужной и востребованной науки, необходимой каждому образованному человеку. Проектная деятельность по химии подразумевает необходимость сохранения единства образовательного пространства, обеспечения равенства и доступности образования при различных стартовых возможностях, формирование общего деятельностного базиса как универсальных учебных действий. Деятельность проектов расширяет представления и о предметных областях, дает возможность увидеть и осмыслить межпредметные связи,*

позволяет решить проблему мотивации, создать положительный настрой. Поэтому использование проектной деятельности создает условия для формирования компетенций и мотивации, развития индивидуальных способностей, активизирует познавательный интерес, и как следствие – повышается эффективность и качество обучения.

***Ключевые слова:** проект, проектная деятельность, химия, технологии, инновации, познавательный интерес.*

Введение

Актуальностью данной темы является то, что на современном этапе целью образования становится формирование всесторонне образованной, инициативной и успешной личности, способной самостоятельно организовать свою деятельность. Наиболее эффективно реализовать данную цель можно за счёт использования системно-деятельного подхода, который заложен в Государственном общеобразовательном стандарте Республики Казахстан. Это способ обучения, при котором учащийся получает знания в процессе собственной учебно-познавательной деятельности. Особую значимость при этом приобретает проектная деятельность с элементами исследования. Поэтому проектная деятельность учащихся становится всё более актуальной в современной педагогике.

На основе этого сформулирована **цель данной статьи** – исследовать особенности применения проектной деятельности учащихся при изучении химии в школе.

Вопросами организации проектной деятельности учащихся при изучении химии в школе занимались многие казахстанские и зарубежные ученые. Теоретическую базу исследования составляют работы таких авторов, как: Л.М. Семенова, В.Н. Аверкин, О.М. Зайченко, Н.И. Родионова, О.П. Поляничко, М.Е. Слаушевская, Н.В. Смотрова, Ч. Темпл, Дж. Стил, К. Мередит и другие.

Проектная и исследовательская деятельность учащихся в современном образовательном пространстве рассматривалась в трудах таких казахстанских авторов, как: Г.К. Тагберлиева, Т.А. Каражигитова, Г.С. Джексембаева, Г.А. Касен, Д.И. Мухатаева, А.К. Мынбаева, З.М. Садвакасова, Н.Д. Хмель и другие.

Материалы и методы: при написании статьи использовались такие методы, как: анализ методической литературы по теме исследования, изучение педагогической литературы (терминологический и содержательный анализ основных понятий, структурно-функциональный анализ); обобщение педагогического опыта. Также использовался системный подход.

Результаты, обсуждение

Проект – особый вид познавательной деятельности учащихся, Слово «проект» в педагогике происходит от итальянского глагола, который означает «разра-

батывать», «планировать», «браться за что-либо», характеризующийся следующими признаками:

- наличие социально значимой задачи;
- планирование действий по разрешению проблемы;
- поиск информации, которая затем будет обработана и осмыслена учащимся;
- оформление «продукта», представляющего результат этой деятельности;
- презентация «продукта» и его социальной значимости. (Семенова, 2019)

Технология проектной деятельности – единый слаженный алгоритм действия. Проект – один из наиболее эффективных методов обучения. Суть проектного метода в том, что ученик встраивается в систему коллективных работ, направленных на решение реальной проектной задачи. Выполняя проектные, аналитические, исследовательские и другие работы, он получает возможность освоить способ выполнения соответствующих работ. Формы обучения на базе проектного подхода наиболее эффективны и способны обеспечить повышение качества учебного процесса. (Каражигитова, 2010)

Главная цель проекта – создание инновационной образовательной среды, повышение качества общего образования в области естественнонаучных дисциплин или других школьных дисциплин. В результате реализации проекта у учащихся формируется опыт самостоятельной проектной и учебно-исследовательской деятельности. Учащиеся овладевают навыками научно-исследовательской работы, что, несомненно, поможет им в выборе будущей профессии.

Метод проектов называют технологией четвертого поколения, реализующей личностно-деятельностный подход в обучении. Метод проектов в дословном переводе – путь замысла или способ планирования. Этот перевод позволяет очень точно и просто обозначить смысл исследуемого явления. На основании этого тема является достаточно актуальной. (Джексембаева, 2016)

Необходимо не только уделять достойное внимание предметной подготовке при написании проекта, но и следить за тем, чтобы у каждого учащегося формировались (помимо глубоких знаний, умений и опыта) универсальные социальные компетенции, ценные в любой сфере деятельности. Коммуникабельность, умение ставить и достигать цели, разрабатывать и реализовать проекты, творческий подход, общекультурные компетенции и т. п. – все эти компетенции важны для дальнейшей социализации и успешной профессиональной карьеры, независимо от сферы деятельности. Поэтому вторая задача школы – командообразование в групповом проекте для конструктивного взаимодействия и самоуправления во время учёбы.

В современном обществе образование продолжается в течение всей жизни человека. Каждый обучающийся должен быть готов к тому, что учиться ему придётся всегда: изучать новые материалы, новую технику, новые технологии работы; повышать свою квалификацию; получать дополнительное образование, осваивать новые профессии. Условия современной жизни диктуют жёсткие требования к молодому человеку – такие, как мобильность (способность быстро адаптироваться к новым условиям), коммуникабельность и активность; способность к самоорганизации, самообразованию, сотрудничеству с другими людьми. Чтобы развить у себя эти способности, помимо личностных качеств, необходимо овладеть различными умениями. Для решения жизненных задач потребуются в первую очередь общеучебные умения: умение учиться, умение решать проблемы, работать с информацией, общаться и сотрудничать. Овладеть умением учиться возможно с помощью проекта.

Признаки реальной проектной деятельности – это:

- конкретность темы и получаемых результатов;
- витагенность исследования («вырастание» из собственного жизненного опыта);
- возможность представления результата в самых различных формах (научный либо художественный текст, визуальный образ, музыкальный пассаж, видеосюжет, инсценировка, игра и т.д.).

Компетенции обучающихся, формируемые в проектной деятельности

- ценностно-смысловые;
- учебно-познавательные;
- информационные;
- коммуникативные.

Виды проектов:

- исследовательский;
- информационный;
- практико-ориентированный;
- творческий;
- игровой.

Основные виды проектной деятельности:

- проблематизация;
- целеполагание;
- планирование;
- реализация;
- рефлексия. (Касен, Мухатаева, 2016)

Таким образом, проектный метод означает путь, которым идут учащиеся и преподаватели, если они хотят познать что-то новое и научиться чему-нибудь. Поэтому основная задача школы – командообразование в групповом проекте для конструктивного взаимодействия и самоуправления во время учёбы. В современном обществе образование продолжается в течение всей жизни человека. Каждый обучающийся должен быть готов к тому, что учиться ему придётся всегда: изучать новые материалы, новую технику, новые технологии работы; повышать свою квалификацию; получать дополнительное образование, осваивать новые профессии. Условия современной жизни диктуют жёсткие требования к молодому человеку – такие, как мобильность (способность быстро адаптироваться к новым условиям), коммуникабельность и активность; способность к самоорганизации, самообразованию, сотрудничеству с другими людьми. Чтобы развить у себя эти способности, помимо личностных качеств, необходимо овладеть различными умениями.

Для решения жизненных задач потребуются в первую очередь общеучебные умения: умение учиться, умение решать проблемы, работать с информацией, общаться и сотрудничать. Овладеть умением учиться возможно с помощью проекта, который включает: содержание – функции – результаты (рисунок 1).

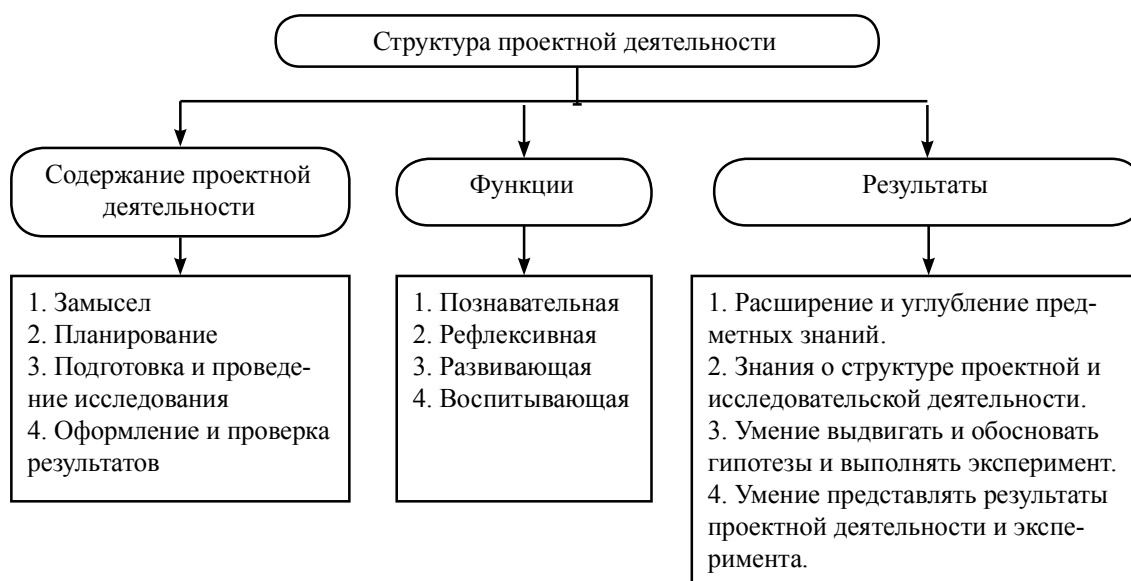

Рисунок 1. Структура проектной деятельности (Касен, 2013)

Следовательно, сегодня в школах необходимо не только уделять достойное внимание предметной подготовке при написании проекта, но и следить за тем, что-

бы у каждого учащегося формировались (помимо глубоких знаний, умений и опыта) универсальные социальные компетенции, ценные в любой сфере деятельности. Коммуникабельность, умение ставить и достигать цели, разрабатывать и реализовывать проекты, творческий подход, общекультурные компетенции и т. п. – все эти компетенции важны для дальнейшей социализации и успешной профессиональной карьеры, независимо от сферы деятельности.

Далее считаем целесообразным описать рамки проектной деятельности, которая задает общее видение и включает в себя все конкретные, представленные отдельными школами и практиками методики работы с проектами. Опишем список требований, выдвигаемых к школьному проекту по химии:

1. Проектирование от проблемы / значимости / востребованности / актуальности: наличие проблемы, которую решает проект, соответствие существующим вызовам, наличие заказа на результат проекта, потенциального пользователя, нехватки чего-либо необходимого и т.д.

2. Реализация полного жизненного цикла проекта: от замысла до эксплуатации и утилизации (для инновационного проекта), от гипотезы до употребления полученного знания (для исследовательского проекта). Участники проекта должны реализовать весь цикл или хотя бы видеть его целиком, если упор делается на какой-то стадии

3. Оригинальность решения: поиск уникальности данного проекта. Ответ на вопрос: почему эта работа является новым проектом, а не повторением пройденного по алгоритму или лабораторной работой. Объяснение, что новое порождается проектом (новое знание, продукт и т.п.)

4. Включенность в профессиональное сообщество: уровень получаемого результата проекта должен соответствовать реальным требованиям со стороны профессионального сообщества. Важно, что требования профессионального сообщества учитываются как на этапе реализации проектов, так и на этапе оценки результата.

5. Отдельно необходимо отметить требования к процессу достижения результата проектов:

- самостоятельность: насколько команда самостоятельна в реализации проекта от задумки до эксплуатации, прежде всего, в принятии решений
- учет ограниченности ресурсов: временных, финансовых и других.
- осознанность в выборе организационных решений: индивидуальность / командность, распределение ролей, выявление преград и пути их преодоления.

6. Проектная работа имеет образовательный результат, который должен быть отдельно выделен, осмыслен и обсужден участниками. Все эти требования достаточно серьезные, так как подразумевается, что школьные проекты оцениваются

профессиональным сообществом, по тем же правилам, что и «взрослые» проекты (кроме последнего пункта, специфичного для образовательной деятельности). (Хмель, 1998)

Далее опишем особенности проектной работы по химии из собственного опыта. Учащиеся публично должны представить два элемента проектной работы:

- защита темы проекта;
- защита реализованного проекта или учебно-исследовательской работы.

На защите темы проекта (проектной идеи) должны быть обсуждены:

– актуальность проекта;

– положительные эффекты от реализации проекта, важные как для самого автора, так и для других людей;

– ресурсы (как материальные, так и нематериальные), необходимые для реализации проекта, возможные источники ресурсов;

– риски реализации проекта и сложности, которые ожидают обучающегося при реализации данного проекта.

К защите темы проекта или учебно-исследовательской работы должны быть представлены презентация и структурированный текстовый документ следующего содержания:

1. Титульный лист.

2. Цель, задачи, актуальность проекта.

3. Важные для автора и других людей положительные эффекты от реализации проекта.

4. Ресурсы (материальные и нематериальные), необходимые для реализации проекта; возможные источники ресурсов.

5. Риски реализации проекта и сложности, которые ожидаются при его реализации.

6. Список литературы.

На защите реализованного проекта обучающийся представляет свой реализованный проект по следующему (примерному) плану:

– тема и краткое описание сути проекта;

– актуальность проекта;

– положительные эффекты от реализации проекта, которые получают как сам автор, так и другие люди;

– ресурсы (материальные и нематериальные), которые были привлечены для реализации проекта, а также источники этих ресурсов;

– ход реализации проекта;

– риски реализации проекта и сложности, которые обучающемуся удалось преодолеть в ходе его реализации.

На защите учебно-исследовательской работы ученик представляет свою работу по следующему плану:

- тема;
- постановка цели исследования и его направленности:
- естественнонаучные исследования,
- исследования в связи с гуманитарными областями,
- экономические исследования,
- социальные исследования,
- научно-технические исследования;
- постановка задачи;
- формулировка гипотезы;
- описание инструментария и регламентов исследования;
- проведение исследования;
- интерпретация полученных результатов.

Для исследований в естественнонаучной, научно-технической, социальной и экономической областях желательным является использование элементов математического моделирования (в том числе с использованием компьютерных программ).

Итак, рассмотрев основные требования к проектам и особенности составления проекта, можно сказать, что актуальным сегодня остается разработка совокупности способов усвоения новых знаний и умений, развития креативного мышления учащихся. В этом плане широкие возможности для формирования всё возрастающего уровня мыслительных операций детей при обучении в средней школе дает метод проектов, который привносит элементы исследования в учебный процесс. Однако методических исследований организации учебных проектов по химии, соответствующих уровню обновленной программы среднего образования Республики Казахстан, все еще мало. Считаем, что необходим системный подход и выработка методической модели организации проектно-исследовательской деятельности учащихся при изучении химии в 7–11 классах казахстанской средней школы.

Представляются интересными основные идеи школьного курса химии по мнению В.Н. Аверкина, О.М. Зайченко:

- химия – фундаментальная наука о природе;
- мир состоит из веществ, обладающих структурой и свойствами. Задача химии – создание веществ с полезными свойствами;
- мир постоянно изменяется – в нем происходят химические реакции. Для того, чтобы управлять реакциями, надо понимать законы химии;
- химия – инструмент преобразования природы. Безопасное применение химии возможно («зеленая химия»). (Аверкин, Зайченко, 2019)

По нашему мнению, на основе накопленного опыта, примерные направления проектной деятельности обучающихся на уроке химии могут быть:

1. Работа с различными источниками химической информации;
2. Аналитические обзоры информации по решению определенных научных, технологических, практических проблем;
3. Овладение основами химического анализа;
4. Овладение основами органического синтеза.

На основе изученной информации по созданию проектов по химии приведем примерный список тем проектно-исследовательской деятельности для обучающихся 8 класса:

1. От алхимии к химии (история возникновения и развития химии).
2. История открытия химических элементов.
3. История возникновения и развития атомно-молекулярного учения.
4. История развития представлений о строении вещества.
5. Жизнь и научная деятельность М.В. Ломоносова.
6. Жизнь и научный подвиг Д.И. Менделеева.
7. Растворы в природе, технике, сельском хозяйстве, в быту.
8. Свойства и применение водорода и др.

Также для 8 классов рекомендуются следующие темы для проектной деятельности:

Дискуссии:

- исследуем старые стёкла;
- микроэлементы для растений;
- средство от гололёда;
- производим индикаторы;
- готовим масляную краску;
- готовим состав для снятия ржавчины;
- исследуем взаимодействие медного купороса с содой;
- готовим термокраски;
- растим дендриты;
- готовим магнитные жидкости;
- химическая радуга.

Проекты:

- Как доказать присутствие крахмала в продуктах питания?
- Какой компонент крахмала реагирует с йодом?
- Напишите схемы получения этилового спирта из картофеля и древесины
- Как отличить крахмал от целлюлозы по физическим и химическим свойствам?

- Напишите общую формулу гликогена. Укажите причины, по которым гликоген остается объектом изучения биохимиков, биологов и медиков
- Почему кипячение компота снижает его пищевую ценность?
- Объясните, почему свежие огурцы при хранении портятся гораздо быстрее, чем соленые.
- В каких продуктах питания содержится казеин?
- Почему шоколад имеет: а) характерный запах; б) коричневый цвет; в) сладкий вкус?
- Сравните сливочное масло и маргарин. Что у них общего, в чем разница?
- Сформулируйте принципы рационального питания.
- Какие функции выполняют различные стероиды в организме?
- Какие группы препаратов обладают бактерицидным действием? На чем оно основано?
- Какие вещества называют анаболиками?
- Расскажи о вреде курения. Объясните, почему курильщик наносит вред не только себе, но и окружающим его людям? (Родионова, 2020)

Многие ученые задавались вопросом и исследовали, как метод проектов влияет на учебную деятельность. Так, некоторые авторы (Поляничко О.П., Слаушевская М.Е., Смотровая Н.В.) выделили основные факторы эффективности данных проектов в учебной деятельности учащихся на уроках химии:

1. Метод проектов является одним из самых приемлемых педагогических технологий, позволяющих рационально сочетать теоретические знания и их практическое применение для решения конкретных проблем на уроках химии.
2. Приобщение к проектной технологии учащихся должно осуществляться поэтапно. Использовать в проектной методике философский приём – «от простого к сложному». Начинать работу с простых проектов, с каждым годом усложняя их тематику и задачу.
3. Выбор темы проекта по химии должен быть актуален, интересен и соответствовать психологическому и образовательному уровню учащихся.
4. Творческий подход обеспечивает индивидуальность и неповторимость проектов учащихся, что повышает их значимость в глазах окружающих.
5. Ничто так не вдохновляет учащихся, как похвала и признание сверстников, следовательно, «осязаемый» результат должен быть ярким и эффективным.
6. Метод проектов позволяет решить не только дидактические задачи обучения, но и сформировать гуманную личность.
7. «Я знаю, для чего мне надо всё, что я познаю. Я знаю, где и как я могу это применить», – вот основной тезис понимания метода проектов. (Поляничко, Слаушевская, Смотровая, 2021.)

Обратимся к описанию собственного опыта по работе с проектами.

В собственной практике преподавания мы предлагаем поучаствовать в научных проектах детям, начиная с 5–6 класса, чтобы развить интерес к предмету химии, формировать научную картину окружающего мира и дать возможность получить самим ответы на интересующие вопросы. Многие виды исследований возможно осуществить в домашних условиях либо во внеурочное время в школе. Участие в проектах, как правило, на добровольной основе и позволяет ребятам сделать свое маленькое открытие. Восьмиклассниками проводились исследования и оформлялись научные проекты по следующим темам: «Выращивание кристаллов», «Изготовление мыла в домашних условиях», «Красящие вещества – как извлечь их из растений», «Изготовление самодельных красителей для тканей и пряжи», «Испытание фруктовых соков на присутствие сахаров», «Изготовление химической грелки» и другие. Проекты защищались на уроках или во внеурочное время, оценивались. Создаем банки проектов, идей, используемой (рекомендуемой) литературы. Учащиеся, на протяжении длительного времени серьезно занимавшиеся проектной деятельностью, достигали результатов на городском и областном уровнях. Так, в течение трех лет ученица Хуснатдинова К. становилась победительницей городского и областного туров научно-практической конференции школьников. В 2014–2015 учебном году, будучи девятиклассницей, работала над проектом по химии «Свеча – изобретение на все времена» и стала призером 14 региональной научно-практической конференции «Моя Родина – Казахстан» (3 место).

В 2015–2016 учебном году десятиклассница Хуснатдинова К. стала победительницей городского тура научно-практической конференции школьников с научным проектом «О чём расскажут отпечатки пальцев». В данном проекте прослеживалась интеграция и межпредметная связь между науками химией и биологией. В 2016–2017 году, обучаясь в 11 классе она стала победительницей городского тура научно-практической конференции школьников с научным проектом «Мыльная история, или изготовление синтетических моющих средств в домашних условиях» (3 место). Участие в проектной деятельности помогло сформировать дальнейшую профессиональную направленность данной ученицы. Она поступила в высшее учебное заведение и выбрала специальность учителя химии в школе.

В 2017–2018 учебном году ученица 9 класса Узканова Маргарита стала победительницей городского (3 место) и областного (3 место) туров и участницей республиканского тура научно-практической конференции школьников с научным проектом «Красители натуральные и искусственные». В 2018–2019 году ученица 9 класса Файрузова Карина стала победительницей городского тура научно-практической конференции школьников с научным проектом «Химчистка на дому» (2 место). В 2019–2020 учебном году ученица 10 класса Шевчук Карина приня-

ла участие в городском туре научно-практической конференции школьников с научным проектом «Аромаркетинг в жизни человека». К работе с научными проектами привлекались дети разных возрастов. Помимо старшеклассников, в проектной деятельности участвовали учащиеся начальной школы (конкурс научных проектов для младших классов) и учащиеся среднего звена (конкурс «Зерде»).

Для всех обучаемых, вне зависимости от возрастной категории, участие в проектной деятельности дает неоценимый опыт. Что достигается данным опытом? Внешний результат можно увидеть, осмыслить, применить в реальной практической деятельности. Внутренний результат – опыт деятельности – становится бесценным достоянием учащегося, соединяя в себе знания и умения, компетентности и ценности.

Заключение

Итак, практическая ценность результатов данного исследования заключается в том, что в статье были определены характеристики понятия «Проект». Описаны признаки реальной проектной деятельности, схематично рассмотрена структура проектной деятельности. Рассмотрены основные требования к проектам и особенности составления проекта, описан собственный опыт по работе с проектами на уроках химии.

Как показывает практика, проектная деятельность реально способствует формированию нового типа обучающегося, обладающего набором умений и навыков самостоятельной конструктивной работы, владеющего способами целенаправленной деятельности, готового к сотрудничеству и взаимодействию, наделенного опытом самообразования. Самое главное – участие в проекте позволяет приобрести уникальный опыт обучающихся, невозможный при других формах обучения. (Мынбаева, 2012)

Проектная деятельность становится важным фактором обеспечения преемственности основного и дополнительного образования. Самое главное – участие в проекте позволяет приобрести уникальный опыт обучающимся, невозможный при других формах обучения. (Темпл, Стил, Мередит, 2017)

СПИСОК ИСПОЛЬЗОВАННЫХ ИСТОЧНИКОВ

1. Аверкин В. Н., Зайченко О.М. Проекты в системе образования и их эффекты // Народное образование. – 2019. – № 9. – С. 36-40.
2. Джексембаева Г.С. Теоретические основы разработки и проектирования содержания образования на основе компетентностного подхода. – Астана: Наука, 2016. – 170 с.
3. Каражигитова Т.А. Теоретико-методологические основы развивающего обучения в средней школе: компетентностный подход: автореф. ... док. пед. наук. – Атырау, 2010. – 42 с.

4. Касен Г.А. Личностно-ориентированный, проектный и проблемно-ориентированный подходы в обучении: методические рекомендации / Г.А. Касен, А.К. Мынбаева, З.М. Садвакасова. – Алматы: Қазак университеты, 2013. – 78 с.
5. Касен Г.А., Мухатаева Д.И. Содержательные аспекты проектной компетентности обучающихся: Результаты анкетирования // Наука и жизнь Казахстана. – 2016. – № 1. – С. 229-235.
6. Мынбаева А.К. Современные образовательные концепции: учебное пособие. – Алматы: Қазак университеты, 2012. – С. 220
7. Поляничко О.П., Слаушевская М.Е., Смотрова Н.В. Мониторинг уровня сформированности проектной компетенции у старших школьников на уроках химии // Современные подходы к работе с высокомотивированными старшеклассниками. Материалы V Всероссийской научно-практической конференции. – 2021. – №6. – С.108-111.
8. Родионова Н.И. Метод проектов как форма самостоятельной работы учащихся старшей школы в процессе изучения химии // Международный журнал прикладных и фундаментальных исследований. – 2020. – №8. – С.99-102.
9. Семенова Л.М. Проектная деятельность учащихся на уроках химии // Международный научно-исследовательский журнал. – 2019. – №3. – С.121-130.
10. Темпл Ч., Стил Дж., Мередит К. Чтение, письмо и обсуждение для любого учебного предмета: подготовлено в рамках проекта «Чтение и письмо для критического мышления». – М.: Изд-во «ИОО», 2017. – 126 с.
11. Хмель Н.Д. Теоретические основы профессиональной подготовки учителя. – Алматы: Галым, 1998. – 320 с.

REFERENCE

1. Averkin V.N., Zajchenko O.M. Proekty` v sisteme obrazovaniya i ix e`ffekty` // Narodnoe obrazovanie. – 2019. – № 9. – S. 36-40.
2. Dzheksembaeva G.S. Teoreticheskie osnovy` razrabotki i proektirovaniya sodержaniya obrazovaniya na osnove kompetentnostnogo podxoda. – Astana: Nauka, 2016. – 170 s.
3. Karazhigitova T.A. Teoretiko-metodologicheskie osnovy` razvivayushhego obucheniya v srednej shkole: kompetentnostny`j podxod: avtoref. ... dok. ped. nauk. – Aty`rau, 2010. – 42 s.
4. Kasen G.A. Lichnostno-orientirovanny`j, proektny`j i problemno orientirovanny`j podxody` v obuchenii: metodicheskie rekomendacii / G.A. Kasen, A.K. My`nbaeva, Z.M. Sadvakasova – Almaty`: Qazak university`, 2013. – 78 s.
5. Kasen G.A., Muxataeva D.I. Soderzhatel`ny`e aspekty` proektnoj kompetentnosti obuchayushhixsya: Rezul`taty` anketirovaniya // Nauka i zhizn` Kazaxstana. – 2016. – № 1. – S. 229-235.
6. My`nbaeva A.K. Sovremenny`e obrazovatel`ny`e koncepcii: uchebnoe posobie. – Almaty`: Qazak university`, 2012. – S. 220
7. Polyanichko O.P., Slaushevskaya M.E., Smotrova N.V. Monitoring urovnya sformirovannosti proektnoj kompetencii u starshix shkol`nikov na urokax ximii // Sovremenny`e podxody` k rabote s vy`sokomotivirovanny`mi starsheklassnikami. Materialy` V Vserossijskoj nauchno--prakticheskoj konferencii. – 2021. – № 6. – S.108-111.
8. Rodionova N.I. Metod proektov kak forma samostoyatel`noj raboty` uchashhixsya starshej shkoly` v processe izucheniya ximii // Mezhdunarodny`j zhurnal prikladny`x i fundamental`ny`x issledovanij. – 2020. – №8. – S.99-102.
9. Semenova L.M. Proektnaya deyatel`nost` uchashhixsya na urokax ximii // Mezhdunarodny`j nauchno-issledovatel`skij zhurnal. – 2019. – №3. – S.121-130.

10. Templ Ch., Stil Dzh., Meredit K. Chtenie, pis'mo i obsuzhdenie dlya lyubogo uchebnogo predmeta: podgotovleno v ramkax proekta «Chtenie i pis'mo dlya kriticheskogo my'shleniya». – M.: Izd-vo «IOO», 2017. – 126 s.

11. Xmel' N.D. Teoreticheskie osnovy` professional`noj podgotovki uchitelya. – Almaty`: Galy`m, 1998. – 320 s.

О.В. Белякова¹, О.С. Ачкинадзе¹

**Мектепте химияны оқытуда оқушылардың
жобалық іс-әрекетін ұйымдастыру**

¹ Жаратылыстану ғылымдары жоғары мектебі,
Павлодар педагогикалық университеті,
Павлодар қ., Павлодар облысы, Қазақстан Республикасы.

O.V. Belyakova¹, O.S. Achkinadze¹

**Organization of project activities of students
in the study of chemistry at school**

¹ Graduate School of Natural Sciences,
Pavlodar Pedagogical University,
Pavlodar, Pavlodar region, Republic of Kazakhstan

Андатпа. Қазіргі қоғамның басым және негізгі міндеттерінің бірі – білім алушылардың жеке дамуы үшін қажетті жағдайлар жасау, сондай-ақ бар білімді жүйелеуді және жаңа білімді қалыптастыруды қамтамасыз ететін ақпаратты жинау, сақтау және тарату құралдары мен әдістерін кеңінен қолдану және оларды қоғамды басқару және одан әрі жетілдіру мен дамыту үшін пайдалану. Химияны оқыту әлемнің тұтас ғылыми көрінісінде білім алушылардың құзыреттілігі мен дүниетанымын қалыптастыруға, проблемаларды шешу үшін химиялық білім берудің қажеттілігі мен маңыздылығын түсінуге, қоршаған ортадағы адамгершілік мінез-құлықты тәрбиелеуге ықпал етеді. Сондықтан оқытудың белсенді түрлерін қолдану білім алушылардың танымдық құзыреттілігінің негізі болып табылады. Жобалық іс-әрекетті оқыту процесіне кіріспе химия курсы үшін үлкен қызығушылық тудырады, онда химияны әр білімді адамға қажет және қажетті ғылым ретінде қабылдау жүреді. Химиядағы Жобалық іс-әрекет білім беру кеңістігінің бірлігін сақтау, әртүрлі бастапқы мүмкіндіктер кезінде білімнің теңдігі мен қол жетімділігін қамтамасыз ету, әмбебап оқу іс-әрекеті ретінде жалпы белсенділік негізін қалыптастыру қажеттілігін білдіреді. Жобалардың қызметі пәндік салалар туралы түсініктерді кеңейтеді, пәнаралық байланыстарды көруге және түсінуге мүмкіндік береді, мотивация мәселесін шешуге, оң көзқарас қалыптастыруға мүмкіндік береді. Сондықтан жобалық қызметті пайдалану құзыреттілік пен мотивацияны қалыптастыруға, жеке қабілеттерді дамытуға жағдай жасайды, танымдық қызығушылықты белсендіреді, нәтижесінде оқытудың тиімділігі мен сапасы артады.

Тірек сөздер: жоба, Жобалық қызмет, химия, технология, инновация, танымдық қызығушылық.

Summary. One of the priorities and main tasks of modern society is to create the necessary conditions for the personal development of students, as well as the large-scale use of means and methods of

collecting, storing and distributing information, ensuring the systematization of existing and the formation of new knowledge, and their use for management and further improvement and development of society. The study of chemistry contributes to the formation of competencies and worldview of students in a holistic scientific picture of the world, understanding the need and importance of chemical education for solving problems, education of moral behavior in the environment. Therefore, the use of active forms of learning is the basis of cognitive competence of students. The introduction to the learning process of project activity is of the greatest interest for the chemistry course, where chemistry is perceived as a necessary and in-demand science necessary for every educated person. Project activity in chemistry implies the need to preserve the unity of the educational space, to ensure equality and accessibility of education with various starting opportunities, the formation of a common activity basis as universal educational actions. The activity of the projects expands the understanding of the subject areas, makes it possible to see and comprehend interdisciplinary connections, allows you to solve the problem of motivation, create a positive attitude. Therefore, the use of project activities creates conditions for the formation of competencies and motivation, the development of individual abilities, activates cognitive interest, and as a result, the effectiveness and quality of training increases.

Keywords: project, project activity, chemistry, technology, innovation, cognitive interest.

УДК 004.032
МРНТИ 20.15.05

А.Ю. Волочаев¹, Д.Б. Абыкенова¹

*¹ Высшая школа естествознания,
Павлодарский педагогический университет,
г. Павлодар, Павлодарская область, Республика Казахстан
e-mail: volochaev74alex@gmail.com*

АВТОМАТИЗИРОВАННАЯ ИНФОРМАЦИОННАЯ СИСТЕМА ДЛЯ ПУБЛИКАЦИИ И РЕЦЕНЗИРОВАНИЯ НАУЧНЫХ СТАТЕЙ

***Аннотация.** В статье представлено описание информационной системы автоматизации сервисов размещения, рецензирования и каталогизации научных публикаций. Рассмотрены механизмы управления жизненным циклом научной публикации электронного журнала «Вестник Павлодарского педагогического университета». Представленный современный автоматизированный комплекс рецензирования и публикации научных изданий, основанный на информационно-коммуникационных технологиях и использовании интернета, позволяет решать классические задачи, связанные с подготовкой научной работы и с последующими процедурами публикации статьи в научном журнале на новом уровне. Опи-*

саны процедуры авторизации пользователей, размещения научной работы автора, проверки статьи рецензентом, каталогизации и публикации научных материалов.

Ключевые слова: автоматизация научных публикаций, сайт журнала, рецензирование, научная публикация, электронный контент, автоматизированная информационная система, современный электронный научный журнал.

Введение

На данный момент установлено, что время необходимое для публикации научного материала, должно быть минимальным. Именно по этой причине все традиционные этапы, связанные с подготовкой научной статьи и последующими процессами публикации и рецензирования работы в научном журнале, решаются в настоящее время на новых организационном и информационном уровнях и базируются на широком использовании информационно-коммуникационных технологий и интернета. Электронная публикация сегодня представляет собой информационный продукт – электронный документ, для работы с которым необходимы соответствующие программные средства.

Таким образом, современный электронный научный журнал должен базироваться на программной платформе, реализующей процедуры обработки научных публикаций в форме электронного документа, который отличается от печатного издания лишь формой представления соответствующей информации.

Материалы и методы

Для создания автоматизированной информационной системы был проведен анализ функционирования классических методов рецензирования публикаций и перспектив их расширения с учетом современных технологий, который показал, что при реализации бизнес-процессов в программной платформе необходимы следующие модули:

- модуль регистрации и авторизации пользователей;
- модуль размещения статьи автором и отправки заявки на рецензирование и публикацию в журнале с возможностью получения комментариев от рецензента о результатах проверки материала;
- модуль получения статьи рецензентом для её обработки с возможностью отправки результатов проверки материала автору;
- модуль внутреннего обмена сообщениями между пользователями;
- модуль размещения готовых материалов в соответствующем формате на площадке системы с возможностью ведения архива;
- модуль поиска и фильтрации данных;
- модуль настройки конфигурации, интерфейса и администрирования.

Информация, размещённая на площадке системы, должна быть разделена на два вида:

1) данные общего доступа, содержащие сведения о журнале, редакционной политике, требованиях к материалам, инструкции для пользователей, опубликованные материалы (номера журналов, статей, архивы журналов и статей);

2) данные доступные для зарегистрированных пользователей, содержащие информацию об опубликованных и отклонённых статьях пользователя и материалах, находящихся в обработке.

Все пользователи системы распределены по ролям (Рисунок 1).

Рисунок 1. Роли пользователей

Каждая роль пользователя наделена определённым доступом и соответствующим функционалом.

Пользователь с ролью «Гость» имеет доступ для просмотра информации общего доступа без какой-либо регистрации в системе.

Для пользователя с ролью «Автор» требуется регистрация и авторизация в системе. Автор имеет доступ к личному кабинету, где он может загрузить статью и отправить заявку на рецензирование и публикацию. Также автор имеет возможность мониторинга результатов прохождения материалом всех этапов от статуса «Черновик» до «Опубликовано». Кроме этого, получает доступ к замечаниям и комментариям рецензента для внесения соответствующих исправлений в материал при наличии таковых.

Пользователю с ролью «Рецензент» необходима процедура регистрации и авторизации в системе для получения доступа к личному кабинету, где отражаются данные об обработанных статьях и находящихся в процессе обработки, результаты проверок материалов на текущий момент времени. Здесь же имеется функционал отправки комментариев и замечаний авторам, изменения статуса материала, а также возврата статьи на исправление.

Для пользователя с ролью «Редактор» требуется регистрация и авторизация

в системе. Редактор имеет доступ к данным и материалам авторов и рецензентов. Функционал редактора, позволяет:

- проводить проверку кандидатов в рецензенты на соответствие предъявляемым требованиям и их авторизацию;
- осуществлять мониторинг действий рецензентов и авторов;
- изменять статус статьи на «Опубликовано»;
- размещать опубликованные материалы на площадке системы для общего доступа.

Пользователь с ролью «Администратор» имеет доступ к настройкам системы, в т.ч. к определению основных параметров интерфейса системы, управлению правами доступа.

При прохождении научной статьёй каждого этапа обработки данный процесс сопровождается изменением статуса материала (Рисунок 2) и демонстрируется заинтересованным пользователям системы.

Рисунок 2. Статусы материала

Рассмотрим статусы публикации более подробно. Статус публикации – это маркер, показывающий на каком этапе обработки находится материал и демонстрирующий результат обработки на данном этапе.

Статус «В обработке» означает, что материал находится в работе у рецензента, выполняется проверка на соответствие требованиям к статьям.

Статус «Рекомендовано» означает, что материал рецензирован, соответствует предъявляемым требованиям и рекомендован для публикации.

Статус «Опубликовано» означает, что статья опубликована в текущем номере журнала.

Статус «Правка» означает, что материал возвращён автору для исправления выявленных недостатков.

Статус «Отказано» означает, что материал не прошёл проверку на соответствие требованиям и в публикации отказано. При этом материал не доступен для исправления автором.

Жизненный цикл информационной системы, обеспечивающей механизм рецензирования работ опирается на бесконечный цикл действий пользователей (Рисунок 3) на основе следующих процессов:

- просмотр опубликованных материалов;
- регистрация пользователей, авторов и рецензентов;
- размещение материалов для публикации;
- рецензирование и проверка статьи на соответствие требованиям и исправление недочётов при необходимости;
- публикация материалов.

Рисунок 3. Жизненный цикл информационной системы

Заключение

Автоматизированная информационная система для публикации и рецензирования научных статей позволит автоматизировать процессы, начиная от подачи автором статьи, рецензирования и до публикации. Это обеспечит прозрачность процедуры публикации статьи, хранение информации о каждом этапе, исключить потерю статей на каком-либо этапе и, соответственно, позволит создать удобные условия для пользователей системы. Представленная модель автоматизированной информационной системы позволяет реализовать механизмы размещения, рецензирования, каталогизации и управления жизненным циклом научной публикации электронного журнала «Вестник Павлодарского педагогического университета».

Данная система не является окончательным вариантом авторского продукта и имеет перспективы к дальнейшему расширению возможностей системы.

СПИСОК ИСПОЛЬЗОВАННЫХ ИСТОЧНИКОВ

1. Ахметов Д.Ю., Елизаров А.М., Липачев Е.К. Автоматизация редакционных процессов в информационной системе управления электронными научными журналами // Электронные библиотеки. – 2015. – Т. 18. – № 1-2. – С. 32-45.
2. Елизаров А.М., Липачев Е.К., Малахальцев М.А. Веб-технологии в работе электронного математического журнала Lobachevskii Journal of Mathematics // Научный сервис в сети Интернет: многоядерный компьютерный мир. 15 лет РФФИ Труды Всероссийской научной конференции. Московский государственный университет им. М.В. Ломоносова, Южный федеральный университет, Институт вычислительной математики РАН, 2007. – С. 355-356.
3. Елизаров А.М., Зуев Д.С., Липачёв Е.К. Управление жизненным циклом электронных публикаций в информационной системе научного журнала // Вестник Воронежского государственного университета. Серия: Системный анализ и информационные технологии. – 2014. – № 4. – С. 81-88.
4. Елизаров А.М., Зуев Д.С., Липачёв Е.К. Информационные системы управления электронными научными журналами // Научно-техническая информация. Серия 1: Организация и методика информационной работы. – 2014. – № 3. – С. 31-38.
5. Елизаров А.М., Липачев Е.К., Хайдаров Ш.М. Метод автоматизированного подбора рецензентов научных статей, реализованный в информационной системе научного журнала // Научный сервис в сети Интернет: труды XXI Всероссийской научной конференции (23–28 сентября 2019 г., г. Новороссийск). – М.: ИПМ им. М.В. Келдыша, 2019. – С. 318-328. – URL: <http://keldysh.ru/abrau/2019/theses/94.pdf> doi:10.20948/abrau-2019-94.
6. Балута В.И. Проблемы рынка информационных услуг в потребительской сфере. – М., 2005. – URL: <http://www.cadrem.ru/Materials/2005>.
7. Шляхтина С. Рынок информационных технологий 2007-2008: цифры, тенденции, прогнозы // КомпьютерПресс. – 2008. – № 4. – URL: <http://www.compress.ru/Article.aspx?id=18522>.

REFERENCE

1. Ahmetov D. Yu., Elizarov A. M., Lipachev E. K. Avtomatizaciya redakcionnyh processov v informacionnoj sisteme upravleniya elektronnyimi nauchnymi zhurnalami [Automation of editorial processes in the information management system of electronic scientific journals] // Elektronnyye biblioteki. – 2015. – T. 18. – №1-2. – S. 32-45.
2. Elizarov A. M., Lipachev E. K., Malahal'cev M. A. Veb-tehnologii v rabote elektronnoho matematicheskogo zhurnala Lobachevskii Journal of Mathematics [Web technologies in the electronic mathematical journal Lobachevskii Journal of Mathematics] // Nauchnyj servis v seti Internet: mnogoyadernyj komp'yuternyj mir. 15 let RFFI Trudy Vserossijskoj nauchnoj konferencii. Moskovskij gosudarstvennyj universitet im. M. V. Lomonosova, Yuzhnyj federal'nyj universitet, Institut vychislitel'noj matematiki RAN, 2007. – S. 355-356.
3. Elizarov A. M., Zuev D. S., Lipachyov E. K. Upravlenie zhiznennym ciklom elektronnyh publikacij v informacionnoj sisteme nauchnogo zhurnala [Lifecycle management of electronic publications in the information system of a scientific journal] // Vestnik Voronezhskogo gosudarstvennogo universiteta. Seriya: Sistemnyj analiz i informacionnye tekhnologii. – 2014. – № 4. – S. 81-88.
4. Elizarov A. M., Zuev D. S., Lipachyov E. K. Informacionnye sistemy upravleniya elektronnyimi nauchnymi zhurnalami [Information management systems for electronic scientific journals] // Nauchno-

tehnicheskaya informaciya. Seriya 1: Organizaciya i metodika informacionnoj raboty. – 2014. – №3. – S. 31-38.

5. Elizarov A.M., Lipachev E.K., Hajdarov Sh.M. Metod avtomatizirovannogo podbora recenzentov nauchnyh statej, realizovannyj v informacionnoj sisteme nauchnogo zhurnala [The method of automated selection of reviewers of scientific articles, implemented in the information system of a scientific journal] // Nauchnyj servis v seti Internet: trudy XXI Vserossijskoj nauchnoj konferencii (23-28 sentyabrya 2019 g., g. Novorossijsk). – M.: IPM im. M.V. Keldysha, 2019. – S. 318-328. – URL: <http://keldysh.ru/abrau/2019/theses/94.pdf> doi:10.20948/abrau-2019-94.

6. Baluta V.I. Problemy rynka informacionnyh uslug v potrebitel'skoj sfere. [Problems of the market of information services in the consumer sphere] – M., 2005. – URL: <http://www.cadrem.ru/Materials/2005>.

7. Shlyahtina S. Rynok informacionnyh tekhnologij 2007–2008: cifry, tendencii, prognozy [Information Technology Market 2007–2008: Figures, Trends, Forecasts] // Komp'yuterPress. – 2008. – №4. – URL: <http://www.compress.ru/Article.aspx?id=18522>.

А.Ю. Волочаев¹, Д.Б. Абыкенова¹

**Автоматтандырылған ақпараттық жүйе ғылыми
мақалаларды жариялау және рецензиялау үшін**

¹ Жаратылыстану жоғары мектебі,
Павлодар педагогикалық университеті,
Павлодар қ., Павлодар облысы, Қазақстан Республикасы.

A.U. Volochaev¹, D.B. Abykenova¹

**Automated information system for publishing
and reviewing scientific articles**

¹ Faculty of Natural Sciences,
Pavlodar Pedagogical University,
Pavlodar, Pavlodar region, Republic of Kazakhstan

Аңдатпа. Мақалада ғылыми жарияланымдарды орналастыруды, шолуды және каталогтауды автоматтандырудың ақпараттық жүйесі сипатталған. «Павлодар педагогикалық университетінің хабаршысы» электронды журналының ғылыми редакциясының өмірлік циклін басқару тетіктері көрсетілген. Ақпараттық-коммуникациялық технологиялар мен Интернетті пайдалану негізінде ғылыми жарияланымдарды талдау мен басып шығаруға арналған заманауи автоматтандырылған кешен ғылыми мақалаларды дайындауға және жаңа журналда мақаланы жариялаудың кейінгі процедураларына байланысты классикалық мәселелерді шешуге мүмкіндік береді. Пайдаланушыларға рұқсат беру, автордың ғылыми жұмысын орналастыру, рецензенттің мақаласын қарау, ғылыми материалдарды каталогтау және басып шығару тәртібі сипатталған.

Тірек сөздер: ғылыми жарияланымдарды автоматтандыру, журнал сайты, шолу, ғылыми жарияланым, электронды контент, автоматтандырылған ақпараттық жүйе, заманауи электронды ғылыми журнал.

Summary. The article presents a description of the information system for the automation of services for the placement, review and cataloging of scientific publications. The mechanisms for managing the life cycle of the scientific publication of the electronic journal «Bulletin of Pavlodar Pedagogical University» are considered. The presented modern automated complex for reviewing and publishing scientific publications, based on information and communication technologies and the use of the Internet, allows solving classical problems related to the preparation of scientific work and subsequent procedures for publishing an article in a scientific journal at a new level. The procedures for authorizing users, placing the scientific work of the author, checking the article by the reviewer, cataloging and publishing scientific materials are described.

Keywords: automation of scientific publications, journal website, peer review, scientific publication, electronic content, automated information system, modern electronic scientific journal.

УДК 517.18

МРНТИ 27.23.15

Д.Б. Тусупова¹, Б.А. Найманов¹, Ә.Б. Найманова¹

*¹ Жаратылыстану жоғары мектебі,
Павлодар педагогикалық университеті,
Павлодар қ., Павлодар облысы, Қазақстан Республикасы.
e-mail: danatusupova@mail.ru*

АЛГЕБРА ЖӘНЕ АНАЛИЗ БАСТАМАЛАРЫ КУРСЫНДА ПӘНАРАЛЫҚ БАЙЛАНЫСТАРДЫ ЖҮЗЕГЕ АСЫРУ ЖОЛДАРЫ

Аңдатпа. Білім мен ғылымның негізгі және ең ұзақ уақытты талап ететін сатысы – ол мектептегі білім жүйесі. Мақалада алгебра және анализ бастамаларының негізгі ұғымдарын пәнаралық байланыстар арқылы дамыта оқытудың мазмұнын анықтау туралы, білім беру үрдісін пәнаралық байланыс қағидаларын және алгебра және анализ бастамаларының негізгі ұғымдарын пәнаралық байланысты дамыта оқытудың әдістемелік негізін айқындау қарастырылған. Жоғары сыныптарда пәнішілік байланысты қолданудың мүмкіндіктері мен жолдарын айқындау, сонымен қатар оқушылардың қиындықтары әртүрлі есептерді шығаруда теорияны қолдана білу қабілеттерін дамытуға кепілдік беретін білімдер, іскерліктер мен дағдылардың жоғары деңгейін қамтамасыз ету үшін оқытудың әдістемелік жолдар және оны жүзеге асырудың талданған әдістемесі негізінде орта мектепте математиканы оқу үрдісін жетілдіру үрдісін қарастырылған.

Пәнді оқытуда оның ішкі мүмкіндіктерін ұтымды пайдаланудың көрсеткіші болып табылады және олардың мәнін терең түсінуге жағдай жасау үшін пәнаралық байланыс пайдалану оқушылардың ойлау шығармашылық қабілеттерін дамыту сол арқылы

оқушылардың математикаға деген қызығушылығын арттырудың маңыздылығына тоқталған. Жаратылыстану циклінің барлық пәндерін зерттеу математикамен тығыз байланысты сол себепті математиканы оқытудағы білім негізінде, ең алдымен, жалпы пәндік есептеу және өлшеу дағдылары қалыптасатын болғандықтан жаратылыстану циклінің курстарымен сабақтастық қатынастар математикалық дағдылар мен оның практикалық қолдануына байланысты екеніне тоқталған.

Тірек сөздер: математикалық анализ, пәнаралық байланыс, функция, туынды, интеграл.

Кіріспе

Математиканы оқыту үдерісінде жаңа мазмұндағы және формадағы оқытылуы оқушылардың математикаға қызығушылығын арттырудың, танымдық белсенділігін дамытудың әртүрлі жолдарын қайта жасау, әдіскерлер мен мектеп мұғалімдеріне арналған оқу құралдары мен есептер жинағы мен дидактикалық құралдарын оқушылардың шығармашылықпен жұмыс істеуді талап ететін қарастыруды талап етіп отыр.

Математиканы оқытуда, біздіңше, қызығушылықты арттыру, танымдық белсенділікті қалыптастыру мен дамытудың жолдарын анықтау және функционалдық сауаттылығын дамытудың негізі ретінде оқушының жеке басының іс-әрекеттік қасиетіне деген белсенділіктің ғайының алынғаны абзал. Өйткені танымдық белсенділік пен функционалдық сауаттылығын оқушылардың танымдық сұранысының объективті көрінісі ретінде, яғни олардың білім, біліктілік және машықтараға ие болуларына бағытталған қауырт оқу-танымдық іс-әрекеті ретінде көрінеді. Осындай іс-әрекетті басқаратын, қарастырып отырған математикалық жағдайдың (ол әртүрлі есеп, тапсырмалар, проблемалық мәселелер болуы мүмкін) шешімін табуда оқушының іс-әрекетінің шығармашылық сипатында өрбуіне жетелейтін әдістемені жасау қажеттігі туып отыр.

Мектеп курсындағы жоғары сыныптардың математика курсының бағдарламасына математикалық талдаудың негізгі ұғымдарын енгізу, келесі мақсаттарға жету үшін бағытталған:

Біріншіден, оқушылар айнаымалы шамалар математикасымен, яғни жоғары математикамен танысу керек (негізінде, оқушылар оқылу нысаны айнаымалы шамалар болатын элементар математикамен танысады);

Екіншіден, математика оқыту барысында оқушылардың қай тақырыпты меңгеруге қиналатындығын анықтаудың маңызы зор. Оқушы қандай да бір тақырыпты өз дәрежесіне меңгере алмаса, соның салдарынан келесі өтілетін материалды түсінбей қалуы мүмкін. Сондықтан математика сабақтарында пәнішілік байланыс арқылы дамыта берілетін білімнің маңызын арттыру – өзекжарды

мәселелері қазіргі білім беру үрдісіндегі пәнішілік байланыстың орнын дәлелдейді. Әсіресе, 10–11 сыныптардағы математика сабақтарында пәнішілік байланыстарды жүзеге асыру жүйелі түрде, бірлікте, бір мақсатта жүргізу сапаға оң әсерін тигізіп жақсы нәтиже береді.

Материалдар және әдістер

Бүгінгі күннің қоғамы мектепке жаңа талап қоюда – осыған дейін ондаған жылдар бойы қойылып келген талаптан әлде қайда өзгеше.

Қоғамның даму қарқыны мектептің негізгі міндетін өзгертумен қатар жас ұрпаққа ұлттық тәрбиемен қатар, әлемдік рухани, мәдени құндылықтармен сусындатып интеллектуалды-рухани жаңартқан, дене бітімі дамыған ұрпақты тәрбиелеп қалыптастыруға баса көңіл бөлуді қажет етіп отыр.

Демек, мектепте білім беріп қана қоймай оқытылатын әрбір пәннің осы мәселені шешуде өз үлесі бар. Кез келген өмірлі мәселені шешуде математика пәнінің орны үлкен. Жаңартылған білім беру жүйесінде математиканы оқытуда білім беруде әдеттегі ақпаратты мұғалім баяндап түсіндіру тәсілінен гөрі білімді өз еркімен игертіп оны меңгерудің түрлі әдіс-тәсілдеріне, өз ойын, пікірін қорытуды негізге алу қажет. Оқушының белсенді іс-әрекет етудің түрлері мен әдіс тәсілдерін үйренуге, танып білу қабілеті мен шығармашылық әлеуметін дамытуға арналған жұмыстарды жиі қолдану қажеттілігі туып отыр.

Әрбір оқушының даму мәселесі оқыту мазмұнын қайта қарап білім беруді оқушының белсенділігін арттыру, дүние танымдық әрекеттердің негізін меңгерту маңызды.

Қазақстан Республикасы Білім және ғылым министрлігінің 24.09.02 жылғы №693 бұйрығымен бекітілген мемлекеттік базистік оқу жоспарында «Математика» пәні міндетті жеті білім саласының бірі ретінде қарастырылған.

Ұсынылып отырған бағдарлама төмендегідей бөлімдерден тұрады:

1. Математика пәнін оқытудың мақсаты мен міндеттері;
2. Оқу үдерісін ұйымдастырудағы педагогикалық-психологиялық әдіс – тәсілдер;
3. Оқу жетістігін бағалаудың көрсеткіші және тәсілдері;
4. Математика пәнінің мазмұнын ұйымдастыру;

Жаңартылған білім мазмұнының оқу жоспарында «Сандар», «Алгебра», «Статистика және ықтималдықтар теориясы», «Математикалық модельдеу және анализ» жеке курстарына бөлініп оқытылады [1].

Математиканы оқытудың мақсаты міндетті бір нәтижелерге жету ғана емес, оқушының математикаға деген қызығушылықтарын, олардың, шығармашылық қабілеттерін дамыту, әрбір оқушының мүмкіндіктері мен қабілеттерін жетілдіру үшін жағдай жасау маңызды міндеттердің бірі. Оқушылардың математикалық

дайындықтарының деңгейін бағалау өз бетінше шешім қабылдауға ұмтылдырмайтын деңгейде өтілген материалдарды формальды түрде тексеруге емес, алған білімнің мәнін түсіндіруге, оның функционалдығына, практикадағы қолданымына бағытталуы тиіс.

Математика пәнін оқытудың мақсаты мен міндеттері: Математика оқытуда математикалық білімнің негізгі ұғымдарын орта мектепте оқыту маңызды болып табылады, өйткені оны оқу үдерісінде математиканың практикалық мәнімен бірге, оқушылардың логикалық және шығармашылық ойлауын қалыптастыру мен дамытудағы мүмкіндіктерімен, олардың жаратылысты танудың ғылыми әдістері туралы түсініктерді жасауға қосқан үлесімен, сыни ойлауды дамытуға ықпал етеді. Сондай-ақ оқушылардың жаратылыстану-ғылыми пәндерді оқуға қажетті математикалық білім мен білік негіздерін меңгеруін қарастырады.

Математиканы оқытуда оқушылардың бойында келесі процестер дамиды, олар: индукция, дедукция, жалпылау, нақтылау, талдау, синтездеу, жіктеу, жүйелеу, абстракциялау және ұқсастық.

Бұл процестер оқушылардың ой-пікірлерін тұжырымдауға, негіздеуге, дәлелдеуге, берілген алгоритм бойынша жасалатын іс-әрекет ету үшін және жұмысты жобалау және зерттеу жүргізуге мүмкіндік береді. Математиканы оқытуда ақпараттық технологияларды қолдану өте маңызды рөлге ие, олардың мүмкіндіктері ақпаратты зерттеу мен қатар өңдеудің математикалық әдістерімен бірге ашылады. Оқушылардың математикалық тілді қолдануы оларға қысқа және ақпараттық сөйлеуді дамытуға мүмкіндік береді, тиісті тілдік (атап айтқанда, символдық, графикалық) құралдарды таңдай білуді қалыптастырады. Математикалық білім адамның жалпы мәдениетін қалыптастыруға өз үлесін қосады.

Математиканы оқытудың негізгі мақсаты пәнінің мазмұнын сапалы меңгеруді қамтамасыз ету, оқушылардың функционалдық сауаттылығын қалыптастыру, пәнішілік және пәнаралық байланыстарды, соның ішінде басқа пәндермен ықпалдасын күшейту, жалпы адамзаттық құндылықтар мен ұлттық мәдениеттің үздік дәстүрлерінің негізінде оқушылардың зияткерлік деңгейін дамыту.

Жаратылыстану циклінің барлық пәндерін зерттеу математикамен тығыз байланысты. Ол оқушыларға адамның күнделікті өмірі мен жұмысына қажетті, сондай-ақ байланысты пәндерді оқу үшін маңызды білім мен дағдылар жүйесін береді.

Математика бойынша білім негізінде, ең алдымен, жалпы пәндік есептеу және өлшеу дағдылары қалыптасады. Жаратылыстану циклінің курстарымен сабақтастық қатынастар математикалық дағдылар мен дағдыларды практикалық қолдануды ашады (кесте. 1).

Кесте 1. Жаратылыстану циклінің курстарымен сабақтастық қатынастар

Пән (тақырып)	Математикалық мазмұны
Физика (тең жылдамдатылған қозғалыс)	сызықтық функция, функцияның туындысы
Физика (қозғалыс, денелердің өзара әрекеттесуі)	тікелей және кері пропорционалды тәуелділік
Физика (Механика)	векторлар, координаталар әдісі, туынды, функция. Функция графигі
Физика (Оптика)	Симметрия
Физика (Кинематика)	векторлар, векторлардағы әрекеттер
Информатика (Алгоритм)	теңдеулер, теңсіздіктер
География (жер бетінің бейнесі)	масштаб, жазықтықтағы координаттар
Химия – заттың массасы, көлемі және мөлшері; – реакция өнімінің шығуының салмақтық үлесі бар есептер; – қоспаның берілген массасы бойынша қоспалардың массалық үлесін есептеу; – ерітінділер; – зат формуласын	теңдеу элементтерінің массалық үлестері бойынша анықтау, пайыз
Сызу – Сызбаларды орындау техникасы және оларды рәсімдеу ережелері. – Аксонометриялық проекциялар. Шеңберді тең бөліктерге бөлу	параллель, түзулердің перпендикулярлығы, сегменттер мен бұрыштарды өлшеу, шеңбер, масштаб, параллель проекциялау
Экономика	пайыздар, теңдеулер, теңсіздіктер

Бұл оқушылардың тұтас ғылыми дүниетанымын қалыптастыруға ықпал етеді.

Алгебра және анализ бастамалары математикалық әдістердің әмбебаптығын нақты көрсетеді, қолданбалы есептерді шешудің негізгі кезеңдерін көрсетеді. Геометрия курсының аксиомалық құрылысы физика, химия, биология курстарында оқытылатын кез келген ғылыми теорияны құру логикасын түсінуге негіз жасайды.

Пәнаралық байланыстар мәселесі мұғалімдердің ұжымдық тәжірибесін шешуді қажет ететін күрделі педагогикалық проблемалардың бірі болып табылады [Адыгозалов, 1992].

Математика сабағын сәтті жүзеге асыру үшін мұғалім екі маңызды аспектіні қарастыруы керек: оқу процесінің мазмұны және оқушылардың іс-әрекетін ұйымдастыру. Пәнаралық байланыстарды жүзеге асыратын матема-

тика сабағының процесі оқушылардың танымдық әмбебап оқу әрекеттерін қалыптастыруға бағытталуы үшін пәнаралық байланыстарды жүзеге асырудың әдістерін, құралдары мен әдістерін қарастыру қажет. О.Б. Епишева және Д.Ю. Трушников оқытудағы пәнаралық байланыстарды жүзеге асырудың әдістерінің бірі пәнаралық мазмұн мәселелерін шешу болып табылады дейді. Біріншіден, міндеттер оқытудың мазмұнына сәйкес келетін іс-әрекеттің тасымалдаушысы және оны игеру құралы; теорияны практикамен байланыстыру құралы; оқушылардың оқу іс-әрекетін ұйымдастыру және басқару тәсілі; тапсырма мен оны шешетін адамның өзара әрекеттесуінде (проблемалық жағдайда) және оның жеке басында өзгерістер болады. Екіншіден, оқу іс-әрекеті теориясына сәйкес, назарды білімнің қажеттілігінен (олар туралы ақпарат қол жетімді бола бастайды) оларды қайда және қалай алу, біріктіру, қолдану, құру және жалпылау туралы білімге аударатын оқу міндеттері қажет. Міндеттер білім алушылар үшін оқу процесінде табиғи түрде пайда болуы, оған тиісті оқу жағдайларын жасау арқылы енгізілуі тиіс – проблемалық және оқу-танымдық (оқушылардың міндеттерді шешу немесе құбылыстарды түсіндіру қажеттілігі мен осы үшін қажетті білімнің болмауы арасындағы қарама-қайшылықты түсіну мақсатында байланысты), оқу (пәндік дағдыларды игеру қажеттілігімен байланысты), оқу-дамыту және оқу-тәрбие (Осы мазмұнды зияткерлік дағдыларды, жалпы мәдениетті, жеке тұлғаның жеке қасиеттерін қалыптастыру мүмкіндігімен байланысты), оқытудың белсенді әдістері мен құралдары, оқытуға міндеттік тәсілге негізделген педагогикалық технологиялар, сондай-ақ интеграцияланған сабақтар арқылы оқу-кәсіптік (осы пәннің әдістерін болашақ кәсіби қызмет саласында туындайтын және тұлғаның кәсіби дамуына ықпал ететін қолданбалы және кәсіби міндеттерді шешуге қолдану білігін қалыптастыру қажеттілігіне байланысты) [Морозов, 2015].

Мысалы, «туынды» тақырыбын оқу кезінде білім алушыларға мынадай міндетті ұсынуға болады: «материалдық нүкте $x(t) = -2 + 4t + 3t^2$ заңы бойынша тік сызықпен қозғалады. Оның $t = 2c$ уақытындағы жылдамдығын табыңыз». Білім алушы есепті екі тәсілмен шешуі қажет: математикалық (туындыны қолдана отырып) және физикалық. Содан кейін оқушылар осы мәселені шешудің екі әдісін салыстырады және ең оңтайлысын тандайды. Жоғарыда келтірілген әдіске қосымша пәнаралық байланыстарды жүзеге асырудың әдістері мен құралдары бөлінеді, мысалы:

1) білім алушылардың іс-әрекетін әртүрлі оқу пәндерінде бұрын оқыған білімді жаңғыртуға және оларды жаңа оқу материалын игеру кезінде қолдануға бағыттайтын пәнаралық мазмұн мәселелері. Мысалы, «туынды» тақырыбын оқу кезінде әңгімелесу барысында білім алушыларға мынадай сұрақ қоюға болады: «физикадағы қандай ұғымдарды оқыған кезінде туындыға тап болдыңыз?»

2) білім алушылардың стандартан тыс ойлау, оқу міндеттерінің қызықты шешімдерін табу қабілеттерін анықтауға ықпал ететін пәнаралық тапсырмалар. Мысалы, «Квадрат теңдеу» тақырыбын оқу кезінде білім алушыларға келесі тапсырманы ұсынуға болады: «20 м/с жылдамдықпен жоғары лақтырылған дене қандай уақыттан кейін 15 м биіктікке жетеді?». Бұл тапсырма физикамен байланысты, дәлірек айтқанда v жылдамдығымен лақтырылған және $S = vt$ – формуласымен көрсетілген дененің қозғалыс заңын көрсетеді.

3) пәнаралық проблемалық жағдайлар – бұл білім алушының алдына қойылған міндетті шешу үшін оған пәндік білімі мен іскерлігінің жеткіліксіз екенін анықтаған және олардың пәнаралық және ішкі интеграциясының қажеттілігін түсінген кездегі интеллектуалдық қиындықтың қалыптасқан жай-күйі. Пәнаралық проблемалық жағдайлар келесідей бөлінеді [Далингер, 1993]:

а) оқушыларды өзінің ерекше болмысымен таң қалдыратын материалмен таныстыру кезінде күтпеген жағдай туындайды.

б) кикілжін жағдайы оқушылардың өмірлік тәжірибесі, олардың күнделікті түсініктері мен ғылыми білімі арасында қайшылық болған кезде туындайды.

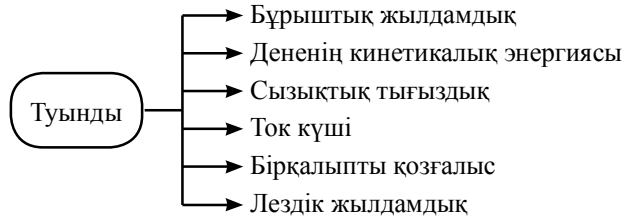
в) болжам жағдайлары бұрын алынған білімдерден алшақтайтын қандай да бір құбылыстың немесе заңның, теорияның және т.б. болуы болжанғанда жасалады немесе қандай да бір болжамның дұрыстығын дәлелдеу талап етіледі.

г) белгісіздік жағдайы білім алушыларға бір мәнді жауап алу үшін жеткіліксіз немесе артық деректері бар тапсырманы ұсынған кезде туындайды. Мысалы, «туынды» тақырыбын оқу кезінде білім алушыларға келесі мәселені шешуді ұсынуға болады: «29 осінің айналасындағы дененің айналу бұрышы t -уақыт бойынша заңы $\varphi(t) = 0,1t^2 - 0,5t + 0,2$ өзгереді. $t = 2c$ уақыт сәтінде дененің айналу жылдамдығын (рад/с) табыңыз». Шешу кезінде білім алушылар t мәнін $\varphi(t)$ заңының формуласына (бұл дұрыс емес шешім болып табылады) тікелей алмастыра алады немесе сабақ тақырыбы негізінде $\varphi'(t)$ туындысын табу керек деп болжай алады және t мәнін табылған туындыға ауыстыра алады.

4) оқулық мәтінінің мазмұнын толықтыратын және бағдарламаның жеке-леген мәселелерін толығырақ ашатын пәнаралық мәтіндер. Мысалы, «туынды» тақырыбын оқу кезінде білім алушыларға қосымша материал ретінде туындының әртүрлі мағыналарымен (геометриялық, физикалық, биологиялық, экономикалық, химиялық) танысу үшін мәтіні бар карточкалар беріледі. Бұл мәтіндер геометрия, физика, биология, экономика, химия сияқты пәндерге қызығушылық танытатын оқушылардың математикаға деген қызығушылығын арттыра алады.

5) пәнаралық мазмұндағы қандай да бір мәселені ашатын түрлі оқу пәндерінен білім жиынтығын көрнекі түрде көруге мүмкіндік беретін кешенді Көрнекі құралдар (жинақтап қорытатын кестелер, схемалар, диаграммалар, плакаттар, кар-

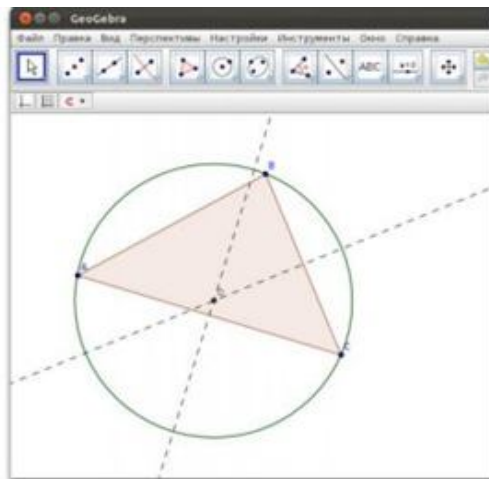
талар, кинофильмдер, диафильмдер және т.б.). Мысалы, «туынды» тақырыбын оқу кезінде білім алушыларға мектептегі физика курсы мен туынды ұғымдарының байланысын көрсететін схема ұсынылады (1-сурет).

1-сурет. Туынды және физикалық ұғымдардың байланыс схемасы

б) бірнеше пәндерде қолданылатын терминдерді бекіту үшін қолданылатын пәнаралық кроссвордтар [1].

Оқушылардың танымдық әмбебап оқу әрекеттерін қалыптастыру процесінде пәнаралық байланыстарды жүзеге асырудың тағы бір құралы интернеттің электронды білім беру ресурстары бола алады. Мысалы: 1) GeoGebra-геометрияны, алгебраны және есептеулерді біріктіретін еркін динамикалық математикалық бағдарлама. Бұл бағдарлама геометриялық объектілердің интерактивті сызбаларын, графиктерді, кестелерді жасауға, әртүрлі есептеулерді орындауға мүмкіндік береді [Сардак, 2016]. Мысалы, «Сырттай сызылған шеңбер» тақырыбындағы бағдарлама үшбұрыш пен оның айналасында сырттай сызылған шеңберді тез салуға мүмкіндік береді (2-сурет).

2-сурет. Үшбұрышқа сырттай сызылған шеңбер

Нәтижелері

Қарастырылып отырған мақаланың негізгі нәтижелеріне жоғарысыныптарда оқытылатын алгебра және анализ бастамалары курсының оқытудың пәнаралық байланыстарын жүзеге асырудың әртүрлі жолдары жатады. Әсіресе осы жерде қиындатылған есептерге назар аударып, оларға нақты мысалдар келтірілген.

Талқылау

Қазіргі кезде мектептегі барлық сыныптар математиканы оқытудың жаңартылған мазмұнына толықтай көшті. Ол туралы мектеп мұғалімдері мен әдіскерлер көптен бері айтып жүрді. Осы форматта оқудың бір артықшылығы, оқушылардың математикаға деген қызығушылығын арттырып, пәнге деген ынта-сын қалыптастыруға жағдай жасайды.

Қорытынды

Жалпы білім беретін мектептерде алгебра және анализ бастамаларының негізгі ұғымдарын пәнаралық байланысты дамыта оқыту үрдісін қызықты ету негізінде оқушылардың ойлау және логикалық қабілеттерін дамыту оқу-тәрбие жұмыстарын осы бағытта дұрыс ұйымдастыруға байланысты болады. Сол үшін жоғарыда айтылған мәселелерге қорытынды жасасақ:

1. Білім беру үрдісіндегі математиканы жаңартылған мазмұндағы оқытуда алгебра және анализ бастамаларының негізгі ұғымдарын пәнаралық байланысты қолдану арқылы дамытудың басты ерекшеліктерін көрсететү көрсеттік.

2. Алгебра және анализ бастамаларының негізгі ұғымдарын пәнаралық байланыс арқылы оқытудағы педагогика заңдылықтарын басшылыққа ала отырып математика ғылымның іргелі теориясына негіздеп оны сабақтарда қолданудың тиімділігін арттыру жолдарын қарастырдық.

3. Пәнді оқытуда оның ішкі мүмкіндіктерін ұтымды пайдаланудың көрсеткіші болып табылады және олардың мәнін терең түсінуге жағдай жасау үшін пәнаралық байланыс пайдалану оқушылардың ойлау шығармашылық қабілеттерін дамыту сол арқылы оқушылардың математикаға деген қызығушылығын арттыру жолдарының маңыздылығына тоқталдық.

ПАЙДАЛАНҒАН ДЕРЕКТЕР ТІЗІМІ

1. Основные результаты международного исследования образовательных достижений 15-летних обучающихся PISA-2012. Национальный отчет. – Астана: НЦОСО, 2013. – 283 с.

2. Адыгозалов А.С. Реализация прикладной функции школьного курса математики на основе межпредметных связей в условиях непрерывного образования. Автореф. дис. д-ра пед. наук. – Баку, 1992. – 45 с.

3. Морозов Д.Н. Средства и приемы реализации межпредметных связей в процессе преподавания учебной дисциплины «Инженерная графика» // Молодой ученый. – 2015. – №3. – С. 817-819.

4. Далингер В.А. Совершенствование процесса обучения математике на основе целенаправленной реализации внутрипредметных связей. – Омск: ОмИПКРО. 1993. – 323 с.

5. Сардак Л.В. Компьютерная математика. Учебное пособие для студентов высших учебных заведений, обучающихся по направлению «Информационные системы и технологии» / Под редакцией Б.Е. Стариченко. – М., 2016. – 256 с.

REFERENCE

1. Osnovnye rezul'taty mezhdunarodnogo issledovaniya obrazovatel'nyh dostizhenij 15-letnih obuchayushchihhsya PISA-2012. Nacional'nyj otchet. – Astana: NCOSO, 2013. – 283s.

2. Adygozalov A.S. Realizaciya prikladnoj funkicii shkol'nogo kursa matematiki na osnove mezhpredmetnyh svyazej v usloviyah nepreryvnogo obrazovaniya. Avtoref. dis. d-ra ped. nauk. – Baku, 1992. – 45 s.

3. Morozov D.N. Sredstva i priemy realizacii mezhpredmetnyh svyazej v processe prepodavaniya uchebnoj discipliny «Inzhenernaya grafika» // Molodoj uchenyj. – 2015. – №3. – S. 817-819.

4. Dalinger V.A. Sovershenstvovanie processa obucheniya matematike na osnove celenapravlennoj realizacii vnutripredmetnyh svyazej. – Omsk: OmIPKRO. 1993. – 323 s.

5. Sardak L.V. Komp'yuternaya matematika. Uchebnoe posobie dlya studentov vysshih uchebnyh zavedenij, obuchayushchihhsya po napravleniyu «Informacionnye sistemy i tekhnologii» / Pod redakciej B.E. Starichenko. – М., 2016. – 256 s.

Д.Б. Тусупова¹, Б.А. Найманов¹, А.Б. Найманова¹
**Пути реализации межпредметных связей
в курсе алгебры и начала анализа**

¹ Павлодарский педагогический университет
г. Павлодар, Павлодарская область, Республика Казахстан

D.B. Tussupova¹, B.A. Naimanov¹, A.B. Naimanova¹
**Ways to implement interdisciplinary connections
in the course of algebra and the beginning of analysis**

¹ Pavlodar Pedagogical University,
Pavlodar, Pavlodar region, Republic of Kazakhstan

Аннотация. Система школьного образования является основным и наиболее трудоемким этапом образования и науки. В данной статье рассматривается определение содержания и принципов обучения путем разработки основных понятий алгебры и начала анализа межпредметные связи учебного процесса и разработка методической базы обучения основным понятиям алгебры и начала анализа вышеупомянутые связи. Более того, выявляются возможности и пути использования межпредметных связей в старших классах, а также совершенствование процесса обучения математике в средних общеобразовательных школах на основе методических подходов и методов обучения, обеспечивающих высокий уровень знаний, деятельности и навыков, обеспечивающих способность учащихся применять теорию в процессе решения задач различной сложности. В статье подчеркивается тот факт, что использования межпредметных связей является показателем рационального использования его внутреннего потенциала в обучении предмету и подчеркивает важность развития мыслительных и творческих способностей учащихся, тем самым повышая интерес учащихся

ся к математике. Изучение всех дисциплин естественных наук тесно связано с математикой, поэтому взаимосвязь с предметами естественного цикла зависит от математических навыков и их практического применения, так как знания при обучении математике формируются, прежде всего, умение считать и измерять.

Ключевые слова: математический анализ, межпредметная связь, функция, производная, интеграл.

Summary. The system of school education is the main and most time-consuming stage of education and science. This article considers the definition of the content and principles of teaching through the development of basic concepts of the discipline algebra through interdisciplinary links of the educational process and the development of a methodological framework for teaching basic concepts of algebra through the interdisciplinary links. Moreover, the opportunities and ways of using these links in high schools, as well as improving the process of teaching mathematics in secondary schools based on methodical approaches and teaching methods that provide a high level of knowledge, activities and skills, ensuring the ability of students to apply theory in solving tasks of different complexity.

The article emphasizes that the use of interdisciplinary links is an indicator of the rational use of its internal potential in teaching the subject and emphasizes the importance of developing the thinking and creative abilities of students, thereby increasing students' interest in mathematics. The study of all disciplines of physical sciences is closely linked to mathematics, so the relationship with the subjects depends on mathematical skills and their practical application, such as studying mathematics forms primarily the ability to count and measure.

Keywords: mathematical analysis, interdisciplinary communication, function, derivative, integral.

УДК 004 (075.8)
МРНТИ 14.25.09

D.B. Sekenova¹, B.T. Kulbaeva¹

*1 Pavlodar Pedagogical University,
Pavlodar, Pavlodar region, Republic of Kazakhstan
e-mail: Dinara_98_5@mail.ru, kbaglan62@mail.ru **

FEATURES OF DISTANCE LEARNING AS MEAN OF DIGITIZING THE EDUCATIONAL ENVIRONMENT

Summary. The article explains the features of distance learning using information technologies such as Google Products, defining its role in the digitization of the educational environment. The article gives an overview of the most accessible conference platforms providing the teacher's video and audio connection with students. The advantages of this type of interaction in the organization of the learning process are indicated. In the process of distance interaction

of the teacher and his students, two modes can be implemented. Social networks have become increasingly embedded in our lives since their inception. For many, they are already the main point of contact on the Internet. The main purpose of the informatization of the education system is to transform modern information resources and information and communication technologies into a resource for the educational process, ensuring the formation of qualitatively new educational results. With the active introduction of modern information technologies, a real need for training in information and communication technologies is needed for all educators.

Keywords: *education, ICT, distance learning, google products, education platforms, informatization, modern technology.*

Introduction

At present, special attention is paid to types of methods for teaching English languages using modern information and communication technologies. The use of modern information and communication technology in the educational process improves the quality and effectiveness of expert training while also allowing for a tailored approach to student training based on their unique qualities. Means of new information technologies allow interaction of teacher and student in an interactive mode.

Methodological and theoretical basis of the master thesis comprises the works of the following Kazakhstani and foreign scientists: M.P. Zhunusova, L.P. Petrova, J. Bruner, M. Firth, E.S. Polat and others.

Conclusion

Innovative methods enable a differentiated approach to students, allowing each student to participate in the task while taking into consideration his or her interests, inclination, and level of language training. Interactive approaches provide new experiences for students, stimulate the dictionary, aid in development, and relieve fatigue.

As a result of the foregoing information, we may conclude that the computer allows for individualized learning, enhances learner activity, and creates circumstances for independent work. Regular computer use permits the teacher to develop his or her own computer exercises to help students learn the content. Using Internet resources, the teacher can create workbooks that are tailored to the student's level of expertise.

The first online mode allows real-time learning through special programs. The main advantage of such interaction is the possibility to establish a dialogue with the student, to work in groups, as well as to implement an individual approach to each student and to introduce emotion to the class. On the one hand, this way of acquiring knowledge enables the student to perform tasks at a convenient time and at a convenient pace, on the other hand, it is not possible to ask the teacher explanatory questions. There are guys who, when faced with difficulties, are unable to overcome them on their own, postpone or stop homework altogether. The best solution in such a situation is to combine two modes when a new topic is explained online with a recording function in order to be able to review

the material in the future. Students may also ask questions to the teacher. Students can do their homework to secure the received material offline at a convenient time. This combination of instruction is as close as possible to, but without the need to attend, a real education institution. These technologies also provide quality education in regions where it is not available for various reasons. Therefore, distance learning is now one of the most common educational services. When comparing self-study and learning, it is clear that the dialogue between the teacher and the student can be described as the basis of the learning process.

The educational technologies most suitable for use in distance learning are: video lectures; multimedia lectures and practical exercises; electronic interactive textbooks; computer tests; interactive simulators; online consultations and videoconferences. In recent years, videoconferencing has become increasingly popular. The variety of software that can be installed on both computers and telephones makes it possible to identify software that provides free communication services. Usually this number does not exceed 4–6 participants, but some companies offer programs with free access up to 100 participants simultaneously, attracting a lot of additional paid functions creating convenience and comfort in work [1].

Social Network Service: A virtual platform that brings people together in Internet communities to support and develop social contacts, collaborative research, storage, modification and classification of information; multimedia data exchange, creative networking activities, Many other tasks such as: individual and collective planning (programming, meetings).

Web Network is a method of designing systems which, taking into account networking, are improved as people use them. Social Internet services can and should be used in the educational process. Their role and place have yet to be understood and understood. At the moment it can be said that the development of Web 2.0 technology, the introduction of new tools for collecting and systematizing information for remote interaction, allow to get knowledge in a way that is easier and easier to understand for new generations. The development of convenient and easy-to-tune web-based tools involves the creation of a personal virtual space for each user, the possibility of self-reporting their successes and achievements, Membership of different networks for the exchange of information. And if we go further, it should be noted that the gradual filling of personal Internet space by each user will contribute to the creation of a single company information space for the interaction of information, for the demonstration of results, To increase opportunities for the exchange of views and ideas, professional and personal growth and development.

The basic principles of the social network are:

- 1) Identification – ability to identify oneself;

- 2) Presence on the website;
- 3) Relationship – possibility to describe the relationship between two users;
- 4) Communication – ability to communicate with other members of the network;
- 5) Groups.

The following advantages of using a social network as a learning platform can be highlighted.

1. Normal environment for students;
2. In the social network, a person uses his or her surname;
3. Possibility of working together;
4. Forum, Chat;
5. Each student member can create a blog as an electronic notebook.

There are a number of problems related to the use of the social network in the educational process. For example, the lack of network etiquette of participants, the low level of motivation and ICT competences of the teacher, the high level of labour in organizing and supporting the educational process for the teacher, the frequent lack of open access to social networks from the classroom.

In order to solve these problems, it is necessary to create conditions for the improvement of the ICT skills of teachers, to provide material and moral encouragement to teachers who actively use new technologies, Develop effective methods for the application of social media in the educational environment.

New ways of interaction and exchange of information between users are beginning to be introduced into the educational process. For example:

- Social networks;
- Podcasts, videos;
- Screencasts;
- Webinars;
- Educational computer games;
- 3D printers;
- Google Products etc.

Currently, there are many educational platforms on the Internet, such as Google Products. They allow education programmes to be studied from a distance. Among them, both fee-paying and free-of-charge resources can be found. Most often, a combined option is found where some of the facilities are provided free of charge and the rest are paid for by the users or by the organizations contracted with them. Let's take a quick look at the most popular and accessible of them. Google Products is a site where you can find any information. You need to type a question or keywords in a special box. In response, the search engine will show the most appropriate sites with the necessary information. The records may contain text, video, audio, images, etc. Blogs are different, as are their

content, their purpose. Google has various services: Action Blocks, Chromebook, Cloud search, Google Meet, Google Play Books, Google Play Movies, Google Assistant, Google Disk, Google Docs, Google Class, Google Forms, Google Tables, etc. It is important to note that Google Products is beginning to be used for educational purposes.

Advantages of using Google Products in the learning process:

- When using Google learning is independent of time and place;
- Google Products encourages students to engage in active interaction with each other and the teacher throughout the course and possibly even after the course;
- Students learn to express their thoughts (questions, answers) in written form in the form of comments;
- It is possible to trace the direction of reasoning of a certain person, such as a teacher. When using Google Products, the educational process becomes more informal and liberated;
- Discussions may be joined by completely different people who are also interested in the topic;
- Google Products allows easy integration of various multimedia elements (video, animation, pictures, etc.);
- The creation and maintenance of Google Products does not require any serious money from the teacher. There are many services on the Internet that allow to quickly create and continue to teach a lesson for free.

Google Classroom is a useful and thoughtful portal created specifically for learning. It is an easy-to-customize classroom and create cool work. If the institution meets certain conditions, a free subscription to the entire institution and the possibility of creating an account will be provided. Students can see not only current assignments in their personal office, but also archived assignments, as well as view the calendar and make the necessary account settings. Every student has their own courses. It is also useful that the class is integrated with other Google tools such as Documents and Disk.

Video services are generally a telecommunications system that allows for the interactive exchange of text, audio and video information between two or more distributed users connected to the Internet. There are a lot of video services, like Google Meet, Google Assistant, Google Class, Youtube, and so on. The use of video services in the educational process has made it possible to bring pedagogical communication closer to the usual one. Experience shows that distance learning can be even more effective than face-to-face training [2].

Computer-based training programs have many advantages over traditional teaching methods. They allow training various types of speech activity and combining them in different combinations, help to develop the comprehension of foreign speech, create communicative situations, and also provide students' individual work.. In computer

training programs in a foreign language, various trainings, and exercises are used for developing knowledge and control.

In the practice of using a computer in the educational process, its teaching function is especially emphasized, and also, the computer is a tool that organizes students' individual work and manages it, especially in the process of language training and language material. The computer can create optimal conditions for the successful development of program material: this provides a flexible, sufficient and feasible load of exercises for all students in the classroom. Now everyone understands that the Internet has tremendous information capabilities and no less impressive services. The Internet creates a unique opportunity for students to use authentic texts, listen and communicate with native speakers.

Modern pedagogical technologies, such as training in collaboration, a project methodology, the use of new information technologies, Internet resources help to implement a learner-centered approach to training, provide individualization and differentiation of training, taking into account the abilities of children, their level of training. The possibilities of using Internet resources are huge. The global Internet network creates the conditions for obtaining any information necessary for students and teachers located anywhere in the world: regional geographic material, news from the life of young people, articles from newspapers and magazines, etc.

Students can take part in testing, quizzes, contests, competitions held on the Internet, correspond with peers from other countries, participate in chats, video conferences, etc. One of the main directions of transforming school education, according to V. P. Bepalko, is the transition from approximate methodological constructions of manuals and lessons to exact technological developments implemented with the help of study aids. The use of computer-based training systems, which provide great opportunities of computer technologies (systematization, colorfulness, entertaining, mobility of the information offered), of course, increases the interest of students to the lesson and the subject, and therefore, the quality of learning is increased [3, p. 190].

So the learning process is moving towards access to educational resources through online services and systems. Teachers are beginning to create and deliver their own learning lessons, which are often more effective than standard interaction with students, such as handbooks and blackboard lessons.

REFERENCE

1. Bashirova Y.N. Information technologies in distance education of modern society / Y.N. Bashirova. – Text : direct // Progressive scientific research – the basis of modern innovation system: International Scientific and Practical Conference, Volgograd, 04.05.2020 – p. 22-23.
2. Andreev A.A. Distance learning and distance learning technologies / A.A. Andreev, V.I. Soldat-

kin. – Text : electronic // Cloud of science. – 2013. – №1. – URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/distantionnoe-obuchenie-i-distantionnye-obrazovatelnye-tehnologii> (дата обращения: 01.08.2020).

3. Bepalko V.P. Elements of pedagogical technology. – М.: Pedagogy, 1989. – 192 с.

СПИСОК ИСПОЛЬЗОВАННЫХ ИСТОЧНИКОВ

1. Баширова, Ю.Н. Информационные технологии в дистанционном образовании современного общества / Ю.Н. Баширова. – Текст : непосредственный // Прогрессивные научные исследования – основа современной инновационной системы : сб. ст. Междунар. науч.-практ. конф., Волгоград, 4 апр. 2020 г. – Уфа : ОМЕГА САИНС, 2020. – С. 22-23.

2. Андреев, А.А. Дистанционное обучение и дистанционные образовательные технологии / А.А. Андреев, В.И. Солдаткин. – Текст : электронный // Cloud of science. – 2013. – №1. – URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/distantionnoe-obuchenie-i-distantionnye-obrazovatelnye-tehnologii> (дата обращения: 01.08.2020).

3. Беспалько В.П. Слагаемые педагогической технологии. – М.: Педагогика, 1989. – 192 с.

Д.Б. Секенова¹, Б.Т. Кульбаева¹

Қашықтықтан оқыту ерекшеліктері – сандық білім беру ортасының құралы

¹ Павлодар педагогикалық университеті,
Павлодар қ., Павлодар облысы, Қазақстан Республикасы.

Д.Б. Секенова¹, Б.Т. Кульбаева¹

**Особенности дистанционного обучения
как средства оцифровки образовательной среды**

¹ Павлодарский педагогический университет,
Павлодар, Павлодарская область, Республика Казахстан

Аңдатпа. Мақалада қашықтықтан оқыту ерекшеліктері түсіндіріледі. Ақпараттық технологияларды пайдалана отыра, сонын ішінде Google Products өнімдерін, оның білім беру ортасындағы рөлі анықталады. Мақалада ұстаз бен студенттің неғұрлым қол жетімді конференц-платформаларды қамтамасыз ететін бейне- және аудиобайланыс түрлеріне шолу жасалған. Осы тәсілдің артықшылығы өзара іс-қимыл үдерісінде ұйымдастыру артықшылығы көрсетілді. Қазіргі таңда қашықтықтан оқу процесінде өзара оқытушы мен студенттің іс-қимылын іске асырылуы мүмкін екі режимін қолдануға болады. Әлеуметтік желілер барған сайын біздің өміріміздің ажырамас бөлігіне айналды. Көптеген адамдарға интернет желі қазірдің өзінде байланыс көзі болып табылады. Ақпараттық-коммуникациялық технологиялардың негізгі мақсаты – білім беру жүйесін ақпараттандыру болып табылады; заманауи ақпараттық ресурстар мен ақпараттық-коммуникациялық технологияларды ресурсын түрлендіру; білім беру процесін қамтамасыз ету; сапалы жаңа білім нәтижелеріне қалыптастыру.

Тірек сөздер: білім, АКТ, дистанционды оқу, Google өнімдері, информатизация, жаңа технологиялар.

Аннотация. В статье разъясняются особенности дистанционного обучения с использованием информационных технологий, таких, как Google Products, определяется его роль в оцифровывании образовательной среды. В статье представлен обзор наиболее доступных платформ, обеспечивающих видео- и аудиосвязь преподавателя со студентами. Показаны преимущества такого типа взаимодействия в организации учебного процесса. В процессе дистанционного взаимодействия преподавателя и его учеников могут быть реализованы два режима. Социальные сети становятся все более неотъемлемой частью нашей жизни с момента их создания. Для многих они уже являются главным контактным пунктом в Интернете. Основной целью информатизации системы образования является преобразование современных информационных ресурсов и информационно-коммуникационных технологий в ресурс образовательного процесса, обеспечение формирования качественно новых образовательных результатов. С активным внедрением современных информационных технологий возникает реальная потребность в обучении в области информационных и коммуникационных технологий для всех преподавателей.

Ключевые слова: образование, ИКТ, дистанционное обучение, продукты Google, образовательные платформы, информатизация, новые технологии.

УДК 372.881.1
МРНТИ 14.35.09

Р.Б. Альжанов¹

¹ Павлодарский педагогический университет,
г. Павлодар, Павлодарская область, Республика Казахстан
e-mail: <mailto:aizhik13@mail.ru>

ПРОБЛЕМАТИКА СРЕДНЕВЕКОВОЙ ИСТОРИИ КАЗАХСТАНА В РАМКАХ ПРЕПОДАВАНИЯ В ВЫСШЕЙ ШКОЛЕ

***Аннотация.** В статье рассмотрены особенности проблематики средневековой истории Казахстана в рамках преподавания в высшей школе. Каждое государство в процессе своего развития, прежде всего, уделяет особое место истории. В нашей стране историческая наука встала на передний план общественно-политической жизни. Ведь история является краеугольным камнем национального сознания. На современном этапе основной задачей преподавания средневековой истории в высшей школе должно стать ознакомление молодежи с историей прошлого человека, приобщение к главным достижениям мировой культуры, воспитание гражданина, который, анализируя историю прошлого своими критическими глазами, ориентируется в будущем, творчески мыслить, делать из них правильные выводы, самостоятельно оперировать историческими данными, постоянно пополнять свои знания, применять полученные знания в повседневной жизни.*

***Ключевые слова:** проблематика, история, средневековье, истории Казахстана, преподавание, высшая школа.*

Введение

Русский эквивалент слова методология происходит от древнегреческого слова «методос», т. е. путь исследования, «способ познания». Методика преподавания истории – предмет, изучающий ход преподавания истории, закономерности, связи с другими науками для использования базы обучения истории, ее закономерностей в целях образования, воспитания, развития подрастающего поколения.

Методика преподавания истории как научного предмета разрабатывает содержание, организацию, методы обучения в соответствии с возрастными особенностями обучающихся, руководствуясь концепцией школы, задачами подготовки высококачественных, всесторонне развитых людей.

Преподавание истории в высшей школе – сложное, многогранное, противоречивое педагогическое явление. Его закономерности определяются на основе объективной связи между образованием обучающегося, его развитием и воспитанием. А в основе процесса лежит обучение. Методика изучает методы руководства усво-

ением учебного материала, объективные, устойчивые повторяющиеся связи между основными частями процесса обучения истории и определяет цель и содержание обучения. В соответствии с целью и содержанием выбирается удобная форма обучения и воспитания. Эффективность организации процесса обучения истории определяется устойчивостью достижения обучающимися высшей школы хороших результатов в усвоении исторических знаний.

Точное определение цели обучения средневековой истории является одной из сторон повышения его эффективности. Определение целей должно предусматривать не только общие задачи обучения, но и развитие, знания, умения обучающихся, обеспечение учебного процесса необходимым материалом. Преподаватель должен быть на таком уровне, чтобы цель, которую он ставит перед собой, всегда была достигнута. Содержание – обязательная часть обучения истории. Развитие исторической науки и ее методологии, педагогики и психологии, методики оказывает большое влияние на содержание и объем обучения. Изменения времени, новые жизненные требования нового времени также вносят изменения в содержание предмета истории в высшей школе.

Материалы и методы

История Казахстана как учебный предмет неразрывно связана с историей как наукой, так как учебный предмет есть изложение основ науки. Как и методика всякой другой дисциплины, методика преподавания истории Казахстана имеет свою специфику. В системе методики преподавания истории средневекового Казахстана можно выделить две основные части: общую методику курса и частные методики преподавания отдельных разделов курса. Первая (общая) методика преподавания истории средневекового Казахстана имеет в виду весь процесс изучения средневековой истории в высшей школе, а частные методики занимаются разработкой особых вопросов преподавания отдельных разделов. Как например, методика преподавания истории средневекового Казахстана определенного периода.

Как содержание курса истории средневекового Казахстана, так и его методы определяются задачами, которые стоят перед школой вообще и преподаванием данного предмета в частности. Ведь педагог, не осознавший конечных целей и задач преподавания средневековой истории, не отдающий себе отчета в построении школьного курса истории Казахстана, в принципах отбора материала, ценности различных методов, неизбежно ведет свою практическую работу без глубоко продуманного плана. Как бы хорошо не знал он историю средневекового Казахстана, его работа будет лишена целенаправленности. Порою приходится встречать молодых учителей, сомневающих в ценности теоретической методики. Они исходят из того, что главное – это знание предмета, а остальное «приложится». Чаще всего такие учителя пытаются преподавать так, как их учили в школе или в вузе, не-

редко непродуманно перенося в школу приемы вузовской работы. Наиболее инициативные из них пытаются найти более рациональные пути преподавания, однако, не знакомые с методической теорией, они тратят время и силы на поиски того, что уже давно известно.

В практике преподавания средневековой истории общие принципы методики конкретизируются с учетом определенного класса, личности самого учителя, в зависимости от раздела программы или от наличия учебного оборудования. Работа учителя приобретает целенаправленность, если педагог ясно осознает стоящие перед ним образовательные, воспитательные и развивающие задачи каждого урока. Общая задача обучения заключается в подготовке активных, самостоятельных, образованных граждан нашей страны. Преподавание отечественной истории расширяет кругозор учащихся. Обогащенный знаниями прошлого школьник начинает по-новому подходить к современности, он приучается сравнивать настоящее с прошлым, понимать исторические корни многих явлений. Сейчас, когда историческое образование в Республике Казахстан постепенно становится плюралистическим и многообразным, учитель истории сталкивается с проблемами не только дидактического или информационного характера. При еще нестабильной Концепции исторического и обществоведческого образования учителя сами активно участвуют в поиске и формировании новой структуры и содержания школьного образования, целей и приоритетов образовательной политики. Вот почему осмысление целей и задач современного исторического образования, содержания и структуры его, анализ качества подготовленных учебников по отечественной истории и моделирование учебного процесса на основе новых технологий обучения должны помочь определиться в перспективах развития истории Казахстана как учебного предмета.

Историческое понимание – это ядро системы научного знания. В процессе обучения происходит формирование исторического воображения и исторического понимания в один срок; понимание строится на основе воображения. Однако есть и разница между ними. Историческая иллюзия у каждого обучающегося разная, ее формирование соответствует характеру и психологическим особенностям детей. Ведь формированию образов в сознании обучающегося способствуют не только лекции, но и телевидение, кино, художественная литература, публично-информационные средства и интернет. Историческое понимание должно быть четко сформировано, на одном уровне у всех обучающихся. Овладение историческим пониманием – необходимое условие для формулирования многих исторических фактов [1].

Для эффективного руководства процессом формирования понятий необходимо знать его классификацию. Понятия делятся в зависимости от содержания исторического материала:

А) экономические – о средствах хозяйственной жизни и труда в различные исторические периоды, об экономических процессах;

Б) социально-политические – понятия, отражающие социальные отношения и политический строй государства (монархическая, демократическая, деспотическая, абсолютная монархия и др.);

В) историко-культурная (гуманистическая культура возрождения, материальная и духовная культура и др.);

Г) идеологический (религиозный, утопический социализм, коммунизм, фашизм и др.).

Кроме того, в зависимости от того, является ли предметная область широкой или узкой, может быть и другой тип классификации:

– отдельные исторические понятия, характерные только для определенных периодов, в нашем случае средневековья (аксакал, хан, торе и др.)

– социальные понятия – отражают общие связи и закономерности исторического процесса, характерные для определенной исторической эпохи. Это понятия высшей формулировки. История раскрывается на всех курсах с учетом возрастных особенностей обучающихся. Полное формирование этих понятий осуществляется на последних курсах высшей школы.

Результаты и обсуждение

Педагогическая эффективность организации обучения истории определяется ее соответствием содержанию и цели обучения, возрасту и уровню подготовки обучающихся. Методика преподавания истории в высшей школе, изучая объективно сложившуюся взаимозависимость между различными частями обучения, рассматривает образование, воспитание, развитие в процессе обучения как целостную систему, а также воздействие на сознание, чувства и поведение учащегося в целом. Необходимо создать единство гуманистического, национально-патриотического, в то же время более объективного мировоззрения – мысли, силы воли [2].

Дисциплина «Средневековая история Казахстана» является одним из обязательно изучаемых базовых предметов. История Отечества всегда вызывала огромный интерес мыслящей части нашего общества. Это объясняется, прежде всего, естественной потребностью человека знать историю своей Родины.

Вследствие изменений в сознании населения, на новом этапе истории прошлое казахского народа приобретает особую политическую значимость. Изучение истории Отечества имеет не только познавательное и научное значение, но и политическое. Воспитание казахстанского патриотизма – одна из значимых задач дол-

госрочного приоритета, выдвинутого Президентом Н. Назарбаевым в Послании народу: «настоящее нашего общества с его прошлым. Казахстан–2030».

Курс истории средневекового Казахстана на конкретном историческом материале раскрывает процесс становления средневековых государств на современной территории Республики Казахстан; их развития, рассматривая исторические события объективно, во всех их противоречиях. Изучение фактического материала исходит из принципов научности, историзма, что способствует формированию исторического сознания студентов, активному участию в решении задач, стоящих перед Республикой Казахстан. В ходе преподавания происходит знакомство студентов с современным уровнем научных исследований по проблемам отечественной истории .

Во время учебного процесса при изучении истории средневекового Казахстана студенты изучают такие темы, как: Тюркский каганат (552–603), Западно-Тюркский каганат (603–704 гг.), Тюркешский каганат (704–756), Раннесредневековые государства: Карлукское и Огузское, Кимакский каганат (IX – начало XI вв.), Кыпчакское ханство, Караханидское ханство (942–1210), Государства найманов и керейтов X–XII века, Хозяйство раннесредневекового Казахстана в VI–XII века, Города и городская культура в VI в. – начале XIII века, Великий Шелковый путь на территории Казахстана, Казахстан в эпоху монгольского владычества, Казахстан в составе Улуг Улуса, Могулистан в середине XIV – начале XVI веков, Государство кочевых узбеков, Ногайская Орда и Западная Сибирь, Экономика и культура средневековых государств Казахстана в XIII–XVII вв., Образование Казахского ханства, Основные этапы формирования казахской народности, Возвышение Казахского ханства и его территории, Казахское ханство во 2-й половине XVI в., Казахское ханство в XVII в., Общественное устройство Казахского ханства, Экономика Казахского ханства во второй половине XV–XVII вв., Города Казахстана во второй половине XV–XVII вв., Духовная культура XV–XVII вв. [3].

В преподавании средневековой отечественной истории, во-первых, необходимо особо остановиться на централизованной системе власти Казахского ханства. Во многих книгах по истории эта проблема носит обобщенный характер. Во-вторых, особое внимание необходимо уделить духовной культуре средневекового кочевого народа. Ведь ханы, поэты, жырауы, ученые и певцы казахского народа были знатоками ислама, представителями исламской цивилизации. То есть когда поднимается вопрос о средневековых казахских степях, следует шире остановиться на влиянии и роли духовной жизни в политике, социальном обществе. Мы надеемся, что это внесет большой вклад в то, чтобы поколение не сбивалось с прямого пути, путая традиционный духовный путь наших предков со многими обманчивыми убеждениями, существующими сегодня.

Преподавание отечественной истории все еще требует совершенствования. Поэтому для повышения качественного уровня преподавания истории Отечества у нас есть свои рекомендации: Во-первых, при написании истории необходимо использовать данные, относящиеся к каждой эпохе, в зависимости от ее периода. Так, например, в древности произведения античных авторов или китайские записи представляли ценную информацию, а для средневекового периода важное место занимали турецкие, персидские, арабские и другие данные. Что касается истории советского периода, то российские и отечественные архивные данные, а также зарубежные исследования представляют ценность.

Во-вторых, сегодня История Отечества преподается на государственном языке этой страны. Цель – не только внести большой вклад в укрепление и формирование патриотических чувств, но и развивать сферу применения государственного языка. Потому что язык представляет собой самую главную особенность нации, средство от отсутствия. Было бы правильно, если бы в преподавании отечественной истории этому вопросу тоже уделялось внимание.

Заключение

Особое значение имеет преподавание истории Казахстана в высшей школе. Ведь гражданин любого государства обязан знать историю своей страны, государства, народов, населяющих это государство, и в нем, в первую очередь, название этой страны. Человек, не любящий историю, культуру своего народа, страны, не умеющий ни уважать ее, ни уважать другой народ, его культуру, не стремящийся их познать. Образовательную, воспитательную задачу истории Казахстана не может выполнять ни один из других предметов, преподаваемых в вузе.

Цель обучения средневековой истории Казахстана – научить студентов историческому пути, пройденному нашими предками, населявшими нашу Родину в период средневековья, ценностям, создаваемым людьми, культуре, т. е. основам накопленного ими исторического опыта.

Нам как будущим преподавателям необходимо способствовать формированию, развитию личности, развитию творческих, духовных и физических возможностей, формированию прочных основ нравственности и здорового образа жизни, гражданственности и патриотизма, любви к своей Родине – Республике Казахстан, уважения государственных символов, почитания народных традиций, – способствовать активному участию в политической экономической и культурной жизни, приобщению к достижениям мировой и отечественной культуры, изучению истории, обычаев и традиций казахского народа и других народов республики, овладению государственным, русским, иностранным языками.

СПИСОК ИСПОЛЬЗОВАННЫХ ИСТОЧНИКОВ

1. Абиля Е.А. История Казахстана: Учебник для вузов. 7-е изд. – Соларт, 2019. – 204 с.
2. Абусеитова М.Х., Баранова Ю.Г. Письменные источники по истории и культуре Казахстана и Центральной Азии. – Алматы: Дайк-Пресс. 2021. – 107 с.
3. Андреевская Н.В., Вернадский В.Н. Методика преподавания истории в семилетней школе. – М, 2018. – 147 с.
4. Вагин А.А., Сперанская Н.В. Основные вопросы методики преподавания в старших классах. – М., 2019. – 195 с.
5. Гуревич Я.Г. Опыт методики истории // Педагогический сб. – М., 2017. – С. 376.
6. Кумеков Б.Е., Настич В.Н., Шуховцев В.К. Письменные документы из Южного Казахстана // Вестник АН КазССР.– Алма-Ата, 2019. – №8. – С. 70-73.
7. Материалы по древней и средневековой истории Казахстана. – Алма-Ата, 2019. – 119 с.

REFERENCE

1. Abil E.A. History of Kazakhstan: Textbook for universities. 7th ed. – Solart, 2019. – 204 p.
2. Abuseitova M.H., Baranova Yu.G. Written sources on the history and culture of Kazakhstan and Central Asia. – Almaty: Dyke Press. 2021. – 107 p.
3. Andreevskaya N.V., Vernadsky V.N. Methods of teaching history in a seven-year school. – M, 2018. – 147 p.
4. Vagin A.A., Speranskaya N.V. The main issues of teaching methods in high school. – M., 2019. – 195 p.
5. Gurevich Ya.G. Experience of the methodology of history // Pedagogical sb. – M., 2017. – p. 376.
6. Kumekov B.E., Nastich V.N., Shukhovtsev V.K. Written documents from Southern Kazakhstan // Bulletin of the Academy of Sciences of the Kazakh SSR. – Alma-Ata, 2019. – No. 8. – pp. 70-73.
7. Materials on the ancient and medieval history of Kazakhstan. – Alma-Ata, 2019. – 119 p.

Р.Б. Әлжанов¹

Жоғары мектепте оқыту шеңберіндегі Қазақстанның ортағасырлық тарихының проблематикасы

¹ Павлодар педагогикалық университеті,
Павлодар қ., Павлодар облысы, Қазақстан Республикасы.

R.B. Alzhanov¹

The problems of medieval history of Kazakhstan in the framework of teaching in higher education

¹ Pavlodar Pedagogical University,
Pavlodar, Pavlodar Region, Republic of Kazakhstan.

Аңдатпа. Мақалада жоғары мектепте оқыту шеңберінде Қазақстанның ортағасырлық тарихы проблематикасының ерекшеліктері қарастырылған. Әрбір мемлекет өзінің даму процесінде, ең алдымен, тарихқа ерекше орын бөледі. Біздің елімізде тарих ғылымы қоғамдық-саяси өмірдің алдыңғы қатарына шықты. Өйткені, тарих ұлттық сананың іргетасы болып табылады. Қазіргі кезеңде жоғары

мектепте ортағасырлық тарихты оқытудың негізгі міндеті жастарды өткен адамның тарихымен таныстыру, әлемдік мәдениеттің басты жетістіктерімен таныстыру, өткен тарихты сыни көзімен талдай отырып, болашақта бағдарлай алатын, шығармашылық тұрғыдан ойлайтын, олардан дұрыс қорытынды жасай алатын, тарихи деректермен дербес жұмыс істейтін, өз білімін үнемі толықтырып отыратын, алған білімін күнделікті өмірде қолдана алатын азаматты тәрбиелеу болуы тиіс.

Тірек сөздер: проблематика, тарих, Орта ғасырлар, Қазақстан тарихы, оқыту, жоғары мектеп.

Summary. The article discusses the peculiarities of the problems of medieval history of Kazakhstan in the framework of teaching in higher education. Each state in the process of its development, first of all, pays a special place to history. In our country, historical science has come to the forefront of social and political life. After all, history is the cornerstone of national consciousness. At the present stage, the main task of teaching medieval history in higher education should be to familiarize young people with the history of a person's past, familiarizing them with the main achievements of world culture, educating a citizen who, analyzing the history of the past with his critical eyes, orients himself in the future, think creatively, draw the right conclusions from them, independently operate with historical data, constantly replenish his knowledge, apply the knowledge gained in everyday life.

Keywords: problems, history, Middle Ages, history of Kazakhstan, teaching, higher school.

УДК 82.091
МРНТИ 17.01.07

С.Б. Кибатова¹

¹ Гуманитарлық ғылымдар жоғары мектебі,
Павлодар педагогикалық университеті,
Павлодар қ., Павлодар облысы, Қазақстан Республикасы.
e-mail: kibatova_samal@mail.ru

ӨТЕГЕН КҮМІСБАЕВ ЗЕРТТЕУЛЕРІНДЕГІ ҚАЗАҚ-ПАРСЫ ӘДЕБИЕТТЕРІНІҢ БАЙЛАНЫСЫ ЖАЙЫНДА

Аңдатпа. Әртүрлі елдер арасындағы әдеби байланыстар жекелей алғанда сол ел әдебиетінің өрістеп дамуына үлкен үлес қосады. Бұл саладағы зерттеулер ортақ заңдылықтарды, даму бағыттарын, қалыптасқан ағымдар мен әдебиеттегі көңіл-күйлердің себептерін анықтауға көмектеседі, жаңа түйісу нүктелерін танытады.

Мақалада қазақ-парсы әдеби байланыстары сөз болады. Автор бұл рухани үндестіктердің түп негіздеріне үңілуге тырысқан. Сонымен қатар байланыстардың екі ел әдебиетіне тигізетін оң ықпалдарына да тоқталып өткен.

Қазақ-парсы әдебиеттеріндегі үндестік қырларын ашу үшін, осы салада көп еңбек сіңірген, айтулы зерттеулер жасаған ғалым Өтеген Күмісбаевтың еңбектерін

басшылыққа алады. Ғылыми жұмыстарына тоқтала отырып, екі ел арасындағы сабақтастықтың ерте замандардан басталып, өрістегенін көрсетеді. Ғалымның еңбектеріндегі пікірлер саралана көрсетілген бұл мақала арқылы Өтеген Күмісбаевтың екі ел арасындағы әдеби байланыстардың көп қырын қарастырып, негізгілерін топшылап кеткенін аңғарамыз. Мысалы, «Авестаға» қатысты зерттеулері арқылы оның парсы елімен қатар қазақ халқына да ортақ туынды екенін байқаймыз. Ал Фирдоуси, Хафиз, Әлішер Науаи, Омар Хаям мен қазақ ақындары арасындағы рухани алмасулар төл әдебиетімізге жаңа серпін беріп, талай жыр дүлдүлдерін қанаттандырғанын көреміз.

Ғалымның тұжырымдарына негізделе жазылған мақала, Өтеген Күмісбаевтың бұл саладағы ерен еңбегін танытады және қазақ-парсы әдебиетіндегі рухани үндестіктерді топшылап, бағамдайды.

Тірек сөздер: қазақ-парсы әдебиеті, әдеби үндестік, рухани алмасулар, әдеби байланыс, дастандар, аңыз-әңгімелер, мақал-мәтелдер.

Кіріспе

Ешбір әдебиет басқа әдебиеттерден тыс, тұйық кеңістікте дамып, абсолютті биік шыңға жете алмайды. Мәдениеттер мен әдебиеттер байланысы ғана оны алға жетелемек.

Қазақ әдебиеті түркі әдебиетінен бастау алатындықтан, бауырлас халықтармен бұл айдында үндестігіміз өте көп. Сонымен қатар Еуропа әдебиетімен, Орыс әдебиетімен де аралас-құраласпыз. Бірақ аталмыш осы екі әдебиетпен қатар біздің рухани дүниетанымымызға әсер еткен асыл қазына бар. Ол – Шығыс әдебиеті, соның ішінде, араб-парсы әдебиеті.

Уақыт талабына сәйкес туындаған типологиялық үндестіктер мен дәстүр сабақтастығы негізінде жазылған туындылардың тақырыптық, жанрлық ұқсастықтары мен сюжет, идеялық мотив сарындастығын ашып көрсету өте қажет. Осы орайда, қазақ қаламгерлерінің парсы ақындарымен шығармашылық үндестігі, кей тұста әсер-ықпалы негізінде төл әдебиетімізге әкелген құбылыстық сипаттары дәстүрлі таным-түсінік, ағымдас ой-сана, концепция тұрғысынан байқалды.

Қазақ-парсы әдебиеттерінің байланысы жайлы А. Байтұрсынов, М. Әуезов, Ә. Марғұлан, С. Қасқабасов, М. Мырзахметұлы, И. Жемей, Н. Келімбетов, С. Сүтжанов секілді қазақ әдебиетін зерттеу саласының майталмандары сөз қозғаған болатын. Ғалымдардың зерттеулері екі әдебиеттің тамырластығы сонау халық ауыз әдебиетінен басталып, XVIII–XX ғасыр басындағы әдебиет өкілдерінің туындыларында айрықша байқалатынын дәлелді көрсете білді.

Осындай жақындықтың, тығыз байланыстың себептері де жоқ емес. Соның негізгілері ретінде біз төмендегілерді келтіріп отырмыз:

- 1) қазақ елінің Ұлы Жібек жолы бойында орналасуы;
- 2) ислам дінінің VIII–IX ғасырлардан бастап тарай бастауы;

3) ғылым ордалары атанған Ислам елдерінде білім алып келген түркі дүниесінің ғұламаларының еңбектері.

Аталып өткен ғалымдардан басқа өмірінің басым көпшілігін қазақ-парсы әдебиеттерінің байланыстарына арнаған ғалымдардың бірі – Өтеген Күмісбайұлы Күмісбаев. Шығармашылық пен зерттеушілікті қатар алып жүрген дара тұлғаның өзінен кейін қалдырған мұрасы – ұрпақтары үшін бағалы қазына. Қазақ және парсы әдебиеттері байланыстарының дамуын, бағыт-бағдарларын айқындау және алмасу тұрғысында байқалған жекелеген қаламгерлер шығармашылықтарындағы әсер-ықпал көріністерін бағамдау, сөйтіп төл сөз өнеріміздің тақырыптық, жанрлық және көркемдік деңгейін анықтауда ғалымның еңбектеріне соқпай кету мүмкін емес.

Материалдар мен әдістер

Өтеген Күмісбаев 1974 жылы Мәскеуде КСРО Шығыстану институтында «Тұрмағамбет Ізтілеуов және оның «Рүстем Дастаны» тақырыбында кандидаттық диссертациясын, ал 1989 жылы Алматыда «ХІХ ғасырдың аяғы және ХХ ғасырдың басындағы қазақ және араб-парсы әдеби байланыстары» тақырыбында докторлық диссертациясын қорғады. Шығыс және қазақ әдебиетінің байланыстарын зерттеуге арналған бірқатар монографиялары да бар. Олар: «Терең тамырлар», «Абай және Шығыс», «Иран әдебиетінің тарихы», т.б. «Шығыс шайырлары» бес томдық жинағы, «Алтын қазық» зерттеу мақалаларының жинағы, «Иран әдебиетінің тарихы» оқу құралы – құнды мағлұматтар қазынасы. «Фирдоуси және «Шахнама», «Мағжан Жұмабаев және Араб поэзиясы», «Науаи дастандары және қазақ әдебиеті», «Шәкәрімнің Хафизден алған аудармалары», «Авеста», «Жүніс Әмре – гуманист ақын», «Әл-Фараби және Ақжан әл-Машани» секілді мақалалары ғалымның осы бағыттағы сүбелі үлесін көрсетеді.

Аталған еңбектердің ішінде зерттеу үшін Өтеген Күмісбайұлының «Шығыс шайырлары» еңбегінің І томы, «Алтын қазық» зерттеу мақалаларының жинағы, «Иран әдебиетінің тарихы» оқу құралы және бірқатар мақалалары қарастырылды.

Зерттеу тақырыбы бойынша жинақталған ақпарат сұрыпталып, талдауға түсті. Қазақ-парсы әдебиетіндегі байланыстарды көрсететін материалдар таңдап алынды, синтезден өтті. Материалды жақсы түсіну үшін негізгі тұжырымдар топтастырылды. Сол тұжырымдар төңірегінде қорытындылар жасалды.

Нәтижелер және талқылау

Иран-парсы әдебиеті туралы сөз қозғаған кезде алғаш ойға оралатын туынды – «Авеста». «Авеста» діни наным-сенімдер, тәрбие мәселелері, ел билеу ісі мен аңыз-әңгімелерді өзінде қамтитын күрделі туынды. Онда суға, жер өңдеу мен нанға, сүтке байланысты ырым мен тыйымдар, қанатты сөздер молынан кездеседі. Үш, бес, жеті, қырық сандарының қасиеттілігі жайынан да хабар алуға болады.

Қазақтың қарапайым тұрмыс-тіршілігінде де аталмыш ұғымдар ерекше бағалы. Және салт-дәстүрімізге сіңісіп кеткені дәлелдеуді қажет етпейді.

«Авеста» ең алғаш ауызша айтылып, ауызша тараған, кейін қағазға түсірілген. Одан кейін талай рет көшіріліп, Иран, Әзірбайжан, Үнді елдеріне тараған. Тарап кеткен нұсқалар өз дәуірінің тыныс-тіршілігіне, қоғамдық және әлеуметтік, сонымен қатар саяси өзгерістеріне байланысты түрлі толықтыруларды басынан кешірген. Ауқымды бөлігі тарих беттеріне сүңгіп, жоқ болған. Діндері мен танымдарының негізі болған «Авестаға» жоғарыдағы елдер мен Орта Азия халықтары өздерінің халық ауыз әдебиеті нұсқаларын кірістірген, «Оғызнама» да осы туындымен тығыз байланысты.

Қазақ аңыздарында «Қазығұрттың басында кеме қалған» деген сөз Нұхқа (ғ.с.) қатысты айтылатынын бәріміз білеміз. «Авестада» берілген аңызда жаратушы Ахура Мазда алғашқы адам Иимаға алда суық апаттың келе жатқанын хабарлайды. Содан соң Иима жабық тұрақ салып, жұп-жұптан адам, жан-жануардан алады. Бұл оқиға Құран Кәрімде жерді топан судың басуы болып беріледі.

«Авестада» да және қазақ халқының аңыз-әңгімелерінде де кездесетін тағы бір ұқсастық – қой үстіне бозторғай жұмыртқалаған заман мен жерұйық іздеу. Төл әдебиетімізде Қоқыт ата, одан соң Асан қайғы желмаяға мініп, сол мекендерді іздейді. Кейінгі қазақ жыраулары да осы желіні жалғастырады. «Авестадағы» сондай әфсаналық мекен – Айриана Ваего деп аталады.

Жоғарыда келтірілген дәлелдер «Авестаның» қазақ халқына да ортақ туынды екені дау тудырмайды. Және парсы әдебиетімен ежелден қалыптасқан рухани байланыстың тамаша үлгісі болып табылатынын танытады.

Өтеген Күмісбаев «Шығыс шайырлары» кітабында: «Мамандардың айтуынша, «Яшты» және «Гаты» – «Авестаның» Заратуштра негізін қалаған ежелгі бөлімі болса керек. Ендеше, жалғыз Фирдоусидің «Шахнамасын» ғана емес, оған дейінгі ирандық эпосты қоректендірген, көркейткен – «Авеста» аңыздары екендігіне кәміл сенеміз. Айталық, «Рүстемнаме», «Ескендірнаме», «Дареднаме», «Бахманнаме», «Жамаснаме», «Гуштатнаме» дастандарында «Авестаның» іздері бар», – дейді (Күмісбаев, 2015: 24). Осы тұрғыдан алсақ, «Авестаның» іздері Рүстем батыр, Ескендір патша туралы қалам тербеген қазақ ақын-жазушылары арқылы әдебиетімізге еніп отыр. Тіпті, қазақ ертегілеріндегі аждаһа, пері, дию, Самұрыққұс, «Тау соғар», «Көл тауысар» секілді образдары «Авестамен» үндес. «Авестадағы» Ийма есімді әділ патша туралы жолдар, Араш туралы эпос «Оғызнамадағы» Оғызхан жайлы жырлармен астарласып жатыр (Күмісбаев, 2015: 36-37).

Қазақ әдебиеті мен парсы әдебиетіне бірдей әсер еткен – ислам дінінің кеңінен таралуы жайынан да ғалым сөз қозғайды. «Иран көркем әдеби мәтіндерінде Құраннан мысалдар, тіркестер, жолдар жиі ұшырайды» (Күмісбаев, 2015: 41).

Қазақ халқының ауыз әдебиетінен де, жыраулар поэзиясынан да, ақын-жазушылар шығармашылығынан да Аллаға сыйынып сөз бастаған, ислам дінінің негіздері туралы сөз қозғаған туындыларды молынан кездестіруге болады.

Өтеген Күмісбаев өзінің зерттеулерінде Фирдоусидің «Шахнамасына», оның қазақ әдебиетіндегі көрінісі мен әсеріне зор мән береді. «Шығыстың барша шайырлары, әдебиетшілері Фирдоуси есімін құрметпен қадірлейді, оның даңқы алдында бас иеді. Фирдоуси бірінші болып қаламға алған Қысрау-Шырын, Ескендір, Бахрам-Гур, Рүстем бейнелеріне қайтадан оралған үлкен ақындар әрдайым назира жауап тұсында Фирдоуси атын жиі еске алады. Низами, Қысрау, Дехлеви, Жәми, Науаи, одан бермен Абай, Моллоненес, Мунис, Махтумқұлы, Хорезмилер «Шахнамадан» үлгі алған ақындар» (Күмісбаев, 2015: 47).

Фирдоусидің өмірі қаншалық қиын болса, дүниеге әкелген туындысы соншалық көркем әрі ғұмыры ұзақ болды. Әлі де әдебиет әлемінің сыны кетпес жауһар туындысы болып қала бермек. Қазақ әдебиетінде Оразмолла, Мұхамеджан Сералин, Тұрмағамбет Ізтілеуов жырлауы арқылы «Шахнама» бізге де танылды. Ғалым Оразмолла жасаған аударма мәтінінің бізге жетпегенін атап өтсе, Тұрмағамбет Ізтілеуовтің аудармасына жоғары баға береді ғалым-зерттеуші. «Тұрмағамбет шын мәнінде Фирдоусимен желдей жарысып жырлап отырғанын аңғармай да қалады» (Күмісбаев, 2012: 170), – дей отырып, ақынның Фирдоусимен иық тіресетін қаламының қуатын мойындайды.

Ұлы ақынымыз Абай Құнанбайұлының «Ескендір» поэмасы да «Шахнама» туралы айтқан кезде еске түседі. Фирдоусидің Ескендірі әлем жаулаушысы ретіндегі батыл қолбасшы, Иран патшасы болса, Абай Құнанбайұлының «Ескендір» поэмасы – ақынның философиялық түсінігі байқалатын, адамдық мәселелерге назар аударатын құнды туындысы. Осы тұста Өтеген Күмісбаевтың төмендегідей ойын келтіруге болады: «Қазақ ақындарын иран патшаларының тарихы қызықтырған жоқ еді, керісінше Фирдоусидің гуманистік ұстанымдары, бағыт-бағдары, адами ізгіліктерді жырлауы шабыттандырған еді» (Күмісбаев, 2012: 25).

Ғалым басқа да зерттеушілер сияқты Шәкәрім мен Хафиз арасындағы рухани байланыстарды сипаттау арқылы парсы әдебиетінің қазақ әдебиетіне жасаған жағымды әсерлерін атап өтті. «Шәкәрім Иранның Шираз қаласынан шыққан төрткүл дүниеге мәшһүр шайыры Хафизге барды, аударам деп, еліктеймін деп бармады, өзгенің өзекті шыңынан өз өлеңіне өрісті өрнек алып қосу үшін барды. Қазақи өлеңге сыймаған сопылық сырлардың қаймағын сыпырып алуды дйттеді» (Күмісбаев, 2012: 129). Хафиз бен Шәкірімнің үндестігі жайлы сөз қозғаған Ислам Жеменей де: «Хафиз ғазалы да, Шәкәрімнің жыры да сопылық сарынға құрылған. Екеуі де тазалыққа, тақуалыққа құштар. Таза жүректі іздейді, армандайды» (Жеменей, 2008: 61), – дейді. «Анық ерге жолдас бол», «Егер сүйікті сол бала», «Кел,

аяқшы қымыз құй» аудармалары – соның дәлелі. Бұл аудармаларда Шәкәрім Хафиз ойларын қазақ ұғымына сәйкес түрлендіре білді, мазмұнды, мағыналы сөздерді қазақы түсінікке лайықтап, әдебиетіміздің асыл мұрасына айналдырды.

Түркі және парсы тілдерінде еркін жазған Әлішер Науаи шығармашылығының төл әдебиетімізге әсері де Өтеген Күмісбаевтың зерттеулеріне арқау болған. Абайға дейінгі ақындарда, Абайда, Махамбетте, Шәкәрім мен Сұлтанмахмұтта кездесетін «әділетсіздік иесін түйрейтін, әшкерелейтін әжуа, әлеуетті сөздер» (Күмісбаев, 2012: 129) Науаидің отты сөздерімен үндес деп атап өтеді. Сонымен қатар Шәкәрімнің «Ләйлі-Мәжнүнді» жазуы Науаиді оқуы арқылы жүзеге асқандығын түсіндіреді. Және де Майлықожа, Мәделікожа, Шәді Жиһангерұлы, Ақансері Қорамсаұлына да Науаи поэзиясының оң ықпалы болғанын көрсетеді.

Ғылым мен ақындықты тең ұстаған Омар Хайямның шығармашылығы жайында да Өтеген Күмісбаев өз пікірін білдіреді. «...Омар Хайям мен Шал Құлекеұлының арасында жақындық, ұқсастық бар» (Күмісбаев, 2009: 57), – деген пікір білдіреді. Осы ойды негізге алып, екі біртуар дара тұлғаның туындыларын біз де салыстырып көрдік. Омар Хайям өзінің жырларында жастық шақ туралы былай дейді:

*Сап болды-ау, о, дариға, жастық ісі,
Өмірдің көктемі өтіп, басты қысы.
Қай кезде, сезбей қалдым, гүл бағымнан
Өкінішті жастық шақтың қайтты құсы?*

(Иран-тәжік прозасы, 2005: 112-113)

Ал төменде берілген Шал Құлекеұлының өлең жолдары Омар Хайямның сөзін іліп әкеткендей әсер береді:

*Алтыс бір мүшем келді мерттей болып,
Өтпедің сол мүшелден серттей болып.
Кешегі дулап жүрген ер Құлеке,
Су тиген, сөне қалдың өрттей болып.*

(Бес ғасыр жырлайды, 2-том: 1989: 119)

Ө. Күмісбаев пен Қ. Тулақбаеваның парсы және қазақ мақал-мәтелдері жайындағы мақаласы екі халық арасындағы рухани үндестікті айғақтай түседі. Мақалада мағыналық жағынан салыстыра берілген мақалдар мен мәтелдер – соның дәлелі. Мысалы парсы тіліндегі «Қызын алғың келсе, анасына қара, кенеп алғың келсе, еніне қара» мақалы қазақ тілінде «Шешесіне қарап, қызын ал» (Күмісбаев, 2013: 93) мақалының мазмұнына сыяды. Немесе қазақ тіліндегі «Ақылы аздың

азабы көп» деген мақал парсы тіліндегі «Ақылы жоқ болса, жан азапта болар» (Күмісбаев, 2013: 94) деген мақалымен үндесіп келеді.

Қорытынды

Зерттеу нәтижесі көрсетіп отырғандай ғалым парсы әдебиетінің ежелгі тарихының алғашқы ескерткіштерінен бастап қарастырады. Сол арқылы «Авестаның» парсы әдебиетінде ғана емес, жалпы түркі әдебиетіндегі, бергі қазақ әдебиетіндегі орнын көрсетеді.

«Авеста» парсы әдебиетіне зор ықпал жасады. Оның ішінде Фирдоусидің «Шахнамасына» бастау болды. Өз кезегінде бұл соңғы туынды қазақ әдебиетіне ауызша жырланатын қисса-дастандар легін әкелді, жазба ақындардың шабыт алар қайнар көзі болды. Ел ішінде «Шахнаманың» озық аудармасын жасаған, Тұрмағамбет Ізтілеуов екенін мойындаймыз. Бірақ Тұрмағамбет ақындікі аудармадан гөрі, түп нұсқаның қадірі мен бағасын кемітпей, қазақ тілінде өзінше жырлап шыққан дегенге саяды. Тұрмағамбет Ізтілеуовтен бұрын және одан кейін «Шахнаманы» жырлаушыларды зерттеген Өтеген Күмісбаев, бұл парсы елінің туындысының қазақ ақындарына тигізген әсерін, әдебиетімізге әкелген жаңа леп пен бағыт-бағдарларын нақты көрсете білген.

Ғалым бұдан басқа парсы рухани әлемінің шоқ жұлдыздары Қожа Хафиз, Омар Хаям, Әлішер Науаилердің де төл әдебиетіміздің ақындарымен үндестіктерін бағамдап топшылады. Айқын мысалдар келтіре отырып, сабақтастықтарды көрсетті.

Екі ел мақал-мәтелдеріндегі мазмұндық, құрылымдық ұқсастықтарды дәлелдермен берді. Сонымен қатар Ислам дінінің келуімен, діни танымдар мен түсініктердің екі әдебиетке әсерінің жалпылама бірдей болғанын атап өтті.

Ғалым Өтеген Күмісбайұлының еңбектерін негізге ала отырып, бірқатар нақты қорытындылар шығаруға болады. Біріншіден, қазақ-парсы әдеби байланыстары мен рухани үндестіктер орта ғасырлардан емес, ежелгі дәуірлерден басталады. Оған дәлел – екі елдің халық ауыз әдебиеті болып табылатын мақал-мәтелдерінің мазмұны. Ал бастысы – ежелгі парсы халқының рухани болмысы толық көрініс табатын «Авеста».

Екіншіден, сөз болып отырған әдеби байланыстар Ислам дінінің келіп орнығуымен өрістей түсті. Себебі халықтың дүние танымымен, елдің ахуалымен, мемлекеттің саясатымен астасып жатқан Ислам екі ел әдебиет өкілдерінің шығармашылығында көрініс таппай қоймады.

Үшіншіден, парсы әдебиетінің атақты ақындары Фирдоуси, Қожа Хафиз, Руми, Жәми, Сағди шығармаларының төл әдебиетімізге үлкен оң әсері болғаны анық. Алайда, құр еліктеу мен аударма емес, құнды идеяларды, жоғары көркемдікті

талдап, талғап алу және оны өз ұлтымыздың таным-түсінігімен астастырып жақындату байқалды.

Тоқсан ауыз сөздің тобықтай түйіні, Өтеген Күмісбаевтың қазақ-парсы әдебиетіндегі үндестіктер бағытындағы зерттеулері – қазақ ғылымының бағалы қазынасы. Ғалым екі ел ақын-жазушыларының шығармаларын талдап қана қоймай, парсы ақындарының өміріне, тіршілік-тынысына үңіле білген. Сонымен қатар иран әдебиетінің бастауларынан бүгінгі күнге дейінгі дамуын сипаттаған. Осындай еңбектің негізінде ғана кез келген әдебиеттер үндестігі туралы сөз қозғауға болар. Өтеген Күмісбаевтың ғылыми жолы бір мақала көлеміне сыя қоймас. Бұл бағыттағы зерттеулер – болашақ ісі.

ПАЙДАЛАНЫЛҒАН ӘДЕБИЕТТЕР ТІЗІМІ

1. Күмісбаев Ө. Шығыс шайырлары [Мәтін]: 5 томдық / Ө. Күмісбаев. – Алматы: Дәуір, 2015. – 1 том: Иран әдебиетінің тарихы. – 312 б. – ISBN 978-601-217-518-9-(Т.1)
2. Күмісбаев Ө. Алтын қазық [Мәтін]: Зерттеу мақалалар / Ө. Күмісбаев. – Алматы: Қайнар баспасы, 2012. – 512 б. – ISBN 978-601-247-288-2
3. Жеменей И. Хафиз бен Шәкәрім үндестігі [Мәтін]: / И. Жеменей // Жалын. – 2008. – №9. – 60-61-б.
4. Күмісбаев Ө. Иран әдебиетінің тарихы [Мәтін]: Оқу құралы. 2-басылуы / Ө. Күмісбаев. – Алматы: Қазақ университеті, 2009. – 274 б. – ISBN 9965-30-765-2
5. Иран-тәжік прозасы [Мәтін]: / Құраст.: О. Сейфолла. – Астана: Аударма, 2005. – 728 б. – ISBN 9965-18-147-0
6. Күмісбаев Ө., Тулақбаева Қ. Парсы және қазақ тіліндегі мақал-мәтелдердің өзара байланысы. [Мәтін]: / Ө. Күмісбаев, Қ. Тулақбаева // Әл-Фараби атындағы ҚазҰУ хабаршысы. – 2013. – №4. – 92-95-б.
7. Бес ғасыр жырлайды [Мәтін]: / Құраст. М. Мағауин, М. Байділдаев. – Алматы: Жазушы, 1989. – Т.1. – 384 б. – ISBN 5-605-00358-5

REFERENCE

1. Kümısbaev Ö. Şyğys şayırlary [Mätın]: 5 tomdyq / Ö. Kümısbaev. – Almaty: Däuir, 2015. – 1 tom: İran ädebietınıñ tarihy. – 312 b. – ISBN 978-601-217-518-9-(T.1)
2. Kümısbaev Ö. Altyn qazyq [Mätın]: Zertteu maqalalar / Ö. Kümısbaev. – Almaty: Qainar baspasy, 2012. – 512 b. – ISBN 978-601-247-288-2
3. Jemenei İ. Hafız ben Şäkärım ündestıgı [Mätın]: / İ. Jemenei// Jalyn. – 2008. – №9, – 60-61-b.
4. Kümısbaev Ö. İran ädebietınıñ tarihy [Mätın]: Oqu qūraly. 2-basylyuy / Ö. Kümısbaev. – Almaty: Qazaq universiteti, 2009. – 274 b. – ISBN 9965-30-765-2
5. İran-täjık prozasy [Mätın]: / Qūrast.: O. Seifolla. – Astana: Audarma, 2005. – 728 b. – ISBN 9965-18-147-0
6. Kümısbaev Ö., Tulaqbaeva Q. Parsy jäne qazaq tılındegı maqal-mätelderdıñ özara bailyansy. [Mätın]: / Ö. Kümısbaev, Q. Tulaqbaeva // Äl-Farabi atyndağy QazÜU habarşysy. – 2013. – №4. – 92-95-b.
7. Bes ğasyr jyrlaidy [Mätın]: / Qūrast. M. Mağauin, M. Baidıldaev. – Almaty: Jazuşy, 1989. – T.1. – 384 b. – ISBN 5-605-00358-5

С.Б. Кибатова¹

**О связи казахско-персидской литературы
в исследованиях Отегена Кумисбаева**

¹ Высшая школа гуманитарных наук,
Павлодарский педагогический университет,
Павлодар, Павлодарская область, Республика Казахстан

S.B. Kibatova¹

**On the connection of Kazakh-Persian literature
in the studies of Otegen Kumisbayev**

¹ Higher School of Humanities,
Pavlodar Pedagogical University,
Pavlodar, Pavlodar Region, Republic of Kazakhstan

Аннотация. Литературные связи между различными странами вносят большой вклад в развитие национальной литературы. Исследования в этой области помогают выявить общие закономерности, направления развития, причины сложившихся течений и настроений в литературе, обозначить новые точки соприкосновения.

В статье речь пойдет о казахско-персидских литературных связях. Автор пытался заглянуть в истоки духовных созвучий. Он также отметил положительное влияние связующих нитей на литературу двух стран.

Чтобы раскрыть тонкости созвучия в казахско-персидской литературе, автор руководствуется трудами ученого-исследователя Отегена Кумисбаева, который показывает, что преемственность между двумя странами началась и развернулась с древних времен. В этой статье, в которой отражены мнения ученых, мы видим, что Отеген Кумисбаев рассмотрел широкий спектр литературных связей между двумя странами и выделил основные из них. Например, в своих исследованиях, касающихся «Авесты», мы видим, что она является общим произведением как для персидского, так и для казахского народа. Мы видим, что духовные связи между Фирдоуси, Хафизом, Алишером Навои, Омаром Хаямом и казахскими поэтами придали новый импульс нашей литературе и вдохновили многих поэтов.

Статья, основанная на выводах ученого, показывает выдающиеся заслуги Отегена Кумисбаева в этой области и духовные созвучия в казахско-персидской литературе.

Ключевые слова: казахско-персидская литература, литературное созвучие, духовные обмены, литературные связи, саги, легенды, пословицы и поговорки.

Summary. Literary ties between different countries make a great contribution to the development of national literature. Research in this area helps to identify common patterns, directions of development, causes of prevailing trends and moods in literature, to identify new points of contact.

The article will focus on Kazakh-Persian literary ties. The author tried to look into the origins of spiritual harmonies. He also noted the positive influence of the connecting threads on the literature of the two countries.

In order to reveal the subtleties of consonance in Kazakh-Persian literature, the author is guided by the works of researcher Otegen Kumisbayev, who shows that the continuity between the two countries began and unfolded since ancient times. In this article, which reflects the opinions of scientists, we see that

Otegen Kumisbayev considered a wide range of literary ties between the two countries and highlighted the main ones. For example, in our studies concerning the «Avesta», we see that it is a common work for both the Persian and Kazakh people. We see that spiritual exchanges between Firdousi, Hafiz, Alisher Navoi, Omar Khayam and Kazakh poets have given a new impetus to our literature and inspired many poets.

The article, based on the conclusions of the scientist, reflects the outstanding achievements of Otegen Kumisbayev in this field and spiritual consonances in Kazakh-Persian literature.

Keywords: Kazakh-Persian literature, literary harmony, spiritual exchanges, literary connections, sagas, legends, proverbs and sayings.

УДК 372.893

МРНТИ 03.01.45

З.Р. Каркенова¹

¹ Павлодарский педагогический университет,
г. Павлодар, Павлодарская область, Республика Казахстан
e-mail: karkenova.zara@mail.ru

ПРЕПОДАВАНИЕ ИСТОРИИ В XXI ВЕКЕ: АКТУАЛЬНЫЕ МЕТОДЫ ИНТЕРАКТИВНОГО ОБУЧЕНИЯ

Аннотация. *Одной из основных целей современного образования является самостоятельная деятельность обучающихся, самообучение, наличие навыков работы в команде, инновационной и практической подготовке, а также критическое мышление. Поскольку история – это важный компонент любого образовательного процесса, учителям следует привнести новые методы обучения на уроки истории для того, чтобы побудить учеников понимать и владеть знаниями, касаемо данной науки, и тем самым, сумев приобрести все умения и навыки, которые представлены в целях современного образования. В XXI веке не только меняется система образования, но и сами ученики, они нуждаются в новых подходах, видах, стратегиях обучения. Для этого и существуют интерактивные методы обучения, которые выходят за рамки таблиц с датами или глоссария, они делают уроки увлекательными, познавательными, при этом включая в процесс обучения каждого ученика.*

В данной статье рассматриваются актуальные методы интерактивного обучения, виды, стратегии, концепции, инструменты для улучшения усвоения информации на уроках истории. Помимо этого, предоставляется некоторое количество подобранных современных технологий, интернет платформ, с помощью которых можно преобразить урок и заинтересовать интерес учеников.

Ключевые слова: *история, интерактивные методы, преподавание, онлайн ресурсы, методы обучения, Slido, Dotstorming.*

Введение

Интерактивный метод обучения – это метод, применяемый в преподавании и обучении, для активного участия учащихся в образовательном процессе. Данный метод отличается от стандартного принятого процесса, при котором учитель объясняет новую тему, а ученики пишут конспект. Интерактивный метод включает в себя как использование ролевых игр на уроке или работу над проектом, но также и выступает за самостоятельное обучение, к примеру, в онлайн формате. При проведении урока в онлайн формате, уже наиболее ясно, какие виды деятельности применять для включения этих методов.

Материалы и методы: при написании статьи использовались исследования и анализ педагогических и литературных методов, изучение и обобщение педагогического опыта, педагогический эксперимент, опрос, наблюдение, обобщение экспериментальных данных.

Результаты, обсуждение

Для полного представления об использовании интерактивных методов на уроках истории, следует привести в пример следующие виды деятельности:

Концептуальное отображение – один из действенных инструментов в работе с учениками разного возраста, как и в средних, так и в старших классах. Можно использовать данную концепцию при изучении нового материала, при котором с помощью этого метода ученики смогут обобщить полученный ранее ими материал. Использование этого инструмента предполагает изображение схемы или же круга, куда вписываются все знания, далее можно создавать другие линии, связывая ход событий. В итоге будет схема с несколькими ответвлениями, это даст учащимся увидеть тему с разных сторон и укрепить свои навыки синтеза и ассоциации. Это довольно не сложное в выполнении задание, при этом ученики развивают свое воображение и пополняют словарный запас новыми историческими терминами. После этого можно предложить учащимся с использованием новых выученных исторических понятий написать короткий рассказ на 15–20 минут. Для того, чтобы облегчить задание, есть выбор, на какую тему писать рассказ, например, это может быть реальная история, которая коснулась самого автора, или же оставить написание рассказа на свободную тему, ориентируясь на пожелания учеников. Как только время выполнения задания подходит к концу, предоставьте ученикам прочитать свои рассказы классу или же провести это в паре, тогда ученики смогут предоставить обратную связь касаясь рассказа своего напарника.

Для внедрения следующего упражнения требуется наличие нескольких карточек или онлайн приложение Slido, в котором можно задавать анонимные вопросы и голосовать за понравившиеся вопросы. После объяснения нового упражнения каждому учащемуся следует составить 3–5 вопросов по теме и записать их в кар-

точку либо в онлайн приложение. Затем преподаватель зачитывает вопросы и отвечает на них. Плюсы этой концепции состоят в том, что это анонимно и ученики не будут бояться задавать непонятные или же интересующие их вопросы.

Существует еще один действенный вид деятельности, это парная работа. Один ученик выступает в роли учителя, другой в роли ученика. Учитель объясняет тему, какое-то определенное событие или пройденный материал, а ученик делает заметки у себя в тетради. Тем самым ученик имеет возможность задавать вопросы учителю, а в конце урока дать обратную связь, оценить его объяснение или же пропущенные моменты. Если это индивидуальное занятие онлайн или оффлайн, то в роли ученика выступает сам преподаватель. Данный метод позволяет учащимся более углубленно изучать тему для того, чтобы верно донести информацию для другого слушателя.

С помощью интерактивной доски урок истории можно сделать еще более увлекательным и интересным. Есть несколько способов использовать интерактивную доску: это показывать слайд-презентацию, видео, исторический фильм, игры, мозговой штурм, рисование карты местности, схематически показывать ход походов и т.д.

Один из способов привлечь наибольшее внимание учеников на уроке истории – это включить исторический или документальный фильм. Например, изучая тему «Вторая мировая война» и «Великая Отечественная война», следует упомянуть такие фильмы, как «Пианист», «Сталинград», «А зори здесь тихие». Во время прохождения темы племен саков стоит вспомнить фильм «Томирис», но следует упомянуть ученикам о возможности неточных исторических данных. Тем не менее ученики примерно ощутят атмосферу того времени, жизнь людей того периода. После просмотра провести обсуждение, выслушать мнения учащихся.

Применение экскурсий в историческом образовании имеет огромное значение. В каждом городе имеются свои исторические достопримечательности, музеи, выставки и т.д. В городе Кокшетау имеется один из старейших музеев, Областной историко-краеведческий музей, с многочисленными антропологическими, бытовыми, художественными, археологическими и многими другими экспозициями. В городе Павлодаре есть современный мультимедийный музей «Ertis», который заинтересует любого учащегося и оставит след с помощью знаний, полученных после посещения данного музея. Помимо экскурсий, можно познакомить учащихся с археологическими раскопками, к примеру, присоединится к экспедициям поселения Ботай в Акмолинской области.

Использование интерактивных методов на уроках все чаще применяется в образовательном процессе, так как благодаря этому происходит повышение успеваемости учащихся, облегчает усвоение нового материала, тем самым развивает

их самостоятельное обучение. Кроме того, данный метод предоставляет учащимся ряд других преимуществ, таких как овладение навыком сотрудничества. Данный метод способствует активному участию каждого ученика в процессе обучения. Они сами контролируют его, при этом контактируя и сотрудничая с другими учениками. Этот навык не только поможет ученику во взаимодействии с учениками в школе, но и за ее пределами. Также развивается критическое мышление и способность к синтезу, оно помогает оттачивать навык выработки собственного мнения, а не просто повторять мысли и слова учителя. Научиться производить синтез полученной информации помогают различные ассоциации, генерации идеи и другое. В отличие от учеников с традиционным форматом обучения, ученики, обучающиеся с применением интерактивных методов, являются более вовлеченными, заинтересованными и активными, лучше усваивают информацию, и к тому же само проведение урока происходит увлекательней и интересней.

Стоит упомянуть о существующих проблемах при внедрении интерактивных методов обучения на уроках истории.

Одна из некоторых трудностей, с которыми можно столкнуться на уроке, это использование таких новых технологий, как онлайн приложения, интерактивные доски. Это полезные инструменты для данного метода, но не все ученики, как и учителя, могут пользоваться ими. Но такие технические трудности вполне решаемы, существует множество видео-уроков и другие вспомогательные средства, которые помогут справиться с этой проблемой.

При переходе к интерактивному методу обучения потребуется некоторое время на разработку нового плана, материала, изучение различных форм и методов работы, знакомство с новыми технологиями, приучение учеников к интерактивному методу, при этом сохраняя их нынешний темп образования. Для облегчения перехода к новой методике следует постепенно вводить новую стратегию обучения.

Возможны случаи неприятия новых методов со стороны учащихся. Это больше всего может проявляться, когда от них будут требовать более активного участия на уроке в сравнении с традиционными методами, привычными для них. Со стороны учителя не стоит оказывать давление на ученика, он должен самостоятельно принять то или иное действие. Внедрение новых технологий поможет все больше заинтересовать учеников.

Существует множество интернет ресурсов, приложений, сайтов, с помощью которых возможно проведение уроков наиболее информативно, полезно и разнообразно. Некоторые из них всегда в онлайн доступе:

1. Dotstorming – это онлайн интерактивная доска. На данном ресурсе можно публиковать различные изображения и тексты, делая заметки, а получатели могут оставлять свои голоса. Этот ресурс полезен тем, что там можно проводить раз-

личные мозговые штурмы, выслушивать мнения учеников по определенному проблемному вопросу, заданному вами. Также можно отправить несколько своих вариантов ответа, а ученики будут голосовать за тот, с которым они согласны. Помимо этого, имеет место быть и проведение тестирования, при этом ответы на вопросы вы получаете незамедлительно.

2. Pixton – это сайт на котором можно создавать совместные комиксы. В образовательной сфере создание комиксов обретает наибольшую популярность. Это связано с тем, что текст, который сопровождается изображением, помогает лучше понять, а впоследствии и закрепить материал. Также развивает языковые навыки. Тем самым соединяет развлекательную и образовательную функцию, и с помощью этого можно добиться хороших результатов.

3. Nearpod – эта платформа, которая есть как и в Google play, так и в App store, она позволяет создавать свои интерактивные уроки или же пользоваться имеющимися готовыми уроками в данном приложении. Также импортировать любые видео, презентации, создавать схемы, опросы, делая все, чтобы урок стал более познавательным и интересным.

4. Socrative – это онлайн-тестирование. Идеально подходит для получения обратной связи, проведения викторин. Учитель загружает свой тест или викторину, предлагает к ним ответы на выбор как открытые, так и закрытые. Помимо этого можно добавить пояснение учителя к каждому вопросу для того, чтобы ученик не затруднился с ответом.

5. Synth – это платформа, ориентированная на учителей и учащихся, для записи аудио и видео. Учитель может записать разговорное аудио, с рассказом о событии, к примеру «Западный поход Бату-хана в 1236–1242», ученики на этой же платформе в том же формате могут ответить, задать интересующие вопросы.

Заключение

Интерактивное обучение может быть разным и применяться по-разному. Не следует использовать 50 стратегий и инструментов за один урок. Нужно найти свои методы, которые нравятся в первую очередь самому учителю и приносят эффект в обучении учеников. Тогда использование интерактивных методов принесет только положительные результаты.

СПИСОК ИСПОЛЬЗОВАННЫХ ИСТОЧНИКОВ

1. Кутбиддинова Р.А. Методы активного социально-психологического обучения: учебно-методическое пособие / Р.А. Кутбиддинова. – Южно-Сахалинск: Издательство СахГУ, 2014. – 136 с.
2. Панина Т.С., Вавилова Л.Н. Современные методы активизации обучения / Т.С. Панина, Л.Н. Вавилова. – М.: Академия, 2008. – 176 с.

3. Мухаметжанова А.О., Айдарбекова К.А., Мухаметжанова Б.О. Интерактивные методы обучения в вузе / А.О. Мухаметжанова, К.А. Айдарбекова, Б.О. Мухаметжанова. – Международный журнал прикладных и фундаментальных исследований. – 2016. – № 2-1. – 200 с.

4. Колесникова Е.И. Психолого-педагогическое сопровождение формирования компетентности студента интерактивными методами обучения // Фундаментальные исследования. Пенза: Академия Естествознания. – 2012. – №11-5. – 1140 с.

REFERENCE

1. Kutbiddinova P.A. Metody aktivnogo social'no-psihologicheskogo obucheniya: uchebno-metodicheskoe posobie / P.A. Kutbiddinova. – YUzhno-Sahalinsk: Izdatel'stvo SahGU, 2014. – 136 s.

2. Panina T.S., Vavilova L.N. Sovremennye metody aktivizacii obucheniya / T.S. Panina, L.N. Vavilova. – М.: Akademiya, 2008. – 176 s.

3. Muhametzhanova A.O., Ajdarbekova K.A., Muhametzhanova B.O. Interaktivnye metody obucheniya v vuze / A.O. Muhametzhanova, K.A. Ajdarbekova, B.O. Muhametzhanova. – Mezhdunarodnyj zhurnal prikladnyh i fundamental'nyh issledovaniy. – 2016. – № 2-1. – 200 s.

4. Kolesnikova E.I. Psihologo-pedagogicheskoe soprovozhdenie formirovaniya kompetentnosti studenta interaktivnymi metodami obucheniya // Fundamental'nye issledovaniya. Penza: Akademiya Estestvoznaniya. – 2012. – №11-5. – 1140 s.

З.Р. Каркенова¹

XXI ғасырда тарихты оқыту: интерактивті оқытудың өзекті әдістері

¹ Павлодар педагогикалық университеті,
Павлодар қ., Павлодар облысы, Қазақстан Республикасы

Z.R. Karkanova¹

Teaching history in XXI century: current methods of interactive learning

¹ Pavlodar Pedagogical University,
Pavlodar, Pavlodar Region, Republic of Kazakhstan

Аңдатпа. Заманауи білім берудің негізгі мақсаттарының бірі – білім алушылардың өзіндік қызметі, өзін-өзі оқыту, командада жұмыс істеу дағдыларының болуы, инновациялық және практикалық дайындық, сондай-ақ сыни ойлау болып табылады. Тарих кез келген білім беру процесінің маңызды құрамдас бөлігі болғандықтан, мұғалімдер студенттерді осы ғылымға қатысты білімді түсінуге және иеленуге ынталандыру үшін және сол арқылы қазіргі білім беру мақсатында ұсынылған барлық дағдылар мен дағдыларды игере алу үшін тарих сабақтарына жаңа оқыту әдістерін енгізу керек. XXI ғасырда білім беру жүйесі өзгеріп қана қоймай, оқушылардың өздері де оқытудың жаңа тәсілдерін, түрлерін, стратегияларын қажет етеді. Бұл үшін интерактивті оқыту әдістері бар, олар күн кестелерінен немесе глоссарийден асып түседі, олар сабақтарды қызықты, танымдық етеді, сонымен қатар әр оқушының оқу процесіне енеді.

Бұл мақалада интерактивті оқытудың өзекті әдістері, түрлері, стратегиялары, тұжырымдамалары, тарих сабақтарында ақпаратты игеруді жақсарту құралдары қарастырылады. Сонымен қатар

таңдалған заманауи технологиялардың, интернет – платформалардың белгілі бір саны ұсынылады, олардың көмегімен сіз сабақты өзгерте аласыз және оқушылардың қызығушылығын оят аласыз.

Тірек сөздер: тарих, интерактивті әдістер, оқыту, онлайн ресурстар, оқыту әдістері, интерактивті оқыту әдістері, Slido, Dotstorming.

Summary. One of the main goals of modern education is the independent activity of students, self-study, the availability of teamwork skills, innovative and practical training, as well as critical thinking. Since history is an important component of any educational process, teachers should introduce new teaching methods to history lessons in order to encourage students to understand and possess knowledge about this science and thereby be able to acquire all the skills and abilities that are presented for the purposes of modern education. In the XXI century, not only the education system is changing, but also the students themselves, they need new approaches, types, learning strategies. For this purpose, there are interactive teaching methods that go beyond tables with dates or a glossary, they make lessons fascinating, informative, while including each student in the learning process.

This article discusses current methods of interactive learning, types, strategies, concepts, tools for improving the assimilation of information in history lessons. In addition, a certain number of selected modern technologies, Internet platforms are provided, with the help of which you can transform the lesson and interest the interest of students.

Keywords: history, interactive methods, teaching, online resources, teaching methods, Slido, Dotstorming.

УДК 372.881.111.1

МРНТИ 14.25.09

И.И. Кофтанюк¹, Б.Т. Кульбаева¹

*¹ Павлодарский педагогический университет,
г. Павлодар, Павлодарская область, Республика Казахстан
e-mail: irinakof@yandex.ru, * kbaglan62@mail.ru*

ПРОБЛЕМНЫЕ АСПЕКТЫ И УСЛОВИЯ ЭФФЕКТИВНОГО ПРИМЕНЕНИЯ МЕТОДА ПРОЕКТОВ НА УРОКАХ АНГЛИЙСКОГО ЯЗЫКА

***Аннотация.** В статье рассматривается организация проектной деятельности учащихся, освещаются вопросы качественного образования, отвечающие современным потребностям общества. Наряду с этим авторы исследуют проблемные аспекты и условия эффективного применения метода проектов на уроках английского языка. С учетом изменений, охвативших сферу образования, отмечен растущий интерес к использованию проектной технологии в процессе обучения школьников.*

Цель данной работы: исследовать проблемные аспекты проектной технологии, раскрыть условия эффективного применения проектного метода.

Задачи: изучить этапы работы над проектом, понять причины возникновения трудностей на каждом этапе его выполнения, провести анализ полученных данных и разработать рекомендации учителям для успешного выполнения проекта на уроках английского языка.

В контексте современного образования авторы подчеркивают, что сочетание традиционных и инновационных методов обучения иностранного языка позволяет повысить качество обучения, обеспечивает психологический и эмоциональный комфорт, увеличивает возможности в формировании коммуникативных навыков, навыков самообразования и самореализации каждого ученика, взятого в отдельности. Это позволяет учащимся качественно овладеть всеми видами речевой деятельности: чтение, говорение, аудирование, письмо и способствует развитию как самостоятельной, так и групповой работы учащихся в рамках учебного процесса.

Однако существует ряд проблем, которые затрудняют применение метода проекта на практике. В связи с этим в статье рассматриваются, исследуются и приводятся примеры организации работы над проектом, позволяющие исключить определенные трудности и сделать рабочий процесс более плодотворным. Авторы анализируют и выдвигают пути решения существующих проблем и предлагают эффективные способы организации самостоятельной работы школьников через проектную деятельность.

Метод проектов, являясь плодотворным методом обучения и воспитания, предоставляет неограниченные возможности для развития учебно-познавательной, информационной, коммуникативной и других компетенций, обусловленных опорой на самостоятельность, продуктивную деятельность и личный жизненный опыт школьников. Для того, чтобы он был успешным, авторы разработали и предлагают воспользоваться некоторыми рекомендациями.

Ключевые слова: *проектная деятельность, метод проектов, инновационные методы обучения ИЯ, групповая деятельность, самостоятельная работа.*

Введение

Быстрый технический прогресс, формирование инновационной экономики и развитие социально-экономических условий предъявляют более высокие требования к профессиональной подготовке специалистов в мировом сообществе. Компетенции учащихся становятся стратегическим ресурсом, увеличивается количество навыков, на которых спрос в настоящее время очень высок. Чтобы оставаться конкурентоспособным на рынке труда специалист должен обладать ключевыми компетенциями, которые включают: умение самостоятельно определять задачи профессионального и личностного развития; обладание критическим мышлением; осуществление исследовательской деятельности; использование информационно-коммуникационных технологий; умение работать в команде и самообразовывать-

ся. Среди наиболее востребованных компетенций – свободное владение иностранными языками и понимание культурного контекста других стран. Следовательно, перед современным образованием стоит ориентир на формирование и развитие данных навыков.

Материалы и методы

Переход качества образования на новую ступень развития в современном мире требует смены существующих дидактических парадигм с традиционными формами обучения на более инновационные методы обучения с широким комплексом новейших технических средств. Одним из этих методов является метод проектной технологии.

Метод проектов, будучи эффективным методом обучения и воспитания (Жак Д), предоставляет неограниченные возможности для развития учебно-познавательной, информационной, коммуникативной и других компетенций, обусловленных опорой на самостоятельность, продуктивную деятельность и личный жизненный опыт школьников.

Основная часть

Работая над проектом, учащиеся генерируют новые идеи, систематизируют, закрепляют и углубляют знания, полученные на уроке, развивают практические умения и навыки самостоятельной работы индивидуально и в группе [2]. У детей формируются способности решать задачи, с которыми ранее они не сталкивались.

Несмотря на то, что проектная технология в сравнении с традиционными методами имеет ряд преимуществ и успешно интегрируется в образовательный процесс, вопрос о широком применении ее на уроках остается открытым и не до конца отработанным. В связи с этим возникают проблемные аспекты, с которыми сталкиваются педагоги и школьники при ее использовании в практике.

Тщательно продуманные этапы и правильно организованная работа учителя помогают избежать трудности и множество ошибок, превратив работу над проектом в творческий созидательный процесс, приносящий пользу и удовлетворение:

1. Подготовительный этап:

- выбрать тему проекта, сформулировать проблемную ситуацию и совместно обсудить ее с учащимися;
- выдвинуть гипотезу.

К созданию учебного проекта необходимо приступать в том случае, если предварительно изучены интересы учащихся, их индивидуальные способности и жизненный опыт.

2. Организация работы учащихся:

- сформировать группы с учетом совместимости;
- определить тип проекта;

- обсудить стратегию исследования;
- распределить роли в группе;

В работе над проектом один из важных шагов к успеху является умение грамотно сформировать группы, которые получают одинаковое задание, но выбирают собственный путь решения. В процессе выполнения проекта происходит распределение ролей, где каждый участник определяет свой круг обязанностей в зависимости от индивидуальных способностей, интересов, потребностей и талантов. Принято формировать группы таким образом, чтобы в каждой из них были как сильные ученики, так и учащиеся со средними и слабыми знаниями. Предполагается, что слабые ученики будут обращаться за советом и помощью к более успешным детям, а те, в свою очередь, предлагая свою помощь, смогут еще раз отработать и закрепить пройденный материал.

Однако стереотип, что «слабые» потянутся за «сильными», не всегда находит свое отражение. Довольно часто можно столкнуться с ситуацией, где чрезмерная активность одних подавляет инициативу других, менее успешных и уверенных в себе. Таким образом, необходимо систематически менять тактику формирования групп, при которой способных учеников отделяют от их менее способных сверстников. Отсутствие выраженного лидера в группе создает условия для активизации учащихся, развития самостоятельности и готовности взаимодействовать для достижения общей цели.

3. Процесс работы над проектом.

Этот этап связан с поиском новой информации по исследуемой проблеме и включает сбор и обработку данных. Учащиеся проводят опросы, берут интервью, изучают различные интернет-ресурсы и соответствующую литературу, обсуждают полученную информацию, анализируют, документируют, выбирают способы реализации проекта и т.д.

На этом этапе очень важно создать комфортные условия для развития творческой самостоятельности детей, предоставив им свободу для генерирования собственных идей. Педагог должен соблюдать принцип «невмешательства». Из носителя готовых знаний он превращается в организатора познавательной, исследовательской деятельности своих учеников [3]. Степень его участия сводится к роли дополнительного источника информации, эксперта и координатора.

4. Промежуточные обсуждения проекта:

- оформить результаты проекта;
- сделать акцент на его эстетику.

На этом этапе проходит предварительное прослушивание или просмотр чернового варианта проекта, где происходит форматирование, исправление грамматических и лексических ошибок и предлагаются идеи или советы по его улучшению.

Главное в этом процессе – не подавить инициативу учащихся, уважать и поддерживать любые идеи, мотивировать и создавать ситуацию «успеха».

5. Презентация проекта.

Этот этап является самым волнительным, так как учащиеся представляют готовый продукт своей работы. Презентация может проходить в разнообразной форме: в виде ролевой игры, выступления, инсценировки и т.д. В качестве рефлексии необходимо провести оценивание и самооценивание проекта, проверить выдвинутые гипотезы, обсудить оптимальность выбранных путей решения и возможность применения полученных результатов на практике [4].

Выводы

Приступая к проектной деятельности, педагог должен оставаться вдумчивым, уметь прогнозировать предполагаемые действия учащихся, чтобы избавиться от излишних трудностей, быть независимым консультантом на протяжении всего процесса, уметь правильно оценить проект. Ведь всегда существует опасность переоценить сам проект и недооценить процесс работы над ним.

Также неизбежны и языковые ошибки при переводе с родного языка, так как школьники пользуются различными источниками информации и не всегда они бывают на английском языке. Поэтому целесообразнее разрабатывать проект уже на заключительном этапе раздела или модуля, изучив, отработав и закрепив грамматические структуры и лексический материал по определенной теме. Кроме того, трудности обусловлены недостаточной подготовленностью учащихся к проектной работе. Деля учеников на группы, во время рабочего процесса можно столкнуться с риском возникшей дискуссии, трансформирующейся в спор между отдельными учениками. Все это надо непременно учитывать.

Заключение

В данной работе мы попытались рассмотреть проблемные аспекты метода проектов с разных позиций.

Метод проектов, являясь эффективным методом обучения и воспитания, предоставляет неограниченные возможности для развития учебно-познавательной, информационной, коммуникативной и других компетенций, обусловленных опорой на самостоятельность, продуктивную деятельность и личный жизненный опыт школьников [5]. Для того, чтобы он был успешным, можно воспользоваться некоторыми рекомендациями.

– Необходимо сделать анализ и учесть возрастные и психологические особенности ученического коллектива в организации и координации проектной работы.

– Проект должен быть представлен широким выбором тем, отвечать потребностям и интересам учащихся и быть посильным для его выполнения.

– Приступая к работе над проектом, педагог обязан провести подготовительную работу с учащимися, создавая максимально комфортные условия для его выполнения.

– Обеспечить грамотное руководство со стороны педагога на протяжении всей работы над проектом – еще один шаг для успешной деятельности.

– Использовать различные способы формирования проектных групп для регулирования развития социальной компетентности каждого ученика.

– Каждый участник проекта должен внести свой личный вклад и получить оценку за проделанную работу.

– Результаты своей работы должны быть обязательно оформлены и представлены учащимися в качестве презентации, чертежа, статьи, буклета, постера, коллажа, поделки, рисунка и т.д.

– Заключительный этап включает обсуждение, анализ и подведение итогов.

Соблюдение данных рекомендаций поможет педагогу избежать определенных трудностей и сделает этот процесс интересным, творческим, захватывающим и эффективным.

СПИСОК ИСПОЛЬЗОВАННЫХ ИСТОЧНИКОВ

1. Жак Д. Организация и контроль работы с проектами // Университетское образование: от эффективного преподавания к эффективному учению. Сборник рефератов по дидактике высшей школы / БГУ. Центр проблем развития образования. – Мн.: Пропилей, 2001. – С. 121–140.

2. Новикова Т.Д. Проектные технологии на уроках и во внеучебной деятельности // Народное образование. – 2000. – № 8-9. – С. 151-157.

3. Полат Е.С. Метод проектов на уроках иностранного языка // Иностранные языки в школе. – 2000. – №1. – С. 4

4. Сауренко Н.Е. Проектный подход: интеграция теории и практики // Профессиональное образование. – 2014. – №1. – С. 44-47

5. Сейтмухаметова М.В. Опыт реализации здоровьесберегающего образования в школе посредством организации исследовательских проектов обучающихся // Здоровьесберегающее образование. – 2014. – №1. – С. 88-91

REFERENCES

1. Zhak D. Organizaciya i kontrol' raboty s proektami // Universitetskoe obrazovanie: ot effektivnogo prepodavaniya k effektivnomu ucheniyu. Sbornik referatov po didaktike vysshej shkoly / BGU. Centr problem razvitiya obrazovaniya. – Mn.: Propilei, 2001. – S. 121–140.

2. Novikova T.D. Proektnye tekhnologii na urokah i vo vneuchebnoj deyatel'nosti // Narodnoe obrazovanie. – 2000. – № 8-9. – S. 151-157.

3. Polat E.S. Metod proektov na urokah inostrannogo yazyka // Inostrannye yazyki v shkole. – 2000. – №1. – S. 4

4. Saurenko N.E. Proektnyj podhod: integraciya teorii i praktiki // Professional'noe obrazovanie. – 2014. – №1. – S. 44-47

5. Sejtmuhametova M.V. Opyt realizacii zdorov'esberegayushchego obrazovaniya v shkole posredstvom organizacii issledovatel'skih projektov obuchayushchihsya // Zdorov'esberegayushchee obrazovanie. – 2014. – №1. – S. 88-91

И.И. Кофтанюк¹, Б.Т. Кульбаева¹

Ағылшын тілі сабақтарында жобалар әдісін тиімді қолданудың проблемалық аспектірелі мен шарттары

¹ Гуманитарлық ғылымдар жоғары мектебі,
Павлодар педагогикалық университеті,
Павлодар қ., Павлодар облысы, Қазақстан Республикасы.

I.I. Koftanyuk¹, B.T. Kulbaeva¹

Problematic aspects and conditions for effective application project method in English lessons

¹ Graduate School of Humanities,
Pavlodar Pedagogical University,
Pavlodar, Pavlodar region, Republic of Kazakhstan

Андатпа. Мақалада оқушылардың жобалық қызметін ұйымдастыру, қоғамның заманауи қажеттіліктеріне сай сапалы білім беру мәселелері қарастырылады. Сонымен қатар авторлар ағылшын тілі сабақтарында жоба әдісін тиімді қолданудың проблемалық аспектілері мен шарттарын зерттейді. Білім беру саласын қамтыған өзгерістерді ескере отырып, мектеп оқушыларын оқыту үдерісінде жобалық технологияны қолдануға деген қызығушылықтың артқанын атап өтті.

Бұл жұмыстың мақсаты – жобалық технологияның проблемалық аспектілерін зерттеу, жобалық әдісті тиімді қолдану шарттарын ашу. Міндеттері: жоба бойынша жұмыс кезеңдерін зерттеу, оны жүзеге асырудың әр кезеңіндегі қиындықтардың себептерін түсіну, алынған мәліметтерге талдау жасау және ағылшын тілі сабақтарында жобаны сәтті орындау үшін мұғалімдерге ұсыныстар әзірлеу.

Қазіргі білім беру контексінде авторлар шет тілін оқытудың дәстүрлі және инновациялық әдістерінің үйлесімі оқу сапасын арттыруға, психологиялық және эмоционалды жайлылықты қамтамасыз етуге, қарым-қатынас дағдыларын, өзін-өзі тәрбиелеу дағдыларын және жеке-жеке қабылданған әр оқушының өзін-өзі тану қабілеттерін қалыптастыру мүмкіндіктерін арттыруға мүмкіндік беретінін атап өтеді. Бұл оқушыларға сөйлеу әрекетінің барлық түрлерін сапалы игеруге мүмкіндік береді: оқу, сөйлеу, тыңдау, жазу және оқу үдерісінде оқушылардың өзіндік және топтық жұмыстарының дамуына ықпал етеді.

Алайда жоба әдісін іс жүзінде қолдануды қиындататын бірқатар мәселелер бар. Осыған байланысты мақалада белгілі бір қиындықтарды болдырмауға және жұмыс үдерісін жемісті етуге мүмкіндік беретін жоба бойынша жұмысты ұйымдастырудың мысалдары келтіріліп қарастырылады, және зерттеледі.

Авторлар бар мәселелерді шешу жолдарын талдап алға тартады және жобалық ішаралар арқылы оқушылардың өзіндік жұмысын ұйымдастырудың тиімді тәсілдерін ұсынады. Жоба әдісі

оқыту мен тәрбиелеудің жемісті әдісі бола отырып, оқушылардың жеке өмірлік тәжірибесіне және дербестігіне, өнімді қызметіне негізделген оқу-танымдық, ақпараттық, коммуникативті және басқа да құзіреттіліктерді дамытуға шексіз мүмкіндіктер береді. Бұл жоба жұмысы табысты болу үшін авторлар кейбір ұсынымдарды әзірлеп, пайдалануды ұсынуда.

Тірек сөздер: жобалық қызмет, жобалар әдісі, шет тілдерін оқытудың инновациялық әдістері, топтық қызмет, өзіндік жұмыс.

Summary. The article discusses the organization of project activities of students, highlights the issues of quality education that meets the modern needs of society. Along with this, the authors explore the problematic aspects and conditions for the effective application of the project method in English lessons. Taking into account the changes that have engulfed the field of education, there has been a growing interest in the use of project technology in the process of teaching schoolchildren.

The purpose of this work is to explore the problematic aspects of design technology, to reveal the conditions for the effective application of the design method.

Objectives: to study the stages of work on the project, understand the causes of difficulties at each stage of its implementation, analyze the data obtained and develop recommendations for teachers for the successful implementation of the project in English lessons.

In the context of modern education, the authors emphasize that the combination of traditional and innovative methods of teaching a foreign language improves the quality of education, provides psychological and emotional comfort, increases the opportunities for the formation of communication skills, self-education skills and self-realization of each student taken separately. This allows students to qualitatively master all types of speech activity: reading, speaking, listening, writing, and contributes to the development of both independent and group work of students within the educational process.

However, there are a number of problems that make it difficult to apply the project method in practice. In this regard, the article discusses, explores and provides examples of the organization of work on the project, allowing to eliminate certain difficulties and make the workflow more fruitful.

The authors analyze and put forward ways to solve existing problems, and offer effective ways to organize independent work of schoolchildren through project activities.

The project method, being a fruitful method of education and upbringing, provides unlimited opportunities for the development of educational, cognitive, informational, communicative and other competencies, due to the reliance on independence, productive activity and personal life experience of schoolchildren. In order for it to be successful, the authors have developed and propose to use some recommendations.

Keywords: project activity, project method, innovative methods of teaching a foreign language, group activity, independent work.

УДК 81-26
МРНТИ 16.01.45

B.D. Nygmetova¹, A.S. Gazizova¹

*1 Pavlodar Pedagogical University,
Pavlodar, Pavlodar Region, Republic of Kazakhstan
e-mail: bibigul-n@mail.ru, Gz10_98@mail.ru*

PROJECT TECHNOLOGIES IN THE FORMATION OF COMMUNICATIVE SKILLS OF STUDENTS IN THE ENGLISH LESSON

Summary. *The project method is extremely widespread in teaching nowadays. This method is an integral part of the new generation. Project activity of students involves solving a creative problem and presenting the results of the research. At the same time, the research topic itself should be personally meaningful for the student and elicit positive emotions. Teachers of a foreign language pay great attention to projects as they develop children's creative abilities, help to repeat the previously learned material, consolidate the acquired skills and abilities of students and make the study of the subject attractive.*

The article also uses the work with metatext as a project in order to develop students' communicative skills in the English class.

Keywords: *project method, communication, project stages, teacher's role, metatext elements, creative product, presentation of work, student groups.*

Introduction

At the present time, the formation of a personality that responds to modern requirements is one of the leading directions in the area of educational development. Consequently, the necessity for a contemporary, independent, active person that makes decisions and flexibly adapts to the changing conditions of life is increasing sharply.

Many qualities of personality are formed exactly in the middle stage of education. At this age, students perceive school as an institution of social development, and the main task of modern education for them now is to develop and form a person able to express his thoughts freely, with a broad outlook and possessing good, constantly growing knowledge.

Unfortunately, at present, the attention given to the development of the student's learning and creative abilities is insufficient for the full development of that very modern personality. Thus, a possible solution to this problem is the introduction of educational advanced technology in the modern educational process. The project method, which, in our opinion, is an advanced technology, has the ability not only to give ready-made

knowledge to students, but also to teach the student to look for and find information that he or she can also master on his or her own. We believe that this is the task of modern education.

The method of projects in the teaching of a foreign language in high school makes it possible to influence effectively the various aspects of adolescent development, the formation of creative and social activity, the development of abilities that ensure the success of the development, learning and upbringing of personality.

In modern life, the role of the individual possessing knowledge of foreign languages increases significantly. Communicative competence is one of the main objectives, which is the main goal of teaching foreign languages and meets the requirements of the concept of modernization of national education. [1, p.12-15]

A teacher forming communicative competence should create the necessary conditions for students to acquire skills and abilities with a high level of communication. The concept of «communicative competence» by origin means a certain system of requirements to a person related to the process of communication literate speech, knowledge of oratorical techniques, the ability to show an individual approach to the interlocutor, etc. The components of communicative competence are:

- Linguistic competence, i.e. knowledge of a certain vocabulary and syntactic rules and the ability to use them to construct coherent statements;
- Sociolinguistic competence, i.e. the ability to use and transform language forms based on the situation of communication;
- Discursive competence or the ability to perceive and produce a statement in communicative communication;
- Strategic competence, that is, the ability to resort to communication strategies, verbal and non-verbal, in order to compensate for unfamiliar linguistic material;
- Sociocultural competence, which means willingness to get involved in communication with other people, self-confidence, which involves putting oneself in the shoes of others as well as knowledge of social relations in society and the ability to navigate within them

Nowadays in the methodology of teaching, a foreign language there is an opinion that the purpose of modern educational space can be reached through problem and intercultural approaches to definition of the subject content of foreign language education, and through person-oriented and communicative-activity approaches to the organization of foreign language educational activity. [2, p.29]

The project method allows the least resource-consuming way to create the conditions of activity as close to the real one as possible for the formation of students' competencies. When working on a project there is an exceptional opportunity to form students' problem-solving competence (since the prerequisite for the implementation of

the project method at school is that students solve their own problems by means of the project) as well as mastering the ways of activity, which constitute communicative and informational competence. In addition, with the introduction of the project method into the learning activities of students, there is a change in the form of organization of learning activities and learning cooperation from classroom-lesson to laboratory-seminar and lecture-laboratory research

The project method, an effective approach that is widely used in schools, was developed by American scientists W. Kilpatrick and D. Dewey, also under the leadership of S. Shatsky, a group of leading scientists.

Implementation of the project method in school education is largely determined by the fact that the project method, being a relatively new method in teaching English, contributes to the solution of such priority tasks of modern education as: formation and improvement of foreign language communicative competence;

Expansion and systematization of knowledge about language, expansion of linguistic outlook and vocabulary, further mastering of general speech culture; creating a basis for the formation of interest in improving the achieved level of knowledge of the studied foreign language, to use a foreign language as a means of obtaining information to expand their knowledge in other subject areas.

There are many definitions of the term “project”. Project – translated from Latin as “thrown forward”. Initially, the word “project” meant an idea, an outline, a plan of what will be done. Further, the interpretation was developed “project” – prototype, prototype of an object, activity, etc. In the 20th century, designing, meaning “the process of creating a project” became one of the most widespread types of intellectual activity, and the term project lost its “originally technical” interpretation.

M.L. Zueva under the project method implies “a technology of organizing educational situations in which a student puts and solves his or her own problems, and a technology of supporting students' independent activity” [3, p. 65].

W. Kilpatrick, an American educator proposed an original definition: “A project is any impact, individual or group, made from the heart” [4, p. 79].

In the method of projects as a pedagogical technology a set of ideas, most clearly presented by the American educator and philosopher George Dewey (1859–1952) stated the following: A child’s childhood is not a period of preparation for a future life, but a full life. Consequently, education should be based not on knowledge that will be useful to him sometime in the future, but on what is urgently needed by the child today, on the problems of his real life.

Materials and methods

The main idea of the project method in teaching a foreign language is to shift the emphasis from various kinds of exercises to active thinking activity of students, which

requires for its execution the possession of certain language means. That is the reason we have to turn to the project method at the stage of creative application of linguistic material.

Only the project method can solve this didactic task and turn foreign language lessons into a discussion, research club, in which really interesting, practically significant and accessible to students problems are solved, taking into account the culture of the country and on the basis of intercultural interaction.

The project method is always focused on students' independent activity – individual, paired, group, which students perform within a certain period.

Since our study focuses on the development of communication skills using the project method, it is very important to develop public speaking.

Communicative speech is an element of speech activity that appears during transmission between the speaker and the public. Conveying speech is necessary for informational impact on the audience, suggestions and beliefs. Public speaking includes the pronunciation of text or dialogue that passively affects listeners. The following features are present in them: individual structure of the text and logical conclusion.

The speaker's text must comply with three rules: comprehensibility, informativeness and expressiveness. Public speech is characterized by changeable nature; its success depends on understanding with the audience and establishing psychological contact with it.

Speaking includes pronunciation of the text in front of company management, potential employer, and friends. Public speaking helps to prove oneself in a professional sphere or other activity. They also distinguish speech methods that help to create a clear and understandable text that is as close to the goal as possible.

Communicative skills methods include separate rules, such as:

- 1) Public speaking is the use of short texts that are understandable to the audience.
- 2) The main function of the speaker is to convey to the audience useful, reliable information. Methods or techniques for influencing students should not violate their rights. However, far from always the psychological characteristics of public speaking meet the requirements of ethics.
- 3) It is not recommended to “stretch” speech in front of a large audience, because people's attention is short-term, easily dispersed.
- 4) Before speaking to the public, one must learn to distinguish one's emotional mood.
- 5) The psychology of public speaking is arranged in such a way that the final result of the event depends on the structure of the prepared text, use, and phrases calling for action. Important information is available only at the beginning and at the end of a speech.

This specific construction is necessary for a successful and effective communication of the material, as the public's attention during these periods is maximized.

6) The speaker should be ethical. The culture of public speech is respected under any condition, and is considered a necessary element in the pronunciation of speech.

The art of public speaking can come in handy at any time, even if it is not related to your professional activities. The ability to express correctly and clearly your thoughts and desires suggests that you are a developed and sociable person who is interesting to be listened to [5].

As we all know, interaction between people takes place by means of speech. Communication skills in society directly depend on how well it is developed. In addition, correct and beautiful speech is the key to understanding the thoughts conveyed by others, and, accordingly, the higher chances of being able to convey your thoughts and desires as accurately as possible. For this, helped by introductory words, as we also call it metatext elements.

“Every speech should be like a living being – it should have a body with its head and legs, and the trunk and limbs should fit together and fit the whole.” – Plato. Therefore, a project method usually helps to organize our speech and makes it complete. In the practical part, work with metatext elements is presented as a project in order to develop communicative skills.

In this chapter, within the pedagogical experiment, practical exercises are developed to improve students' communication skills with the help of project methods. Communication skills of students are trained based on teaching techniques for public speaking. The art of public speaking depends not only on the delivery of speeches and motivational speaking but also on the use of special supplementary words or phrases, which help the speaker to structure his / her speech.

At college students should skillfully engage in dialogue using previously learned words, well versed in everyday life topics, as well as the interests of their circle of friends. Special attention is paid to listening. Students should have a good perception of familiar words by ear, when the teacher or one of their peers, a well-delivered speech, dictates the text and be able to answer written questions in English.

To learn a foreign language successfully, a student requires not only high motivation, but also a lot of time, regularity and systematic studies.

There are five project methods, each of which has tasks for teaching English with metatext elements in formation of communicative skills.

Results and discussion

As for the Teaching and Methodical Complex (TMC) Excel for Kazakhstan is a task-based English course of five levels based on the Common European Framework of Reference and designed for learners studying English at CEFR levels A1 to low-mid B1.

Excel for Kazakhstan develops all four skills (listening, speaking, reading and writing) through a variety of communicative tasks, and systematically recycles key language items. Teaching in the first year of college is taught according to the textbooks of the renewed educational program, and most lessons are compiled from the foreign site Learning English “British council”, created and adapted specifically for in-depth learning of English. This website allows easy communication and contact with foreign teachers and students.

The students are taught according to 5 project presented in table 1, where each teaching stage has a number of exercises on the development of students’ communicative skills based on metatext elements. Having done 4 stages, on the 5th stage students make their own presentations (project) using topical vocabulary and metatext elements which help them make their speech more constructive, well-organized and picturesque. Table 1 explains how students of the 1st grade of college improve their communication skills step by step and come to the successful ending of project.

Table 1. 5 project methods for training students’ to formation communicative skills

				
I	II	III	IV	V
Work with a text, reading a text and parsing the tasks.	Work with a dialogue. Create a small dialogue: orally and in written form, using metatext.	A debate. Work in groups of 10. Each group prepares material and performs.	Work with speech. Students describe a story from their lives.	Presentation. Each makes his/her own presentation using metatext.
Evaluation Criteria:				
1. Answers with examples; 2. Correct reading.	1. Dialogue on the topic: Travel; 2. The use of metatext.	1. Speaking accurately; 2. The use of metatext.	1. Speech literacy 2. Pronunciation.	1. 10 sentence presentation using metatext. 2. Speaking without reading.

Note that each of the stages is aimed at a specific part in learning English.

For example, on the **first stage**, training is aimed at reading.

Reading comprehension is the ability to process text, understand its meaning, and integrate with what the reader already knows.

Improving learning: reading helps easily accept and process any unfamiliar information, which means that training will be much faster and more efficient.

Development of fantasy: while reading books, a person unconsciously borrows the author's style, his thoughts, etc. When creating a little masterpiece, use several different styles or create your own based on them.

Reading and communication: during the reading process, together with the class, we discussed where the metatext elements are, how they are useful, what they are for and what is new to the text.

In the **second stage** training is aimed at *speaking in dialogue*.

Dialogical interaction of subjects, through which research, search, promotion and solution of emerging creative tasks can go. It is necessary to teach the student to ask questions. In the process, they help to ask questions and correctly answer them; it is really important and significant, since the educational dialogue becomes more productive when discussing issues that arise in the logic of the development of thinking of the student himself.

On the **third stage** training is aimed at *listening*.

The following can be mentioned as auxiliary tools that improve listening skills:

- the ability to concentrate;
- the ability to analyze the content;
- the ability to listen critically;
- the ability to outline.

On the **fourth stage** training is aimed at *writing and communication*. Work in a group allows to individually adjust the volume of material and mode of operation, makes it possible to form the ability to work together, use the technique mutual control. Group works in the lesson contribute the active involvement of each student in the learning process of the material. Training becomes more successful. Through group work, students form such skills like the ability to listen and hear each other, build dialogue, ask questions on understanding, and take responsibility for joint and own activities achieving results, ability to work with a team.

And on the **fifth stage**, each student goes to the *public* (class) and presents his/her story individually, naturally using metatext elements.

Conclusions and recommendations

Before preparation the students are given some tips to have a successful presentation:

- spend more time preparing a presentation;
- determine the topic of your speech;
- understand what you are talking about;
- prepare the material in advance (key to success);
- make a speech so that it sounds natural and logical. The metatext elements that are used in this process help;
- train the pace of the voice

- train the correct articulation and pronunciation;
- pronounce sounds correctly;
- try to speak more slowly and carefully than in a normal conversation;
- use a pause between various ideas or especially important topics so that the public can understand what has been said;
- know the structure of speech;
- knowing speech is as important as knowing the topic of conversation;
- prepare cards with abstracts or a speech plan. Or just remember the theses if you have a good memory (do not try to do this from memory, if you are not 100% sure that you will not forget anything);
- learn speech. There is no need to fully remember the speech or its main points, but it can be a huge help to appear more confident and knowledgeable in the topic of speech;
- divide the speech into paragraphs and key points;
- visualize a specific picture in your mind for each key moment.

Based on the aforementioned tasks, we can say with full confidence that they have been fully implemented.

The impact of this initiative on the students is significant, so they became highly motivated to evaluate the consequences of learning new material; they openly share their personal experiences, and this greatly enriches the learning environment.

Also, students additionally meet in the American Corner of the Regional Library. In feedback, students report that this initiative is an effective way to increase their English level which connect with communicative skills, influence their attitudes and prospects in the future.

In general, this study clearly shows that an approach based on project methods is effective in motivation of students. Much has been considering in this study, regarding the relationship between language and grammar, in particular English, and their lesson plans, which we combine.

There are a number of challenges to this new outlook on teaching English. We can confidently say that no one should impose their own beliefs or styles on them. Therefore, the role of the teacher is to provide students with the knowledge necessary to make this choice.

Much has been considered in this study regarding the teaching process:

- a lesson in which the educational goals of the next lesson are depended by the result of student responses previously lesson;
- a lesson that requires students to work together to solve problems, combine their ideas and discuss with each other;
- a lesson in which students bring their homework for analyze with teacher and also

on the lesson students work on self-esteem and the process of overcoming difficulties and questions;

– lessons in which the text is read aloud, a video is watched, a story is told, the student explains his/her ideas based on his/her individual research.

We assume that this has implications for our psychology around the development of our practice and the assessment of the quality of teaching and learning.

Analysis of the experience of using the project method in the teaching process illustrates the great potential of this method in teaching and allows students to learn more additional information, more quickly master the taught material and begin a full-fledged scientific activity. For the teacher, using the project method in the classroom makes it possible to explain new material to students in a better and more accessible way or to reinforce previously learned material more thoroughly. Moreover, the teacher has an opportunity to actualize all kinds of speech activities of students – speaking, listening, reading, and writing.

Importantly, project activities do not focus students on ready-made and easily obtained knowledge, but develop students' communicative and even organizational abilities.

As a result, foreign language learning involves daily and systematic work. This requires students to have a certain mental load. In addition, the lack of a language environment creates additional difficulties in its study. Knowledge of project methods significantly enhances contact and understanding of communicating with each other.

СПИСОК ИСПОЛЬЗОВАННЫХ ИСТОЧНИКОВ

1. Булыгина Ю.В. Современные педагогические технологии на основе личностной ориентации педагогического процесса // Молодой ученый. – 2015. – №15 (95). – С. 12-15.
2. Касьянова О.Д. Основы проектного метода изучения иностранного языка. – Москва, 2013
3. Зуева М.Л. Сравнительный анализ возможностей метода проектов и адаптивной системы обучения в формировании ключевых компетенций. – М., 2001.
4. Килпатрик У.Х. Метод проектов. Применение целевой установки в педагогическом процессе. – Л.: Брокгауз-Ефрон, 1925.
5. Хабарин М.О. Особенности публичного выступления – основного компонента лингво-коммуникативной составляющей культуры общения // Вестник экономической безопасности. – 2016. – №4. – С. 342.

REFERENCES

1. Bulygina Y.V. Modern pedagogical technologies based on personal orientation of the pedagogical process // Young scientist. – 2015. – №15 (95). – С. 12-15.
2. Kasyanova O.D. Fundamentals of the project method of learning a foreign language. – Moscow, 2013.
3. Zueva M. L. A comparative analysis of the capabilities of the project method and adaptive learning system in the formation of key competencies. – M., 2001.

4. Kilpatrick W.H. Project Method. Application of the target setting in the pedagogical process. – L.: Brockhaus-Epheron, 1925.

5. Khabarin M. O. Features of public speaking the main component of the lingo-communicative component of communication culture // Bulletin of economic security. – 2016. – №4. – С. 342.

Б.Д. Ныгметова¹, А.С. Газизова¹

Ағылшын тілі сабағында оқушылардың коммуникативтік дағдыларын қалыптастырудағы жобалық технологиялар

¹ Павлодар педагогикалық университеті,
Павлодар қ., Павлодар облысы, Қазақстан Республикасы.

Б.Д. Ныгметова¹, А.С. Газизова¹

Проектные технологии в формировании коммуникативных навыков учащихся на уроке английского языка

¹ Павлодарский педагогический университет
г. Павлодар, Павлодарская область, Республика Казахстан

Аңдатпа. Жобалау әдісі қазіргі уақытта оқытуда өте кең таралған. Бұл әдіс жаңа буынның ажырамас бөлігі болып табылады. Студенттердің жобалық қызметі шығармашылық мәселені шешуді және зерттеу нәтижелерін ұсынуды қамтиды. Сонымен қатар зерттеу тақырыбының өзі студент үшін жеке маңызды болуы керек және жағымды эмоциялар тудыруы керек. Шет тілі мұғалімдері жобаларға көп көңіл бөледі, өйткені олар балалардың шығармашылық қабілеттерін дамытады, бұрын үйренген материалды қайталауға көмектеседі, оқушылардың алған дағдылары мен дағдыларын шоғырландырады және пәнді оқуды тартымды етеді.

Мақалада сонымен қатар ағылшын тілі сабақтарында оқушылардың қарым-қатынас дағдыларын дамыту мақсатында жоба ретінде метатекстпен жұмыс қолданылады.

Тірек сөздер: жобалық әдіс, коммуникация, жоба кезеңдері, оқытушының рөлі, метатекст элементтері, шығармашылық өнім, жұмыстың таныстырылымы, студенттік топтар

Аннотация. Проектный метод в настоящее время чрезвычайно распространен в преподавании. Этот метод является неотъемлемой частью нового поколения. Проектная деятельность студентов предполагает решение творческой задачи и представление результатов исследования. В то же время сама тема исследования должна быть лично значимой для студента и вызывать положительные эмоции. Преподаватели иностранного языка уделяют большое внимание проектам, так как они развивают творческие способности детей, помогают повторить ранее выученный материал, закрепляют приобретенные навыки и умения учащихся и делают изучение предмета привлекательным.

В статье также используется работа с метатекстом в качестве проекта с целью развития коммуникативных навыков учащихся на уроках английского языка.

Ключевые слова: проектный метод, коммуникация, этапы проекта, роль преподавателя, элементы метатекста, творческий продукт, презентация работы, студенческие группы

УДК 372.881.111.1
МРНТИ 14.25.09

М.А. Рамазанова¹, А.К. Акылбекова¹

¹ Павлодарский педагогический университет,
г. Павлодар, Павлодарская область, Республика Казахстан
e-mail: soehne@mail.ru

К ВОПРОСУ РАННЕГО ОБУЧЕНИЯ ИНОСТРАННОМУ ЯЗЫКУ В СОВРЕМЕННЫХ УСЛОВИЯХ ОБРАЗОВАНИЯ

Аннотация. На современном этапе развития методики обучения иностранному языку особую актуальность приобрели вопросы и проблемы раннего обучения иностранному языку. С 2013 года во всех казахстанских школах иностранный язык изучают в дошкольных учреждениях и в начальной школе. Введение данной дисциплины на раннем этапе является велением времени. Изменение единой общенациональной системы образования, начиная с дошкольных учреждений, потребовало и дифференцированной подготовки учителей иностранного языка. Иноязычное образование на раннем этапе показало низкий уровень кадровой обеспеченности педагогов дошкольного образования со знанием иностранного языка. В данной статье мы рассматриваем некоторые вопросы раннего обучения, опираясь на опыт в нашем вузе. Во многих учебных заведениях за рубежом студенты могут параллельно обучаться одновременно по двум направлениям, имея возможность получить две специальности бакалавриата. Существуют следующие виды программ с двойной специализацией:

- студенты в равной степени проходят выбранные специальности;
- одна из специальностей является основной и изучается в большем объеме, а вторая является дополнительной образовательной траекторией и изучается в меньшем объеме.

Дополнительная специализация имеет целью расширить возможности основной, и поэтому студенты выбирают смежные специальности с дополнительной специализацией. Павлодарский педагогический университет предлагает абитуриентам ряд таких специальностей: «Химия – Биология», «Физика – Математика», «Информатика – Физик», «География – История», «Иностранный язык: два иностранных языка». Ранее в нашем университете были и другие специальности, которые как раз решали ряд вопросов раннего обучения, такие как «Дошкольное образование (специализация Иностранный язык)», «Педагогика и методика начального образования (специализация Иностранный язык)».

Ключевые слова: раннее обучение, эмоциональное, физическое развитие, коммуникативная компетенция, урок-игра.

Введение

Важность знания иностранного языка является одним из приоритетов современного образования и обусловлено процессами интеграции в современном мировом обществе, активным взаимодействием государств. Введение иностранного языка в число предметов, изучаемых в дошкольной программе и начальной школе, имеет ряд безусловных преимуществ. Иностранный язык расширяет межпредметные связи на данной ступени, делает дошкольное и начальное образование более притягательным и современным для детей. Современный ребенок сталкивается с иностранной речью и культурой всюду: в повседневной жизни, в средствах массовой информации, в кино, в использовании компьютера. Ориентируясь на современные потребности общества в знании иностранного языка и на возрастающие потребности ребенка в овладении иностранным языком, представляется важным глубже изучать данный вопрос.

Основой возникновения методики раннего обучения иностранному языку является общая методика. С.С. Кунанбаева определяет ориентацию на формирование коммуникативной компетенции у обучающихся как коммуникативно-ориентированное обучение. (С.С. Кунанбаева, 2010, с. 31) Новая концепция обучения языку как средству межкультурной коммуникации потребовала пересмотра методики обучения иностранным языкам. В основе работы с детьми раннего возраста лежат общие методические закономерности обучения. Ранний возраст определяется с 5 лет в методике обучения иностранного языка, когда речь ребенка уже в какой-то мере оформилась. Ребенок говорит короткие, но правильные предложения и к новому языку относится сознательно, понимая, что это язык других людей, живущих в других странах. (И.В. Вронская, 2015, с. 15)

В этом возрасте еще мало штампов речевого поведения, нет больших трудностей и барьеров при вступлении в контакт на иностранном языке. Это так называемый сензитивный возраст, который обуславливает легкое и быстрое запоминание материала в памяти детей.

Материалы и методы

Хорошим опытом в Павлодарском педагогическом университете было введение дополнительной специализации «Иностранный язык (английский, немецкий языки)» к специальностям «Дошкольное образование» и «Педагогика и методика начального обучения», которые, к сожалению, по непонятным причинам были упразднены. Основными дисциплинами данной дополнительной специализации являлись «Практика устной и письменной речи (Практический курс иностранного языка)», начиная со 2-го курса, как логическое продолжение уже начатого курса «Иностранный язык» на 1 курсе и дисциплина «Теории и технологии раннего обучения иностранному языку (Методика раннего обучения иностранному языку)» на

третьем курсе обучения. Педагоги дошкольных учреждений и начальной школы со знанием иностранного языка – одна из моделей специалиста, особо востребованного на сегодняшнем педагогическом рынке труда. Специалист данного направления призван решать проблемы и задачи раннего развития и формирования личности, владеющей не только родным, но и и иностранным языком. Применяя современную терминологию, формирование полилингвальной личности. Данная специализация являлась одной из оправданных и удачных не только с точки зрения интеграции ее в учебный процесс и коэкзистенции преподаваемых дисциплин, но и с точки зрения востребованности педагогов данного профиля со знанием английского языка. То есть данные дисциплины специализации являлись продолжением или дополнением уже преподаваемых или пройденных дисциплин, таких как «Возрастная психология», «Методика обучения казахскому (русскому) языку», «Иностранный язык» и других.

За небольшой период существования данной специализации, у преподавателей образовательной программы «Иностранный язык: два иностранных языка» были накоплены достаточный положительный опыт и наработки в формировании специалистов данного направления. Студенты, обучавшиеся по данной специализации, с огромным интересом постигали не только английский язык, который преподавался до четвертого курса, но и методику преподавания данной дисциплины, осознавая всю важность и необходимость перспектив раннего обучения иностранному языку. Занятия по методике обучения иностранному языку не ограничивались лишь изучением дисциплины в аудитории. Приобретенные теоретические знания подкреплялись посещением занятий в дошкольных учреждениях, в начальной школе, в которых иностранный язык ведется как обязательный с 1 класса, так и на правах эксперимента. Поскольку практика в рамках данной специализации не предусматривалась, посещения уроков в школе организовывались по инициативе преподавателя и благодаря отзывчивости учителей школ, дававших согласие на посещение нашими студентами их уроков.

Школы № 34 и № 39 имеют колоссальный опыт в области раннего обучения иностранному языку, так как обучение иностранному языку на раннем этапе в этих школах ведется уже на протяжении многих лет. Студенты посещали ряд занятий и воочию наблюдали возможности обучения маленьких детей иностранному языку, которые не просто постигали азы, а уже умели выражать мысли на английском языке, передавать первичную информацию, что во время изучения теоретического материала в рамках лекций для студентов казалось абсолютно непостижимым. Через посещение уроков данного профиля у студентов не только пропал страх перед будущей профессией, но и возростал их интерес к ней.

К концу курса преподаваемых дисциплин студенты могли уже, приклады-

вая приобретенный опыт во время практики к изученным лекциям, замечать те или иные ошибки и недочеты в работе педагогов, трудности в организации и проведении уроков. Например, уроки в полных группах или классах с 20 детьми или 30 учениками, что противоречит методике и дидактике преподавания иностранных языков. При этом студенты были свидетелями, как учителя превосходно преодолевали эти трудности и достигали поставленные цели. К окончанию курса студенты могли проанализировать посещаемые уроки и планировать свой собственный урок. Фрагменты уроков, запланированных студентами, представлялись и обсуждались в аудитории в рамках самостоятельных занятий студентов с преподавателем. При таком режиме работы у студентов успешно формировались навыки и умения как в иностранном языке, так и в методике преподавания иностранного языка на раннем этапе и в начальной школе.

При раннем обучении закладываются основы коммуникативной компетенции, то есть способности пользоваться английским языком как языком общения. Психологические особенности раннего возраста позволяют при правильном и грамотном обучении не просто заложить в детях основы межкультурной компетенции, а привить непреходящие интерес и любовь к предмету, важные компоненты интеллектуального совершенствования ребенка. Известный психолог Д.Б. Эльконин отмечает, что дошкольный возраст является периодом, в котором имеется наибольшая чуткость к языковым явлениям. Эта чуткость проявляется в успешном обучении детей раннего возраста грамматике, фонетике иностранного языка. В силу возрастных психологических особенностей дети, изучающие иностранный язык, свободны от комплексов и страхов сказать что-то неправильно, допустить какие-то ошибки. Открытость всему новому, любознательность и стремление научиться чему-то новому, быть успешным, лучше своих сверстников – важные характеристики данного возраста, позволяющие ориентироваться на успех в обучении.

Известно, что на раннем этапе отдается предпочтение игровому обучению, которое позволяет учитывать также особенности физического развития дошкольников и младших школьников. Физическое развитие ребенка влияет на его умение сконцентрироваться на задании, отдельной строчке или слове, что необходимо для всех видов умений: говорить, писать, читать, слушать. Дети не могут подолгу сидеть спокойно без движения из-за недостатка контроля над двигательными мышцами, поэтому нужно давать во время урока возможность двигаться: танцевать, делать гимнастику, пение, сопровождаемое движениями, подвижные игры.

Результаты и обсуждение

Учитывая психологические, эмоциональные, физические особенности развития, мы выделили те средства, которыми пользуется учитель иностранного языка при обучении дошкольников и младших школьников:

- план-конспект урока (уроки-игры, уроки-сказки, урок-опрос (в силу количества учеников, на опрос уходит иногда целый урок);
- наборы игр, как готовых, так и изготовленных самими учителями (лексических, грамматических, фонетических, интерактивных);
- разработки подвижных упражнений: физкультминутки, чтение стихотворений, исполнение песен в движениях;
- разнообразный дидактический материал: тренировочные и контрольные карточки, картинки;
- различные видео- и аудио-материалы, соответствующие тематике и возрасту.

Необходимо отметить также ряд трудностей психологического и методического характера в данном направлении:

- отсутствие нормативных документов, образовательных программ для раннего обучения иностранному языку;
- отсутствие учебных материалов или их несоответствие (часто материалы копируются самими учителями за счет собственных средств, содержание учебников не соответствует возрастным особенностям детей);
- большие обучаемые группы (существенное препятствие в выполнении учебной программы и достижении поставленных целей);

Выводы

Решение данных и других проблем является задачей, которую необходимо решать совместными усилиями, объединив теоретические знания и практический опыт для организации процесса эффективного раннего иноязычного обучения, как доказывает наш опыт работы по специализации данного направления. Возвращение данных специализаций и усовершенствование рабочих программ в данном направлении помогло бы решить ряд проблем. Например, острую нехватку педагогов со знанием иностранного языка для работы на раннем этапе. Мало учителей соглашается работать в начальном блоке, чтобы вести английский язык, так как не владеют углубленными знаниями в возрастной психологии, физиологии, методике обучения раннего обучения. В дошкольных учреждениях учителями английского языка также являются проходящие извне педагоги, не владеющие спецификой преподавания иностранного языка в дошкольном возрасте.

Таким образом, несмотря на имеющиеся проблемы и опираясь на наш опыт, мы можем утверждать, что включение иностранного языка в учебный план дошкольных учреждений и начальной школы является серьезным практическим шагом в реализации личностно-ориентированной парадигмы гуманитарного образования в условиях модернизации казахстанской школы. И для этого необходимы специалисты, педагоги владеющие знаниями в области методики преподава-

ния иностранного языка на раннем этапе. Возвращение выше указанных специализаций является, на наш взгляд, оправданным и могло бы решить ряд возникающих проблем на данном этапе обучения.

СПИСОК ИСПОЛЬЗОВАННЫХ ИСТОЧНИКОВ

1. Кунанбаева С.С. Теория и практика современного иноязычного образования. – Алматы, 2010. – 344 с.
2. Вронская И.В. Методика раннего обучения английскому языку. – Санкт-Петербург: КАРО, 2015. – 336 с.
3. Эльконин Д.В. Избранные психологические труды. – М.: Педагогика, 1989. – 560 с.
4. Пассов Е.И. Коммуникативный метод обучения иностранному языку. – М.: Просвещение, 1991, – 223 с.
5. Иманкулова С. Жаңаша оқыту әдістемесі // Әл-Фараби атындағы Қазақ Ұлттық университетінің хабаршысы, Филология сериясы. – 97 б.

REFERENCE

1. Kunanbaeva S.S. Teoriya i praktika sovremennogo inoyazychnogo obrazovaniya. – Almaty, 2010. – 344 s.
2. Vronskaya I.V. Metodika rannego obucheniya anglijskomu yazyku. – Sankt-Peterburg: KARO, 2015. – 336 s.
3. El'konin D.V. Izbrannye psihologicheskie trudy. – M.: Pedagogika, 1989. – 560 s.
4. Passov E.I. Kommunikativnyj metod obucheniya inostrannomu yazyku. – M.: Prosveshchenie, 1991, – 223 s.
5. Imankulova S. ZHаңаша оқыту әдістемесі // Әл-Farabi атындағы Қазақ Ұлттық университетінің хабаршысы, Filologiya seriyasy. – 97 b.

М.А. Рамазанова¹, А.К. Ақылбекова¹

Қазіргі білім беру жағдайында шет тілін ерте оқыту мәселесі

¹ Павлодар педагогикалық университеті,
Павлодар қ., Павлодар облысы, Қазақстан Республикасы.

M.A. Ramazanova¹, A.K. Akyzbekova¹

**On the issue of early foreign language teaching
in modern educational conditions**

¹ Pavlodar Pedagogical University,
Pavlodar, Pavlodar region, Republic of Kazakhstan

Аңдатпа. Шет тілін оқыту әдістемесін дамытудың қазіргі кезеңінде шет тілін ерте оқыту мәселелері мен проблемалары ерекше өзектілікке ие болды. 2013 жылдан бастап барлық қазақстандық мектептерде шет тілі мектепке дейінгі мекемелер мен бастауыш мектепте оқытылады. Бұл пәнді ерте

кезеңде енгізу уақыт талабы болып табылады. Мектепке дейінгі мекемелерден бастап білім берудің бірыңғай жалпыұлттық жүйесін өзгерту шет тілі мұғалімдерінің сараланған дайындығын талап етті. Шет тілді білім беру ерте кезеңде шет тілін білетін мектепке дейінгі білім беру педагогтарының кадрлық қамтамасыз етілуінің төмен деңгейін көрсетті. Бұл мақалада біз жоғары оқу орнындағы тәжірибеге сүйене отырып, ерте оқытудың кейбір мәселелерін қарастырамыз. Шетелдегі көптеген оқу орындарында студенттер екі бағыт бойынша қатар оқи алады, екі бакалавриат мамандығын алу мүмкіндігі бар. Қос мамандандырылған бағдарламалардың мынадай түрлері бар:

- студенттер таңдаған мамандықтарынан тең дәрежеде өтеді;
- мамандықтардың бірі негізгі болып табылады және үлкен көлемде оқытылады, ал екіншісі қосымша білім беру траекториясы болып табылады және аз көлемде оқытылады.

Қосымша мамандандыру негізгі мамандықтың мүмкіндіктерін кеңейтуді мақсат етеді, сондықтан студенттер қосымша мамандандырылған аралас мамандықтарды таңдайды. Павлодар педагогикалық университеті талапкерлерге «Химия – Биология», «Физика – Математика», «Информатика – Физик», «География – Тарих», «Шетел тілі: екі шет тілі».

Тірек сөздер: ерте оқыту, эмоциялық, дене дамуы, коммуникативтік құзырет, сабақ-ойын

Summary. At the present stage of development of the methodology of teaching a foreign language, the issues and problems of early teaching a foreign language have acquired particular relevance. Since 2013, in all Kazakhstani schools, a foreign language has been studied in preschool institutions and in elementary school. The introduction of this discipline at an early stage is the imperative of the times. Changing the unified national education system, starting with preschool institutions, also required a differentiated training of foreign language teachers. Foreign language education at an early stage showed a low level of staffing for preschool teachers with knowledge of a foreign language. In this article, we consider some issues of early education, based on experience in our university. In many educational institutions abroad, students can simultaneously study in two directions at the same time, having the opportunity to receive two undergraduate specialties. There are the following types of programs with dual specialization:

- students equally pass the chosen specialties;
- one of the specialties is the main one and is studied to a greater extent, and the second is an additional educational trajectory and is studied to a lesser extent.

Additional specialization aims to expand the possibilities of the main one, and therefore students choose related specialties with additional specialization. Pavlodar Pedagogical University offers applicants a number of such specialties: «Chemistry – Biology», «Physics – Mathematics», «Informatics – Physicist», «Geography – History», «Foreign language: two foreign languages». Previously, our university had other specialties that just solved a number of issues of early education, such as «Preschool education (foreign language specialization)», «Pedagogy and methods of primary education (foreign language specialization)».

Keywords: early learning, emotional, physical development, communicative competence, lesson-game.

УДК 159.9.072.432
МРНТИ 15.41.43

Г.К. Сагинаева¹, А.Қ. Жетпісбай¹

¹ Павлодар педагогикалық университеті,
Павлодар қ., Павлодар облысы, Қазақстан Республикасы.
e-mail: saginayevaizrov@mail.ru

ОҚЫЛЫМДЫ ҮЙРЕТУДЕ НЕЙРОЛИНГВИСТИКАЛЫҚ БАҒДАРЛАМАЛАУ ТЕХНИКАЛАРЫН ҚОЛДАНУ

Аңдатпа. Орта мектептерде шетел тілін оқыту мәселелерін дұрыс жолға қою үшін тілді меңгеру барысында оқышулардың оқылым дағдасын қалыптастыру ең маңызды міндеттердің бірі. Себебі, оқушылар мәтінді өз мағнасында дұрыс оқи алмайынша және сол оқылымның нәтижесінде оның мазмұнын меңгермейінше тілді түбегейлі меңгеруі мүмкін емес.

Жаңа бағдарлама талаптары бойынша шетел тілін оқытуда оқу, тыңдау, сөйлеу, жазылым дағдыларын қалыптастырып, осының негізінде олардың сөйлеу әрекетін дамыту шетел тілін оқытуда ерекше назар аударуға қажет мәселеге айналууда. Осы бағытта, бұл зерттеу жұмысымызда білімгерлердің оқылым дағдыларын нейролингвистика техникасын қолдана отырып дамытуға тырысамыз.

Тірек сөздер: орта мектеп, шетел тілін оқыту, нейролингвистикалық бағдарламалар, НЛБ, оқылым, әдіс.

Кіріспе

Орта мектептерде шетел тілін оқыту мәселелерін дұрыс жолға қою үшін тілді меңгеру барысында оқышулардың оқылым дағдасын қалыптастыру ең маңызды міндеттердің бірі. Себебі, оқушылар мәтінді өз мағнасында дұрыс оқи алмайынша және сол оқылымның нәтижесінде оның мазмұнын меңгермейінше тілді түбегейлі меңгеруі мүмкін емес.

Жаңа бағдарлама талаптары бойынша шетел тілін оқытуда оқу, тыңдау, сөйлеу, жазылым дағдыларын қалыптастырып, осының негізінде олардың сөйлеу әрекетін дамыту шетел тілін оқытуда ерекше назар аударуға қажет мәселеге айналууда. Осы бағытта, бұл зерттеу жұмысымызда білімгерлердің оқылым дағдыларын нейролингвистика техникасын қолдана отырып дамытуға тырысамыз.

• **Зерттеудің әдістері:** Нейролингвистикалық бағдарламалар қолданысын бақылау, білімгерлердің білімін тестілеу, білімгерлерден анкета алу және статистикалық әдістер қолданып нәтижесін шығаруда төмендегі әдістер қолданыс тапты:

- теориялық-ғылыми және оқу-әдістемелік әдебиеттерді талдау, зерттелген мәселе бойынша материалдарды жүйелеу, салыстыру, жалпылау және модельдеу;
- эмпирикалық-бақылау және озық педагогикалық тәжірибені зерттеу, 7 сынып оқушыларына бақылау, сауалнама және тестілеу, эксперименттік жұмыс, эксперттік бағалау; диагностикалық жағдайларды құру әдістері;
- зерттеу нәтижелерін деректерді өңдеудің математикалық және статистикалық әдістері.

Қазіргі кездегі әдістеде білімгердің коммуникативтік міндетіне негізделген *зерттеп оқу, танысып оқу, қарап шығып оқу, іздеп оқудың* түрлері мойындалған. Бұл классификацияда қарап шығып оқудың түрі, мәтіннің не жайлы екенін айқындайтын оқудың түрі ретінде қаралады. Білімгерге мәлімет туралы ортақ түсінік алу қажет және ол қаншалықты маңызды әрі қызықты екендігін шешу қажет.

Таныстыру оқуы (scanning reading) кеңірек танымдық міндеттерді орындауға бағытталады – не хабарлайтыны жайлы ғана емес, қалай хабарлайтынын анықтау; және де қандай сұрақтар қаралатынын және олар қалай шешілетінін анықтау.

Зер салып оқу (skimming reading) екі міндетті шешіміне бағытталған: мәтіндегі мәліметті одан ары қарай қолдану мақсатында, оны толық әрі барынша түсіну мақсатында.

Іздестіріп оқу (jig-saw reading) бұл мәтіндегі алдын ала белгілі мәліметтің элементтерін іздестіру икемділігін игеруді жорамалдайды. Іздестіріп оқу жоғарғы оқу орындарында шеттік тілін оқытуда кеңінен қолданылады, өйткені ол мамандыққа арналған әдебиеттерді оқуға бағытталады.

Нейролингвистикалық бағдарламалау (ағылш. Neuro-linguistic program) – бұл тұлғааралық қарым-қатынасқа тұлғаны дамытуға және психотерапияға арналған жалған ғылыми көзқарас. Нейролингвистикалық бағдарламаларының негізін 1970 жылдары американдықтар Джон Гриндер мен Ричард Бандлер жасаған.

Нейролингвистикалық бағдарламалардың жасаушылары неврологиялық процестердің (нейро-), тілдің (лингвистикалық) және мінез-құлық үлгілерінің (бағдарламалау) арасындағы байланыстың болуын қарастырады.

НЛБ нәтижесінде күтілетін нәтижелерге төмендегілер жатады:

– оқушылардың психологиялық ерекше тұсын, ақыл-ойының дамуы және өзін-өзі жетілдіру;

– шығармашыл білім алушылардың – зерттеушілік қабілетін дамыту;

– оқытушының жан-жақты дамуына мүмкіндік туғызады.

Оқылымға үйретуде НЛБ техникасын қолданудың келесі ерекшеліктері бар:

– шетел тілін оқытуда оқушының модальдылығын ескеру қажет.

Жағымды эмоционалдылық қарым-қатынасты орнату;

- оқушы мен оқытушы арасындағы интеллектуалды байланысты дамыту;
- оқылымға терең түсіністік пен сыни ойлауды дамыту.

НЛБ-ның оқылымға үйрету техникалары:

– **аудиалды** – оқушыларға тыңдалым мен есте сақтау әсер етеді. Эмоционалды әсердің күшеюі ақпаратты есте сақтауға, оқылым дағдыларын қалыптастыруға ықпал етеді.

– **визуалды** – көрнекіліктер, суреттер, схемалар т.б. арқылы көре отырып оқу оқушылардың есте сақтауы мен зейінін дамытады. Оқушылар жағымды эмоционалды әсерге бөленеді, оқылым процесін жеңілдетеді.

– **кинестетикалық** – оқушының қандай да бір түрге (кинестетикалық, есту немесе көру) жатуына байланысты ол белгілі бір тапсырманың түрін ойдағыдай орындауға ұмтылатынын атап өтеді.

Шетел тілін оқытуда оқылымды үйретудің негіздерін саралау арқылы оқылымды үйретудің мәселелері анықталды. Шетел тілін оқытуда оқылым дағдысын дамытудың әдіс-тәсілдерін анықтау арқылы 7 сынып оқушыларына оқылымды үйретуде нейролингвистикалық бағдарламалау техникаларын қолданудың әдіс-тәсілдері практика жүзінде дәлелденіп, негізделді.

Шетел тілін оқытуда 7 сынып оқушыларына оқылымды үйретуде нейролингвистикалық бағдарламалау техникаларын қолдану аудиалды, визуалды, кинестетикалық әдіс-тәсілдерінің тәжірибелік-эксперимент нәтижесі ұсынылды.

Эксперименттің мақсаты – НЛБ техникаларының оқылымды үйретудегі тиімділігін анықтау.

Зерттеу әдістері. Зерттеу барысында шетелдік және отандық ғалымдардың әдебиеттерін салыстыру, бақылау, талдау, тұжырымдау әдістері қолданылды. Ағылшын тілін үйретуде БАҚ қолданысының оқушылардың мотивациясы мен білімі қалыптасу деңгейіне әсерін анықтау үшін сауалнама жүргізілді. Сауалнаманың мақсаты – БАҚ қолданысына оқушылардың пікірі мен оның ағылшын тілін үйретудегі тиімділігін анықтау болды. Сауалнамаға 11 сыныптың 18 оқушысы қатысты.

Зерттеу нәтижелері мен талқылау

Эксперименттің 3 кезеңіндегі атқарылған жұмыстар

1-таныстыру. Эксперименттік топтың тіл үйренушілерімен кездесіп, арнаулы мәтінді оқытып байқау; оқылым және оқыған мәтін мазмұнын меңгеру деңгейлерін айқындау;

– Тіл үйренушілермен әңгімелесу – олардың ағалшын тілінің сөз қорларын байқау;

2-анықтау. Тест жұмысын алу – тіл үйренушілердің өз іс-әрекетінде тілдік мазмұнды қаншалықты қолдана алатынын байқау;

– Ата-аналармен кездесу – оқушының отбасындағы ағылшын тілін қолдана білу мүмкіндігін, яғни қарым-қатысқа түсу мүмкіндігінің деңгейін байқау;

Мәтінді оқып, оның мағынасын түсініп, жаңа сөздерді пайдаланып, сөйлем құрастыру жұмысын үйге тапсыру арқылы, білім алушының оқыған мәтінін қаншалықты есінде сақтау мүмкіндігін байқау. Осы бағытта оқылымға арнайы мәтіндер дайындалып НЛБ көмегімен оқылым дағдысын дамытуда кешенді тапсырмалар құрастырылды.

3-қорытынды. НЛБ техникаларының оқылымды үйретудегі тиімділігін анықтау, тұжырымдар жасау.

Тесттің мақсаты – оқушылардың НЛБ техникаларының қай түрін ұнататынын анықтау: айдиалды, визуалды және кинесетикалық

Тіл үйренушілерге арналған тест

- 1 – Мен аспанда бұлт пен жұлдыздарды көргенді ұнатамын.
- 2 – Мен өзіме жиі ренжимін.
- 3 – Мен сәннің ерекше түрін ұнатпаймын.
- 4 – Автомобильдің түсі мен үшін маңызды.
- 5 – Мен сыртқы келбетіме көп уақыт жұмсаймын.
- 6 – Серуендеуді ұнатпайтын кезімде өзімді жаман сезінемін.
- 7 – Дүкендегі кейбір киімдерге қарап, өзіме жарасатынына сенімдімін.
- 8 – Ескі әуенді тыңдағанда, өткенді еске түсіремін.
- 9 – Мен тамақ ішіп жатқанда жиі кітап оқимын.
- 10 – Мен телефонмен жиі сөйлесемін.
- 11 – Мен кітапты өз бетімше оқудан гөрі тыңдауды ұнатамын.
- 12 – Мен көп суретке түсіргенді ұнатамын.
- 13 – Менің достарым мен таныстарым маған не айтқанын ұзақ уақыт есімде сақтаймын.
- 14 – Мен гүлдерге ақша көп құртамын өйткені олар өмірді безендіреді.
- 15 – Мен өз істерімді жоспарлап жазуға тырысамын.
- 16 – Мен өз-өзіммен жиі сөйлесемін.
- 17 – Мен дауыс тембрі бойынша адам туралы көп нәрсе біле аламын.
- 18 – Мен жұмыс істегенде созылғанды, иығымды түзегенді, аяғымды созғанды ұнатамын.
- 19 – Маған ыңғайлы аяқ киім табу қиын.
- 20 – Мен жаңбыр астында тамшылар қолшатырыма тиген кезде жүргенді ұнатамын.
- 21 – Мен билегенді ұнатамын, бос уақытымда спортпен айналысамын.
- 22 – Музыка естігенде, мен аяғымды немесе саусақтарыммен ұруды бастаймын.

23 – Қол алысу адам туралы көп нәрсе білдіреді.

24 – Ым, жест арқылы көптеген көп сөздер айтуға болады.

Тест нәтижелерінің анықтау көрсеткіші:

Аудиалды 2, 8, 10, 11, 13, 16, 17, 20.

Визуалды 1, 4, 5, 7, 9, 12, 14, 15.

Кинестетикалық 3, 6, 18, 19, 21, 22, 23, 24.

Жоғарыда көрсетілген сұрақтардың жауабы бойынша топ оқушыларын 3 типке бөлдік. Тест нәтижесі төменде көрсетілген:

Тест нәтижелерінің анықтау көрсеткіші:

Аудиалды 2, 8, 10, 11, 13, 16, 17, 20.

Визуалды 1, 4, 5, 7, 9, 12, 14, 15.

Кинестетикалық 3, 6, 18, 19, 21, 22, 23, 24.

Жоғарыда аталған сұрақтарға жауап бойынша топ оқушылары 3 түрге бөлінді. Тест нәтижесі төменде келтірілген:

Диаграмма 1. НЛБ бойынша тест тапсырмасының нәтижесі

Тест нәтижелері топ білімгерлерінің визуалды топқа, ал 31 пайызы аудио топқа жататынын көрсетті. Себебі, білім алушылардың 53 пайызы көруді ұнатады, ал 31 пайызы естігендерін тыңдағанды ұнатады. Итбалықтардың тек 16 пайызы ым-ишарат немесе ым-ишарат арқылы берілген ақпаратты ұнататынын атап өтті.

НЛБ техникасының көмегімен тапсырмаларды құрастырудағы мақсат:

– оқу қабілеттерін, тұлғалық дамуын, пәнге қызығушылығын, тілді үйренушілердің саналы жұмыс істеуі мен ізденуіне, дамуы мен сенімділігін қалыптастыруға әсерін дамыту.

– НЛБ арқылы оқылым үрдісін дамыта отырып, білім алушылардың зейінін, зейінін, еңбекке қабілеттілігін арттыру.

Көрнекі ақпаратты ұсыну кезінде біз келесі ережелерді сақтауымыз керек:

1) ақпараттың ықшамдылығы мен мәнерлілігі;

- 2) Тақтадағы ақпараттың дұрыс орналасуы;
- 3) ақпаратты қабылдаудың қарапайымдылығы;
- 4) басылған мәтінді қолжазбамен салыстырғанда қабылдаудың артықшылықтары;
- 5) 3-тен 7-ге дейінгі фраза оның идеалды өлшемі болып саналған жағдайда тақырыптың қысқалығы;
- 6) көлденең орналастырылған мәтіннің тігінен орналастырылған мәтіннен артықшылығы;
- 7) мәтіннің тік орналасуы жағдайында оларды жақсы есте сақтау үшін лексикалық бірліктердің тақ санын қолданған дұрыс.

Бірінші оқушыларға оқығанда мәтін жоғарыдан төмен қарай көзге түседі. Сонымен қатар суреттер арқылы сөздермен толықтыру білім алушылардың назарын дамытады. Оқуға арналған мәтіндер көбінесе иллюстрациялар мен визуалдық тапсырмалар арқылы берілуі маңызды. Оқулықтағы суреттерге ерекше назар аудару керек.

Визуалды тапсырмалар Scanning reading

Pre-reading stage

Exercises to work with the title of the text.

1. Read the title and tell us what the text will be about and what its main content is.
2. Tell me, what, in students' opinion, the goal set by the author, including in the title words that are not repeated in the text.
3. Come up with a title that can combine the three named facts.

While reading stage

Exercises to determine the theme of the text.

1. In the series of titles, underline the one that is taken from the message about
2. Distribute titles on specified topics.
3. Tell me if the topic is expressed in the text header.
4. establish which problem is discussed in the text.
5. Read the title and tell what the text is talking about.

Post-READING stage

Exercises to control reading comprehension.

1. Tell me what questions are covered in the text.
2. Soot, what problem follows from the content of the text.
3. Confirm the point of view stated in the text using students' own example.
4. Consider where and how you can use the information received.

Мәтін мен суреттегі төмендегі суреттер білім алушылардың танымдық қабілеттерін дамытады, ал етістіктерді дұрыс томаға қою білім алушылардың тілдік қабілеттерін дамытады. Оқылым әдістерін қолдану және сәтті оқыту страте-

гияларын құру кезінде ойлау мен таным процесін сәтті бастайтын қандай сыртқы ынталандырулар, жеке тұлғаның подсознание санасында қалыптасқан тәжірибесі немесе осы ақпарат не үшін қажет екенін ескеру қажет.

ALL ABOUT QUEEN AND FREDDIE MERCURY

1) Complete with the correct form of the verb

Freddie Mercury, originally named Faroukh Bulsara, _____ (grow up) in India and _____ (move) to Britain in 1964 to work for a time in Heathrow airport.

Initially a vocalist in a band called Wreckage, Mercury, he _____ (join) Queen in 1971. At this point, the band _____ (be) made up of ex-Smile members Brian May on guitar and Roger Taylor on drums. John Deacon _____ (answer) an advert in the music press to become the band's bassist.

Their early career _____ (see) them release the poorly received album 'Queen' in 1973, and go on tour extensively, supporting Mott the Hoople.

Their second album, 'Queen 2', _____ (give) them their first hit single: 'Seven Seas Of Rye'.

They gradually _____ (find) a loyal audience in a difficult time for music; Freddie _____ (make) a charismatic front man and the band _____ (work) together as a skilful team.

2) Complete the text using the correct form of the word given

'Sheer Heart Attack' and 'A Night At The Opera' followed, the former bearing '___killer___ (kill) Queen', the ___later___ (late) 'Bohemian Rhapsody'. This epic _____ (sing) was a record breaker, remaining the _____ (long) running number one for twenty years.

Mercury wrote the catchy number 'Crazy Little Thing Called Love', from the album 'The Game', released in 1980, the same year that the band _____ (pen) the score to 'Flash Gordon'.

Mercury's solo work included material for the soundtracks to '_____ (electricity) Dreams' and 'Metropolis'. _____ (he) version of 'The Great _____ (pretend)' was a hit in 1987. He recorded an album and single, 'Barcelona', with opera diva Montserrat Caballeri, for the Barcelona Olympics.

The group worked together again on 'The Miracle' and 'Innuendo', which was the last material to be released before Freddie's _____ (tragedy) death from AIDS in November 1991. He only admitted he was _____ (suffer) from the virus the day before his _____ (die).

НЛБ аудиалды техникасы бойынша аудиалды тапсырмалар

Exercises on the perception and understanding of the sentence as a complete semantic structure.

1. Listen to a couple of sentences. Explain the difference in their meanings.

2. Read each sentence twice, changing the logical stress.

Exercises on the division of textual material into semantic parts.

1. Read the text, divide it into meaningful parts, choose a name for each of them.

2. Read the text, find in it expressions expressing the main idea of the text, detailing the main provisions.

3. Read the text and find in each part one sentence that conveys the main idea of this part.

Exercises on the allocation of semantic support in the text.

1. Read ... Paragraphs and find their key sentences.

2. Read aloud all verbs that convey narrative dynamics.

3. Read aloud Constructions and tell me what thought the author conveys through them.

Exercises to predict the content of the text.

1. Tell me what, judging by the title., Pictures, graphics can be discussed in this text.

2. Find in the text of the proof or rebuttal students' assumption.

3. Read the text to the specified location. Tell me, how do you think the event ended.

4. Read the text to the end to make sure you are right.

Кинесетикалық әдістер

1. Read the title, look through the text and determine how the topic is evolving – inductively or deductively. Read the text, verify students' assumptions with the map after the text.

While-READING stage

Exercises to control the understanding of the main content of the read text.

1. Read the text and express students' agreement (disagreement) with the following statements from the text.

2. Place these questions in a sequence that matches the content of the text.

3. Answer the questions on the text.

4. Make a plan of the read text.

5. Summarize the information you understand in the form of a summary, using clichés.

6. Make a thesis to the read text.

Exercises to understand the lexical and thematic basis of the text.

1. Read the key words and phrases and name it.

2. Read the text and add the proposed thematic basis of the text with the necessary words.

3. Underline in the text words, phrases that can be considered key.

Exercises on the selection and understanding of structural and semantic components of the text.

1. Analyze the structure of each paragraph, highlighting and naming all types of sentences included in each paragraph.

more accurately reveals its contents.

Exercises on the allocation of semantic support in the text.

1. Read ... Paragraphs and find their key sentences.

2. Read aloud all verbs that convey narrative dynamics.

Exercises to predict the content of the text.

1. Tell me what, judging by the title., Pictures, graphics can be discussed in this text.

Find in the text of the proof or rebuttal students' assumption.

1. Formulate the main idea of the text, based on the above annotation

2. Determine which of the above pairs of sentences explains the cause of the events.

Specify the words used for this in the text.

1. Connect sentences with subordinate unions.

2. Determine the structural components of the text: title, subheading, head points, beginnings, informational part, and ending.

Exercises on the selection in the sentences of keywords, subject and predicate, themes

1. Read the sentences. Express the same thought, but in a different way.

2. In each sentence, underline the keyword.

3. Underline in the sentence words that can be omitted without prejudice to the meaning.

Практикалық тапсырмаларыды орындату барысында НЛБ көмегімен шетел тілін оқыту – ойлау қабілеттілігінің ең жоғарғы қасиетін дамытатына көзіміз жетті.

НЛБ көмегімен шетел тілін оқыту жәрдемімен тіл үйренушілердің қоғамдық өмірге, бағалауға, білімге деген сенімі, көзқарасы өзгереді.

НЛБ техникасы көмегімен құрастырылған тапсырмалар жәрдемімен кешенді жұмыстары жан-жақты орындалса, тіл үйренушілердің шығармашылығы дамиды, ойының дәлдігі, тілінің көркемдігі дамиды. Кез келген тақырыпты меңгеруге өзіне сену қасиеті қалыптасады.

НЛБ-да оқылымды дамыту бойынша эксперименттік жұмысты ұйымдастыруды анықтау кезеңінде зерттеу әдістері қолданылды: визуалды, дыбыстық, кинесетикалық және т.б. келесі кестеде бірнеше критерийлерді қолдана оты-

рып, білім алушылардың тілдік құзыреттіліктерін анықтауға арналған көрсеткіш келтірілген.

Кесте 2. Айқындау экспериментінің көрсеткіші бағамен есептелді

№	Білім көрсеткіші	Экспериментке дейін		Эксперименттен кейін	
		Білім алушы саны	Орта есеппен	Білім алушы саны	Орта есеппен
1	Оқылым дағдысы	15	83%	15	84%
2	Оқылым тапсырмаларымен саналы түрде жұмыс жасауға ынтасы	15	85%	15	87%
3	берілген оқылымға арналған тапсырманы мақсатына сай орындауы	15	85%	15	88%
4	Оқылымының тапсырманың негізі түйінін айқындауы	15	88%	15	92%
	Орта есеппен		85%		88%

Оқылымға сәйкес білім алушылардың тілдік құзыреттіліктерінің ең жоғары деңгейі шетел тілін оқыту мәселелерін өз бетінше шешудің ұтымды тәсілдерін қолдану қабілетімен, жаңасын үйрену үшін оқылым үрдісінің жоғары дағдыларымен, сондай-ақ олардың жұмысын бақылау және бағалау қабілетімен сипатталады. Орта деңгейде білімгердің шетел тілін оқытудың тиімділік деңгейі тәлімгернің көмегіне қажеттілікпен сипатталады, төменгі деңгейде тіл үйренушілерге шетел тілін оқыту тапсырманы қайталаумен шектеледі және тәлімгернің көмегімен жүзеге асырылады.

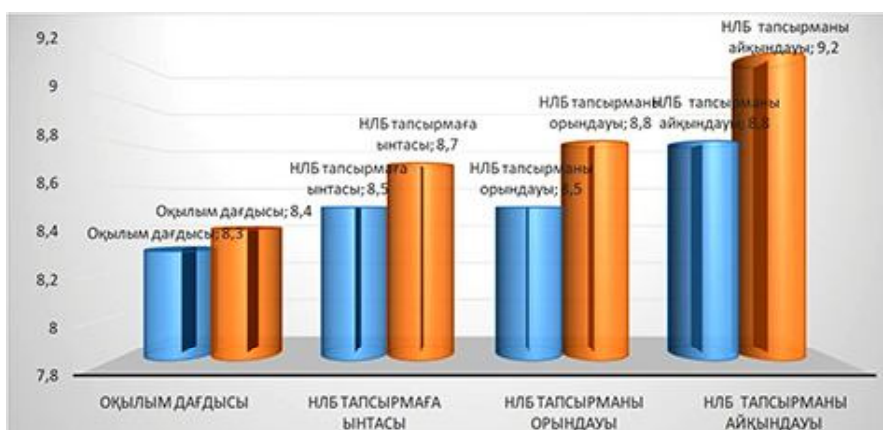

Диаграмма-тәжірибеге дейінгі және кейінгі білім алушылардың тілдік құзыреттіліктері дамыту деңгейлері

Практикалық НЛБ-да оқылымды дамыту және қалыптастыру үшін қолданылатын әдістерді келесідей жүйелеуге болады:

НЛБ оқылымды дамыту бойынша тіл үйренушілермен жүргізілген эксперименттік эксперименттің нәтижелері бақылау тобында 85% және эксперименттік топта барлық параметрлер бойынша шамамен 88% құрады. Бұдан шығатыны, сандаған НЛБ тапсырмалары, әсіресе аудио және визуалды тапсырмалар білім алушылардың ақпаратты оқу және есте сақтау дағдыларын дамытады.

Зерттеу барысында мынандай қорытындыға келдік:

НЛБ көмегімен тіл үйренушілердің оқылым дағдысын дамыту мен қалыптастыруда әрбір тіл үйренушілердің жеке психологиялық ерекше болуын анықтап алу қажет;

НЛБ бойынша визуализация, аудиалды және кинесетика тіл үйренушілердің жас маңыздылығына қарай қолдануды ескерген жөн;

тіл үйренушілердің оқылым дағдысын дамыту мен қызығушылығын арттыруда визуалды және аудиалды әдіс- тәсілдерді ұтымды қолдану қажет;

тіл үйренушілердің оқылым дағдысын дамыту мен қалыптастыру мақсатында НЛБ көмегімен жеке жұмыстарды қолдану тиімді.

Қорыта келе, НЛБ көмегімен оқушылардың оқылым дағдысын қалыптастырып тастаймыз деп айта алмаймыз. Дегенмен бұл жұмыс жас әдіскерлер мен келешек ұстаздардың ізденісіне бағыт-бағдар, сілтеме береді деген үміттеміз.

ПАЙДАЛАНЫЛҒАН ӘДЕБИЕТТЕР ТІЗІМІ

1. Соловова Е.Н. Методика обучения иностранным языкам: базовый курс: пособие для студентов пед. вузов и учителей. 3-е издание. – 2005. – 239 с.
2. Выгодский Л.С. Воображение и творчество в детстве. – Москва, 1991. – 190 с.
3. Таубаева Ш.Т., Барсай Б.Т. Modern teaching technologies. – Primary school. – 1999.
4. Sharpley C.F. Research findings on neurolinguistic programming: Nonsupportive data or an untestable theory?. – 1987. – С. 103–107.
5. O'Connor J., Seymour J. Introduction to Neurolinguistic Programming. – Chelyabinsk, 1998.
6. Гальскова Н.Д. Теория обучения иностранным языкам: лингводидактика и методика / Н.Д. Гальскова, Н.И. Гез; учеб. пособие для студ. лингв. ун-тов и фак. ин. яз высш. пед. учеб заведений. – М.: Издательский центр «Академия», 2004. – 335 с.
7. Путилина Е.А., Ускова Е.О. Application of the theory of neurolinguistic programming in teaching foreign languages – №2 (48), 2014.

REFERENCE

1. Solovova E.N. Metodika obucheniya inostrannym yazykam: bazovyy kurs: posobie dlya studentov ped. vuzov i uchitelej. 3-e izdanie. – 2005. – 239 s.
2. Vygodskij L.S. Voobrazhenie i tvorchestvo v detstve. – Moskva, 1991. – 190 s.
3. Taubaeva SH.T., Barsaj B.T. Modern teaching technologies. – Primary school. – 1999.

4. Sharpley C.F. Research findings on neurolinguistic programming: Nonsupportive data or an untestable theory?. – 1987. – S. 103–107.
5. O'Connor J., Seymour J. Introduction to Neurolinguistic Programming. – Chelyabinsk, 1998.
6. Gal'skova N.D. Teoriya obucheniya inostrannym yazykam: lingvodidaktika i metodika / N.D. Gal'skova, N.I. Gez; ucheb. posobie dlya stud. lingv. un-tov i fak. in. yaz vyssh. ped. ucheb zavedenij. – M.: Izdatel'skij centr «Akademiya», 2004. – 335 s.
7. Putilina E.A., Uskova E.O. Application of the theory of neurolinguistic programming in teaching foreign languages – №2 (48), 2014.

Г.К. Сагинаева¹, Ә.Қ. Жетпісбай¹

Использование методов нейролингвистического программирования в обучении чтению

¹ Павлодарский педагогический университет
г. Павлодар, Павлодарская область, Республика Казахстан

G.K. Saginayeva¹, A.K. Zhetpisbai¹

Use of neurolinguistic programming techniques in teaching reading

¹ Pavlodar Pedagogical University,
Pavlodar, Pavlodar region, Republic of Kazakhstan

Аннотация. Одна из важнейших задач в развитии обучения иностранному языку в общеобразовательных школах – формирование навыков чтения в процессе овладения языком. Это связано с тем, что ученики не могут овладеть языком, если они не могут правильно читать текст в своем собственном смысле и в результате этого чтения не усвоить его содержание. Согласно требованиям новой программы, формирование навыков чтения, аудирования, разговорной речи и письма при обучении иностранным языкам, на основе которых развитие их разговорных навыков становится предметом особого внимания при обучении иностранным языкам. В связи с этим в данном исследовании мы пытаемся развить у студентов навыки чтения с помощью нейролингвистических методов.

Современные методики обучения иностранному языку распознают виды чтения, ознакомительного чтения, внимательного чтения, исследовательского чтения, исходя из коммуникативной задачи учащегося. В этой классификации тип чтения рассматривается как тип чтения, определяющий, о чем идет речь. Студенту необходимо получить общее представление об информации и решить, насколько она важна и интересна.

Ключевые слова: средняя школа, обучение иностранному языку, нейролингвистические программы, НЛБ, чтение, метод.

Summary. One of the most important tasks in the development of foreign language teaching in secondary schools is the formation of reading skills in the process of language acquisition. This is because it is not possible for students to master a language unless they are able to read the text correctly in their own sense and as a result of that reading master its content. According to the requirements of the new program, the formation of reading, listening, speaking and writing skills in foreign language teaching,

on the basis of which the development of their speaking skills becomes a matter of special attention in foreign language teaching. In this regard, in this study, we try to develop students' reading skills using neurolinguistic techniques.

Modern methods of teaching a foreign language recognize the types of reading, acquaintance reading, careful reading, exploratory reading, based on the communicative task of the student. In this classification, the type of reading is considered as the type of reading that determines what the text is about. The student needs to get a general idea of the information and decide how important and interesting it is.

Keywords: high school, foreign language teaching, neurolinguistic programs, NLB, reading, method.

УДК 81

МРНТИ 16.01.11

Ж.М. Байгожина¹, А.Ю. Абрарова¹

¹ Павлодар педагогикалық университеті,
Павлодар, Павлодар облысы, Қазақстан Республикасы
e-mail: bzhm70@mail.ru, alfinur.abrarova@mail.ru

АҚПАРАТТЫҚ КОММУНИКАЦИЯЛЫҚ ТЕХНОЛОГИЯЛАР ҚАШЫҚТЫҚТАН ОҚЫТУДЫҢ ТӘСІЛІ РЕТІНДЕ

Аңдатпа. Қазіргі кезде қоғам өмірінің ақпараттануы және компьютерлік техника құралдарының кеңінен таралуы білім берудің мазмұнына ғана үлкен әсерін тигізіп қоймайды, ол оқу-тәрбие үрдісінің нысандары мен әдістеріне де ықпал етіп отыр. Ақпараттық-коммуникациялық технологиялар (АКТ) – ақпаратты өңдеу және пайдаланудың заманауи технологиялары. Шетел тілдерін оқытуда АКТ-ны пайдалану оқытудың тиімділігі мен сапасын арттырады. АКТ оқу үрдісінде жиі қолданылады. Шетел тілі сабақтарындағы АКТ білім беру процесінде алдыңғы қатарлы технологияларға айналды. Ақпараттық-коммуникациялық технологиялар көптеген студенттердің өмірінің ажырамас бөлігі болып келеді. Мұндай технологиялар студенттер арасында үлкен қызығушылық тудырады. Компьютер жұмыс құралы функцияларын және оқытушының функцияларын орындай алады. Бұл өз кезегінде студенттердің білімін дербес толтыруға, ақпарат ағынын іздеуге және қолдануға, сондай-ақ студенттердің коммуникативтік мәдениетін және олардың танымдық тәуелсіздігін қалыптастыруға мүмкіндік береді. Бұл мақалада оқытудың ақпараттық-коммуникациялық және интерактивтік технологияларын оқу үрдісінде пайдаланудың қаншалықты тиімді екендігі жайлы айтылады. Бұл – педагогикалық іс-әрекеттердің мазмұны мен формасын толықтыру негізінде оқыту

үрдісін жетілдірудің бірден бір жолы. Жалпы функциялары: оқыту, тәрбиелеу, дамыту, ақпараттық болжамдау және шығармашылық қабілеттерін дамытумен анықталады.

Тірек сөздер: Ақпараттық-коммуникациялық технологиялар (АКТ), заманауи технологиялар, ақпаратты өңдеу және пайдалану, оқу үдерісі.

Кіріспе

Қазіргі таңда АКТ құралдарын шетел тілін оқытуда қолдану тақырыбы басты назарда. Көптеген білім беру бағдарламалары АКТ қолданысын басшылыққа ала отырып білім беруді ізгілендіруге ұмтылуда. Шетел тілін оқытуда АКТ білімгерлердің тілдік дағдылары мен танымдық біліктіліктерін дамытуға бағытталады. АКТ арқылы коммуникативтік қарым-қатынас дағдыларын дамыту бірден бір мақсат болып отыр. Қашықтықтан оқытуда АКТ көмегінсіз білім беру мүмкін емес. Сондықтан бұл мақалада ағылшын тілін ақпараттық коммуникативтің технологиялар негізінде оқытудың тиімді әдістеріне тоқталамыз.

Мақалада ағылшын тілі сабақтарында ақпараттық-коммуникациялық технологияларды қолдану ерекшеліктерін зерттеу және тиімділігін анықтау қарастырылған.

Бұл мақсатқа жету үшін келесі міндеттерді шешу көзделді:

1. Ақпараттық коммуникациялық технологиялар түсінігін және АКТ құралдарының классификациясын беру.

2. Шетел тілі сабақтарында АКТ қолдану ерекшеліктерін талдау.

3. Шетел тілі сабақтарында АКТ құзыреттілігін қалыптастыру ерекшеліктерін ашу.

4. Ағылшын тілі сабағында АКТ қолданудың әдістемелік негіздерін, соның ішінде интернет ресурстарының тиімділігін сипаттау.

5. АКТ пайдалана отырып, ағылшын тілін оқытудың тиімділігін тәжірибеде дәлелдеу.

Негізгі бөлім

Ақпараттық-коммуникациялық технологиялар түсінігі, АКТ құралдарының классификациясы.

Қазіргі білім беру үдерісін телекоммуникациялар мен компьютерлік құралдарға негізделген жаңа ақпараттық-коммуникациялық технологияларды қолданбай елестету мүмкін емес. АКТ-ны пайдалану «дәстүрлі білім беру жүйесі шеңберінің консерватизмі мен қатаңдығын айтарлықтай жеңуге және білім алушы білім беру субъектісі ретінде өзінің «білім беру траекториясын» дербес қалыптастыратын ашық білім беру кеңістігін құруға мүмкіндік берді [1].

Көптеген отандық және шетелдік зерттеулер ақпараттық-коммуникациялық технологияларды (АКТ) пайдалану оқытудың нәтижелерін, сонымен қатар оқыту

сапасын арттыруға көмектесетінін көрсетеді. Коммуникациялық технологиялар шетел тілі сабақтарында қарым-қатынас принципін жүзеге асыруға ықпал етеді. Ол, ең алдымен, ақпараттық технология құралдарын пайдалана отырып, нақты қарым-қатынастың білім беру моделін құрудан тұрады.

«Ақпараттық-коммуникациялық технологиялар дегеніміз ақпаратты жинау, өңдеу, сақтау, тарату, көрсету және пайдалану мақсатында біріктірілген әдістердің, процестердің және бағдарламалық-аппараттық құралдардың жиынтығы. АКТ компьютерлік технология негізінде жұмыс істейтін әртүрлі бағдарламалық-техникалық құралдар мен құрылғыларды, сонымен қатар ақпаратты жинақтауды, сақтауды, өндіруді және беруді қамтамасыз ететін ақпарат алмасудың заманауи құралдары мен жүйелерін қамтиды» [2].

Қазіргі оқу процесінде әртүрлі көмекші құралдар қолданылады, оларды келесідей жіктеуге болады:

1. Қолдану тәсіліне қарай: көрсету, тарату құралдары.
2. Ақпаратты қабылдау тәсілі бойынша: көрнекі, дыбыстық, аудиовизуалды, мультимедиялық.
3. Ақпараттың көріну әдісі бойынша: техникалық, техникалық емес құралдар.
4. Көрнекі бейненің табиғаты бойынша: статикалық, динамикалық құралдар [3].

АКТ құралдары техникалық құралдарға жатады, олардың ішінде компьютерлік және компьютерлік емес құралдар бар. Жаңа ақпараттық-коммуникациялық технологиялардың пайда болуының алдында компьютерлік емес техникалық құралдардың: көрнекі, есту, аудиовизуалды құралдар дамып қалыптасты. Мұндай оқу құралдары білім беру жүйесі дамуының әртүрлі кезеңдерінде оқу ақпаратын сақтау, өңдеу, беру және ұсыну тиімділігін арттырудың негізгі құралдары болды. Компьютерлік технология болмаған жағдайда, олар ақпараттық-коммуникациялық технология құралдарының рөлін атқарды [4].

Қазіргі білім берудің ақпараттық технологияларының негізін компьютерлік оқыту құралдары, яғни бағдарламалық-аппараттық құралдар құрайды.

Бағдарламалық және техникалық құралдарға: барлық кластағы компьютерлер, компьютерлік желілер, ақпаратты іздеу жүйелері, сканерлер, мәліметтер базасы, мультимедиялық жүйелер, бейне және телемәтіндер, модемдер, графикалық ақпаратты енгізу құрылғылары, гипермәтіндік жүйелер, теледидар, радио, дауыстық пошта, телеконференция, электронды тақта жатады. Интернет-навигация бағдарламалық қамтамасыз ету, электрондық кітапханалар, білім беру бағдарламалық қамтамасыз ету және т.б.

Сонымен қатар АКТ құралдарын әдістемелік мақсатына қарай жіктеуге болады:

1. Тәрбиелік – білімді, дағдыны, оқу немесе практикалық әрекетті қалыптастыру;
2. Тренажерлар – әртүрлі дағдыларды өңдеу, өтілген материалды қайталау немесе бекіту;
3. Көрнекілік – зерттелетін объектілерді, құбылыстарды, процестерді зерттеу және зерттеу мақсатында бейнелеу;
4. Еліктеушілік – шындықтың белгілі бір жағын оны зерттеу үшін көрсету;
5. Зертханалық – нақты жабдықта қашықтықтан эксперименттер жүргізу;
6. Ақпаратты іздеу және анықтамалық – ақпаратты жүйелеу дағдылары мен дағдыларын қалыптастыру;
7. Модельдеу – объектілерді, құбылыстарды және процестерді оларды зерттеу және зерттеу мақсатында модельдеу;
8. Есептеу – автоматтандырылған режимде есеп айырысу операцияларын жүргізу;
9. Оқу-ойын түрлері – оқушылардың іс-әрекеті ойын түрінде жүзеге асырылатын оқу жағдаяттарын құру.

Оқушыларға тиімді әсер ету үшін әртүрлі бағдарламалық және техникалық құралдарды пайдаланатын ақпараттық технологиялар ауқымы «мультимедиа» деп аталады. Мультимедиа (латын тілінен аударғанда *multum* – көп + *media* – білдіреді) – өз құрылымында – мәтіндер, аудио, бейне және анимациялық элементтер түріндегі ақпараттың әр түрін қамтитын оқу құралы. Мультимедиа көмегімен оқушымен интерактивті қарым-қатынас қамтамасыз етіледі. Ақпарат құралдарының үш түрі бар:

- 1) тілдерді оқыту мақсатында құрылған арнайы компьютерлік оқыту курстары;
- 2) шет елдердің мәдениетіне, өнеріне, тарихына арналған компакт-дискілер;
- 3) оқытушыға оқу материалдарын демонстрациялау үшін өз бетінше дайындауға мүмкіндік беретін мультимедиялық презентация жүйелері.

Шетел тілін меңгеру процесінде мультимедиялық техникалық құралдарды пайдалану барысында оқушылар әрі оқырманға, әрі тыңдаушыға, әрі көрерменге айналады.

Қазіргі уақытта көп функционалды портативті құрылғылар, мысалы, планшеттер, смартфондар, медиа ойнатқыштар және т.б. Мұндай құрылғылар оқу ақпаратын тәуліктің кез келген уақытында әртүрлі мультимедиялық форматтарда офлайн режимінде алуға мүмкіндік береді. Портативті АКТ құралдары визуалды ақпаратсыз және уақыт шектеусіз шет тіліндегі сөйлеуді түсінуге көмектеседі.

Сабақта қойылған оқу міндеттеріне қарай қажетті АКТ құралдарын таңдауға болады. Техникалық құралдар әртүрлі типтегі ақпаратпен жұмыс істеуге мүмкіндік береді. Кешенде қолданылатын оқу құралдары мұғалімнің педагогикалық іс-әрекетін өнімді жүзеге асыруға және оқушылардың білім деңгейін көтеруге ықпал етеді.

Қашықтықтан білім беру жүйесіне кіріктірілген АКТ-ны қолданатын жұмыс формалары оқылатын курс шеңберіндегі шығармашылық немесе зерттеу жұмыстары болып табылады. Мысалы, шет тілінде жоба құру, электронды түрде тест орындау, соңында сұрақтармен өтілген материалды қорытындылайтын презентация т.б. Заманауи АКТ-ны қолданатын ағылшын тілі сабағының ерекшелігі – іс-әрекеттің ортасында оқушы немесе оқушылар тұрады. Жалпы қашықтықтан білім беру үрдісіне қатысушылар мұғалім, оқушы, оқушылар және АКТ құралы.

АКТ-ны қолдану мұғалімнің де, оқушының да іс-әрекетінде үлкен рөл атқарады. АКТ үйлестірілген білім беру мекемесін басқарады, оқыту әдістерін жетілдіреді, оқытудың әртүрлі тәсілдерін бөліседі және пайдаланады. Интернет-технологиялар мен ақпараттық кеңістіктердің арқасында мүмкін болатын нәрсе.

Білім беру саласындағы АКТ маңыздылығы туралы оқулығында профессор Н.Д. Гальскова «белгілі, анық күтілетін нәтижелерге қол жеткізуге үшін бағдарламалық-әдістемелік қамтамасыз етудің, компьютерлік технологияның, коммуникациялық білім беру ортасының көмегімен білім беру процесін және тіл үйренушілердің іс-әрекетін ұйымдастыру және басқару» [6, 31] деп анықталған.

Дегенмен, бүгінгі таңда бар АКТ-ның тек оқытудың әртүрлі әдістерінің тиімділігін арттыруға және жақсартуға арналғаны атап өтіледі. АКТ құрылымдық және жүйелі оқыту құралдарын жасауға көмектеседі. Дегенмен, олар мұғалімнің абсолютті рөлін орындауға міндетті емес. Бұл тұжырымдама бұрын берілген жалпы ұғымнан біршама ерекшеленеді және белгілі бір мақсаттар мен міндеттерді білдіретін оқу үдерісі тұрғысынан қарастырылады. Басқаша айтқанда, АКТ мұғалімнің қолындағы құрал ғана болады, бірақ мұғалімді алмастырмауы керек [7, 38], ал мұғалімнің өзі «жанды қарым-қатынасты» ұйымдастырушы.

Шетелдік авторлар Гуттерман мен Рахманның пікірінше, бұл саладағы мұғалімнің негізгі құзыреттеріне мыналар жатады:

- сабақтың нақты мақсаттарына байланысты АКТ-ны қолдану әдістерін әртараптандыру мүмкіндігі;
- алға қойған мақсатқа жетуде АКТ-ны қолдануда белгілі бір қиындықтарды анықтай білу;
- белгілі бір жағдайда белгілі бір АКТ қойылған педагогикалық мақсаттарға қай жерде, қашан, неге және қалай сәйкес келеді деген сұрақтарға жауап беру қабілеті;

– оқу процесін ұйымдастырудағы белгілі бір АКТ-ның рөлін талдай білу;
– АКТ-мен жұмыс істеу кезінде тіл үйренушілерге көмек көрсетуді ұйымдастыру;
– заманауи АКТ-ны қолдануда өз дағдылары мен дағдыларын үздіксіз дамыту [8, 54-55].

Бұл жұмыста ағылшын тілінің мысалында университетте ақпараттық-коммуникациялық технологияларды қолдану ерекшеліктерін анықтау және зерттеу қарастырылған.

И.В. Роберт осы мақсатқа жету үшін келесі міндеттерді шешуді ұсынады:

1. Ақпараттық-коммуникациялық технологиялар түсінігін және АКТ құралдарының классификациясын оқып білу.

2. Шетел тілі сабақтарында АКТ қолдану ерекшеліктерін талдау.

3. Шетел тілі сабағында АКТ құзыреттілігін қалыптастыру ерекшеліктерін ашу.

4. Ағылшын тілі сабағында АКТ қолданудың әдістемелік негіздерін, соның ішінде интернет ресурстарын сипаттау.

5. АКТ пайдалана отырып, ағылшын тілі сабағының технологиялық картасын құрастыру [9, 52].

Сабақта қойылған міндеттерді шешу және бастапқы болжамдарды тексеру үшін өзара әрекеттесетін және бірін-бірі толықтыратын зерттеу әдістерінің жиынтығы пайдаланылды: әдебиеттерді теориялық талдау әдістері, синтез, жалпылау және жіктеу қолданылады.

Ақпараттық-коммуникациялық технологиялар түсінігі, АКТ құралдарының классификациясына тоқталып өтек.

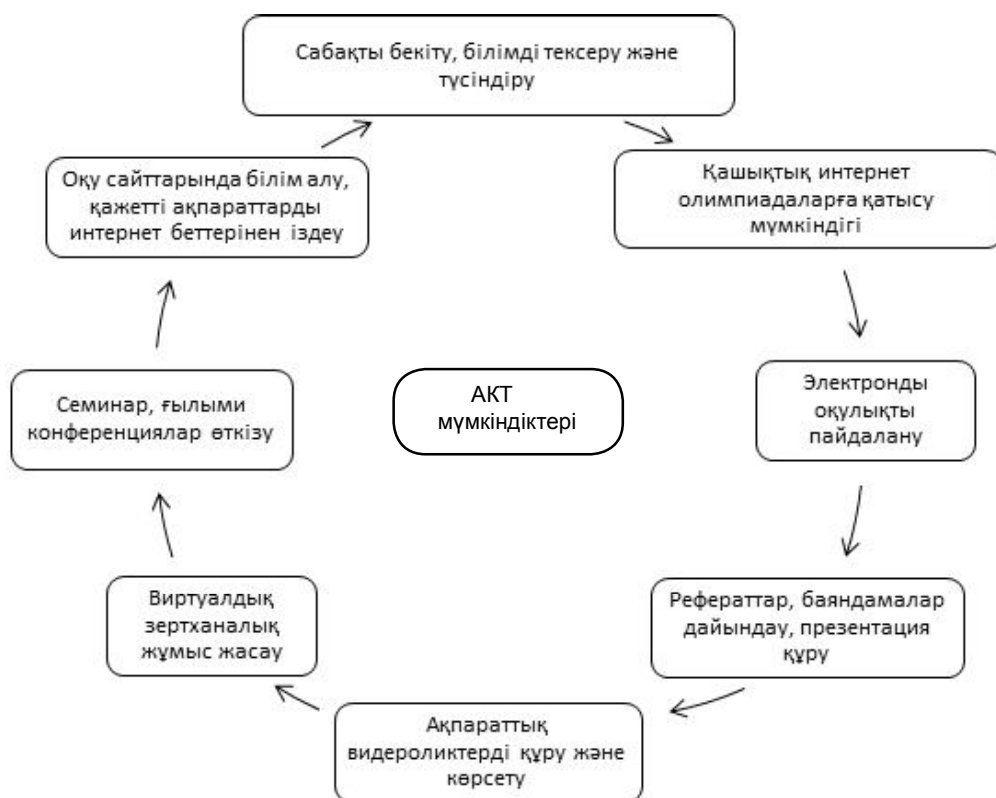
АКТ-ны пайдалану «дәстүрлі білім беру жүйесі шеңберінің консерватизмі мен қатаңдығын айтарлықтай жеңуге және білім алушы білім беру субъектісі ретінде өзінің «білім беру траекториясын» дербес қалыптастыратын ашық білім кеңістігін құруға мүмкіндік берді [10, 51].

Көптеген отандық және шетелдік зерттеулер ақпараттық-коммуникациялық технологияларды (АКТ) пайдалану оқытудың нәтижелерімен қатар оқыту сапасын арттыруға көмектесетінін көрсетеді. Коммуникациялық технологиялар шет тілі сабақтарында қарым-қатынас принципін жүзеге асыруға ықпал етеді. Ол ең алдымен ақпараттық техникалық құралдарды пайдалана отырып, нақты қарым-қатынастың білім беру моделін құрудан тұрады [11, 24].

Г.В. Рогова және И.Н. Верещагинаның анықтамасын бере кетейік. «Ақпараттық-коммуникациялық технологиялар – ақпаратты жинау, өңдеу, сақтау, тарату, көрсету және пайдалану мақсатында біріктірілген әдістердің, процестердің және бағдарламалық-техникалық құралдардың жиынтығы. АКТ компьютерлік тех-

нология негізінде жұмыс істейтін әртүрлі бағдарламалық-аппараттық құралдар мен құрылғыларды, сонымен қатар ақпаратты жинауды, жинақтауды, сақтауды, өндіруді және беруді қамтамасыз ететін ақпарат алмасудың заманауи құралдары мен жүйелерін қамтиды» [13, 102].

Қазіргі ақпараттық технологиялардың негізін компьютерлік оқыту құралдары, яғни бағдарламалық және техникалық құралдар құрайды. Қашықтықтан оқытудағы АКТ-ның дидактикалық функциялары мен мүмкіндіктері өте көп. Осы бағытта ағылшын тілін оқытудағы АКТ мүмкіндіктері мен әдістерін төмендегі суретте анықтадық (1-сурет):

1-сурет. Ағылшын тілін қашықтықтан оқытудағы АКТ мүмкіндіктері мен тиімді әдістері

Ағылшын тілі сабақтарында АКТ құралдарының пайдасы мен тиімділігі өте зор. АКТ құралдары техникалық құралдарға жатады және олардың арасында компьютерлік және компьютерлік емес құралдар да бар. Жаңа ақпараттық-коммуникациялық технологиялардың пайда болуы компьютерлік емес техникалық

құралдардың әсіресе, көрнекі есту, аудиовизуалды құралдардың қолданысына байланысты болады.

Дәл осы АКТ оқу құралдары білім беру жүйесі дамуының әртүрлі кезеңдерінде оқу ақпаратын сақтау, өңдеу, беру және ұсыну тиімділігін арттырудың негізгі құралдары болды. Компьютерлік технология болмаған жағдайда олар ақпараттық-коммуникациялық технология құралдарының рөлін атқарды.

Қорыта келгенде, АКТ тәсілін қолдану тәжірибесін барлық сыныптарға таратуға және іс-шаралар мен әдістер санын көбейтуге болады. АКТ-ны қолдану арқылы оқушылардың тілдік дағдыларын ғана емес, ақпаратты қабылдау қабілетін де арттыру үшін жүзеге асырылуы мүмкін. Бұндай сабақтар тіл үйренушілердің сөздік қорын, сөйлеу және жазылым дағдыларын дамытуға көмектеседі. АКТ ақылы білім алу оқушыларға қызықты әрі тартымды. Білім беру үрдісінде АКТ зиянсыз және ол ағылшын тілін табиғи түрде үйренуге қызықты әрі пайдалы деп түйіндейміз.

Зерттеу әдістері

Қойылған міндеттерді шешу және бастапқы болжамдарды тексеру үшін өзара әрекеттесетін және бірін-бірі толықтыратын зерттеу әдістерінің: әдебиеттерді теориялық талдау әдістері, синтездеу, жалпылау, жіктеу, статистикалық әдістер пайдаланылды.

Нәтижелер және талқылау

Шетел тілін оқытуда оқушы тұлғасының даму процесі оның сөйлеу әрекетіндегі іскерліктері мен дағдыларының дамуымен қатар жүреді. Сондықтан шет тілін оқытудың АКТ құралдарын таңдауда оқушылардың жеке психологиялық және жас ерекшеліктерін де, диалогтік қарым-қатынасты дамыту мүмкіндігін де ескеру қажет. Дербес компьютердің көмегімен оқытуды даралау шығармашылық ойлауды қалыптастыру мүмкіндігін жоғалтуға әкелуі мүмкін, ол өзінің шығу тегі бойынша диалогқа негізделген.

АКТ бағдарламалық құралдары мен компьютерлік құралдар арқылы құрылған шет тілін сабақтарын оқыту үшін бейнематериалдар, электронды оқулықтар, оқу интернет сайттары, аудио блогтар, бағдарламалық өнімдер және т.б. таңдалады.

АКТ пайдалана отырып, шет тілін оқытуда келесі аспектілерді де ескеру қажет:

1. АКТ-ны шет тілін оқыту үдерісіне біріктіру тұтас педагогикалық процеске негізделген кешенді түрде жүзеге асырылуы керек;
2. Шетел тілін оқыту үдерісіне АКТ-ны енгізудің екі негізгі тәсілін:
 - 1) АКТ-ны тілдерді оқытудың дәстүрлі жүйесіне кіріктіруді;
 - 2) сыныптан тыс жұмыстың әртүрлі формаларында АКТ құралдарын қолдануды бөліп көрсету қажет.

Дәстүрлі білім беру жүйесіне кіріктірілген АКТ-ны қолданумен жұмыс формалары оқу курсы аясындағы шығармашылық немесе зерттеу жұмыстары болып табылады. Мысалы, шет тілінде жоба құру, электронды түрде тестті толтыру, соңында сұрақтармен өтілген материалды қорытындылайтын презентация т.б. Презентацияны дайындау процесі әр оқушыға өзі туралы, қызығушылықтарын, алған дағдыларын білдіруге және көрсетуге мүмкіндік береді. Презентацияны пайдаланатын қойылымдар сыныптастардың үлкен қызығушылығын оятып, шет тілінде диалог құруға ынталандырады. АКТ-ны пайдалана отырып, шет тілінде оқушының өзіндік жұмысының формалары жобалық іс-әрекетке бағытталған үйірме құру болуы мүмкін. Оқушылар АКТ көмегімен желілік жарыстарға, телеконференцияларға қатысады.

Сонымен қатар электронды құралдармен жұмыс, шетел тілінде сөйлейтіндермен желілік байланыс: тыңдау, оқу, сөйлеу және жазу дағдыларын дамытуға арналған әртүрлі материалдары бар интернет сайттарымен жұмыс жасай алады.

АКТ-ны пайдалана отырып, шет тілін оқытуды ақпараттық, бағдарламалық және мультимедиялық білім беру өнімдерін құру және пайдалану бойынша әртүрлі іс-әрекеттерді, сондай-ақ шет тілінде іс-әрекеттерді анықтауға бағытталған бірнеше кезеңдерді қамтитын жүйе ретінде көрсетуге болады.

1-кезең. Компьютерлік қолдауды қажет ететін оқу материалын анықтау.

– Көрнекі құралдар жоқ оқу материалы.

– Презентацияда қиындықтар туғызатын үлкен көлемді оқу материалымен жұмыс.

– Басқару модульдерін құруды талап ететін тақырыптарды таңдау.

2-кезең. Ақпараттық өнімдерді таңдау және құру.

– Осы пән бойынша презентацияларды құру және дайын бағдарламалық өнімдерді таңдау.

– Тиісті редакторлардың көмегімен мәтіндерді теру және басып шығару, цифрлық, графикалық және дыбыстық ақпаратты өңдеу.

3-кезең. Құрылған және тандалған ақпараттық өнімдерді қолдану.

– Электрондық оқулықпен жұмысты ұйымдастыру.

– БАҚ сабақтарын өткізу.

– Сабақта тікелей қажетті ақпаратты табу үшін мультимедиялық өнімдерді пайдалану және интернет ресурстарымен жұмысты ұйымдастыру.

– Үйірме жұмысын ұйымдастыру: шетел тілі апталығын, олимпиадаларды, жобалар байқауын дайындау және өткізу және т.б.

4-кезең. АКТ қолдану тиімділігін талдау.

– Білімнің үлгерімі мен сапасының динамикасын зерттеу. АКТ құралдарын қолданудың мақсаттылығы.

– Оқушылардың пәндік рейтингін, бағалау жүйесін қадағалау.

АКТ – ақпаратты өңдеу мен қамтамасыз етумен байланысты заманауи технологиялардың тұтас кешені ретінде шетел тілін оқытуда АКТ-ны сауатты және ұтымды пайдалану білім берудің сапасы мен тиімділігін арттырады. АКТ-ны қолдану арқылы сабаққа дайындалу кезінде осы технологияларды қабылдау ерекшеліктерімен танысып, сол технологияға сәйкес келетіндерін бөліп көрсету қажет.

Сабақтың тақырыбы мен түрін дамытуда АКТ оқушылардың физиологиялық және психологиялық дамуын ескере отырып, шет тілін оқуға ынталандыруға көмектеседі. Әрине, білім беру процесінде қолданылатын техникалық құралдарды қауіпсіз пайдалану сияқты АКТ құзыреттілігінің аспектісін ұмытпау керек [13].

Бүгінгі таңда білім берудің дамуы оның ақпараттық әлеуетінің деңгейінің жоғарылауымен тығыз байланысты. Соңғы онжылдықтардағы ең революциялық оқиғалардың бірі Интернетті құру болды. Интернет заманауи шындық пен оқу процесінің ажырамас бөлігіне айналды. Интернет ақпараттық жүйе ретінде өз пайдаланушыларына әртүрлі ақпарат пен ресурстардың кең ауқымын ұсынады:

- ақпараттық ресурстарға қол жеткізу;
- іздеу жүйелері мен анықтамалық ақпараттар;
- өзі туралы ақпаратыңызды жариялау немесе өз веб-сайтыңызды құру мүмкіндігі;
- электрондық пошта қызметі;
- бейнеконференциялар мен онлайн сабақтар және т.б.

Зерттеу жұмысымыздың практикалық кезеңінде оқушылардың тілдік дағдыларын қалыптастыруда АКТ-ны қолданудың рөлін аштық. Ағылшын тілі сабағында АКТ қолдану қажеттілігін дәлелдеу үшін «Шетел тілі» пәні аясында эксперименттік ізденіс жұмысын жүргіздік. Эксперименттік-тәжірибелік жұмыстары орта мектептің 11-сынып оқушыларымен жүргізілді. Зерттеуге 2 топ тіл үйренушілері қатысты. Оқушылар саны: 28.

Қалыптастырушы эксперимент барысында тіл үйренушілерді дайындау әртүрлі педагогикалық жағдайларға бағыттылығымен ерекшеленді. Бірінші эксперименттік топта (ЭТ-1) дайындық процесі АКТ тәсілінің педагогикалық шарттарды қолдану арқылы әзірленген үлгі бойынша жүргізілді. Ал екінші эксперименттік топта (БТ-2) дәстүрлі сабақтар мектеп бағдарламасы бойынша жүргізілді.

Практикалық-тәжірибелік зерттеу нәтижелері бойынша АКТ – оқушылардың шетел тіліндегі коммуникативті құзыретін және оның барлық компоненттерін қалыптастырудың тиімді құралы. Атап айтқанда: социолингвистикалық, стратегиялық, әлеуметтік-мәдени, танымдық лингвистикалық, прагматикалық

білімін (дискурсивті, функционалды, сөйлемді сөйлем құрудың құзыреті) кешенді дамыту технологиясы екендігін дәлелдеп берді.

Бағалау көрсеткіштері	Экспериментке дейін	Эксперименттен кейін
Сабаққа қатысу белсенділігі (мәдениетаралық-коммуникативтік құзырет)	82%	88%
Сабақты жоспарлау (стратегиялық құзырет)	78%	86%
Сабақта өз рөлін түсіну (әлеуметтік-мәдени құзырет)	87%	92%
Сабақта өз ойын айту, өз пікірін қорғау деңгейі (коммуникативтік, лингвистикалық құзырет)	78%	86%
Дебат мүшелерімен қарым-қатынасы (мәдениетаралық, әлеуметтік-мәдени құзырет)	82%	93%
Сабақтағы өз ойын логикалық түрде қорытындылау деңгейі (дискурсивтік, танымдық құзырет)	85%	90%
	82%	89%

2-сурет. АКТ қолданысы бойынша оқушылардың қатысуын бағалау нәтижелері (100% жүйелік бағалау)

Алынған нәтижелер АКТ-ның тиімділігін бағалау кезінде біздің болжамдарымызды растайды және АКТ материалдарды қолдану оқушылардың коммуникативті дағдыларын дамытуда өте тиімді екенін дәлелдейді. Оның тиімділігі кестеде (2-сурет) және диаграммада (3-сурет) айқын көрсетілген.

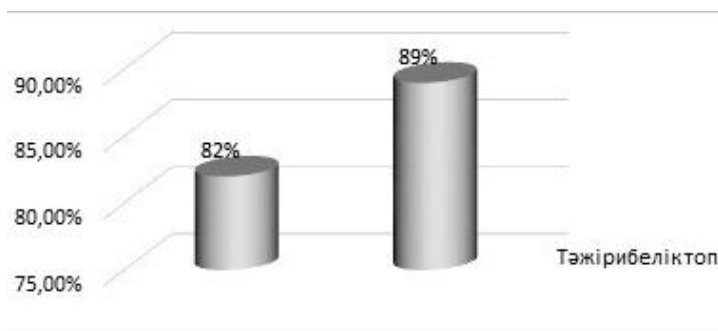

3-сурет. Эксперименттік жұмыс барысында оқушылардың білім деңгейінің даму динамикасы

Біз АКТ жүйелі түрде қолдану оқушыны жан-жақты қалыптастыруда өте маңызды деген қорытындыға келдік. Олардың дамуы коммуникативті құзыреттіліктен көрінеді, оның қалыптасу деңгейі туралы ғана айтуға болады. Біз олардың оқу үдерісінде қалыптастыратын білімі мен дағдыларына мұқият назар аударуымыз керек. АКТ құрылымы таусылмайтын процесс екендігі дәлелденді. Шетел тілін оқытуда дебаттық технологияны қолдану және оны дамыту үздіксіз жұмысты қажет ететін күрделі процесс екенін анықтадық.

Қорытындылай келе, эксперименттік жұмыс нәтижелері бойынша 2% (89%) оқушылардың 80%-ы коммуникативті құзыреттілікті дамытуда дебаттық технологияны қолдану арқылы сыртқы қатынастарға оңай бейімделе алады деп санайды.

Бұл көрсеткіш жоғарыда келтірілген диаграммада (4-сурет) сипатталған оқушылардың мәдениаралық коммуникативті дағдысын дамытуда 3 кезең бойынша оқушылардың АКТ негізінде 82%-дан 89%-ға дейін өсуін көрсетеді.

4-сурет. Тәжірибелік жұмыстың нәтижелері

Ағылшын тілін оқытудың мақсаты – студенттердің коммуникативті әрекетін, яғни шет тілін практикалық меңгеруін дамыту. Мұғалімнің міндеті – әр оқушының оқу процесіндегі белсенділігін дамытуда АКТ таптырмас құралға айналады.

АКТ-ны оқу процесінде шетел тілдерін меңгеруде пайдалану студенттердің шығармашылық қабілеттері мен құзыреттілігін дамытуға ықпал етеді. АКТ ақпараттары оқушылардың өзін-өзі тәрбиелеуіне жағдай жасайды. Сонымен қатар, сабақтың көрнекілігінің деңгейін, сабақтың өнімділігін арттыруға, пәнаралық байланысты орнатуға, оқушылардың зерттелетін елдердің тарихы мен мәдениеті туралы білімдерін байытуға, ақпаратты бағдарлау қабілетін дамытуға көмектеседі.

Қорытынды

Шетел тілін оқыту үдерісіне заманауи білім беру технологияларын енгізу кез келген адамға қолжетімді. Шет тілі сабақтарында әртүрлі АКТ-ны пайдалана от-

ырып, оқушыларды сабаққа қызықтыра аламыз. Олардың болашақ мамандығына шет тілі керек деп ойлауға немесе шетелдіктермен оңай тіл табыса алатын, шет тілін түсінетін білімді адам ретінде сезінуге, шет тілінде хабарландыруды оқу және т.б. коммуникативтік қызметке дайындай аламыз.

Ақпараттық-коммуникациялық технологиялар оқушылардың шет тілін үйренуге деген ынтасын арттыруға және жеке, шығармашылық, танымдық қабілеттерін қалыптастыруға ықпал ететіні сөзсіз. АКТ оқу-тәрбие процесін мазмұнды ете алады, оқушы өзінің шығармашылық әлеуетін толық аша алады. Оқушы өзінің зерттеушілік қабілетін, ойы мен қиялын, шығармашылығын, белсенділігін және дербестігін көрсете алады.

АКТ-ны пайдалану білім беруді жаңғырту және оқушыға бағдарланған білім беру принциптерін жүзеге асыратын заманауи ақпараттық технологиялар негізінде оқытудың жана моделін құру үшін заманауи білім беру үдерісіне АКТ-ны енгізу сияқты міндеттерді шешуге де ықпал етеді.

ПАЙДАЛАНҒАН ДЕРЕКТЕР ТІЗІМІ

1. Кустова Ю.Ю. Использование информационно-коммуникационных технологий на уроках иностранного языка в школе // Международный студенческий научный вестник. – 2017. – № 6.
2. Газуль С.М., Ананченко И.В., Кияев В.И. Совершенствование образовательного процесса в вузе: активные методы обучения и гибридные информационные системы на основе виртуализации // Современные проблемы науки и образования. – 2015. – №2; URL: www.science-education.ru/122-20856 (дата обращения: 16.08.2015).
3. Тюлепбердинова Г.А., Унайбаева Р.К., Шанляякова А.С. Процесс компьютеризации и информатизации общества // Труды международной научно-практической конференции «Информационные и телекоммуникационные технологии: образование, наука, практика», посвященной 50-летию Института информационных и телекоммуникационных технологий Алматы, Казахстан, 5–6 декабря, 2012. – С. 204-207.
4. Урмашев Б.А., Гусманова Ф.Р., Газиз Г.Г., Тюлепбердинова Г.А., Сақыпбекова М.Ж., Алтыбай А. Ақпараттық-коммуникациялық технологиялар: Оқу құралы. – Алматы: КазНУ, 2017.
5. Сейтбекова Г.О., Тюлепбердинова Г.А. Ақпараттық технологиялар: оқу құралы / Г.О. Сейтбекова, Г.А. Тюлепбердинова. – Алматы: «Эверо» баспасы, 2015. – 256 б.
6. Гальскова Н.Д. Типология технологий электронного обучения иностранным языкам. – 2017. – С. 37-41
7. Кунанбаева С.С. Компетентностное моделирование профессионального иноязычного образования. – Алматы, 2014. – С. 53–130.
8. Пассов Е.И. Программа-концепция коммуникативного иноязычного образования. – М.: Прогресс, 2000. – 96 с.
9. Роберт И.В. Информационные и коммуникационные технологии в образовании – М.: Дрофа, 2008. – 312 с.
10. Fulford C. & Buettner Y. Information and communication technology in education. A curriculum for school and programme of teacher development – UNESCO, 2002. – 148 p.

11. Gutterman B. & Rahman S. Information and Communication Technologies (ICT) in Education for Development – N.Y.: United Nations, 2009. – 39 p.

12. Соловова Е.Н. Методика обучения иностранным языкам: Базовый курс лекций. – М.: Просвещение, 2002. – 239 с.

13. Рогова Г.В., Верещагина И.Н. Методика обучения английскому языку на начальном этапе в средней школе – М.: Просвещение, 1988. – 224 с.

REFERENCE

1. Kustova YU.YU. Ispol'zovanie informacionno-kommunikacionnyh tekhnologij na urokah inostrannogo yazyka v shkole // Mezhdunarodnyj studencheskij nauchnyj vestnik. – 2017. – № 6.

2. Gazul' S.M., Ananchenko I.V., Kiyayev V.I. Sovershenstvovanie obrazovatel'nogo processa v vuze: aktivnye metody obucheniya i gibridnye informacionnye sistemy na osnove virtualizacii // Sovremennye problemy nauki i obrazovaniya. – 2015. – №2; URL: www.science-education.ru/122-20856 (data obrashcheniya: 16.08.2015).

3. Tyulepberdinova G.A., Unajbaeva R.K., SHanlayakova A.S. Process komp'yuterizacii i informatizacii obshchestva // Trudy mezhdunarodnoj nauchno-prakticheskoy konferencii «Informacionnye i telekommunikacionnye tekhnologii: obrazovanie, nauka, praktika», Posvyashchennoj 50-letiyu Instituta informacionnyh i telekommunikacionnyh tekhnologij Almaty, Kazahstan, 5–6 dekabr', 2012. – S. 204-207.

4. Urmashiev B.A., Gusmanova F.R., Gaziz G.G., Tyulepberdinova G.A., Sakypbekova M.ZH., Altybaj A. Ақпараттық-коммуникациялық технологиялар: Оқу құралы. – Алматы: KazNU, 2017.

5. Sejtbekova G.O., Tyulepberdinova G.A. Ақпараттық технологиялар: оқу құралы / G.O. Sejtbekova, G.A. Tyulepberdinova. – Алматы: «Evero» baspasy, 2015. – 256 b.

6. Gal'skova N.D. Tipologiya tekhnologij elektronnoogo obucheniya inostrannym yazykam. – 2017. – S. 37-41.

7. Kunanbaeva S.S. Kompetentnostnoe modelirovanie professional'nogo inoyazychnogo obrazovaniya. – Almaty, 2014. – С. 53–130.

8. Passov E.I. Programma-koncepciya kommunikativnogo inoyazychnogo obrazovaniya. – M.: Progress, 2000. – 96 s.

9. Robert I.V. Informacionnye i kommunikacionnye tekhnologii v obrazovanii – M.: Drofa, 2008. – 312 s.

10. Fulford C. & Buettner Y. Information and communication technology in education. A curriculum for school and programme of teacher development – UNESCO, 2002. – 148 p.

11. Gutterman B. & Rahman S. Information and Communication Technologies (ICT) in Education for Development – N.Y.: United Nations, 2009. – 39 p.

12. Solovova E.N. Metodika obucheniya inostrannym yazykam: Bazovyj kurs lekcij. – M.: Prosveshchenie, 2002. – 239 s.

13. Rogova G.V., Vereshchagina I.N. Metodika obucheniya anglijskomu yazyku na nachal'nom etape v srednej shkole – M.: Prosveshchenie, 1988. – 224 s.

Ж.М. Байгожина¹, А.Ю. Абрарова¹

**Информационно-коммуникационные технологии
как способ дистанционного обучения**

¹ Факультет иностранных языков,
Павлодарский педагогический университет,
г. Павлодар, Павлодарская область, Республика Казахстан

Zh. M. Baigozhina¹, A.Y. Abrarova¹

**Information and communication technologies
as a method of distance learning**

¹ Faculty of foreign languages,
Pavlodar Pedagogical University,
Pavlodar, Pavlodar region, Republic of Kazakhstan.

Аннотация. В настоящее время информатизация жизни общества и широкое распространение средств компьютерной техники оказывает большое влияние не только на содержание образования, но и на формы и методы учебно-воспитательного процесса. Информационно-коммуникационные технологии (ИКТ) – целый процесс современных технологий, связанных с обработкой и использованием информации. Использование ИКТ на занятиях иностранного языка повышает эффективность и качество обучения. ИКТ все чаще находят свое применение в образовательном процессе. ИКТ на занятиях иностранного языка становятся ведущими технологиями в образовательном процессе. Информационно-коммуникационные технологии стали уже неотъемлемой частью жизни многих учащихся. Такие технологии вызывают гораздо больший интерес у студентов. Компьютер может выполнять как функции рабочего инструмента, так и функции преподавателя. ИКТ а также формируют коммуникативную культуру учащихся и их познавательную самостоятельность. Они способствуют формированию умений самостоятельно пополнять знания, осуществлять поиск и ориентироваться в потоке информации. В данной статье рассказывается о том, насколько эффективно использование информационно-коммуникационных и интерактивных технологий обучения в учебном процессе. Это один из путей совершенствования процесса обучения на основе пополнения содержания и формы педагогической деятельности. Общие функции определяются: обучением, воспитанием, развитием, информационным прогнозированием и развитием творческих способностей.

Ключевые слова: информационно-коммуникационные технологии (ИКТ), современные технологии, обработка и использование информации, учебный процесс.

Summary. Currently, the informatization of society's life and the widespread use of computer technology has a great impact not only on the content of education, but also on the forms and methods of the educational process. Information and Communication Technologies (ICT) is a whole range of modern technologies related to the processing and use of information. The use of ICT in foreign language classes has increased the effectiveness and quality of teaching. Information and communication technologies have already become an integral part of many students' lives. ICTs are increasingly used in the educational process. Such technologies cause much greater interest among students. The computer can perform both the functions of the working tools and the functions of the teacher. ICT in foreign language classes has become the leading technologies in the educational process. It contributes to the formation of skills independently

to gain knowledge, search and navigate the flow of information and also form the communicative culture of students and their cognitive independence. This article describes how effective the use of information and communication and interactive learning technologies in the educational process. This is one of the ways to improve the learning process based on the replenishment of the content and form of pedagogical activity. The general functions are defined by: training, education, development, information forecasting and the development of creative abilities.

Keywords: Information and Communication Technologies (ICT), modern technologies, processing and use of information, the educational process.

УДК 37.022

МРНТИ 14.07.09

К.Я. Сенина¹, Б.Т. Кульбаева¹

¹ Высшая школа гуманитарных наук,
Павлодарский педагогический университет,
г. Павлодар, Павлодарская область, Республика Казахстан
e-mail: kristina9310@mail.ru, kbaglan62@mail.ru

ИНТЕГРАЦИЯ ФОРМ СМЕШАННОГО ОБУЧЕНИЯ ИНОСТРАННОМУ ЯЗЫКУ В ОБРАЗОВАТЕЛЬНОМ ПРОСТРАНСТВЕ РЕСПУБЛИКИ КАЗАХСТАН

Аннотация. В условиях современной реальности и тех изменений, которые происходят в образовательном процессе на мировом уровне, с научной точки зрения необходимо все больший интерес проявлять к изучению смешанных форм обучения. На сегодняшний день в высшей школе во многих вузах наряду с традиционными формами обучения, также применяются и формы смешанного и дистанционного образования. Смешанное обучение является образовательной технологией, интегрирующей традиционное и электронное обучение. В мире уже накоплен достаточный опыт реализации систем дистанционного обучения, использование компьютерных и телекоммуникационных систем и других технологий. Однако в каждой стране и регионе данный опыт применяется совершенно в разной степени и качестве. Научный и практический интерес современных теоретиков и практиков к смешанным формам обучения обоснован тем, что в практической деятельности педагоги сталкиваются с рядом проблем, как технических, так и качественных, содержательных. В педагогической деятельности в последние годы возникала необходимость в преодолении тенденции равнодушия студентов к знаниям и развития когнитивных, профессиональных интересов и мотивов, коммуникативных способностей и навыков.

В данной статье автор подробно останавливается на смешанных формах обучения иностранному языку непосредственно в высших учебных заведениях Республики Казахстан, опираясь на официальные документы и имеющиеся на сегодняшний день научные и практические работы современных исследователей Республики. Автор статьи поставил перед собой основную цель, которая заключается в рассмотрении не только понятийного аппарата, связанного с темой исследования, но и в необходимости более подробно остановиться на аспектах применения смешанных форм в конкретных вузах Казахстана.

Ключевые слова: смешанное обучение, дистанционное образование, образовательная технология, электронная лингводидактика, синхронное обучение, асинхронное обучение, иностранный язык, Республика Казахстан.

Введение

Безусловно, образование, как и любая другая сфера деятельности общества, напрямую зависит от тех изменений, которые происходят в стране и в мире в целом. Некоторые европейские исследователи считают, что во многом техническая сторона смешанного обучения является положительной стороной, так как цифровые компьютерные технологии могут обрабатывать информацию самостоятельно, передавать информацию от человека к человеку и выражают мнение о том, что в мире образования все больше доминирует информация, которая способствует возрастанию смешанных форм обучения. На основе этого можно говорить о том, что современный мир действительно требует изменений и сферы образовательной, и даже в первую очередь именно там, поскольку получение информации, ее понимание в дальнейшем дает возможность ее применения в новых условиях и реалиях современного мира. Безусловно, современные практики и теоретики уделяют достаточное внимание вопросам качественного освоения и применения смешанных форм обучения в учебном процессе, тем не менее, вопрос остается до конца не изученным и вызывает ряд дискуссий.

Материалы и методы

В научном поле существует достаточно большое число работ современных отечественных, российских и зарубежных исследователей, в чьих трудах с различных аспектов изучены вопросы, связанные с применением смешанных форм обучения и включение их в образовательный процесс. Для подробного и полного раскрытия заявленной темы статьи авторами были использованы методы теоретического анализа научно-педагогической литературы и исследование применения синхронной и асинхронной форм в образовательной среде высших учебных заведений Республики Казахстан. На основе проведенного анализа литературы и официальных сведений возникает необходимость более глубокого изучения того опыта смешанных форм обучения, которое сегодня уже можно увидеть в высших учебных заведениях Республики.

Результаты и их обсуждение

На сегодняшний день к системе образования выдвигаются новые требования, которые находят свое отражение в официальных документах: Закон Республики Казахстан от 27 июля 2007 года №319–III «Об образовании», Приказ Министра образования и науки Республики Казахстан от 8 апреля 2020 года №135 и Приказ Министра образования и науки Республики Казахстан от 20 марта 2015 года №137.

Все это позволяет определить тот факт, что современный учебный процесс изменяется и преподавателю высшей школы необходимо не только передать студентам базовые знания, но и построить новую форму подачи материала с использованием компьютерных технологий. Так, современные авторы Н.И. Тукунова, М.Л. Груздева и К.Е. Груздев утверждают, что все это побуждает преподавателей «развивать технологические компетенции, которые позволяют интегрировать информационные технологии в процесс обучения и постоянно отслеживать предлагаемые цели и получаемые результаты» [1; 242].

По словам Р.К. Сатовой, дистанционное образование сегодня является активным и стремительно развивается во многих вузах Республики Казахстан «начиная от системы заочного обучения и кончая системами интеллектуального гибкого обучения» [2]. Безусловно, здесь можно согласиться и с мнениями о том, что современный мир, а точнее стремительное развитие технологий, проникают в различные сферы деятельности человека и требуют изменений в построении учебного процесса.

Дистанционное обучение в системе высшего образования Республики Казахстан применяется уже на протяжении двадцати лет, а основные положения дистанционного обучения были прописаны в Законе Республики Казахстан от 27 июля 2007 года №319–III «Об образовании» в статье 37-2 «Дистанционное обучение». И начиная с весеннего семестра 2020 года, казахстанские студенты перешли на дистанционное обучение. Для такого быстрого перехода учебного процесса в дистанционный формат от Министерства образования и науки Республики Казахстан потребовалось внедрение обязательных платформ и сервисов, которыми могли бы воспользоваться преподаватели и студенты учреждений: Sova.ru, Platonus, Moodle и другие.

Однако ряд исследователей и преподавателей университетов отмечают и тот факт, что наличие почти в каждом вузе дистанционных технологий, не дает возможности говорить о том, что уровень актуализации форм и методов одинаковый, а «менее одной трети вузов привлекают всех или большинство своих студентов к электронному обучению» [3; 243]. Иными словами, как только в отдельных направлениях подготовки будут найдены и апробированы выполнимые и надежные формы, методы и приемы, они будут распространяться на весь институциональный

уровень в целом. Похожее мнение можно увидеть и в работе Г.И. Вахабовой, которая заявляет, что «переход «просвещения в онлайн» отнюдь не означает успешную цифровизацию образования <...> это только технологический переход, но не методический» [4; 112]. В то же время автор считает, что дистанционное образование не только неизбежно, но и именно тот инструмент для интерактивного и активного обучения.

В Государственной программе развития образования и науки Республики Казахстан на 2020–2025 годы содержатся основные положения, цели и задачи, которые были поставлены для эффективности развития образования. Среди одиннадцати задач программы, которые были поставлены для решения основных целей, в рамках нашей статьи более подробно следует остановиться на следующих трех:

- Модернизировать педагогическое образование.
- Оснастить организации образования цифровой инфраструктурой.
- Модернизировать и оцифровать научную инфраструктуру.

Выделенные нами цели напрямую связаны с внедрением и развитием смешанных форм обучения, которые предполагают как наличие традиционных форм и методов, так и развитие дистанционных. Н.И. Тукенова и М.Л. Груздева это объясняют тем, что для современного образования «преподаватель не является единственным источником информации для обучаемого <...> глобальная информационная среда предлагает множество источников знания, среди которых педагог занимает активное, но не единственное место» [3; 7].

Говоря о смешанном обучении, мы подразумеваем две его основные формы: синхронная и асинхронная. Синхронное предполагает практически одновременный прием и передачу информации в реальном времени и реализуется оно посредством лекций, семинаров, вебинаров и т.д. Также к синхронной форме обучения относятся видеоконференции. Е.А. Логинова уверена в том, что использование средств синхронной коммуникации позволяет проводить «более насыщенные и интересные занятия, в полном объеме реализующие один из основных принципов обучения – наглядность» [5; 38]. Асинхронная же форма подразумевает отсроченность приема информации. Обучающийся получает всю необходимую информацию из онлайн-источников или с электронных носителей информации: учебники, пособия, методические рекомендации, статьи, интерактивные презентации. Также к асинхронному обучению относятся выполнение тестов, просмотр видеоматериалов на темы лекций и семинарских занятий, прослушивание аудиозаписей, подкастов (аудио блогов). Такая форма обучения подразумевает, в первую очередь, самостоятельное обучение благодаря подобранному и выстроенному материалу преподавателя.

Современные авторы в своих работах упоминают несколько моделей смешанного обучения, что представлены нами в следующей таблице (см. таблицу 1)

Таблица 1. Модели смешанного обучения

№ п/п	Наименование модели смешанного обучения	Описание модели
1	Face-to-face Driver	Суть данной модели заключается в том, что обучающиеся получают необходимую информацию (установку) на очных занятиях, а заочно, посредством электронных устройств лишь закрепляют полученный материал для лучшего усвоения.
2	Online Driver	В данной модели основная деятельность обучающегося протекает дистанционно: он участвует в вебинарах, онлайн-конференциях и т.д. Однако при возникновении для обучающегося сложных и спорных вопросов их обсуждение с преподавателем происходит очно.
3	Flex model	Обучающиеся онлайн изучают основную часть курса, а преподаватель особенно сложные темы, нуждающиеся в более пристальном внимании, рассматривает на очных занятиях с группой обучающихся (или занимается индивидуально с каждым студентом).
4	Rotation model	В данной модели происходит чередование онлайн и традиционных занятий с обучающимися.
5	Self-blend	Обучающиеся изучают учебный материал на занятиях в очном режиме, но если обучающийся заинтересован каким-либо вопросом, он имеет возможность обратиться к дополнительным модулям, а значит, по наиболее интересным и нужным для обучающихся предметам проводятся дополнительные онлайн-уроки.
6	Online lab	В данной модели обучающимся предлагается выполнить работу с помощью различных программ, но находятся студенты в помещении учебного заведения под контролем преподавателя.

Л.Н. Румянцева заявляет, что дистанционная форма обучения может быть использована в образовательной программе курса в самом начале в качестве знакомства с дисциплиной, ее предметом изучения и основными задачами, то есть дистанционная форма будет эффективной для так называемого «погружения в тему» перед очным обучением. В таком случае составляющие этого союза усиливают друг друга. Дистанционная форма обучения иностранному языку облегчает для многих людей задачу овладеть языком в комфортных для себя условиях. Ряд авторов, среди которых Э.М. Муртазина, Э.И. Куликова, Г.Г. Амирова, Р.В. Батыр-

шина, говоря о дистанционной форме относительно обучения иностранным языкам, сразу же отмечают, помимо положительных его сторон, и определенные сложности в процессе обучения, в силу того, что дистанционное обучение имеет целый ряд принципиальных отличий от традиционного обучения, что может создавать определенные трудности как для обучаемых, так и для педагогов.

На сегодняшний день достаточно активно в образовательном пространстве вузов используется смешанный тип обучения, включающий элементы синхронного, асинхронного и традиционного обучения. Также нельзя не сказать и о том, что уже с 1991 года в лингводидактике появляется термин «компьютерная лингводидактика», которая напрямую связана с вопросами использования компьютерных технологий в образовательном процессе. Конечно, на протяжении времени данный термин использовался в трудах как в своем первоначальном значении, так и видоизменялся. Так, например, в 2009 году исследователем А.Д. Гарцовым была сформулирована своя концепция относительно применения компьютерных технологий в данной области знаний, что послужило появлению термина «электронная лингводидактика. Опираясь на исследования А.Д. Гарцова, многие последующие авторы в своих работах трактуют электронную лингводидактику как «область лингводидактики, изучающей теорию и практику использования электронных средств в обучении языку» [6; 230].

На сегодняшний день в Республике Казахстан для развития дистанционного образования широко применяется платформа Открытый университет Казахстан (Open University), к которой уже подключены 116 вузов. Следует также рассмотреть, какие программы используют некоторые вузы Республики Казахстан для применения смешанных форм обучения, что представлено нами в следующей таблице (см. таблицу 2).

Таким образом, можно сказать о том, что сегодня вузы Казахстана в достаточном объеме используют возможности смешанного и дистанционного обучения как по интересующему нас направлению – иностранный язык, так и по другим направлениям подготовки. Нужно сказать, что последние годы – это время усовершенствования смешанного обучения, а также и его распространения по всему миру. Технологии быстро меняются, и все большее число учебных заведений, различных организаций начинают осознавать не только отрицательные стороны смешанного обучения, но и его преимущества, в соответствии с правильно выстроенным подходом его организации. От интерактивных сценариев занятий до вебинаров и онлайн-лекций, теперь в распоряжении обучающихся широкий спектр технических инструментов и приложений. Студенты имеют возможность получать необходимую информацию из любой точки мира и в любое удобное для них время, могут участвовать в онлайн-сообществах и интерактивных курсах.

Таблица 2. Смешанное обучение в вузах Казахстана

№ п/п	Наименование учреждения	Характеристика учреждения / Направления подготовки	Форма обучения / Наименование программы
1	КАЗГЮУ имени М.С. Нарикбаева (Нур-Султан)	Дистанционное образование можно получить по направлениям юриспруденции, прикладная лингвистика, перевод, психология.	Занятия (лекции, семинары, практические занятия и др.) проходят в дистанционном режиме. Итоговая аттестация и защита диплома проходят в традиционных формах в университете.
2	Университет «Туран» (Алматы)	Гуманитарно-юридическое, экономическое направление, а также сфера кино и телевидения.	Занятия проходят в дистанционном режиме. Сессионные экзамены и итоговая аттестация проходят в традиционном формате.
3	Казахский женский педагогический университет	Направления подготовки: гуманитарный, педагогический и социальный.	Занятия проходят в дистанционном режиме с предоставлением студентам аудио- видеоматериалов, электронных учебников и пособий.
4	Жетысуский государственный университет им. И. Жансугурова (Талдыкорган)	Факультет дистанционного обучения Жетысуского государственного университета им. И. Жансугурова осуществляет подготовку по следующим направлениям: педагогика и психология, иностранный язык и другие.	Система дистанционного обучения «DiLearn» (Distance Learning) на базе программы Moodle.
5	Университет иностранных языков и деловой карьеры (Алматы)	Направления подготовки: переводческое дело, маркетинг, Казахский язык и литература, журналистика, история и т.д.	С 2012 года введена дистанционная система обучения «Прометей», а также приобретена лицензия на исключительное право на программное обеспечение «SunRav BookOffice».

Таким образом, постепенно союз между очным обучением и обучением на основе технологий создает новые возможности и творческие способы обогатить образовательный процесс, сделать обучение интересным, а значит, и более полезным. Комбинированное обучение имеет подтвержденный опыт внедрения традиционных учебных занятий в технологичный 21 век.

Заключение

В статье представлены результаты анализа теоретических и практических аспектов применения форм смешанного обучения иностранному языку в вузах Республики Казахстан. Безусловно, в условиях пандемии, начиная с марта 2020 года, актуальность перехода на дистанционные и смешанные формы обучения возросла, а вместе с тем возросли и требования к проведению таких занятий, возможности их качественного использования в вузах. Сегодня мы с уверенностью можем говорить о том, что пандемия изменила образовательный опыт подготовки специалистов высших учебных заведений во всем мире. Для смешанного обучения уже сегодня в электронной среде вуза применяются видео- и аудиоматериалы, электронные учебники и иные методические материалы для самостоятельной подготовки студентов. Все это обусловлено одной из целей смешанного обучения – подготовкой студентов к эффективной самостоятельной работе с материалом и большим объемом информации, так как студент к окончанию своего обучения должен не только иметь ряд общих и профессиональных компетенций, но и мотивацию для дальнейшего развития как специалиста.

СПИСОК ИСПОЛЬЗОВАННЫХ ИСТОЧНИКОВ

1. Вахабова Г.И. Перспективы развития дистанционного обучения в Казахстане / Г.И. Вахабова // Инновационные процессы образования. – 2020. – № 4 (30). – С. 111–115.
2. Гарцов А.Д. Пять шагов в электронную педагогику / А.Д. Гарцов. – Саарбрюккен : LAP, 2011. – 92 с.
3. Груздева М.Л. Анализ современного состояния исследований и разработок в области построения информационно-образовательных сред высших учебных заведений / М.Л. Груздева, Н.И. Тукунова // Вестник Минского университета. – 2019. – № 2. – С. 1-14.
4. Логинова Е.А. Организация синхронной и асинхронной коммуникации при обучении иностранному языку в Тюменском государственном университете / Е.А. Логинова // Формы и методы. – 2020. – № 1 – С. 37–41.
5. Сатова Р.К. Особенности организации и планирования дистанционного обучения в вузах РК на период пандемии Covid-19 [Электронный ресурс] / Р.К. Сатова // Научно-аналитический журнал «Высшая школа Казахстана». – 2020. – № 4. – С. 1-7. – Режим доступа: https://higher.edu.kz/?page_id=95&lang=ru.
6. Тукунова Н.И. Результаты внедрения систем дистанционного обучения в вузах Казахстана / Н.И. Тукунова, М.Л. Груздева, К.Е. Груздева // Современные наукоемкие технологии. – 2020. – №12. – С. 242–246.

REFERENCE

1. Vakhobova, G.I. (2020). Perspektivy razvitiia distantcionnogo obucheniia v Kazakhstane [Prospects for the development of distance learning in Kazakhstan]. Innovatcionnye protsessy obrazovaniia, 4 (30), 111–115 [in Russian].

2. Gartsov, A.D, (2011). Piat shagov v elektronniui pedagogiku [Five steps to electronic pedagogy]. Saarbyukken: LAP [in Russian].
3. Gruzdeva, M.L., & Tukenova, N.I. (2019). Analiz sovremennogo sostoianiia issledovaniia i razrabotok v oblasti postroeniia informatsionno-obrazovatelnykh sred vysshikh uchebnykh zavedenii [Analysis of the current state of research and development in the field of building information and educational environments of higher educational institutions]. Vestnik Minskogo universiteta, 2, 1-14 [in Russian].
4. Loginova, E.A. (2020). Organizatsiia sinkhronnoi i asinkhronnoi kommunikatsii pri obuchenii inostrannomu iazyku v Tiimenskom gosudarstvennom universitete [Organization of synchronous and asynchronous communication in teaching a foreign language at Tyumen State University]. Formy i metody, 1, 37–41 [in Russian].
5. Satova, R.K. (2020). Osobennosti organizatsii i planirovaniia distantsionnogo obucheniia v vuzakh RK na period pandemii Covid-19 [Features of the organization and planning of distance learning in universities of the Republic of Kazakhstan during the Covid-19 pandemic]. Nauchno-analiticheskii zhurnal «Vysshaia shkola Kazakhstana», 4, 1-7. Retrieved from https://higher.edu.kz/?page_id=95&lang=ru. [in Russian].
6. Tukenova, N.I., Gruzdeva, M.L., & Gruzdeva, K.E. (2020). Rezultaty vnedreniia sistem distantsionnogo obucheniia v vuzakh Kazakhstana [Results of the implementation of distance learning systems in universities in Kazakhstan]. Sovremennye naukoemkie tekhnologii, 12, 242–246 [in Russian].

К.Я. Сенина¹, Б.Т. Кульбаева¹

**Қазақстан Республикасының білім беру кеңістігінде
шет тілін аралас оқыту формаларының бірігуі**

¹ Жоғарғы гуманитарлы-ғылыми мектеп,
Павлодар педагогикалық университеті,
Павлодар қ., Павлодар облысы, Қазақстан Республикасы.

K.Y. Senina¹, B.T. Kulbaeva¹

**Application of forms of blended learning of a foreign language
in universities of the Republic of Kazakhstan**

¹ Higher School of Humanities,
Pavlodar Pedagogical University,
Pavlodar, Pavlodar Region, Republic of Kazakhstan

Аңдатпа. Қазіргі заманғы шындық жағдайында және әлемдік деңгейде білім беру процесінде болып жатқан өзгерістерге, ғылыми тұрғыдан қарағанда, аралас білім беру формаларын зерттеуге қызығушылық таныту қажет. Қазіргі кезде жоғары оқу орындарында көптеген университеттерде дәстүрлі білім беру формаларымен қатар аралас және қашықтықтан оқыту формалары да қолданылады. Аралас оқыту-бұл дәстүрлі және электронды оқытуды біріктіретін білім беру технологиясы. Әлемде қашықтықтан оқыту жүйесін енгізу, компьютерлік және телекоммуникациялық жүйелерді және басқа технологияларды қолдану бойынша жеткілікті тәжірибе жинақталған.

Алайда әр ел мен аймақта бұл тәжірибе мүлдем басқа дәрежеде және сапада қолданылады. Бұл мақалада автор тікелей Қазақстан Республикасының жоғары оқу орындарында шет тілін оқытудың аралас формаларына егжей-тегжейлі тоқталып, ресми құжаттарға және республиканың қазіргі зерттеушілерінің ғылыми-практикалық еңбектеріне сүйенеді. Мақала авторы өзінің алдына қойған басты мақсаты – ол зерттеу тақырыбына байланысты концептуалды аппаратты ғана қарастырып қоймай, сонымен қатар Қазақстанның нақты университеттерінде аралас формаларды қолдану аспектілеріне толығырақ тоқталу.

Тірек сөздер: аралас оқыту, қашықтықтан оқыту, білім беру технологиясы, электронды лингводидактика, синхронды оқыту, асинхронды оқыту, шет тілі, Қазақстан Республикасы.

Summary. In the context of modern reality and the changes that are taking place in the educational process at the global level, from a scientific point of view, it is necessary to show more and more interest in the study of mixed forms of education. Today, in higher education in many universities, along with traditional forms of education, forms of mixed and distance education are also used. Blended learning is an educational technology that integrates traditional and e-learning. The world has already accumulated sufficient experience in the implementation of distance learning systems, the use of computer and telecommunication systems and other technologies. However in each country and region, this experience is applied to a completely different extent and quality. The scientific and practical interest in mixed forms of education of modern theorists and practitioners is justified by the fact that in their practical activities teachers are faced with a number of problems, both technical and qualitative, meaningful. In teaching activities in recent years, there has been a need to overcome the trend of students' indifference to knowledge and the development of cognitive, professional interests and motives, communication abilities and skills.

In this article, the author dwells in detail on mixed forms of teaching a foreign language directly in higher educational institutions of the Republic of Kazakhstan, relying on official documents and the scientific and practical works of modern researchers of the Republic available today. The author of the article set himself the main goal, which is to consider not only the conceptual apparatus associated with the research topic, but also to dwell in more detail on the aspects of the use of mixed forms in specific universities in Kazakhstan.

Keywords: blended learning, distance education, electronic linguodidactics, synchronous learning, asynchronous learning, the Republic of Kazakhstan.

УДК 372.893
МРНТИ 14.25.07

А.А. Пищукова¹

¹ Павлодарский педагогический университет,
г. Павлодар, Павлодарская область, Республика Казахстан
e-mail: qulette@mail.ru

АКТУАЛЬНЫЕ ПРОБЛЕМЫ УЧЕБНИКОВ ПО ИСТОРИИ

***Аннотация.** Несмотря на то, что по обновленной системе образования учебник не является основным источником знаний, в образовательной среде для ученика он всегда играл важную роль. Учебник служит надежным помощником для изучения разных дисциплин. Для истории, которая является гуманитарным предметом, обязательным является чтение материала по теме, использование исторических источников и так далее. Однако, например, для ребенка шестого класса, наиболее простым будет прочитать переработанный параграф в учебнике, чем искать дополнительную информацию или же читать первоисточник. К сожалению, вокруг учебников по истории в Республике Казахстан последние годы не утихают споры. Исследователи выявляют огромное количество стилистических, орфографических, а также фактических и исторических ошибок в отечественных учебниках по истории. Что ставит под угрозу образование современных школьников и является большой проблемой.*

Данная статья посвящена проблемам, с которыми могут столкнуться ученики общеобразовательных школ при изучении истории Казахстана и всемирной истории в 6 классе. В работе происходит анализ материала в учебниках по истории, а также способы решения данных проблем.

***Ключевые слова:** педагогика, образование, история Казахстана, всемирная история, учебники, проблемы формирования знаний.*

Введение

Актуальность данной работы заключается в анализе проблем отечественных учебников по предмету «История Казахстана». Данное исследование предполагает выявление проблем и способы их решения.

Учебник играет немаловажную роль при изучении дисциплины, он должен стать источником знаний, которые формируют историческое сознание, для этого необходимо, чтобы материал был содержательно насыщенный, но в то же время не перегружен фактами и датами. Важно продемонстрировать школьнику картину прошлого, чтобы он имел целостное представление об изучаемом периоде, на основе которого формируется личное мнение.

Таким образом, исходя из вышесказанного можно выделить цель данной статьи – выявление проблем в школьных учебниках, последствия и способы решения данных проблем.

Материалы и методы

При написании статьи использовались такие методы, как: метод теоретического исследования, метод наблюдения, метод анализа, метод классификации, метод сравнения, метод контент-анализа, метод обобщения.

Результаты, обсуждение

Изучая историю, можно узнать об успехе нации. Это позволяет помнить о былой славе, воспитывать патриотизм и впоследствии чтить и сохранять суверенитет страны. Преподавание истории может создать воспоминание об исторических событиях в качестве основы национального самосознания и международного взаимопонимания. Достижение этих целей отражено в содержании учебников истории.

В средних общеобразовательных учреждениях Республики Казахстан тюркский период изучается в 6 классах. Одним из источников получения знаний для детей является школьный учебник. В последние годы их качество является одной из обсуждаемых тем. На примере учебников разных издательств по истории Казахстана для 6 класса можно сделать анализ и выявить проблемы, с которыми может столкнуться ученик при изучении государствообразующих процессов в тюркскую эпоху.

Учебник должен стать источником знаний, которые формируют историческое сознание, для этого необходимо, чтобы материал был содержательно насыщен, но в то же время не перегружен фактами и датами. Важно продемонстрировать школьнику картину прошлого, чтобы он имел целостное представление об изучаемом периоде, на основе которого формируется личное мнение.

По обновленной программе, которая внедрена во всех школах Республики Казахстан с 2016 года, учебник является не основным источником знаний, как раньше, а одним из источников. Несмотря на это, он все-таки один из важных учебно-методических пособий. Учебник часто используется в качестве ресурса в преподавании и изучении истории.

Учебники, используемые в школах, в значительной степени зависят от руководящих принципов учебной программы, разработанных централизованно Министерством образования, в то время как мнения учителей, администраторов и учащихся редко принимаются во внимание. Однако удобство использования и эффективность учебника во многом зависят от тщательного анализа аудитории, цели и контекста.

Модернизированное образование требует не столько знания фактов, сколько формирования и развития навыков критического анализа и оценки исторических событий, процессов, явлений, а также деятельности тех или иных персонажей прошлого в контексте их влияния на отечественную историю. Таким образом, у школьников формируются не знания, а лишь представление об истории.

У учебников истории Казахстана всегда был один серьезный недостаток – нехватка конкретных исторических фактов, касающихся того или иного периода. Особенно это актуально для средних веков.

В Казахстане основными для школьников являются учебники издательств «Атамұра» и «Мектеп».

Для сравнения взяты два учебника по истории Казахстана:

1. История Казахстана: Учебник для 7(6) класса общеобразоват. шк. / Н.С. Бакина, Н.Т. Жанакоева. – Алматы: Атамұра, 2017. – 240 с.

2. История Казахстана (Средние века). Учебник для 6 кл. общеобразоват. шк. / Т. Омарбеков, Г. Хабижанова, Т. Картаева, М. Ногайбаева. – Алматы: Мектеп, 2018. – 184 с.

При проведении анализа учебников по истории Казахстана для 6 класса общеобразовательных школ, во-первых, стоит опираться на возрастные особенности учащихся.

«Рассмотрим кратко компоненты учебной деятельности, в соответствии с представлениями Д.Б. Эльконина. Первый компонент – мотивация. Как уже известно, учебная деятельность полимотивирована – она побуждается и направляется разными учебными мотивами. Следует отметить, что среди них есть мотивы, наиболее адекватные учебным задачам; если они формируются у ученика, его учебная работа становится осмысленной и эффективной. Д.Б. Эльконин называет их учебно-познавательными мотивами. В их основе лежат познавательная потребность и потребность в саморазвитии. Это интерес к содержательной стороне учебной деятельности, к тому, что изучается, и интерес к процессу деятельности – как, какими способами достигаются результаты, решаются учебные задачи. Ученик должен быть мотивирован не только результатом, но и самим процессом учебной деятельности. Это также мотив собственного роста, самосовершенствования, развития своих способностей» (Кулагина, 1999, 119).

Таким образом, основываясь на возрастных особенностях детей, можно сказать, что учебник для детей 6-го класса должен быть написан на понятном детям языке, с использованием схем, кластеров, изображений. В случае, если текст учебника не понятен, может пропасть мотивация в изучении данного предмета.

В анализируемых учебниках имеются различия по способу датировки. К примеру, в учебнике издательства «Атамұра» указан конкретный год первого упоминания

нения этнонима тюрк: «Первое упоминание о тюрках в китайских источниках относят к 542 году». В то время как в учебнике издательства «Мектеп» указывается век: «...этноним «тюрк» вышел на историческую арену в середине VI века...». Данное различие может вызвать проблемы у ребенка в ходе самостоятельного использования разных источников информации, в случае, если учителем не был проведен ряд работ по изучению римских цифр и соотношению веков с годами.

Во-вторых, для изучения и понимания предмета истории необходимо хронологическое изложение материала. Тюркский период истории для ребенка, обучающегося в 6 классе, является сложным для изучения в силу большого количества необходимой для запоминания информации, как в виде исторических личностей, последовательности возникновения каганатов, так и в виде дат. В таком случае, очень важна последовательность событий. В учебнике 2018 года, издательства «Мектеп», присутствуют «скачки» от одной темы к другой. Например, в учебнике Бакиной Н.С. («Атамұра») первый раздел называется «Казахстан в VI–IX вв.» и здесь дается поочередное описание истории каганатов. Второй раздел носит название «История культуры древнетюркской эпохи (VI–IX вв.)», который полностью посвящен религии, письменности, хозяйству тюрков. В учебнике же Т. Омарбекова («Мектеп») первый раздел именуется «Казахстан в VI–IX веках», а во втором разделе уже идет речь о Казахстане в X – начале XIII веков. В учебнике издательства «Мектеп», после 6 параграфа – «Карлукский каганат» идет информация о «Письменных источниках, повествующих о политике тюркских правителей», «Древнетюркской письменности», «Атлахской (Таласской) битве», только после чего автор вновь возвращает школьников к изучению «Огузского государства».

В-третьих, не маловажен шрифт и объем параграфа для учащихся. Учебники, по которым дети занимались в пятом классе, идут по обновленной программе. Основным учебником для пятых классов является «Учебник для 5 класса общеобразовательных школ» издательства «НИШ» (Ахметова, Ибраева, Кулымбетова, 2017). В данном учебнике шрифт достаточно большой, имеется большое количество иллюстраций, а объем чистого текста параграфа составляет не более двух страниц учебника. На данном этапе исследования учебники обоих издательств практически идентичны. Иллюстрации присутствуют, материал становится объемнее. Здесь у учеников может возникнуть проблема с визуально увеличившимися параграфами, что в некоторых случаях может вызвать у ребенка нежелание изучать историю и отторжение предмета. Однако данный пункт не является одним из недостатков учебников, и здесь учитель должен правильно заинтересовать и замотивировать ученика на дальнейшее изучение предмета.

Следующий пункт – географические наименования местностей. В 5–6 классе ученики еще не перешли к полноценному изучению предмета «География», то

есть ученики еще не ознакомлены с картой в той степени, которая требуется от них при чтении текста учебника.

О проблемах казахстанских учебников в своей статье «Древность и средневековье в школьных учебниках истории Казахстана» писала Т.М. Руюткина. В своей работе она проводит анализ казахстанских учебников. «Большое количество причин воздействовало на их (учебников) содержание. Например, борьба с европоцентризмом, стремление возвеличить роль азиатских народов в ситуации, особо кочевников. Можно с уверенностью назвать это недостатком специалистов по всемирной истории. В связи с этим в учебниках существует бездоказательный отбор информации, несостыковки в хронологии, бессчетные ошибки в исторических фактах», – сообщает Руюткина.

Также она говорит о переписывании истории, в контексте идеологического давления, что является проблемой не только в Казахстане, но и в других странах постсоветского пространства (Руюткина, 2014, 287).

Следующей проблемой, с которой сталкивались учителя и ученики, это двойной перевод. Материал, который сперва был прописан на русском языке видными учеными, профессионалами в собственной области, был прочитан историками, не являющимися знатоками в этой области, и был переписан как конспект, уже со своим личным пониманием и анализом прочитанного материала. В последующем данные будут переведены на казахский язык, что внесет повторные изменения в уже и так преобразованный и искаженный текст. В конце концов, переведенный текст вновь переводят с казахского на русский язык и стараются наиболее максимально сделать идентичными оба варианта, вследствие чего окончательно теряется изначально вложенный в текст смысл. Устоявшиеся выражения, научные термины, предметная терминология могут быть утрачены и искажены.

Руюткина также отмечает: «Методическая, дидактическая необоснованность учебников – ещё одна проблема. В своё время, вместе с учёными-историками подготовкой учебников занимались высококлассные методисты-педагоги. Их заслугой был отбор и подача фактов с учётом возрастных особенностей, отбор документов, иллюстрирующих материал, изложенный в параграфе, подбор карт, схем, репродукций. Важнейшим моментом было прослеживание преемственности в подаче материала от класса к классу и жёсткая координация межпредметных связей. В учебниках же «Атамура» термины, имена появляются вдруг, совершенно непонятны детям, не отслежено, что учащиеся знают, например, из курса географии, а чего не знают» (Руюткина, 2014, 290). Помимо искажений, в учебниках много ошибок и несостыковок.

Как уже было отмечено ранее, большая проблема для ученика 6 класса – перестановка фактов и событий местами, что нарушает хронологический принцип и

делает повествование крайне невнятным, затрудняя восприятие. Т.М. Руюткина в своей статье о данной проблеме пишет: «В параграфе о Турции такая неразбериха в изложении материала, что, как показывает практика, дети вообще не способны понять последовательность событий без пояснений учителя. Сначала сообщается, что в XI веке в Малой Азии было создано Османское государство, а потом говорится о том, что когда неизвестно откуда появившееся Сельджукское государство распалось, то в 1299 году было создано ... Османское государство» (Машимбаев С.М., Тортаев С.А., Маженова М., Ткаченко, 2012, 130).

Учебники по истории должны быть написаны более простым и доступным для учащихся языком. При этом лучше использовать различные схемы, таблицы, посредством которых можно кратко, в соответствии с логикой темы, изложить факты и события. Нужно учитывать то обстоятельство, что современные дети в большинстве своем не читают книги. Им трудны для понимания большие и сложные тексты, в таблице же меньше слов, но много информации.

В марте 2022 года на республиканском съезде учителей истории, который проходил в городе Петропавловск, министр образования и науки Республики Казахстан Асхат Аймагамбетов, заявил, что учебники по истории Казахстана и всемирной истории теперь будут едиными и базовыми для всех школ страны. «Это решение принято, и сейчас мы вносим соответствующие изменения в законодательство. Также все типовые учебные программы по истории Казахстана и по всемирной истории будут обновлены», – сообщил Аймагамбетов после подведения итогов съезда.

Министр образования и науки РК отметил, что все предложения учителей истории, которые были озвучены на съезде, будут учтены.

В рамках исследования особенно важны слова министра о внесении изменений в учебниках для шестых классов. Со слов Аймагамбетова: «...в программе 6 класса изучают сразу 12 веков. Между тем, это самый лучший в нашей истории период, и я думаю, предложения наших ученых и учителей о том, чтобы более детально изучать именно этот период, абсолютно верные».

Помимо этого, в настоящий момент ведется работа по написанию многотомника по истории Казахстана. Издание будет содержать в себе семь томов.

- 1 том – Казахстан в древности до середины VI века;
- 2 том – Казахстан в период Тюркского каганата с VI по начало XIII века;
- 3 том будет посвящен Казахстану в эпоху Улуг улуса, это начало VIII – середина XV века;
- 4 том посвящен Казахскому ханству в середине XV – начале XVIII веков;
- 5 том – период нахождения Казахстана в составе Российской империи XVIII – начало XX веков;

6 том – Казахстан в советское время;

7 том – эпоха Независимости Казахстана.

Данное академическое издание будет положено в основу будущих учебников по истории Казахстана.

«При обновлении содержания школьных учебников по истории Казахстана мы обратили внимание, что изучению средних веков в нынешних учебниках отводится только один год, количество часов очень мизерное, а в новом семитомном сочинении, которое готовится в настоящее время, целых три тома будет посвящено истории средневекового Казахстана: второй, третий и четвертый тома. Средние века хотя бы на два года, на два учебника необходимо разбить, чтобы преподнести школьникам богатейшую, уникальнейшую историю средневекового Казахстана», – заявил директор Института истории и этнологии имени Ч. Валиханова Зиябек Кабульдинов.

О внесении изменений в школьных учебниках по истории Казахстана, а также о преподавании предмета в школах высказался ректор Евразийского национального университета им. Л.Н. Гумилева, председатель Национального конгресса историков Казахстана Ерлан Сыдыков: «Школьный учебник не должен быть перенасыщен лишней информацией, в частности статистикой, спорной терминологией, топонимами, антропонимами, сложными предложениями. Кроме того, необходим независимый, новый журнал для учителей «О преподавании истории Казахстана в школах». Это, в свою очередь, может стать научно-методической платформой для преподавания истории в школах».

Заключение

Подводя итоги данной статьи, можно сказать, что при изучении истории ученики шестого класса сталкиваются с немалым количеством проблем, начиная от сложности изучаемого периода в силу возрастных особенностей и заканчивая опечатками и ошибками в школьных учебниках. Решение данной проблемы является основной целью исследования. Как уже было отмечено, учебник является не основным источником знаний, как раньше, а одним из источников. Обновленное образование требует формирования и развития не только фактов, но и способностей критического анализа и оценки исторических событий, процессов, явлений, а также деятельности героев прошлого с точки зрения их влияния на местную историю. Таким образом, у школьников формируются не знания, а лишь представление об истории. Здесь также стоит учитывать то, что согласно плану, за год обучения шестиклассники должны изучить около 11 веков в истории Казахстана от VI до XVII века при том, что на проведение истории Казахстана дается 2 часа в неделю. Учителю приходится выделять по 1–2 часа на изучение достаточно сложных объемных тем для того, чтобы успеть изучить весь материал. Учитывая то обстоятель-

ство, что современные дети в большинстве своем не читают книги, необходимо решать проблему усвоения знаний в ходе урока, чтобы информация не забывалась и не путалась.

СПИСОК ИСПОЛЬЗОВАННЫХ ИСТОЧНИКОВ

1. История Казахстана: Учебник для 7(6) класса общеобразоват. шк. / Н.С. Бакина, Н.Т. Жанакова. – Алматы: Атамұра, 2017. – 240 с.
2. История Казахстана (Средние века). Учебник для 6 кл. общеобразоват. шк. / Т. Омарбеков, Г. Хабижанова, Т. Картаева, М. Ногайбаева. – Алматы: Мектеп, 2018. – 184 с.
3. Кулагина И.Ю. Возрастная психология. Развитие ребенка от рождения до 17 лет. Учебное пособие. 5-е изд. – М.: Изд-во УРАО, 1999. – 176 с.
4. Машимбаев С.М., Торгаев С.А., Маженова М., Ткаченко В.С. Всемирная история средних веков. 7 класс// 3-е изд., перераб. – Алматы: Атамұра, 2012. – 232 с.
5. Руюткина Т.М. Древность и Средневековье в школьных учебниках истории Казахстана // ЛиТ. Исторический альманах. 2014. №6. URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/drevnost-i-srednevekovie-v-shkolnyh-uchebnikah-istorii-kazahstana> (дата обращения: 10.01.2022).
6. Учеб. для 5 кл. общеобразоват. шк. / Ахметова С.Р., Ибраева А.М., Кулымбетова А.А. и др. – Астана: АОО «Назарбаев Интеллектуальные школы», 2017. – 176 с.

REFERENCE

1. Istoriya Kazahstana: Uchebnik dlya 7(6) klassa obshcheobrazovat. shk. / N.S. Bakina, N.T. Zhanakova. – Almaty: Atamұra, 2017. – 240 s.
2. Istoriya Kazahstana (Srednie veka). Uchebnik dlya 6 kl. obshcheobrazovat. shk. / T. Omarbekov, G. Habizhanova, T. Kartaeva, M. Nogajbaeva. – Almaty: Mektep, 2018. – 184 s.
3. Kulagina I.YU. Vozrastnaya psihologiya. Razvitie rebenka ot rozhdeniya do 17 let. Uchebnoe posobie. 5-e izd. – M.: Izd-vo URAO, 1999. – 176 s.
4. Mashimbaev S.M., Tortaev S.A., Mazhenova M., Tkachenko V.S. Vsemirnaya istoriya srednih vekov. 7 klass// 3-e izd., pererab. – Almaty: Atamұra, 2012. – 232 s.
5. Ruyatkina T.M. Drevnost' i Srednevekov'e v shkol'nyh uchebnikah istorii Kazahstana // LiT. Istoricheskij al'manah. 2014. №6. URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/drevnost-i-srednevekovie-v-shkolnyh-uchebnikah-istorii-kazahstana> (data obrashcheniya: 10.01.2022).
6. Ucheb. dlya 5 kl. obshcheobrazovat. shk. / Ahmetova S.R., Ibraeva A.M., Kulymbetova A.A. i dr. – Astana: AOO «Nazarbaev Intellektual'nye shkoly», 2017. – 176 s.

А.А. Пишукова¹

Тарих оқулықтарының өзекті мәселелері

¹ Павлодар педагогикалық университеті,
Павлодар қ., Павлодар облысы, Қазақстан Республикасы.

A.A., Pishukova¹

Actual problems of history textbooks

¹ Pavlodar Pedagogical University,
Pavlodar, Pavlodar region, Republic of Kazakhstan

Аңдатпа. Жанартылған білім беру жүйесінде оқулық білімнің негізгі көзі болмаса да, оқушы үшін білім беру ортасында ол әрқашан маңызды рөл атқарды. Оқулық әртүрлі пәндерді оқу үшін сенімді көмекші ретінде қызмет етеді. Гуманитарлық пән болып табылатын тарих үшін тақырып бойынша материалды Оқу, тарихи дереккөздерді пайдалану және т. б. міндетті болып табылады. Алайда мысалы, алтыншы сыныптағы бала үшін қосымша ақпаратты іздеуден немесе бастапқы көзді оқудан гөрі оқулықта өңделген абзацты оқу оңай болады. Өкінішке қарай, соңғы жылдары Қазақстан Республикасындағы тарих жөніндегі оқулықтардың төңірегінде дау-дамайлар азайған жоқ. Зерттеушілер Отандық тарих оқулықтарындағы көптеген стилистикалық, орфографиялық, сондай-ақ нақты және тарихи қателіктерді анықтайды. Бұл қазіргі мектеп оқушыларының білім алуына қауіп төндіреді және үлкен проблема болып табылады.

Бұл мақала жалпы білім беретін мектеп оқушыларының Қазақстан тарихы мен дүниежүзілік тарихты 6-сыныпта оқып-үйрену кезіндегі проблемаларына арналған. Жұмыста тарих оқулықтарындағы материалды талдау, сондай-ақ осы мәселелерді шешу жолдары бар.

Тірек сөздер: педагогика, білім, Қазақстан тарихы, дүниежүзі тарихы, оқулықтар, білім қалыптастыру мәселелері.

Summary. Despite the fact that according to the updated education system, the textbook is not the main source of knowledge, it has always played an important role in the educational environment for the student. The textbook serves as a reliable assistant for studying different disciplines. For history, which is a humanitarian subject, it is mandatory to read material on the topic, use historical sources, and so on. However, for example, for a sixth grade child, it will be easier to read a revised paragraph in a textbook than to look for additional information, or to read the original source. Unfortunately, disputes have not subsided around history textbooks in the Republic of Kazakhstan in recent years. Researchers identify a huge number of stylistic, spelling, as well as factual and historical errors in Russian history textbooks. That threatens the education of modern schoolchildren and is a big problem.

This article is devoted to the problems that secondary school students may face when studying the history of Kazakhstan and world history in the 6th grade. The work analyzes the material in history textbooks, as well as ways to solve these problems.

Keywords: pedagogy, education, history of Kazakhstan, world history, textbooks, problems of knowledge formation.

ӨОЖ 159.99
ҒТАМР15.41.49

А.Б. Айгожина¹, Б.Ф. Сарсенбаева¹

*¹ Педагогика жоғары мектебі, Павлодар педагогикалық университеті,
Павлодар қ., Павлодар облысы, Қазақстан Республикасы.
e-mail: aimira_happy@mail.ru*

ОТБАСЫ ӨМІРІНДЕГІ ДАҒДАРЫСТЫҚ МӘСЕЛЕЛЕРІ

Аңдатпа. Ғылыми мақалада адам өмірінде кездесетін дағдарыс, соның ішінде отбасылық дағдарыс мәселесі қарастырылады. Авторлар, отбасындағы дағдарыстық жағдайлар мәселесі бойынша әдебиеттерді талдап, отбасылық дағдарыстарды сипаттаудың бірнеше тәсілдерін бөліп көрсетеді. Дағдарыстар мәселесі бойынша ғалымдардың В. Сатур, В.М. Целуйко, О.А. Карабанованың т.б. ой-пікірлері, көз-қарастары, сипаттаулары көрсетіледі. Мақалада отбасылық дағдарыстардың пайда болуына әкелетін факторлардың үш тобына қысқаша сипаттама беріледі және ішкі, сыртқы, күтпеген оқиғалар, күйзелістер деп анықталады. Көптеген әдеттен тыс отбасылық дағдарыстардың өз заңдылықтары, өз феноменологиясымен ерекшеленеді. Отбасы өміріндегі оқиғалар, отбасылық дағдарыстар, отбасы жүйесінің тұрақтылығына әсер ететін кейбір оқиғалардың әсерінен туындауы мүмкін және отбасының өмірлік циклінің кезеңдеріне қарамастан пайда болып әдеттен тыс деп аталады. Отбасындағы ең таңқаларлық нормативтік емес дағдарыс жағдайлары: сатқындық(зинақорлық), ажырасу, отбасында ауру адам(наукас), т.б. отбасындағы қарым-қатынасты өзгертеді, қиындыққа, жанжалға, ажырасуға әкелуі мүмкін. Отбасылық дағдарыс ата-ана мен бала одағы, ерлі-зайыптылар одағы, отбасылық өндірістің, ата-ана мен баланың бірлескен іс-әрекетінің жойылуына байланысты «туыстық – ата-ана – неке» үштігінің әлсіреуіне әкеледі. Мақалада отбасылық өмірдегі дағдарыстарын шешу бағыттарын іздестіру қажеттілігі туындаған кезінде отбасылық психологтан кеңес алу, немесе ерлі-зайыптылардың қателіктерін түсініп, өздері өзгеруге жолдарын табу.

***Тірек сөздер:** отбасы, ерлі-зайыптылар, дағдарыс, нормативтік дағдарыс, сатқындық, ажырасу, қарым-қатынас.*

Кіріспе

Әлемде дағдарыстар әрқашан болған және олардың өте көп түрлері бар: этикалық, моральдық, орта жас дағдарысы, экономикалық, өмірдің мәнінің жоғалту дағдарысы, отбасылық т.б. Көне грек тілінен сөзбе-сөз аударғанда дағдарыс қиын жағдай емес, бұл бетбұрыс, «бұрылыс нүктесі». Дағдарыстардың әрқайсысының өзіндік ерекшеліктері мен салдары бар. Отбасы психологиясын-

да – өмірде кездесетін дағдарыстың кез келген түрі қалыпты деп есептеледі. Ғалымдар мен отбасы психолог кеңесшілерінің зерттеулері бойынша әрбір отбасы дамудың бірнеше сатысынан өтеді және бірінен екіншісіне көшу барысында әдетте дағдарыспен бірге жүреді. Бұл әртүрлі уақыт аралықтарында, әртүрлі көріністерде пайда болатын мәселелерге байланысты. Отбасының әлсіреуімен бірге жүретін отбасының репродуктивті және әлеуметтену функцияларын орындамауына әкелетін балалардың тууы мен әлеуметтенуіне қатысты жеке адам мен қоғам арасындағы құндылық қақтығыс ретінде отбасы дағдарысын анықтайды.

«Отбасылық дағдарыс – бұл гомеостатикалық процестердің бұзылуымен сипатталатын, отбасы қызметінің әдеттегі тәсілдерінің бұзылуына және ескі мінезқұлық үлгілерін пайдалана отырып, жаңа жағдайдан шығуға қабілетсіздігіне әкелетін отбасы жүйесінің күйі». Сонымен қатар, туыстар одағы, ата-ана мен бала одағы, ерлі-зайыптылар одағы, отбасылық өндірістің, ата-ана мен баланың бірлескен іс-әрекетінің жойылуына байланысты «туыстық – ата-ана – неке» үштігінің әлсіреуіне әкеледі [1].

Материалдар мен әдістер

Отбасындағы дағдарыстық жағдайлар мәселесі бойынша әдебиеттерді талдап, отбасылық дағдарыстарды сипаттаудың бірнеше тәсілдерін бөліп көрсетуге мүмкіндік алдық.

1. Отбасының өмірлік циклінің заңдылықтарын зерттеуге негізделген көзқарас. Осы көзқарасқа сәйкес дағдарыстар өмірлік цикл кезеңдері арасындағы өтпелі сәттер ретінде қарастырылады. Мысалы, В. Сатир отбасының дамуындағы он сынды тұсты анықтап, көрсетеді:

Бірінші дағдарыс – бала тудыру, жүктілік және босану.

Екінші дағдарыс – баланың адам сөйлеуін меңгере бастауы.

Үшінші дағдарыс – баланың сыртқы ортамен қарым-қатынас орнатуы (балабақшаға немесе мектепке баруы).

Төртінші дағдарыс – баланың жасөспірімдік кезеңіне аяқ басқан кезі.

Бесінші дағдарыс – бала ересек болып, үйден кетеді.

Алтыншы дағдарыс – жастар үйленеді, ал отбасына келіндер мен күйеу балалар кіреді.

Жетінші дағдарыс – әйел өміріндегі менопаузаның басталуы.

Сегізінші дағдарыс – ерлердің жыныстық белсенділігінің төмендеуі.

Тоғызыншы дағдарыс – ата-ана ата-әжеге айналады.

Оныншы дағдарыс – ерлі-зайыптылардың бірі қайтыс болуы [2].

Отбасы алаңдаушылықтың жоғарылауымен бірге жүретін, психикалық және дене күшін қайта бөлуді талап ететін он негізгі дағдарыс кезеңінен өтеді. Микроотбасы деңгейінде тіркелген мұндай нормативтік дағдарыстар әдетте ере-

сек адамның немесе баланың жеке нормативтік дағдарысына негізделеді, жүйенің тұрақсыздануына әкеледі.

Отбасы өміріндегі оқиғалар, отбасылық дағдарыстар, отбасы жүйесінің тұрақтылығына әсер ететін кейбір оқиғалардың әсерінен туындауы мүмкін. Мұндай дағдарыстар отбасының өмірлік циклінің кезеңдеріне қарамастан пайда болып және әдеттен тыс деп аталады. Отбасының қалыптан тыс дағдарысы – бұл отбасының өмірлік циклінің кез келген кезеңінде ықтимал, және дағдарыстық деп анықталған жағымсыз өмірлік оқиғалардың тәжірибесімен байланысты дағдарыс.

Отбасылық дағдарыстардың пайда болуына әкелетін факторлардың үш тобы анықталды:

1. Сыртқы қиындықтар (өз баспанасының, жұмысының болмауы және т.б.).

2. Күтпеген оқиғалар, күйзелістер (отбасы немесе оның мүшелерінің бірі лаңкестік әрекеттің, автомобиль, теміржол немесе ұшақ апатының құрбаны болуы және т.б.).

3. Жанұяның қауіп төндіретін, жанжал немесе күйзеліске ұшырататын кез келген отбасылық оқиғаны адекватты түрде бағалауға және өмір сүруге отбасының ішкі қабілетсіздігі (отбасы мүшелерінің бірінің ауыр ауруы немесе қайтыс болуы, зинақорлық, ажырасу және т.б.).

Факторлардың бірінші тобы әдетте әлеуметтік қызметкерлер мен әлеуметтік педагогтар саласы болып табылады. Екінші топ факторларының әрекетінің салдарымен дағдарыс психологтары, дәрігерлер, психотерапевтер айналысады. Үшінші топ факторлары көбінесе отбасы психологиясы және психотерапия саласындағы маманға әкеледі. Отбасылық дағдарысты тудыратын факторларды атайтын екінші және үшінші топтар.

О.А. Қарабанова әрбір қалыптан тыс отбасылық дағдарыста келесі өзара байланысты компоненттерді ажыратуға болады деп есептейді [3]:

1. Дағдарыс оқиғасы.

2. Болып жатқан жағдайды отбасы мүшелерінің қабылдауы және түсінуі.

3. Отбасы мүшелерінің осы оқиғаға қатынасы және олардың тәжірибесінің ерекшеліктері.

4. Отбасы жүйесіндегі өзгерістер.

5. Дағдарыстан шығудың мүмкін болатын жеке және жалпы отбасылық жолдары.

Көптеген әдеттен тыс отбасылық дағдарыстардың өз заңдылықтары, өз феноменологиясымен ерекшеленеді. Отбасындағы ең таңқаларлық нормативтік емес дағдарыс жағдайлары:

Сатқындық. Зинақорлық (фр. *Adultere*; синонимі – зина) некеде тұрған адамның басқа ерлі-зайыптылардың адамдарымен немесе жалғызбасты ерлер мен

әйелдермен жыныстық қатынасқа түсуі ретінде қарастырылады. Алдау эпизодтық және жүйелі болуы мүмкін. Некелік қарым-қатынастарға опасыздықтың әсері көбінесе некеге тұру кезеңімен анықталады (нормативтік отбасы дағдарыстарымен сәйкес келеді, осылайша олардың бағытын нашарлатады), сондай-ақ оның сипаты, ұзақтығы және қарым-қатынас түрі ұзақ мерзімді болды ма, немесе кездейсоқ, негізінен сексуалдық немесе эмоционалды байланыспен сипатталады. Алдау, әдетте, ерлі-зайыптылардың үйлесімсіздігінің белгісі болып табылады және ерлі-зайыптылар арасында әртүрлі қайшылықтар мен жанжалдардың болуын көрсетеді. Сонымен қатар опасыздық некедегі жыныстық қатынастың бұзылуының нәтижесі бола бермейді. Көбінесе сатқындықтың артында психологиялық қажеттіліктерді: махаббатта, жақындықта, қабылдауда, құрметте қанағаттандырмау фактісі жатыр. Дегенмен опасыздық гүлденген және тұрақты неке қатынастары бар жеткілікті үйлесімді отбасыларда да болуы мүмкін.

Қ. Имелинский сатқындықа бейімділік тек ерлі-зайыптылардың әйлесімсіздігімен ғана емес, адамды үйреншікті жаңа пайдаланушылар іздеген үмтілісімен де кезіктіреді. Ол адам қызметінің әртүрлі салаларында байқалады. Атап айтқанда, жыныстық салада бұл жаңа серіктестерді іздеген арқылы көрінеді. Неке адалдығын бұзу бірқатар функцияларды орындай алады, олар: неке қатынастарын тоқтату және некенің дәрменсіздігі фактісін анықтау тәсілі, неке серіктесінің назарын аудару және оған белгілі бір қажеттіліктердің қанағаттанбауы туралы мета-хабарлама жіберу тәсілі, қажеттіліктерді қанағаттандыру арқылы некелік қатынастарды сақтау тәсілі, олардың қанағаттандырылмауы некеде айтарлықтай сезіледі, отбасылық сценарийлерді ойнау, төмендік сезімін толтыру, өзін-өзі бағалауды арттыру тәсілі [3].

Некедегі опасыздықпен байланысты факторларға мыналар жатады: некеге тұру үшін жеткіліксіз мотивация, неке тәртібі, серіктестердің біреуінің химиялық тәуелділігі, ерлі-зайыптылар арасындағы үлкен жас айырмашылығы, отбасының материалдық байлығының төмендігі, ерлі-зайыптылардың бірлескен бос уақытының болмауы, серіктестердің бірінің бос уақытының көп мөлшері

Ажырасу. Ажырасу деп отбасы жүйесін қайта құруды талап ететін құқықтық, экономикалық және психологиялық аспектілері бойынша неке қатынастарының үзілуі болып түсініледі. Бұл оқиғаның дағдарыстық сипаты (ажырасу екі серіктестің келісімімен жүзеге асырылса да отбасы мүшелерінің ұзақтылығы мен азапты тәжірибесіне және оның бүкіл отбасы жүйесіне тұрақсыздандыратын әсеріне байланысты. Қарым-қатынасты тоқтатқаннан кейін де ұзақ уақыт өткеннен кейін де бөлінудің психологиялық салдары сақталады.

Ажырасуға әкелетін немесе оның ықтималдылығын арттыратын себептердің ішінде: ерлі-зайыптылардың біреуінің ата-анасының келіспеушілік қатынастары

немесе ажырасуымен байланысты отбасылық сценарийлер, некеге тұрудың кеш немесе ерте жасы, ерлі-зайыптылардың дифференциациясының төмен деңгейі және отбасының сыртқы шекараларының бұлыңғырлығы, бұл оның үшінші ұрпақтың жұмысына, әсіресе некедегі серіктестердің бірінің ата-аналарымен бірге тұру кезінде үнемі араласуына әкеледі, серіктестің көңілін қалдыру, ерлі-зайыптылардың біреуінің немесе екеуінің де жанжал мінез-құлқына бейімділікпен көрінетін жеке ерекшеліктері, ерлі-зайыптылардың білім деңгейі мен әлеуметтік жағдайының тең еместігі, әйелдерді, оның ішінде «би-мансап» отбасын кәсіби жұмысқа орналастыру, ерлі-зайыптылардың мәжбүрлі түрде ажырасуы (іссапарлар, саяхаттар, «алыс» отбасы деп аталатын), ерлі-зайыптылардың біреуінің бедеулігі, бала сүю мүмкіндігінің болмауы, некеге дейінгі жүктілік («стимулданған» неке деп аталатын), некенің алғашқы 1–2 жылында баланың тууы, алкогольді және есірткіні қолдану, некедегі келіспеушілік (сатқындық, некедегі жыныстық қанағаттанбау және т.б.).

Науқас. Ауыр науқастың болуы бүкіл отбасы үшін оңай сынақ емес. «Ауыр науқас адамы бар отбасы» санатына мүшелерінің бірі кез келген ауыр соматикалық немесе жүйке-психиатриялық аурумен, алкогольизммен, қызғанышпен және т.б. ауыратын отбасылар жатады. А.А. Осипова атап өткендей, отбасы мүшелерінің бірінің ауруы отбасындағы эмоционалдық күйзелістің күшеюімен және оның кейбір мүшелерінде физикалық күйзеліспен қатар жүреді. Автор науқастың жанұясы кездесетін барлық қиындықтарды объективті және субъективті деп бөледі. Объективтілердің қатарында отбасы шығындарының артуы, қазіргі жағдайдың оның мүшелерінің денсаулығына қолайсыз әсер етуі, отбасының ырғағы мен күнделікті тәртібінің бұзылуы жатады [4].

Нәтижелер және талқылау

Осылайша отбасы өмірінде әдетте ересек адамның немесе баланың жеке нормативтік дағдарысына негізделетін, отбасы жүйесінің тұрақсыздануына және қалыптан тыс туындауы мүмкін ерекше дағдарыстық жағдайларға негізделген нормативтік отбасы дағдарыстарын ажыратуға болады. отбасының өмірлік циклінің кез келген кезеңінде отбасының жұмыс істеуіне қауіп төндіреді, тұлғашылық шиеленістің күрт өсуіне, отбасы мүшелерінің дағдарыстық жағдайына әкеледі. Олар отбасылық тәжірибеде ұқсас болмаған жағдайларға тап болуына байланысты отбасының жұмыс істеуіне кедергі келтіреді.

Сонымен отбасылық өмірде нормативтік дағдарысына негізделетін ерекшеліктерді көруге болады. Нормативтік дағдарысының негізінде отбасы жүйесінің тұрақсыздануына әкелетін қалыптан тыс туындаудаған жеке ересек адамның немесе баланың нормативтік дағдарысы олар отбасының өмірлік циклінің кез келген кезеңінде жұмыс істеуіне қауіп төндіреді. Себебі, отбасылық тәжірибеде ұқсас

болмаған жағдайларға тап болуына байланысты отбасының жұмыс істеуіне кедергі келтіреді.

Қорытынды

Отбасылық өмірдегі дағдарыстарын шешу жолдарын іздестіру қажеттілігі туындаған кезінде, ең алдымен, ерлі-зайыптылар психологқа жүгіне ме, әлде барлығын өз бетінше шеше ме, соны шешу керек. Бұл көптеген факторларға байланысты, мысалы:

1. Өзін-өзі тану.
2. Өзгеруге дайын болуы.
3. Мәселе туралы хабардар болуы.

Егер ерлі-зайыптылар бір-бірін жақсы қабылдаса, қателіктерін түсініп, өзгеруге дайын болса онда дағдарыстан маманның көмегінсіз өте аласыз.

Екінші жағынан, егер ерлі-зайыптылар өздерін түсінбесе, олардың қарым-қатынасында нақты не болып жатқанын түсінбесе, өз бетімен шешу қиындыққа, жанжалға, мүлдем ажырасуға әкелуі мүмкін [5].

Бірақ қалыпты қарым-қатынаста қақтығыс тек байланыс орнатудың және дамытудың бір жолы екенін есте ұстаған жөн. Бұл бір-бірін жақсы түсінуге және теңдестірілген, түсінікті, қарапайым шешімге келуге көмектеседі.

ПАЙДАЛАНЫЛҒАН ӘДЕБИЕТТЕР ТІЗІМІ

1. Целуйко В.М. Психология современной семьи: Книга для педагогов и родителей / В.М. Целуйко. – М.: ВЛАДОС, 2004. – 288 с.
2. Сатир В. Психотерапия семьи. – СПб: Речь, 2001.
3. Карбанова О.А. Психология семейных отношений и основы семейного консультирования. – Москва: Гардарика, 2007. – 320 с.
4. Осипова А.А. Справочник психолога по работе в кризисных ситуациях. – Ростов н/Д: Феникс, 2005. – 315.
5. «Отбасы татулығы бағдарламасы» – әдістемелік құрал Құрастырған авторлар: М.В. Коляева, Ф.Ә. Бизақова, Г.Н. Канищева, Л.Г. Куликова. Қазақстан Республикасының Білім және Ғылым Министрлігі, Тәжірибелік Психология және Психотерапия Евразиялық Институты, 2007.

REFERENCE

1. Celujko V.M. Psihologiya sovremennoj sem'i: Kniga dlya pedagogov i roditelej / V.M. Celujko. – M.: VLADOS, 2004. – 288 s.
2. Satir V. Psihoterapiya sem'i. – SPb: Rech', 2001.
3. Karabanova O.A. Psihologiya semejnih otnoshenij i osnovy semejnogo konsul'tirovaniya. – Moskva: Gardariki, 2007. – 320 s.
4. Osipova A.A. Spravochnik psihologa po rabote v krizisnyh situacijah. – Rostov n/D: Feniks, 2005. – 315.
5. «Otbasy tatulıyǵy bardarlamasy» – әдістемелік құрал Құрастырған авторлар: M.V. Kolyaeva, F.Ә. Bizaqova, G.N. Kanishcheva, L.G. Kulikova. Қазақстан Республикасының Bilim zhәne Fylym Ministrliǵı, Tәzhiribelik Psihologiya zhәne Psihoterapiya Evraziyalıq Instituty, 2007.

А.Б. Айгожина¹, Б.Г. Сарсенбаева¹
Проблемы кризисов в семейной жизни

¹ Высшая школа педагогики,
Павлодарский педагогический университет,
Павлодар, Павлодарская область, Республика Казахстан

A.B. Aygozhina¹, B.G. Sarsenbaeva¹
Problems of crises in family life

¹ Higher School of Pedagogy,
Pavlodar Pedagogical University,
Pavlodar, Pavlodar Region, Republic of Kazakhstan

Аннотация. В научной статье рассматриваются кризисы в жизни человека, в том числе кризис семьи. Авторы анализируют литературу по кризисным ситуациям в семье и выделяют несколько способов описания семейных кризисов. Рассмотрены труды ученых В. Сатир, В.М. Целуйко, О.А. Карабановой по проблеме кризисов. В статье дается краткое описание трех групп факторов, приводящих к семейным кризисам, которые определяются как внутренние, внешние, неожиданные события, потрясения. Многие необычные семейные кризисы имеют свои законы, свою феноменологию. Кризисы в семейной жизни могут быть вызваны определенными событиями, которые влияют на стабильность семейной системы и называются ненормальными, независимо от стадий жизненного цикла семьи это меняет семейные отношения, может привести к трудностям, конфликтам, разводам. Семейный кризис приводит к ослаблению триединства «родство – родитель – брак» союза родителей и детей, союза супругов, семейных отношений, родительско-детского взаимодействия. В статье даются некоторые рекомендации выхода из кризисных ситуаций, стоит обратиться к консультациям семейного психолога или постараться разобраться в ошибках каждого супруга и найти способы изменить себя.

Ключевые слова: семья, супруги, кризис, нормативный кризис, неверность, развод, отношения.

Summary. The scientific article examines the crises in human life, including the crisis of the family. The authors analyze the literature on crisis situations in the family and identify several ways to describe family crises. The works of scientists V. Satir, V.M. Tseluiko, O.A. Karabanova on the problem of crises. The article provides a brief description of three groups of factors leading to family crises, which are defined as internal, external, unexpected events, shocks. Many unusual family crises have their own laws, their own phenomenology. Crises in family life can be caused by certain events that affect the stability of the family system and are called abnormal, regardless of the stages of the family's life cycle, this changes family relationships, can lead to difficulties, conflicts, divorce. A family crisis leads to a weakening of the trinity «kinship – parent – marriage» of the union of parents and children, the union of spouses, family relations, parent-child interaction. The article gives some recommendations for getting out of crisis situations, consult a family psychologist or try to understand the mistakes of each spouse and find ways to change oneself.

Keywords: family, spouses, crisis, normative crisis, infidelity, divorce, relationship.

УДК 1174

МРНТИ 14.31.09

З.Е. Жумабаева¹

¹ Национальной академии образования имени И. Алтынсарина,
г. Нур-Султан, Республика Казахстан
e-mail: zezh@mail.ru

СТРУКТУРА И СОДЕРЖАНИЕ УЧЕБНОГО ПОСОБИЯ ДЛЯ ПЕДАГОГИЧЕСКИХ КОЛЛЕДЖЕЙ

Аннотация. В данной статье рассмотрен вопрос об учебном пособии по профессиональному языку для педагогических колледжей. В действующих образовательных программах изучается предмет «Профессиональный казахский/русский язык» по каждой специальности. Каждый язык имеет свою специфическую особенность. При составлении учебного пособия необходимо учесть не только грамматику языка, но и для какой аудитории, для каких обучающихся будет предоставлен учебный материал. В связи с этим в данной статье предлагается адаптированная структура содержания учебного пособия, дается модель. Первым, по сути основным компонентом, предлагается лексический текст по дошкольному образованию, поскольку такой подход позволяет создать более благоприятные условия для изучения профессионального лексического минимума педагога-дошкольника. Более того, текст с профессиональным содержанием создает условие для благоприятной коммуникации, ориентирует обучающегося на профессиональную сферу. Раскрыты состояние и результаты исследовательской работы по разработке содержания учебного пособия по профессиональному языку для обучающихся по специальности «Дошкольное воспитание и обучение». Рассмотрены содержания кейсов «Лексические тексты», «Методические приемы», «Обязательный лексический минимум», грамматико-языковой кейс «Надо знать», «Задания для самостоятельной работы».

Ключевые слова: учебное пособие, профессиональный язык, педагогический колледж, кейс, дошкольное воспитание и обучение.

Введение

В условиях современного образования педагоги обращают внимание на коммуникативную сторону обучения. Общение в учебном процессе становится активным компонентом педагогической деятельности. В методике развития речи детей особенно важны все виды речевой деятельности, которые обладают специфическими функциями.

Материалы и методы

В рамках данного исследования были использованы методы исследования: анализ, синтез, обзор источников, установление прецедентов, установление внеш-

них и внутренних связей между компонентами объектов, классификация, моделирование и др.

В действующих образовательных программах педагогических колледжей изучается предмет «Профессиональный казахский/русский язык» по каждой специальности. Каждый язык имеет свою специфическую особенность. При составлении учебного пособия необходимо учесть не только грамматику языка, но и для какой аудитории, для каких обучающихся будет предоставлен учебный материал.

Практически во всех педагогических колледжах готовят педагогов по специальности «Дошкольное обучение и воспитание». Хотелось бы отметить, что уже среди контингента обучающихся данной специальности необходима градация содержания учебного материала с учетом принципа доступности, а также с учетом базовой языковой готовности обучающихся (закончивших школу с казахским либо с русским языком обучения). При составлении дидактического ресурса, то есть учебного пособия, этот аспект должен сыграть ключевую роль. Основная идея заключается в критерии спиральности содержания учебного материала.

В Типовой учебной программе по дисциплине «Профессиональный русский язык» по специальности «Дошкольное обучение и воспитание» обозначены цели «...сформировать навыки общения на профессиональном и культурно-официальном русском языке в области дошкольного образования...».

Результаты. Обсуждение

В связи с этим предлагается адаптированная структура содержания учебного пособия. Первым, по сути основным компонентом, предлагается лексический текст по дошкольному образованию, поскольку такой подход позволяет создать более благоприятные условия для изучения профессионального лексического минимума педагога-дошкольника. Более того, текст с профессиональным содержанием создает условие для благоприятной коммуникации, ориентирует обучающегося на профессиональную сферу.

Коммуникативный подход в обучении становится важной составляющей в методике совершенствования речевых навыков обучающихся.

Говорение и письмо называют активными видами речевой деятельности, а аудирование и чтение – пассивными. Активность и пассивность в них проявляется по-разному. Различаются вспомогательные виды речевой деятельности: чтение вслух, запись речи, перевод и т.п., но они вторичны по отношению к таким основным видам деятельности, как говорение и аудирование.

В процессе такого обучения профессиональному языку студенты познают методы и приемы различного анализа текста, а также учатся использовать систему языковых и предметных знаний для решения задач учебно-профессионального общения.

Предмет «Профессиональный казахский/русский язык» является востребованным компонентом образовательных программ педагогических колледжей. В ходе исследования были рассмотрены различные аспекты данного вопроса. Изучены отдельные варианты построения учебного содержания в рамках профессионального обучения.

В данной статье раскрыты некоторые результаты исследовательской работы по разработке содержания учебного пособия по профессиональному языку для обучающихся на специальности «Дошкольное воспитание и обучение» в педагогических колледжах.

В предлагаемом варианте учебного пособия для педагогических колледжей компоненты содержания учебного материала коррелируются с содержанием кейсов: «Лексические тексты», «Методические приемы», «Обязательный лексический минимум», грамматико-языковой кейс «Надо знать», «Задания для самостоятельной работы».

Первый кейс обучения профессиональному обучению – использование «лексических текстов» по заданной профессии. Лексические тексты, используемые как основное средство для изучения языковых единиц, предоставляют возможность ознакомиться со специфическими особенностями данной профессии. К примеру, работая с лексическим текстом «Понятие о дошкольной педагогике», обучающийся узнает ключевые понятия о дошкольной педагогике.

Лексический текст №1. Дошкольная педагогика – отрасль педагогики, изучающая закономерности развития и воспитания детей от рождения до поступления в школу. Отдельной наукой выделилась со второй половины 19 века [В.И. Ядэшко и др., 1986 г.].

Предметом дошкольной педагогики является изучение закономерностей детей от рождения до перехода их в школу. Она разрабатывает задачи, принципы, содержание, методы, формы и организацию воспитательно-образовательной работы в условиях общественного дошкольного воспитания, обеспечивая единство воспитательного воздействия дошкольных учреждений и семьи, преемственность в работе детского сада и школы, подготовку детей к обучению в школе [2, с. 21].

Структурными составляющими дошкольной педагогики являются семейное и дошкольное воспитание. Дидактическими ресурсами – семья и дошкольные учреждения. Дошкольное воспитание – это воспитание детей в семье или в дошкольных учреждениях до поступления в школу.

Дошкольные учреждения служат для общественного воспитания детей раннего (2 мес. до 3 лет) и дошкольного (3–6/7 лет) возрастов [В.И. Ядэшко и др., 1986 г.].

Труд Я.А. Коменского «Материнская школа», написанный в 15 веке, был первой и блестящей попыткой создания теории дошкольного воспитания, положившей начало продуманной и организованной работе с маленькими детьми в соответствии с их возрастными особенностями [3, с. 93].

«Материнская школа» явилась первой в мире программой и пособием по дошкольному воспитанию. Она дала ряд важных и ценных указаний об образе жизни женщин в период беременности, предложила опирающиеся на народный опыт и современную медицину конкретные рекомендации по уходу за новорожденным, о пище и одежде для него, режиме, ... детально очертила круг элементарных знаний об окружающем мире, которым должен овладеть ребенок дошкольного возраста [3, с. 92].

Лексический текст №2. Обучение в детском саду – одно из средств работы с детьми дошкольного возраста. В содержание обучения входит ознакомление с окружающим миром, развитие речи и первоначальные навыки счета, способности рисовать, конструировать, петь, двигаться.

Особенностью обучения является его изустный характер. Ребенок обучается в процессе непосредственного общения с воспитателем – во время беседы, получения пояснений, указаний и т.д. При этом широко привлекаются жизненные, предметная и графическая наглядность, дидактический материал.

Изустный способ обучения требует от воспитателя особой выразительности и образности речи, умения говорить с маленькими детьми доходчиво, понятно. У воспитанника формируется способность внимательно слушать взрослого, наблюдать, целенаправленно действовать.

В методическом отношении обучение дошкольников отмечается широким использованием дидактических игр, игровых приемов и заданий, из-за чего учебная деятельность становится доступной, занимательной.

От одной возрастной группы к другой содержание учебной деятельности усложняется, расширяется его объем и ведется целенаправленная подготовка к обучению в школе [5, с. 18].

Лексический текст №3. Ритмика в детском саду – система физических упражнений, используемых под музыку, которая используется для развития музыкального слуха, музыкальной памяти, ритmicности, внимания, мышечной свободы, пластической выразительности движений дошкольника.

В занятия ритмики входят бег, прыжки, танцевальные имитационные движения, способствующие физическому развитию, созданию правильной осанки ребенка, координации движений, ориентировке в пространстве. Детей учат двигаться с характером и темпом музыки, менять направление или характер движения в соответствии с построением музыкального произведения и силой звучания.

Занятия ритмикой в детском саду облакаются в интересные и занимательные для ребенка формы – музыкальные игры, хороводы, пляски и упражнения. Ритмические движения под музыку совершенствуют процессы торможения у детей, воспитывают выдержку, дисциплинированность [5, С. 275].

Содержания профессиональных текстов уже вводит обучающегося в мир дошкольного образования, выводит его на конкретную информацию: знакомит с научным определением, указывает на начало зарождения данной науки, раскрывает предмет дошкольной педагогики, знакомит обучающегося с составляющими данного предмета, целями дошкольного учреждения. Информация о научном труде великого дидакта Я.А. Коменского «Материнская школа» приглашает обучающегося познать еще глубже профессию «Дошкольное воспитание и обучение».

Второй кейс «Методические приемы» обучения профессиональному языку строится на методических приемах, используемых для работы со словарным запасом обучающегося – обогащением профессиональными терминами, словами, словосочетаниями.

Для решения заданной цели используются специально разработанные упражнения и задания: прочитать текст, выделить профессиональные термины, слова и словосочетания; выделить слова, значения которых непонятны, перевести их с помощью словарей; создать глоссарий профессиональных слов (лексический минимум по заданной теме); по теме подготовиться к участию в проекте «Урок-конференция»; подготовить определение понятию «Дошкольная педагогика», используя терминологию из лексического текста.

Необходимый кейс «Обязательный лексический минимум» – работа с конкретным лексическим объемом по теме. Например, из заданного лексического текста обязательный лексический минимум: дошкольная педагогика, воспитание, отрасль педагогики, закономерности развития, задачи, принципы, содержание, методы, формы, общественное дошкольное воспитание, единство воспитательного воздействия, семья, преемственность в работе детского сада и школы, подготовка детей к обучению в школе, семейное воспитание, дошкольное воспитание, дидактический ресурс, дошкольное учреждение, «Материнская школа» Я.А. Коменского, маленькие дети, возрастные особенности, программа, пособие по дошкольному воспитанию, рекомендации по уходу за новорожденным, режим, элементарное знание, окружающий мир.

Грамматико-языковой кейс «Надо знать» – работа с грамматическим компонентом.

Правила №1. В русском языке 33 буквы, которые расположены в определенном порядке и составляют алфавит или азбуку. Буквы бывают строчные (маленькие) и прописные (заглавные, большие).

Гласных букв – 10, согласных – 21 (*й* – и краткое – обозначает согласный звук), *ъ* и *ь* отдельных звуков не обозначают [4, с. 44].

Правило №2. Ударение – это выделение одного из слогов в слове усилением голоса. В русском языке ударение разноместное, может стоять на любом слоге (первом, втором, третьем и т.д.). Русское ударение подвижное, т.е. может переходить с одного слога на другой при изменении формы слова. В сложных словах, кроме основного, может быть еще второстепенное или побочное ударение. Ударение может играть смысловоразличительную роль [4, с. 15].

Правило №3. Сочетание букв *жи-ши, ча-ща, чу-щу; нч, чн, чк, ниц, цн, риц* на письме воспроизводятся всегда в одном и том же виде в любой части слова. В сочетаниях *нч, чн, чк, ниц, цн, риц* мягкий знак не пишется. Например: *чаща, кончик, мощный* [4, с. 51].

Правило №4. После буквы *ц* пишется буква *и* в корнях слов и в словах на *ция*. Например: *цифра, акация*. Буква *ы* после *ц* пишется в окончаниях и суффиксах. Например: *улицы, сестрицын*. Но есть слова-исключения: *цыган встал на цыпочки и цыкнул на цыпленка* [4, с. 55].

Правило №5. В корне *-гар(-гор-)* под ударением пишется *а*, без ударения *о*. Например: *загар, загореть* [4, с. 69].

Правило №6. В корне *-зар(-зор-)* под ударением пишется *о*, без ударения *а*. Например: *зорька, заря* [4, с. 69].

Правило №7. В корнях *-лаг(-лож-), -кас(-кос-)* пишется *а*, если за корнем следует буква *а*. Например: *полагать, положить, касаться, коснуться* [4, с. 70].

Правило №8. В корне *-раст(-ращ-, -рос-)* пишется *а* перед *ст* и *щ*, а в остальных случаях *о*. Например: *расту, растение, вырос*. Исключения: *росток, отрасль, ростовщик, Ростов, Ростислав* [4, с. 70].

Правило №9. В приставках, оканчивающихся на *з(с)*, перед гласными и звонкими согласными пишется *з*, а перед глухими – *с* в соответствии с произношением. Например: *разбежаться, бескорыстный*. Но в словах: *здесь, здоровье, здание* пишется *з*, т. к. здесь *з* входит в корень [4, с. 73].

Правило №10. В приставках *-роз(-рос-), -раз(-рас-)* под ударением пишется *о*, без ударения – *а*. Например: *ростись, расписка* [4, с. 73].

Кейс «Задания для самостоятельной работы» является итоговым. Обучающиеся самостоятельно работают, рефлексиируют для себя, выполняют задания рефлексиирующего характера: выполнить задания по лексическому тексту (выразительно прочитать текст; самостоятельно пересказать содержание лексической темы; составить 7–8 вопросов к лексическому тексту; подготовить письменно проект своих вопросов и ответов для диалога).

Рефлексирующие задания: работая в паре, составить диалоговое общение со своим товарищем; отработать свой глоссарий, подготовиться к словарному диктанту; выполнить следующие контрольные задания; устно объяснить значение профессиональных терминов, составить предложения с этими словами; выписать из орфографического словаря однокоренные слова с данными словами; выяснить структуру 3-х предложений из лексического текста, начертить их схемы.

Заключение

Таким образом, предлагаемая структура составления учебного пособия для педагогических колледжей по профессиональному языку является оптимально ориентированным на возможности каждого обучающегося и адаптированным. Отслеживается принцип спиральности при построении учебного материала, принцип доступности, принцип научности. Предусмотрены навыки развития самообучения, работа в парах, навыки коллаборативной работы.

В предлагаемой статье раскрыты состояние и результаты частной исследовательской работы по разработке содержания учебного пособия по профессиональному языку для специальности «Дошкольное воспитание и обучение» педагогических колледжей. Расписано содержание предложенных для пособия кейсов «Лексические тексты», «Методические приемы», «Обязательный лексический минимум», грамматико-языковой кейс «Надо знать», «Задания для самостоятельной работы».

Хотелось бы отметить, что вопрос об учебном пособии по профессиональному языку для педагогических колледжей является актуальным и не до конца нашедшим свое решение. Исследование будет продолжено.

СПИСОК ИСПОЛЬЗОВАННЫХ ИСТОЧНИКОВ

1. Бабайцева В.В. Русский язык. Теория. 5–9 кл.: учеб пособие для общеобразоват. учреждений / В.В. Бабайцева, Л.Д. Чеснокова. – М., Дрофа, 2012. – 319 с.
2. Дошкольная педагогика. Учебное пособие для студентов пед. ин-тов по спец. 2110 «Педагогика и психология (дошк.)» ...; Под ред В.И. Логиновой, П.Г. Саморуковой. – 2-е изд., испр. и доп. – М.: Просвещение, 1988. – 256 с.
3. Дошкольная педагогика. Учебное пособие для учащихся пед. уч-щ по спец. 2002 «Дошк. воспитание» и 2010 «Воспитание в дошк. учреждениях» / В.И. Ядэшко, Ф.А. Сохин, Т.А. Ильина и др.; под ред. В.И. Ядэшко, Ф.А. Сохина. – 2-е изд., испр. и доп. – М.: Просвещение, 1986. – 415 с.
4. Дистервег Ф.А. Избранные педагогические сочинения. – М.: Госуд. учебно-пед. изд-во, 1956. – 374 с.
5. Жумабаева З.Е., Калимова А.Д. Педагогические основы игры: Учебное пособие. – Алматы: Techsmith, 2019. – 148 с.
6. Педагогический словарь в двух томах, Том второй / Гл. редактор И.А. Каиров. – М.: Академия педагогических наук РСФСР. – 766 с.
7. www.cpm.kz. Руководство для тренера. NazarbayevIntellectual Schools NIS Center of Excellence

8. Советский энциклопедический словарь / Гл. ред. А.М. Прохоров. – 4-е изд. – М.: Сов. энциклопедия, 1988. – 1600 с., ил.

REFERENCE

1. Babajceva V.V. Russkij yazyk teoriya. 5–9 kl.: ucheb posobie dlya obshcheobrazovat. uchrezhdenij / V.V. Babajceva, L.D. Chesnokova. – М., Drofa, 2012. – 319 s.
2. Doshkol'naya pedagogika. Uchebnoe posobie dlya studentov ped. in-tov po spec. 2110 «Pedagogika i psihologiya (doshk.)» ...; Pod red V.I. Loginovoj, P.G. Samorukovoj. – 2-e izd., ispr. i dop. – М.: Prosveshchenie, 1988. – 256 s.
3. Doshkol'naya pedagogika. Uchebnoe posobie dlya uchashchihsya ped. uch-shch po spec. 2002 «Doshk. vospitanie» i 2010 «Vospitanie v doshk. uchrezhdeniyah» / V.I. YAdeshko, F.A. Sohin, T.A. Il'ina i dr.; pod red. V.I. YAdeshko, F.A. Sohina. – 2-e izd., ispr. i dop. – М.: Prosveshchenie, 1986. – 415 s.
4. Disterveg F.A. Izbrannye pedagogicheskie sochineniya. – М.: Gosud. uchebno-ped. izd-vo, 1956. – 374 s.
5. ZHumabaeva Z.E., Kalimova A.D. Pedagogicheskie osnovy igry: Uchebnoe posobie. – Almaty: Techsmith, 2019. – 148 c.
6. Pedagogicheskij slovar' v dvuh tomah, Tom vtoroj / Gl. redaktor I.A. Kairov. – М.: Akademiya pedagogicheskikh nauk RSFSR. – 766 s.
7. www.cpm.kz. Rukovodstvo dlya trenera. NazarbayevIntellectual Schools NIS Center of Excellence
8. Sovetskij enciklopedicheskij slovar' / Gl. red. A.M. Prohorov. – 4-e izd. – М.: Sov. enciklopediya, 1988. – 1600 s., il.

З.Е. Жумабаева¹

Педагогикалық колледждерге арналған оқу құралының құрылымы мен мазмұны

¹ Ы. Алтынсарин атындағы Ұлттық білім академиясы,
Нұр-Сұлтан қ., Қазақстан Республикасы

Z.E. Zhumabaeva¹

Structure and content of the textbook for pedagogical colleges

¹ National Academy of Education named after I. Altynsarin,
Nursultan, Republic of Kazakhstan

Андатпа. Бұл мақалада педагогикалық колледждерге арналған кәсіби тіл оқу құралы туралы мәселе қаралды. Қазіргі қолданыстағы білім беру бағдарламаларында педагогикалық мамандықтар бойынша «кәсіби қазақ/орыс тілі» пәні оқытылады. Әр тілдің өзіндік ерекшелігі, өзіндік нормалары бар. Оқу құралын құрастыру кезінде оның біліми мазмұны тілдік-грамматикалық компонентке ғана бейімделмей, сонымен қатар тілді оқитын білімденушілердің тілдік базасы деңгейіне ұсынылатындығын да ескеру қажет. Аталмыш мақалада осыған байланысты оқу құралы бейімделген мазмұнының құрылымы ұсынылады, моделі беріледі. Негізгі компонент ретінде мектепке дейінгі білімнің бойынша лексикалық мәтін ұсынылады, бұл компонент мазмұны мектепке дейінгі кәсіби лексикалық минимумын меңгеруге қолайлы жағдай жасауға мүмкіндік береді. Мақалада педагогикалық колледждерге арналған кәсіби тіл оқу құралы туралы мәселе қаралды.

«Мектепке дейінгі тәрбие және оқыту» мамандығы бойынша білім алушыларға арналған кәсіптік тіл оқу құралының мазмұнын әзірлеу бойынша зерттеу жұмысының нәтижелері ашылып, арнайы мазмұндылған «Лексикалық мәтіндер», «Әдістемелік тәсілдер», «Міндетті лексикалық минимум», «Білу керек» грамматикалық-тілдік, «Өздік жұмысқа арналған тапсырмалар» кейстері қарастырылған.

Тірек сөздер: оқу құралы, кәсіби тіл, педагогикалық колледж, кейс, мектепке дейінгі тәрбие және оқыту.

Summary. This article discusses the issue of a textbook on professional language for pedagogical colleges. In the current educational programs, the subject «Professional Kazakh/Russian language» is studied in each specialty. Each language has its own specific feature. When compiling a textbook, it is necessary to take into account not only the grammar of the language, but also for which audience, for which students the training material will be provided. In this regard, this article proposes an adapted structure of the content of the textbook, a model is given. The first, in fact, the main component, is a lexical text on preschool education, since this approach allows creating more favorable conditions for studying the professional lexical minimum of a preschool teacher. Moreover, a text with professional content creates a condition for favorable communication, orients the student to the professional sphere. The state and results of research work on the development of the content of the textbook on professional language for students in the specialty «Preschool education and training» are disclosed. The contents of the cases «Lexical texts», «Methodological techniques», «Mandatory lexical minimum», grammatical and linguistic case «Need to know», «Tasks for independent work» are considered.

Keywords: textbook, professional language, pedagogical college, case study, preschool education and training.

УДК 159.99

МРНТИ 15.81.21

А.Ж. Аплашова, А.М. Байжан¹

*¹ Павлодар педагогикалық университеті,
Павлодар қ., Павлодар облысы, Қазақстан Республикасы.
e-mail: aplashovaarna@mail.ru, aidankaq@mail.ru*

БОЛАШАҚ БІЛІМ БЕРУ ПСИХОЛОГТАРЫН ИНКЛЮЗИВТІК БІЛІМ БЕРУ ЖАҒДАЙЫНДАҒЫ ЖҰМЫСҚА ДАЙЫНДАУ

***Аңдатпа.** Бұл мақалада мүмкіндігі шектеулі балалармен жұмыс істеуге педагог-психологтарды дайындау мәселесі қарастырылды. Инклюзивті білім беру жағдайында болашақ педагог-психолог кадрларды даярлау мәселесінің негіздемесі, «инклюзивті білім беру жағдайында педагог-психологтарды қызметке даярлау» ұғымының құрылымдық*

мазмұны ұсынылды. Бұл жұмыста болашақ педагог-психологтардың инклюзивті практикадағы дамуында мәселелері бар балаларды сүйемелдеуге дайындық деңгейін эксперименттік зерттеу түрлері, болашақ педагог-психологтардың инклюзивті тәжірибеде түзету – педагогикалық іс-әрекеттерді жүзеге асыруға дайындық деңгейін зерттеу психология және дефектология факультетінде жүргізілетіндігі көрсетілді. Инклюзивті білім берудегі педагог-психологтың қызметінің ерекшеліктеріне арнап жеке талдау жасадық. Осы мақалада педагог-психологтарды инклюзивті білім берудегі қызметке дайындау бағыттарын атап айтар болсақ: баланың бойында ерекшеліктері, ауытқулары барын анықтап, тәрбиелеп отырған ата-аналармен жұмысқа, инклюзивті білім беретін ортада сынып жетекшісімен өзара іс-қимыл жасауға дайындық, дамуында ауытқулары бар баланы бейімдеу бойынша болашақ педагог-психолог жұмысына дайындық көрсетілген. Болашақтағы педагог-психологтарды инклюзивті практиканы жүзеге асыруға дайындау бойынша инклюзивті білім беру жағдайындағы дамуында ерекшеліктері бар балаларды алып жүруге болашақ педагог-психологтардың дайындық деңгейі туралы ақпарат жиналды. Инклюзивті білім беру бойынша өз үлестерін қосқан ғалымдардың есімдері аталды.

Тірек сөздер: дайындық, дамуында мәселелері бар балалар, инклюзивті білім беру, педагог-психолог мамандығындағы ерекшеліктер, психологиялық дайындау, қосымша білім беру бағдарламалары.

Кіріспе

Инклюзивті білім беруді енгізу мектеп психологтарының жұмысына, атап айтқанда олардың инклюзивті білім беру жүйесінде кәсіби қызметін жүзеге асыруға психологиялық-педагогикалық дайындығына жаңа талаптар қояды және сол талаптар бойынша жұмыс жасауын қадағалайды.

Болашақ педагог-психологтарды инклюзивті білім беру ортасында жұмыс істеуге даярлаудың маңызды аспектілерінің бірі практика және «дала жағдайында» орындалатын дербес зерттеу шағын жобалары, мысалы, белгілі бір сыныпқа арналған сабақ жоспарларын әзірлеу, балалардың біреуін өз ерекшелігі бойынша толықтай зерттеу болып табылады. Практикалық сабақтар оқу жағдайымен салыстырғанда «жанды» материал береді, оны талқылай отырып, студенттер пәнаралық топта жұмыс істеуді үйренеді.

Болашақ педагог-психологтардың инклюзивті білімде балаларға көмектесіп, дайындау мәселесі, біріншіден, қазіргі кездегі білім беруді дамыту және инклюзивті білім беруге көшу стратегиясымен, жалпы білім беру мекемелерінің іс-тәжірибесіне енгізумен байланысты [5]; екіншіден, физикалық немесе психикалық дамуында белгілі бір ерекшеліктері бар балалар санының артуымен [9]; үшіншіден, инклюзивті практикадағы педагог-психологтардың ортақ рөлі және олардың кәсіби қызметінің сапасын дамыту, инклюзивті білім беру міндеттерін

іске асырудағы педагог-психологтардың қиындықтарының болуы (Л.М. Беткер [4], Л.А. Дружинина [7]). Инклюзивті білім беруді іске асыруға педагог кадрларды даярлау жоғары білім беру бағдарламасын және қосымша білім беру бағдарламасын іске асыруды қамтуы мүмкін [1];

Мақаланың негізгі материалын баяндау

Педагог-психологтардың мүмкіндігі шектеулі балалармен жұмыс істеуге дайындау екі құрылымнан тұрады: кәсіби және психологиялық компетенция. Педагог-психологтардың кәсіби құзыреттілігі бірнеше компоненттерден тұрады: мотивациялық (инклюзивті оқытудың мақсаттары мен міндеттеріне сәйкес келетін мотивтердің жиынтығы); ақпараттық (инклюзивті білім берудің негізгі ережелері туралы хабардар болу); технологиялық (педагогикалық білім мен технологияларды игеру) дайындық [1], [3].

Педагог-психологтардың психологиялық құзыреттілігі мыналарды болжайды: мотивациялық; функционалды; жеке дайындық [2].

Болашақ педагог-психологтардың инклюзивті тәжірибеде түзету – педагогикалық іс-әрекеттерді жүзеге асыруға дайындық деңгейін зерттеу психология және дефектология факультетінде жүргізіледі. Болашақ педагог-психологтардың инклюзивті білім беру жағдайында дамуында мәселелері бар балалармен жұмыс істеуге дайындығын зерттеуге бағытталған эксперимент жүргізіледі. Болашақ педагог-психологтардың балаларды инклюзивті қолдауға дайындық деңгейін диагностикалаудың келесі схемасы бар сауалнама сұрақтарына жауап беру ұсынылады: кәсіби дайындық; ақпараттық дайындық; технологиялық әзірлік; психологиялық дайындық; функционалды дайындық; жеке дайындық (балаларға эмоционалды көзқарас, моральдық қағидалар, «басқа» қабылдаудың құндылық-семантикалық көзқарастары). Эксперименттік жұмыс процесінде жиналған барлық мәліметтерді талдау және оларды түсіндіру ЖОО-да білім алатын педагог-психологтардың инклюзивті білім беру жағдайында дамуында мәселелері бар балаларды сүйемелдеуге дайындық деңгейін бағалау үшін негіз болды: студенттердің 50%-ы жеткілікті деңгейді; 40% – қажетті деңгейді; 10%-ең төменгі даярлық деңгейін сипаттады.

Бағдарламаның айрықша ерекшеліктері кәсіби міндеттерді шешу үшін болашақ педагог-психологтардың жаңа құзыреттіліктерін қалыптастыруға және қолда бар құзыреттіліктерін дамытуға мүмкіндік беретін құзыреттілік тәсілін іске асыру болып табылады.

Кадрларды (мұғалімдерді, педагог-психологтарды, білім беру психологтарын) даярлауды талдау, сондай-ақ инклюзивті білім беру мекемесіндегі педагог-психологтардың ерекшеліктерін, мазмұны мен функцияларын талдау педагог-психологтарды инклюзивті білім беру жүйесіндегі жұмысқа даярлаудың бағыт-

тарын айқындауға мүмкіндік береді: денсаулығында ерекшелігі бар балаларды тәрбиелеп отырған ата-аналармен жұмысқа, инклюзивті білімі бар мектепте сынып жетекшісімен, тьютормен өзара іс-қимыл жасауға дайындық, дамуында ерекшелігі бар баланы бейімдеу бойынша дайындық жұмыстары жүргізілуі керек.

Бағдарламаның мазмұны бірнеше модульдерге бөлінді. Бағдарлама модульдерінің мазмұны бір-бірімен тығыз байланысты болады.

Мүгедек баланың отбасымен жұмыс түрлерін тараптандыру қажет:

1) психологиялық кеңес беру – отбасылық қиындықтарды шешуге көмек; ата-ана құзыреттілігін нығайту; отбасын сүйемелдеу, эмоциялық қолдау, ресурстарды іздестіру; ақпараттық қолдау.

2) ата-аналар топтары-отбасылар мен оның жекелеген мүшелерінің оқшаулануын еңсеру, өзара көмек және отбасыларды біріктіру үшін негіз қалыптастыру, әлеуметтік бастамаларды іске асыратын ата-аналар топтарын құру; Отбасын және оның жекелеген мүшелерін сүйемелдеу, эмоциялық қолдау, ресурстарды іздестіру; отбасын баланы емдеу, түзету және оқыту процесіне тарту, ата-ана құзыреттілігін және әріптестік ұстанымын нығайту; ақпараттық қолдау; отбасылық және жеке қиындықтарды шешуге көмек көрсету.

3) ата-аналарды баламен бірге сабақ процесіне қосу. Негізгі міндет – отбасын терапия мен оқыту процесіне тарту, отбасымен серіктестік орнату; отбасы мүшелерін Жаңа, одан да көп қарым-қатынас, қарым-қатынас, оқыту және тәрбиелеу дағдыларына терапиялық тәсілдеріне көмек көрсету; ата-ана құзыреттілігін дамыту; баланың алған біліктері мен дағдыларын қалыпты өмірге көшіру үшін жағдай жасау; отбасылық проблемалар мен жеке қиындықтарды шешуге көмектесу.

4) отбасымен жұмыс істеудің қосымша нысандары – жалпы ата-аналар жиналысы және бала айналысатын топ жетекшісімен жеке әңгімелесу; отбасы мүшелерін мерекелерді, балаларға арналған спектакльдерді және бос уақытты өткізудің басқа да нысандарын ұйымдастыруға тарту [4].

Инклюзияға көшу жағдайында ата-аналарды сүйемелдеуді ұйымдастыру кезінде ата-аналармен жұмыс жасауда үш негізгі компонентті бөліп көрсету орынды деп санаймыз:

- инклюзивті білім беруге көшу кезінде ерекше білім берілуіне қажеттілігі бар балалардың ата-аналарын қолдау;

- дені сау балалардың ата-аналарымен дайындық жұмыстары;
- бірлескен сабақтар.

Ата-аналарды психологиялық қолдау нәтижелерінің бірі және соның салдарынан ерекше білім беру қажеттіліктері бар балалардың өздері жаңа өмірлік сапа-бейімделу, яғни қолайлы және төтенше өмірлік жағдайларда өзімен және басқалармен қарым-қатынаста салыстырмалы тепе-теңдікке өз бетінше қол жеткізу

мүмкіндігі болуы керек. Бейімделу өмірді барлық көріністерде қабылдауды, салыстырмалы автономияны, уақыт өте келе өзгеруге және оның өмір сүру жағдайларын өзгертуге дайын және қабілетті – оның авторы және жаратушысы болуды қамтиды.

Түрлі семинарлар, тренингтер, ақпараттық қолдау көрсету, консультативтік көмек көрсету, сондай – ақ мектептерде табысты бейімделіп, оқып жатқан мүгедек балалар мен олардың ата-аналары туралы нақты мысал-тарихты талқылау өздерін жақсы жағынан көрсете біледі. Семинарлардың, тренингтердің негізгі мақсаты – ерекше балалардың ата-аналарын қолдау нысандарымен таныстыру, бұл мүгедек балаларды жеке ерекшеліктерін ескере отырып, оңтайлы инклюзивтік білім беруді қамтамасыз етуге, кейіннен ата-аналар мүгедек балаларды тәрбиелеп отырған басқа ата-аналар үшін сабақ курсы әзірлеуге қатыса алуы үшін балаларды қолдаудың түрлі модельдерін практикада қолдануға үйретуге мүмкіндік береді.

Жаппай (инклюзивті) мектепте баланың денсаулығына бейімделу бойынша психологтың жұмысы (оның сыныпта қалыпты дамып келе жатқан құрдастарымен бейімделуі) бір-бірімен, басқа адамдармен және жалпы әлеммен салыстырмалы түрде тұрақты тепе-теңдік қатынастарын саналы түрде құру процесіне дейін азаяды. Оның негізі – арнайы ұйымдастырылған процесс-денсаулықты сақтау ерекшеліктері бар отбасы мен баланың жеке басын психологиялық-педагогикалық қолдау болып табылады.

Қорытынды

Болашақ педагог-психологтарды инклюзивті практиканы жүзеге асыруға дайындау бойынша инклюзивті білім беру жағдайындағы дамуында ерекшеліктері бар балаларды алып жүруге болашақ педагог-психологтардың дайындық деңгейі туралы бірқатар ақпарат жиналды. Диагностикалық жұмыстың алынған мәліметтеріне біз болашақ педагог-психологтардың инклюзивті тәжірибеде түзету-педагогикалық қызметті жүзеге асыруға дайындық деңгейін арттыру барысында сүйендік. Қосымша кәсіптік білім беру бағдарламасын әзірлеу кезінде проблемаларды теориялық талдау барысында анықталған болашақ педагог-психологтардың инклюзивті білім беру жағдайында дамуында ерекшеліктері бар балалармен жұмыс істеуге дайындық, сондай-ақ «инклюзивті білім беру» пәні бойынша білім алатын педагог-психологтардың оқу жұмысын ұйымдастыруға қойылатын арнайы педагогика және нормативтік-құқықтық, қазіргі заманғы талаптар ескеріледі. Алдағы уақытта өткізілген жұмыстың тиімділігін бағалау және қосымша білім беру бағдарламасына түзетулер енгізу үшін инклюзивті практикада түзету-педагогикалық қызметті іске асыруға болашақ педагог-психологтарды даярлау деңгейіне қайта диагностика жүргізу жоспарлануда.

ПАЙДАЛАНЫЛҒАН ӘДЕБИЕТТЕР ТІЗІМІ

1. «ӨРЛЕУ» БАҒО» АҚ филиалы «Батыс Қазақстан облысы бойынша педагогикалық қызметкерлердің біліктілігін арттыру институты» // Инклюзивтік білім беру жағдайында мектеп жасына дейінгі мүмкіндігі шектеулі балаларды әлеуметтендіру.
2. Алехина С.В. Педагогтердің дайындығы білім берудегі инклюзивті процестің табыстылығының негізгі факторы ретінде / С.В. Алехина, М.А. Алексеева, Е.Л. Агафонова // психологиялық ғылым және білім беру. – 2011. – № 1. – С. 83-92.
3. Беткер Л.М. Мүмкіндігі шектеулі балаларға инклюзивті білім беруді ұйымдастырудағы тағылымдама алаңдары және тьюторлық / Л.М. Беткер // Угроведения хабаршысы. – 2015. – №2(21). – Б.144-149.
4. Богданова Е.В. Мүмкіндігі шектеулі және мүгедек студенттерді жоғары білім беру жүйесінде оқытуды ұйымдастыру / Е.В. Богданова // Кәсіптік білім беру ұйымдарындағы инклюзивті білім беру: мәселелер мен шешімдер: XVIII бүкілресейлік ғылыми материалдар.-практ. конференция, 16 мамыр 2017 ж. / ред. Л.И. Анищева. – Воронеж: ВГППК, 2017. – С. 64-67.
5. Алипкалиева Г.Б. Инклюзивтік білім беру жағдайында мектеп жасындағы мүмкіндігі шектеулі балаларды әлеуметтендіруі.
6. Қазақстандағы инклюзивті білім // egov.kz мемлекеттік порталы.
7. Каримова Р.Б. Основные проблемы и задачи инклюзивного образования в РК // Журнал «Открытая школа».
8. Рябова Н.В. Инклюзивті білім беру үшін мұғалімдерді даярлау / Н.В. Рябова, О.И. Карпунина // Ресейдегі жоғары білім. – 2016. – № 10 (205). – Б.119-124.
9. Яковлева И.М. мүмкіндігі шектеулі балалармен жұмыс істеуге мұғалімнің кәсіби және жеке дайындығы / И.М. Яковлева // МГОПУ хабаршысы. «Педагогика» Сериясы. 2009. № 6. С. 140-144.
10. <http://www.ikprao.ru>.

REFERENCE

1. «ӨРЛЕУ» БАҒО» АҚ филиалы «Батыс Қазақстан облысы бойынша педагогикалық қызметкерлердің біліктілігін арттыру институты» // Инклюзивтік білім беру жағдайында мектеп жасына дейінгі мүмкіндігі шектеулі балаларды әлеуметтендіруі.
2. Alekhina S.V. Pedagogterдің dajyndyғy bilim berudegi inklyuzivti pprocessiң tabystylyғынyң negizgi faktory retinde / S.V. Alekhina, M.A. Alekseeva, E.L. Agafonova // psihologiyalyk ғылым zhәне bilim beru. – 2011. – № 1. – S. 83-92.
3. Betker L.M. Mymkindigi shekteuli balalarға inklyuzivti bilim berudi ұjymdastypudaғы тағылымдама алаңдары zhәне t'yutorлық / L.M. Betker // Ugrovedeniya habapshysy. – 2015. – №2(21). – B.144-149.
4. Bogdanova E.V. Mymkindigi shekteuli zhәне mygedek studenttepdi zhorapy bilim beru zhyjesinde okytudy ұjymdastypu / E.V. Bogdanova // Kәsiptik bilim beru ұjymdapyndary inklyuzivti bilim beru: мәseleler men sheshimder: HVIII bykilpesejlik ғылыми matepialdap.-ppakt. konfepenciya, 16 mamыр 2017 zh. / ped. L.I. Anishcheva. – Voponezh: VGPGK, 2017. – S. 64-67.
5. Alipkalieva G.B. Inklyuzivtik bilim beru zhағdajynda mекteр zhasyndagy mymkindigi shekteuli balalarды әleumettendipui.
6. Қазақстандағы inklyuzivti bilim // egov.kz мемлекеттік poptaly.
7. Kapimova R.B. Osnovnye ppoblemy i zadachi inklyuzivnogo obpazovaniya v PK // ZHupnal «Открытая shkola».

8. Pyabova N.V. Inklyuzivti bilim bepu yshin mұғalimdepdі dayaplau / N.V. Pyabova, O.I. Kappunina // Pesejdegi zhorapy bilim. – 2016. – № 10 (205). – B. 119-124.

9. YАkovleva I.M. mұmkindigi shekteuli balalapmen zhұmys isteuge mұғalimniң kәsibi zhәne zheke dajyndyғy / I.M. YАkovleva // MGOPU habapshysy. «Pedagogika» Sepiyasy. 2009. № 6. S. 140-144.
10. <http://www.ikprao.ru>.

А.Ж. Аплашова¹, А.М. Байжан¹

**Подготовка будущих психологов образования
к работе в условиях инклюзивного образования**

¹ Павлодарский педагогический университет,
Павлодар, Павлодарская область, Республика Казахстан

A.Zh. Aplashova¹, A.M. Baizhan¹

**Preparing future educational psychologists
to work in an inclusive education environment**

¹ Pavlodar Pedagogical University,
Pavlodar, Pavlodar Region, Republic of Kazakhstan

Аннотация. В данной статье речь идет о подготовке педагогов и психологов к работе с детьми с ограниченными возможностями здоровья. Обоснование подготовки будущих педагогов и психологов в условиях инклюзивного образования, концептуальное содержание понятия «подготовка педагогов и психологов в условиях инклюзивного образования». В данной работе проблемами развития будущих педагогов и психологов в инклюзивной практике являются виды экспериментальных исследований уровня готовности к сопровождению детей, коррекции будущих педагогов-психологов в инклюзивной практике – уровня готовности педагогических факультетов осуществлять педагогическую деятельность. Мы сделали личностный анализ специфики работы педагога-психолога в инклюзивном образовании. В данной статье основное внимание уделяется подготовке педагогов и психологов к инклюзивному образованию: выявлению особенностей ребенка, отклонений, готовности к работе с приемными родителями, взаимодействию с классным руководителем в инклюзивной образовательной среде, отклонениям в развитии ребенка. Собрана информация об уровне готовности будущих педагогов и психологов к вовлечению детей с особыми потребностями в развитие инклюзивного образования с целью подготовки будущих педагогов и психологов к реализации инклюзивной практики. Названы имена ученых, внесших вклад в инклюзивное образование

Ключевые слова: Обучение, проблемы в развитии детей, инклюзивное образование, особенности профессии педагога-психолога, психологические тренинги, программы дополнительного образования.

Summary. This article deals with the preparation of teachers and psychologists to work with children with disabilities. Rationale for the training of future teachers and psychologists in the context of inclusive education, the conceptual content of the concept of «training teachers and psychologists in the context of inclusive education.» In this work, the problems of the development of future teachers and psychologists in inclusive practice are the types of experimental studies of the level of readiness to accompany children,

the correction of future teachers-psychologists in inclusive practice – the level of readiness of pedagogical faculties. carry out pedagogical activities. We made a personal analysis of the specifics of the work of a teacher-psychologist in inclusive education. This article focuses on the preparation of teachers and psychologists for inclusive education: identifying the characteristics of the child, deviations, readiness to work with foster parents, interaction with the class teacher in an inclusive educational environment, deviations in the development of the child. teacher-psychologist. Information was collected on the level of readiness of future teachers and psychologists to involve children with special needs in the development of inclusive education in order to prepare future teachers and psychologists for the implementation of inclusive practice. The names of scientists who contributed to inclusive education are named

Keywords: Education, problems in the development of children, inclusive education, features of the profession of a teacher-psychologist, psychological training, additional education programs.

УДК 373.31
МРНТИ 14.15.01

Г.К. Каршиева¹, Б.М. Жапарова¹

*¹ Педагогика жоғары мектебі,
Павлодар педагогикалық университеті,
Павлодар қ., Павлодар облысы, Қазақстан Республикасы.
e-mail: dana_24_08@mail.ru, Baglan_kaz@mail.ru*

ИНКЛЮЗИВТІ БІЛІМ БЕРУ ЖАҒДАЙЫНДА БОЛАШАҚ БАСТАУЫШ СЫНЫП МҰҒАЛІМДЕРІН АҚПАРАТТЫҚ-КОММУНИКАЦИЯЛЫҚ ТЕХНОЛОГИЯЛАРДЫ ҚОЛДАНУҒА ДАЯРЛАУ

***Аңдатпа.** Мақалада жалпы инклюзивті білім беру туралы балалардың құзіреттілігін қалыптастыру мәселелері кеңінен қарастырылған, ерекшеліктері мен кемшіліктері көрсетілген. Қазіргі уақытта әлем мүмкіндігі шектеулі балаларға мұқият қарайды. Қазіргі заманғы білім беру жүйесі педагогтерден ерекше білім берілуіне қажеттілігі бар балалармен әртүрлі бағыттарда жұмыс жүргізуді талап ететін өзгерістерге ұшырауда. Инклюзивті білім берудің негізгі басты мәселелерін анықтадық олар мынадай: Болашақ бастауыш сынып мұғалімдерін ақпараттық-коммуникациялық технологияларды қолдануға даярлаудың теориялық негіздері айқындалып, жүргізілген тәжірибелік-эксперименттің нәтижелері төмендегідей тұжырымдар жасауға мүмкіндік береді. «Инклюзия» ұғымының, инклюзивті білім беру жүйесінің, инклюзивті білім беруде ақпараттық-коммуникациялық технологияны қолданудың аса маңыздылығы қазақстандық білім беру саласында әлі де кең аяда және жан-жақты зерттелуі керектігі*

анықталды. Мүмкіндігі шектеулі балалардың білім алуындағы әлеуметтік орта мен оның функциялары анықталды. Инклюзивті білім беру жағдайында болашақ бастауыш сынып мұғалімдерінің ақпараттық-коммуникациялық технологияларды қолдану даярлығының психологиялық, педагогикалық ерекшеліктері анықталып, ғалымдардың еңбектерін, педагогтердің озық тәжірибелерін талдау барысында дамуында ауытқуы бар балаларды тәрбиелеу мен оларға білім беру ісін әлеуметтік мәселе тұрғысынан қарастырылу керектігі анықталды. Осындай талдау негізінде инклюзивті білім беру саласында ақпараттық-коммуникациялық технологияны қолдану құзыреттілігі, оның деңгейі, сипаттамасы анықталды.

Тірек сөздер: инклюзивті оқыту, білім беру қағидаттары, әдіс-тәсілдер

Кіріспе

Қазіргі уақытта шетелдік әріптестер артықшылықтар мен кемшіліктерді түсінудің, сондай-ақ даму ерекшеліктері бар балаларды қоғамға қосу тұжырымдамасын қайта қараудың ұзақ жолынан өтті. Шетелде инклюзияға алғашқы қадамдар біздің елге қарағанда ертерек – 1970 жылдары жасалды. «Интеграция» терминін «инклюзия» терминіне ауыстыру мүгедектерге көмек көрсету парадигмаларын ауыстыру – қалыпқа келтіру моделінен әлеуметтік модельге көшу процесінде орын алды. Іс жүзінде, қысқаша айтқанда, интеграция дамуында ауытқулары бар баланың әдеттегі дамып келе жатқан құрдастарының ұжымына механикалық қосылуын білдірді. Бала максималды түрде «қалыпқа келтірілуі» керек және жалпы командада болуға дайын болуы керек деп болжалды. Инклюзия – бұл өзара бейімделуді және команданың «ерекше» баланы қабылдауға дайындығын білдіретін екі бағытты процесс.

Алайда кез келген әлеуметтік-мәдени құбылыс сияқты ерте көмек көрсетуді ұйымдастыру немесе мектепке дейінгі білім берудің инклюзивті формаларын құру болсын, біреудің тәжірибесін басқа топыраққа, басқа елге ауыстыруға болмайды. Сондықтан бүгінгі таңда инклюзивті мектепке дейінгі білім беру ұйымдарының желісін тез кеңейту жағдайында олардың идеологиясы мен тұжырымдамасына мұқият қарап, сабақтастық туралы ойлау қызықты болып көрінеді.

Осы шолуда мүмкіндіктері шектеулі балаларды ерте жастан дамыту және оларды инклюзивті ортада оқыту саласында зерттеулер жүргізген белгілі ғалымдардың негізгі тұжырымдары ұсынылған. Осы зерттеулердің авторлары-Сэмюэл Л. Одом (Сэмюэл Л. Одом), Индиана университетінің профессоры (АҚШ), мектепке дейінгі сәтті интеграцияға кедергі келтіретін және ықпал ететін факторларды зерттеуге бағытталған бес жылдық жобаның жетекшісі Майкл Дж. Гуральник (Майкл Дж. Гуральник), Вашингтон мемлекеттік университетінің Психология және педиатрия профессоры (АҚШ) және басқа да бірқатар американдық ғалымдар. Еуропалық зерттеулер бес елдегі: Швеция, Германия, Франция, Вен-

грия және Португалиядағы (инклюзивті баптаулардағы мектепке дейінгі білім беру) мектеп жасына дейінгі балалардың инклюзивті білім беру жағдайын зерттеу бойынша БҰҰ қамқорлығымен жүргізілген жоба туралы жақында аяқталған төрт жылдық (2006–2009 жж.) есеппен ұсынылған.

Инклюзивті мектептегі бағдарламаларға қатысу балалардың екі санатының жетістіктеріне оң әсер етеді (стандартталған тесттердің нәтижелеріне сәйкес ерекше білім беру қажеттіліктері бар балалардың даму көрсеткіштері кем дегенде мамандандырылған балабақшалардағы көрсеткіштермен бірдей). Бақылаулар бірлескен іс-әрекеттің даму ерекшеліктері бар балалардың мінез-құлқына оң әсерін көрсетеді. Осы екі санаттағы балалардың қарым-қатынасы жақсарады, әдетте дамып келе жатқан мектеп жасына дейінгі балалардың мүмкіндіктері шектеулі балалар туралы және бұзылулардың жекелеген түрлері туралы білім деңгейі артады.

Инклюзивті қоғамдастықта ерекше білім беру қажеттіліктері бар балалар әдеттегідей дамып келе жатқан балаларға қарағанда өз құрдастарымен әлеуметтік қарым-қатынасқа аз қосылады. Ғалымдардың есептерінде бұл тұжырымдар жиі айтылады. Сондай-ақ тәуекел қабылдамау құрдастары осы балаларға қарағанда, «қарапайым». Мамандар осындай өзара іс-қимыл мен әлеуметтік дағдыларды дамыту технологияларын әзірлегеніне қарамастан, олардың тиімділігі кешенді және үздіксіз жүргізілетін араласу бағдарламасының сапасына байланысты.

Отбасы мүшелері жалпы алғанда ерекше білім берілуіне қажеттілігі бар балаларын инклюзивті ортаға енгізуге оң көзқараспен қарайды және бұл оң көзқарас уақыт өте келе өсіп келеді. Ата-аналар балаларын неғұрлым толық қабылдайтынын және инклюзивті бағдарламалар дамудың жақсы мүмкіндіктері мен модельдерін ұсынатынын айтады. Ата-аналардың алаңдаушылығы мамандандырылған қызметтердің жетіспеушілігімен, топтардың толықтырылуымен және кадрларды дайындаумен байланысты. Алайда, жалпы алғанда, оң бағалардың артықшылығы айқын.

Әлеуметтік саясатқа байланысты факторлар (білім беру стандарттары, қаржыландыру және т.б.) инклюзивті процестерге кедергі келтіруі мүмкін және ықпал етуі мүмкін. Біздің шолуымыздың мақсаттары жоғарыда аталған кейбір ережелерді қосымша қарастыруды қажет ететін сияқты.

Инклюзивті бағдарламалардың әдеттегі дамып келе жатқан балаларға әсері.

Инклюзивті балабақшалардағы жағдайды зерттеу туралы барлық есептер инклюзияның типтік дамып келе жатқан балаларға ұқсамайтын немесе мүлдем ұқсамайтын балаларды қабылдауға оң әсерін көрсетеді. Сондай-ақ, бір командада болу балаларға альтруизмді үйретеді және ақыр соңында қоғам инклюзиядан пайда көреді. Алайда бұл ретте, инклюзивтік үдерістерді зерттеудің көпшілігінің басты назарында инклюзивтік ортаның мүмкіндігі шектеулі балаларға немесе

ата-аналардың инклюзияға қатынасына әсері бар екенін америкалық ғалымдар да айтады; әдетте дамып келе жатқан мектеп жасына дейінгі балаларға инклюзивті ортаның әсері өте аз зерттелген.

Мүмкіндігі шектеулі балаларды адамзат қоғамдастығына енгізу бүкіл түзету көмек жүйесінің негізгі міндеті болып табылады, оның түпкі мақсаты баланы қоғам өміріне қосуға бағытталған әлеуметтік интеграция болып табылады. Білім беру интеграциясы, әлеуметтік интеграцияның бір бөлігі бола отырып, қарапайым адамдармен бірге мүмкіндігі шектеулі балаларды тәрбиелеу және оқыту процесі ретінде қарастырылады.

Қазіргі уақытта ерекше білім беру қажеттіліктері бар балаларды оқытуда үш тәсіл қолданылады:

- дене және ментальді дамуы бұзылған балаларды саралап оқыту;
- жалпы білім беру мекемелеріндегі арнайы сыныптарда (топтарда) балаларды ықпалдастыра оқыту;
- ерекше білім беру қажеттіліктері бар балалар қарапайым балалармен бірге сыныпта оқитын кезде инклюзивті оқыту.

Мүмкіндігі шектеулі балаларға: ерекше білім берілуіне қажеттілігі бар балалар; ақыл – ой кемістігі диагнозы бар балалар; есту, көру, сөйлеу қабілеті дамымаған балалар; аутизмі бар балалар; дамуында аралас бұзылыстары бар балалар жатады. [1, 92 б.]

Интеграция Қазақстан Республикасы үшін жаңа мәселе емес. Қазақстандағы балабақшалар мен мектептерде дамуында ауытқулары бар көптеген балалар бар. Балалардың бұл санаты өте гетерогенді және әртүрлі себептермен қалыпты дамып келе жатқан құрдастарының ортасына» біріктірілген». Шартты түрде төрт топқа бөлуге болады: «Интеграциясы» бар балалар дамудың ауытқуы анықталмағанына байланысты.

Ата-анасы баланың ерекше проблемаларын білетін балалар әртүрлі себептермен оны жаппай балабақшада немесе мектепте оқытқысы келеді.

Ата-аналар мен мамандар жүргізген ұзақ түзету жұмыстарының нәтижесінде қалыпты дамып келе жатқан құрдастарының ортасында оқуға дайын балалар, нәтижесінде мамандар оларға интеграцияланған оқытуды ұсынады. Болашақта мұндай балалар, әдетте, тек эпизодтық түзету көмегін алады, ал дефектолог мұғалім, психолог және балабақша немесе мектеп мұғалімдері арасындағы байланыс негізінен ата-аналар арқылы жүзеге асырылады. Жаппай балабақшалар мен мектептерде арнайы мектепке дейінгі топтар мен сыныптарда оқитын балалар, олардың дамуы мен тәрбиесіндегі ауытқуларды ескере отырып жүзеге асырылады, бірақ арнайы топтар мен сыныптар көбінесе оқшауланған, болады.

Ерекше білім берілуіне қажеттілігі бар балаларды интеграцияланған оқыту барысында баланың қажеттіліктеріне және психологиялық – медициналық – педагогикалық комиссияның қорытындыларына сәйкес оқыту мен тәрбиелеудің арнайы шарттары ұсынылуы мүмкін. Ерекше білім берілуіне қажеттілігі бар білім алушылардың психофизиологиялық ерекшеліктерін ескере отырып, осы адамға арналған оқыту кестесін, оқу жүктемесін, олардың білім беру бағдарламаларын меңгеру мерзімдерін, оны аттестаттауды қамтитын жеке оқу жоспарлары әзірленеді.

Инклюзивті (франц. Inclusif – лат. Include – қорытындылаймын, қосамын) немесе қосылған білім беру – Жалпы білім беретін (бұқаралық) мектептерде ерекше қажеттіліктері бар балаларды оқыту процесін сипаттау үшін пайдаланылатын термин.

Инклюзивті білім беру-бұл барлық балалар, олардың физикалық, психикалық, интеллектуалдық және басқа да ерекшеліктеріне қарамастан, жалпы білім беру жүйесіне кіретін оқыту мен тәрбиелеу процесі. Олар өздерінің құрдастарымен бірге тұрғылықты жері бойынша жалпы білім беретін мектептерге мүгедектіксіз барады, бұл ретте олардың ерекше білім беру қажеттіліктері ескеріледі. Сонымен қатар, оларға арнайы қолдау көрсетіледі. Инклюзивтік білім берудің негізіне балаларды кез келген кемсітуді болдырмайтын идеология салынған – барлық адамдарға тең қарым-қатынас қамтамасыз етіледі, бірақ ерекше білім берілуіне қажеттілігі бар балалар үшін ерекше жағдайлар жасалады.

Инклюзивті білім беру моделі келесі әлеуметтік тәсіл негізінде құрылады – мүмкіндігі шектеулі адамдарды емес, қоғамды және оның ерекше білім берілуіне қажеттілігі бар деген көзқарасын өзгерту қажет. Инклюзия ерекше білім берілуіне қажеттілігі бар балалардың ғана емес, дені сау оқушылардың да дамыған, адамгершілік және тиімді жүйесі ретінде танылған. Ол мектеп жүйесінің критерийлеріне қаншалықты сәйкес келетініне қарамастан, барлығына білім алуға құқық береді. Олардың әрқайсысының жеке басын құрметтеу және қабылдау арқылы жеке тұлғаның қалыптасуы жүреді. Сонымен қатар балалар ұжымда болады, бір-бірімен өзара әрекеттесуге, қарым-қатынас орнатуға, мұғаліммен бірге білім беру мәселелерін шығармашылықпен шешуге үйренеді. [2, 196]

Инклюзивті білім беру принциптері

Инклюзивті білім беру ерекше білім берілуіне қажеттілігі бар оқушыларды сыныптағы кез-келген басқа балалар сияқты қабылдауды, оларды бірдей іс-шараларға қосуды, ұжымдық оқыту формаларына қатысуды және мәселелерді топтық шешуді, ұжымдық қатысу стратегиясын-ойындар, бірлескен жобалар, зертханалық, далалық зерттеулер және т. б. қолдануды қамтиды.

Инклюзивті білім беру барлық балалардың жеке мүмкіндіктерін кеңейтеді, адамгершілікті, төзімділікті, құрдастарына көмектесуге дайын болуға көмектеседі.

Білім беру процесіне қатысушылар инклюзивті білім беруді енгізуде қандай қиындықтарға тап болуы мүмкін?

– Біздің қоғамда, өкінішке орай, денсаулық мүмкіндіктері шектеулі адамдар бөтен нәрсе ретінде қабылданады. Бұл көзқарас жылдар бойы дамыды, сондықтан оны қысқа мерзімде өзгерту мүмкін емес.

– Ерекше білім беру қажеттіліктері бар балалар көбінесе оқымайтын деп танылады.

– Мұғалімдер мен бұқаралық мектеп директорларының көпшілігі ерекше білім берілуіне қажеттілігі бар балалар мәселелері туралы жеткілікті білмейді және ерекше білім берілуіне қажеттілігі бар балаларды сыныптардағы оқу процесіне қосуға дайын емес.

– Мүгедек балалардың ата-аналары балалардың білім алу құқығын қалай қорғау керектігін білмейді және білім беру мен әлеуметтік қолдау жүйесінен қорқады.

– Білім беру мекемелерінің сәулеттік қол жетімсіздігі. [3, 68б]

Инклюзия – жалпы білім беретін мектепте мүмкіндігі шектеулі баланың физикалық тұрғыдан келуі ғана емес екенін түсіну керек. Бұл мектептің өзін, мектеп мәдениетін және білім беру процесіне қатысушылардың қарым-қатынас жүйесін өзгерту, мұғалімдер мен мамандардың тығыз ынтымақтастығы, ата-аналарды баламен жұмыс істеуге тарту.

Қазіргі таңда бұқаралық мектеп мұғалімдері арасында ерекше білім беру қажеттіліктері бар балалармен жұмыс істеуге қажетті дайындықтың болмауы проблемасы болып тұр. Инклюзивті ортада жұмыс жасауда мұғалімдердің кәсіби құзыреттілігінің жетіспеушілігі, психологиялық кедергілер мен кәсіби стереотиптердің болуы байқалады.

Мүмкіндігі шектеулі балаларды оқыту процесінде мұғалімдер мен ата-аналар арасындағы қарым-қатынас ерекше рөл атқарады. Ата-аналар өз балаларын жақсы біледі, сондықтан бірқатар мәселелерді шешуде мұғалім олардан құнды кеңестер ала алады. Мұғалімдер мен ата – аналардың ынтымақтастығы жағдайды әр түрлі жағынан қарауға көмектеседі, демек, ересектерге баланың жеке ерекшеліктерін түсінуге, оның қабілеттерін анықтауға және дұрыс өмірлік нұсқауларды қалыптастыруға мүмкіндік береді.

Педагогикалық интеграция – бұл мүмкіндігі шектеулі балалардың жалпы білім беру бағдарламасымен, яғни ортақ оқу жоспарымен анықталған оқу материалын игеру қабілетін дамыту, бұл бірлескен оқытуды білдіреді. Л.С. Выготский арнайы оқытуды қалыпты дамуы бар балаларды оқытумен органикалық түрде

байланыстыруға болатын оқыту жүйесін құру қажеттілігін атап өтті. «Барлық артықшылықтарымен біздің арнайы мектебіміздің басты кемшілігі бар, ол өзінің шәкіртін – соқыр, саңырау немесе ақыл – есі кем баланы мектеп ұжымының тар шеңберіне жабады, бәрі баланың ақауына бейімделген жабық әлем жасайды, барлығы назарын оның кемшілігіне аударады және оны нақты өмірге енгізбейді.

Ерекше білім берілуіне қажеттілігі бар балалардың «ерекше білім беру қажеттіліктері» деген терминмен В.З. Денискина «осы санаттағы балалар қажет ететін және білім алу құқығы мен білім беру ұйымының білім беру кеңістігіндегі интеграция құқығын іске асыру үшін қажетті білім беру және оңалту құралдары мен жағдайларының спектрі»деп түсінеді. Сондай-ақ мүмкіндігі шектеулі балалардың «арнайы білім беру қажеттіліктері» терминін «жалпы білім беру қажеттілігі» деп анықтауға болады және білім беру процесінің белгілі бір субъектілері арасындағы әлеуметтік қатынас ретінде түсініледі. «Ерекше қажеттіліктер «ұғымы баланың өзіне, оның тәрбиесіне, өмірлік, оқу жағдайын жақсартуға байланысты педагогикалық шешімдерді алға қояды». Қазіргі заман талабына сай адамдардың мәлімет алмасуына, қарым-қатынасына ақпараттық-коммуникациялық технологиялардың кеңінен қолданысқа еніп, жылдам дамып келе жатқан кезеңінде ақпараттық қоғамды қалыптастыру қажетті шартқа айналып отыр. Ақпараттық қоғамның негізгі талабы – оқушыларға ақпараттық білім негіздерін беру, логикалық ойлау-құрылымдық ойлауды дамыту, ақпараттық технологияларды қолдану дағдыларын қалыптастыру және ғасыр ағымына және ақпараттық сауатты қоғамның өсуіне бейімделу, яғни ақпараттық қоғамға бейімделу қабілеттерін тәрбиелеу.

Ақпараттық технология – қазіргі заманғы компьютерлік техника негізінде ақпаратты жинау, сақтау, өңдеу және тасымалдау процестерін қамтамасыз ететін математикалық және кибернетикалық тәсілдер мен қазіргі заманғы техникалық құралдардың жиынтығы.

Байланыс – бұл ақпаратты беру әдістері мен механизмдерін және оларды бекіту мен жалпылау құрылғыларын қамтитын жалпы түсінік.

Ақпараттық-коммуникациялық технологиялар жағдайындағы жалпы білім беру процесінің функциялары: оқыту, тәрбиелеу, дамыту, ақпараттық болжау және шығармашылық қабілеттерін дамыту арқылы анықталады. Оқытудың ақпараттық-коммуникативтік және интерактивті технологияларының бағыттары:

- А) электрондық оқулықтар;
- б) телекоммуникациялық технологиялар;
- б) мультимедиялық және гипермәтіндік технологиялар;
- в) қашықтықтан оқыту (басқару) Интернет.

Оқу-тәрбие үдерісіне ақпараттық-коммуникативтік технологияларды енгізу барысында мұғалімнің алдына жаңа бағыттағы мақсаттар қойылады:

– Өз пәні бойынша оқу-әдістемелік электрондық кешендерді құру, әдістемелік пәндік Web-сайттарды ашу;

– Жалпы компьютерлік желілерді пайдалану;

– Бағдарламалау ортасында инновациялық әдістерді қолдана отырып, бағдарламалық сайттар, құралдар құру (мультимедиялық және гипермәтіндік технологиялар).

– Қашықтықтан оқыту (Internet желісі) барысында өздігінен білім алуды қамтамасыз ету.

Оқытудың интерактивті технологиясы – бұл барлық қатысушылардың өзара әрекеттесуіне негізделген ұжымдық, өзін-өзі қамтамасыз ететін, оқу процесін ұйымдастыру, оның барысында оқушы қатыса алмайды.

Интерактивті оқыту – бұл, ең алдымен, сұхбат, онда оқушы мен мұғалімнің қарым-қатынасы тікелей жүзеге асырылады. Сабақтағы интерактивті іс-әрекет ұйымдастырушылық және диалогтық қарым-қатынасты дамытуды көздейді, бұл өзара түсіністікке, өзара әрекеттесуге, әр қатысушыға қажет мәселелердің әрқайсысын бірлесіп шешуге әкеледі [8].

Оқытудың ақпараттық-коммуникациялық және интерактивті технологияларын пайдалану-педагогикалық қызметтің мазмұны мен нысанын толықтыру негізінде оқыту процесін жетілдіру жолдарының бірі. Компьютерлік желілерді, интернет жүйесін, электрондық оқулықтарды, мультимедиялық технологияларды, қашықтықтан оқыту технологияларын пайдалану оқу орындарында ақпараттық-коммуникациялық технологиялар кеңістігін құруға жағдай жасайды.

Ақпараттық-коммуникациялық технологияларды дамыту білім берудің бір бөлігі болып табылады. Соңғы жылдары компьютерді, электронды оқулықты, интерактивті тақтаны пайдалану қазіргі заманғы үрдістерге сәйкес күнделікті сабақтарға жақсы нәтиже береді. Білім беру жүйесі электрондық Байланыс, ақпарат алмасу, Интернет, электрондық пошта, телеконференция, on-line сабақтар арқылы іске асырылады.

Бүгінгі таңда инновациялық әдістер мен ақпараттық технологияларды қолдана отырып, негізгі мақсат-ойлау қабілетін арттыру, қызығушылықты, қызығушылықты дамыту, оқушыларды жандандыру.

Қашықтықтан оқыту жүйесі әсіресе қарқынды дамуда, бұған бірнеше факторлар мысал бола алады, ең бастысы – білім беру мекемелерін қуатты компьютерлік техникамен қамтамасыз ету, оқу пәндерінің барлық бағыттары бойынша электронды оқулықтар құру және Интернетті дамыту. Бүгінгі таңда білім беруді ақпараттандырудың көптеген нысандары мен құралдары бар. Оқу процесінде

ақпараттық және телекоммуникациялық құралдардың мүмкіндіктерін кешенді пайдалануды жүзеге асыру көпфункционалды электрондық оқыту құралдарын құру және пайдалану кезінде ғана мүмкін болады.

Интеграция дені сау балаларда сыныптастарының физикалық және психикалық кемшіліктеріне төзімділікті, өзара көмек сезімін және ынтымақтастыққа деген ұмтылысты қалыптастыруға ықпал ететінін атап өткім келеді. Даму мүмкіндіктері шектеулі балаларда бірлесіп оқыту өз құрдастарына оң көзқарас қалыптастыруға, барабар әлеуметтік мінез-құлыққа, даму мен оқыту әлеуетін толық іске асыруға әкеледі. Тұрақты толық интеграция, яғни ерекше білім берілуіне қажеттілігі бар балаларды жалпы білім беретін мектептің жаппай сыныптарында оқыту педагогикалық процестің барлық қатысушыларының тиімді өзара әрекеттесуін қамтиды: оқушылар, мұғалімдер, ата-аналар, медицина қызметкерлері. Бұл балалар, әдетте, танымдық және әлеуметтік қабілеттердің жетіспеушілігімен сипатталады, және олардың оқу қиындықтары, ең алдымен, іс-әрекет пен мінез-құлықты ерікті реттеудің жетіспеушілігімен байланысты. Бірақ мұндай салыстырмалы әл-ауқаттың өзінде сәтті оқыту мен әлеуметтену үшін оларға арнайы білім беру қажеттіліктерін қанағаттандыратын арнайы көмек қажет.

Инклюзивті білім беру – барлық балаларды жалпы білім үрдісінде толық енгізу және әлеуметтік бейімделуге, жынысына, шығу тегіне, дініне, жағдайына қарамай, балаларды айыратын кедергілерді жоюға, ата-аналарын белсенділікке шақыруға, баланың түзету-педагогикалық және әлеуметтік қажеттіліктерін арнайы қолдау, қоршаған ортаның балаларды жас ерекшеліктеріне және білімдік қажеттіліктеріне бейімделуіне жағдай қалыптастыру, яғни жалпы білім беру сапасы сақталған тиімді оқытуға бағытталған мемлекеттік саясат.

Инклюзивті мектептегі бағдарламаларға қатысу балалардың екі санатының жетістіктеріне оң әсер етеді (стандартталған тесттердің нәтижелеріне сәйкес ерекше білім беру қажеттіліктері бар балалардың даму көрсеткіштері кем дегенде мамандандырылған балабақшалардағы көрсеткіштермен бірдей). Бақылаулар бірлескен іс-әрекеттің даму ерекшеліктері бар балалардың мінез-құлқына оң әсерін көрсетеді. Осы екі санаттағы балалардың қарым-қатынасы жақсарады, әдетте дамып келе жатқан мектеп жасына дейінгі балалардың мүмкіндіктері шектеулі балалар туралы және бұзылулардың жекелеген түрлері туралы білім деңгейі артады.

Мамандар осындай өзара іс-қимыл мен әлеуметтік дағдыларды дамыту технологияларын әзірлегеніне қарамастан, олардың тиімділігі кешенді және үздіксіз жүргізілетін араласу бағдарламасының сапасына байланысты. Қазіргі заман талабына сай адамдардың мәлімет алмасуына, қарым-қатынасына ақпараттық-коммуникациялық технологиялардың кеңінен қолданысқа еніп, жылдам дамып келе жатқан кезеңінде ақпараттық қоғамды қалыптастыру қажетті шартқа айналып от-

ыр. Ақпараттық қоғамның негізгі талабы-оқушыларға ақпараттық білім негіздерін беру, логикалық ойлау-құрылымдық ойлауды дамыту, ақпараттық технологияларды қолдану дағдыларын қалыптастыру және ғасыр ағымына және ақпараттық сауатты қоғамның өсуіне бейімделу, яғни ақпараттық қоғамға бейімделу қабілеттерін тәрбиелеу.

Ақпараттық технология-қазіргі заманғы компьютерлік техника негізінде ақпаратты жинау, сақтау, өңдеу және тасымалдау процестерін қамтамасыз ететін математикалық және кибернетикалық тәсілдер мен қазіргі заманғы техникалық құралдардың жиынтығы.

Байланыс-бұл ақпаратты беру әдістері мен механизмдерін және оларды бекіту мен жалпылау құрылғыларын қамтитын жалпы түсінік.

Алынған тақырыпты басшылыққа ала отырып және атқарылған жұмысты қорытындылай келе, оқушылардың құзыреттілігін дамытуға, шығармашылық деңгейі жоғары жан-жақты тұлғаны қалыптастыруға, оқушылардың білім сапасын арттыруға, алған білімдерін өмірмен үйлестіруге бағыттауға болады.

Оқытудың интерактивті технологиясы – бұл барлық қатысушылардың өзара әрекеттесуіне негізделген ұжымдық, өзін-өзі қамтамасыз ететін, оқу процесін ұйымдастыру, оның барысында оқушы қатыса алмайды.

Интерактивті оқыту – бұл, ең алдымен, сұхбат, онда оқушы мен мұғалімнің қарым-қатынасы тікелей жүзеге асырылады. Сабақтағы интерактивті іс-әрекет ұйымдастырушылық және диалогтық қарым-қатынасты дамытуды көздейді, бұл өзара түсіністікке, өзара әрекеттесуге, әр қатысушыға қажет мәселелердің әрқайсысын бірлесіп шешуге әкеледі [8].

Оқытудың ақпараттық-коммуникациялық және интерактивті технологияларын пайдалану-педагогикалық қызметтің мазмұны мен нысанын толықтыру негізінде оқыту процесін жетілдіру жолдарының бірі. Компьютерлік желілерді, интернет жүйесін, электрондық оқулықтарды, мультимедиялық технологияларды, қашықтықтан оқыту технологияларын пайдалану оқу орындарында ақпараттық-коммуникациялық технологиялар кеңістігін құруға жағдай жасайды.

Ақпараттық-коммуникациялық технологияларды дамыту білім берудің бір бөлігі болып табылады. Соңғы жылдары компьютерді, электронды оқулықты, интерактивті тақтаны пайдалану қазіргі заманғы үрдістерге сәйкес күнделікті сабақтарға жақсы нәтиже береді. Білім беру жүйесі электрондық Байланыс, ақпарат алмасу, Интернет, электрондық пошта, телеконференция, on-line сабақтар арқылы іске асырылады.

Бүгінгі таңда инновациялық әдістер мен ақпараттық технологияларды қолдана отырып, негізгі мақсат-ойлау қабілетін арттыру, қызығушылықты, қызығушылықты дамыту, оқушыларды жандандыру.

Қашықтықтан оқыту жүйесі әсіресе қарқынды дамуда, бұған бірнеше факторлар мысал бола алады, ең бастысы – білім беру мекемелерін қуатты компьютерлік техникамен қамтамасыз ету, оқу пәндерінің барлық бағыттары бойынша электронды оқулықтар құру және Интернетті дамыту. Бүгінгі таңда білім беруді ақпараттандырудың көптеген нысандары мен құралдары бар. Оқу процесінде ақпараттық және телекоммуникациялық құралдардың мүмкіндіктерін кешенді пайдалануды жүзеге асыру көпфункционалды электрондық оқыту құралдарын құру және пайдалану кезінде ғана мүмкін болады.

Білім беруді ақпараттандыру жағдайында оқушылардың ақпараттық сауаттылық, ақпараттық мәдениет және ақпараттық құзыреттілік сияқты қабілеттерін қалыптастыру мәселесі бүгінгі күні өзекті болып отыр [9].

Ақпараттық-коммуникациялық құзыреттілік дегеніміз не?

Ақпараттық құзыреттілік:

– сыни тұрғыдан ұсынылған ақпарат негізінде саналы шешім қабылдау;
– өз бетінше мақсат қою және негіздеу, мақсатқа жету үшін танымдық іс-әрекеттерді жоспарлау және жүзеге асыру;

– ақпаратты, оның ішінде қазіргі заманғы ақпараттық-коммуникациялық технологиялардың көмегімен өз бетінше табу, талдау, іріктеу, қайта қарау, қайта құру және тасымалдау;

– логикалық операцияларды қолдана отырып ақпаратты өңдеу (талдау, жалпылау, құрылымдау, тікелей және жанама дәлелдеу, аналогия бойынша дәлелдеу, модельдеу, ойлау эксперименті, материалды жүйелеу);

– оқу қызметін жоспарлау және жүзеге асыру үшін ақпаратты пайдалану.

Ақпараттық-коммуникациялық құзыреттілік-бұл оқу, тұрмыстық және кәсіби бағыттағы міндеттерді шешуде ақпараттық-коммуникациялық технологиялардың мүмкіндіктерін жан-жақты пайдалану мүмкіндігі.

Коммуникативтік құзыреттілік:

– шынайы өмір жағдайында өз міндеттерін шешу үшін қазақ және басқа да тілдерде ауызша және жазбаша коммуникацияның әртүрлі құралдарын пайдалану;

– коммуникативтік міндеттерді шешуге сәйкес келетін стильдер мен жанрларды таңдау және қолдану;

– өз пікірін әдептілік ережелеріне сәйкес айту;

– әртүрлі көзқарастар мен түрлі бағыттардағы адамдармен сұхбат жүргізу арқылы нәтижелі өзара іс-қимылды, жанжалды жағдайларды шешуді жүзеге асыру;

– жалпы нәтижеге қол жеткізу үшін әртүрлі көзқарастағы адамдар топтарымен қарым-қатынас (коммуникация) құруға мүмкіндік береді.

Қазақ тілі сабақтарында ақпараттық технологияларды қолдану арқылы оқушылардың ақпараттық құзыреттілігін қалыптастыру, заманауи ақпараттық технологияларды, электрондық оқулықтар мен Интернет ресурстарды қолдану білім беру үдерісінде оқушылардың шығармашылық қабілеттерін дамытуға мүмкіндік береді. Оқушылардың ақпараттық құзыреттілігі мен ақпараттық мәдениетін қалыптастыру қазіргі уақытта үздіксіз педагогикалық білім беру жүйесіндегі өзекті мәселелердің бірі болып табылады.

Сабақта ақпараттық-коммуникациялық технологияларды қолданудың тиімділігі:

- оқушының өзіндік жұмысы;
- аз уақыт ішінде көбірек білім алыңыз және уақытты үнемдеңіз;
- тест тапсырмалары арқылы білім мен дағдыларды тексеру;
- шығармашылық есептер жасау;
- қашықтықтан оқыту мүмкіндігінің пайда болуы;
- қажетті ақпаратты жедел алу мүмкіндігі;
- экономикалық тиімділік;
- әрекеттерді, әрекеттерді талап ететін пәндер мен тапсырмаларды зерттеу;
- қарапайым көзбен көру, қолмен сезіну немесе есту мүмкін емес табиғаттың таңғажайып процестерімен әртүрлі эксперименттердің нәтижелерін көру және сезіну қабілеті;
- оқушының көкжиегін кеңейтуге үлкен әсер етеді.

Ақпараттық-коммуникациялық технологиялар тұлға құзыреттілігін дамыту құралы ретінде [10].

Отбасы мүшелері жалпы алғанда ерекше білім берілуіне қажеттілігі бар балаларын инклюзивті ортаға енгізуге оң көзқараспен қарайды және бұл оң көзқарас уақыт өте келе өсіп келеді. Ата-аналар балаларын неғұрлым толық қабылдайтынын және инклюзивті бағдарламалар дамудың жақсы мүмкіндіктері мен модельдерін ұсынатынын айтады. Ата-аналардың алаңдаушылығы мамандандырылған қызметтердің жетіспеушілігімен, топтардың толықтырылуымен және кадрларды дайындаумен байланысты. Алайда, жалпы алғанда, оң бағалардың артықшылығы айқын.

Әлеуметтік саясатқа байланысты факторлар (білім беру стандарттары, қаржыландыру және т.б.) инклюзивті процестерге кедергі келтіруі мүмкін және ықпал етуі мүмкін. Біздің шолуымыздың мақсаттары жоғарыда аталған кейбір ережелерді қосымша қарастыруды қажет ететін сияқты.

Инклюзивті бағдарламалардың әдеттегі дамып келе жатқан балаларға әсері

Инклюзивті балабақшалардағы жағдайды зерттеу туралы барлық есептер инклюзияның типтік дамып келе жатқан балаларға ұқсамайтын немесе мүлдем

ұқсамайтын балаларды қабылдауға оң әсерін көрсетеді. Сондай-ақ бір командада болу балаларға альтруизмді үйретеді және ақыр соңында қоғам инклюзиядан пайда көреді. Алайда бұл ретте, инклюзивтік үдерістерді зерттеудің көпшілігінің басты назарында инклюзивтік ортаның мүмкіндігі шектеулі балаларға немесе ата-аналардың инклюзияға қатынасына әсері бар екенін америкалық ғалымдар да айтады; әдетте дамып келе жатқан мектеп жасына дейінгі балаларға инклюзивті ортаның әсері өте аз зерттелген.

Жалпы инклюзивті білім беру Инклюзивті оқыту – барлық балалардың мұқтаждықтарын ескеретін, ерекше қажеттіліктері бар балалардың білім алуын қамтамасыз ететін жалпы білім үрдісінің дамуы. Бұл оқыту түрі балалардың оқу үрдісіндегі қажеттіліктерін қанағаттандырып, оқыту мен сабақ берудің жаңа бағытын өңдеуге талпынады және мүгедек баланың адамдармен қарым-қатынасына қажетті қабілеттікті дамытуға мүмкіндік береді. Инклюзивті оқыту негізінде балалар құқығын кемсітпеу, барлық адамдарға деген теңдік қатынасты қамтамасыз ету, сонымен бірге ерекше оқыту қажеттілігі бар балаларға арнайы жағдай қалыптастыру идеологиясы жатыр.

Қорытынды

Демек, бала – болашағымыз, болашағымызға бәріміз жауаптымыз. Десек те, ата-аналардың басым бөлігі баласының оқу-тәрбие мәселесіне келгенде жайбарақаттық, салғырттық басым. Көптеген ата-аналар баласының тілі жай шыққанына, есте сақтау қабілетінің нашарлығына, өңі үнемі бозарып жүретініне дер кезінде мән бермейді, білікті маманға апарып көрсетуге мойыны жар бермейді, тіпті, баласының болашағына алаңдайды дегеннің өзінде қаражат жоқтығын сылтауратып, қозғала қоймайды.

Егер ата-аналардың көбі психологиялық-медициналық, педагогикалық комиссияның қызметіне дер кезінде бармаса логопедтен, психологтан кеңес алмаса баласының осындай аурумен ауыратынын білмейді немесе баламыз ерке деп ойлап жүре береді. Соның кесірінен баланың ақыл-ой дамуы нашар деңгейде екені мектепке барғанда бір-ақ белгілі болады. Міне, осыдан кейін барып Үкіметтің инклюзивті білім беру мәселесіне не үшін соншама баса назар аудара бастағанын түсінуге болады. Соңғы уақытта ерекше білім беру қажеттілігі бар балаларды оқыту мен тәрбиелеудің инновациялық тәсілдері көбірек ұсынылады. Әлеуметтік жағдайына, нәсілдік немесе конфессиялық тиістілігіне, физикалық және ақыл-ой қабілеттеріне қарамастан инклюзивті білім беру әрбір балаға өзінің даму қажеттілігін және оның білім беруді дамытудың барабар деңгейіне тең құқықты алуға мүмкіндік береді.

ПАЙДАЛАНЫЛҒАН ӘДЕБИЕТТЕР ТІЗІМІ

1. Алехина С.В., Семаго Н.Я., Фади́на А.К. Инклюзивное образование. Выпуск 1. – М.: Центр «Школьная книга», 2010.
2. Интегрированное обучение детей с ограниченными возможностями в обществе здоровых детей / Ф.Л. Ратнер, А.Ю. Юсупов. – М.: Гуманитар. изд. центр ВЛАДОС, 2006.
3. Обучение детей с особенностями развития по технологии интегрированного обучения при внутренней дифференциации в общеобразовательном классе: методические рекомендации. – Челябинск: ИИУМЦ «Образование», 2006. – С. 223. Педагогика.
4. Ярская-Смирнова Е.Р., Лошакова И.И. Инклюзивное образование детей-инвалидов // Социологические исследования. – 2003. – №5. – С. 100-106.
5. Семаго Н.Я, Справочник школьного психолога на начальных этапах организации инклюзивного образования в школе / Пути развития инклюзивного образования в Центральном округе: сб. статей. – М.: ЦАО, 2009. – С. 56. : 2004. – 68 с.

REFERENCE

1. Alekhina S.V., Semago N.YA., Fadina A.K. Inklyuzivnoe obrazovanie. Vypusk 1. – M.: Centr «SHkol'naya kniga», 2010.
2. Integrirovannoe obuchenie detej s ogranichennymi vozmozhnostyami v obshchestve zdorovyh detej / F.L. Ratner, A.YU. YUsupov. – M.: Gumanitar. izd. centr VLADOS, 2006.
3. Obuchenie detej s osobennostyami razvitiya po tekhnologii integrirovannogo obucheniya pri vnutrennej differenciacii v obshcheobrazovatel'nom klasse: metodicheskie rekomendacii. – CHelyabinsk: PUMC «Obrazovanie», 2006. – S. 223. Pedagogika.
4. YArskaya-Smirnova E.R., Loshakova I.I. Inklyuzivnoe obrazovanie detej-invalidov // Sociologicheskie issledovaniya. – 2003. – №5. – S. 100-106.
5. Semago N.YA, Spravochnik shkol'nogo psihologa na nachal'nyh etapah organizacii inklyuzivnogo obrazovaniya v shkole / Puti razvitiya inklyuzivnogo obrazovaniya v Central'nom okruge: sb. statej. – M.: CAO, 2009. – S. 56. : 2004. – 68 s.

Г.К. Каршиева¹, Б.М. Жапарова¹

**Подготовка будущих учителей начальных классов
к применению информационно-коммуникационных
технологий в условиях инклюзивного образования**

¹ Высшая школа педагогики,
Павлодарский педагогический университет,
Павлодар, Павлодарская область, Республика Казахстан

G.K. Karshiyeva¹, B.M. Japarova¹

**Preparation of future primary school teachers
for the use of information and communication
technologies in the context of inclusive education**

¹ Higher School of Pedagogy,
Pavlodar Pedagogical University,
Pavlodar, Pavlodar Region, Republic of Kazakhstan

Аннотация. В статье широко рассмотрены вопросы формирования компетенций детей об общем инклюзивном образовании, указаны особенности и недостатки. В настоящее время мир внимательно относится к детям с ограниченными возможностями. Современная система образования претерпевает изменения, требующие от педагогов работы с детьми с особыми образовательными потребностями в различных направлениях. Мы определили основные ключевые проблемы инклюзивного образования, которые заключаются в следующем. Определены теоретические основы подготовки будущих учителей начальных классов к применению информационно-коммуникационных технологий, результаты проведенного опытно-экспериментального исследования позволяют сделать следующие выводы. Установлено, что важнейшая значимость понятия «Инклюзия» системы инклюзивного образования, применения информационно-коммуникационных технологий в инклюзивном образовании все еще должны быть широко и всесторонне изучены в сфере казахстанского образования. Определена социальная среда и ее функции в образовании детей с ограниченными возможностями здоровья. Выявлены психолого-педагогические особенности подготовки будущих учителей начальных классов к применению информационно-коммуникационных технологий в условиях инклюзивного образования, в ходе анализа трудов ученых, передового опыта педагогов установлено, что воспитание и образование детей с отклонениями в развитии должны рассматриваться с позиции социальной проблемы. На основе такого анализа определены компетентность, уровень, характеристика применения информационно-коммуникационных технологий в сфере инклюзивного образования.

Ключевые слова: инклюзивное обучение, принципы образования, методы и приемы.

Summary. The article deals extensively with the issues of the formation of children's competencies about general inclusive education, the features and disadvantages are indicated. Currently, the world is attentive to children with disabilities. The modern education system is undergoing changes that require teachers to work with children with special educational needs in various directions. We have identified the main key problems of inclusive education, which are as follows: The theoretical foundations of the preparation of future primary school teachers for the use of information and communication technologies have been determined, the results of an experimental study allow us to draw the following conclusions. It is established that the most important importance of the concept of «Inclusion», the system of inclusive education, the use of information and communication technologies in inclusive education still needs to be widely and comprehensively studied in the field of Kazakh education. The social environment and its functions in the education of children with disabilities are determined. The psychological and pedagogical features of the preparation of future primary school teachers for the use of information and communication technologies in inclusive education are revealed, during the analysis of the works of scientists, the best practices of teachers, it is established that the upbringing and education of children with developmental disabilities should be considered from the perspective of a social problem. Based on this analysis, the competence, level, and characteristics of the use of information and communication technologies in the field of inclusive education are determined.

Keywords: inclusive education, principles of education, methods and techniques.

УДК 373.31
МРНТИ 14.15.01

А.К. Валиева¹, М.А. Кененбаева¹

*¹ Педагогика жоғары мектебі,
Павлодар педагогикалық университеті,
Павлодар қ., Павлодар облысы, Қазақстан Республикасы.
e-mail: alfinur.valieva98@mail.ru, m-kenenbaeva@mail.ru*

БАСТАУЫШ МЕКТЕПТЕ МАТЕМАТИКА САБАҚТАРЫНДА МУЛЬТИМЕДИЯЛЫҚ ТЕХНОЛОГИЯЛАРДЫ ҚОЛДАНУДЫҢ МАҢЫЗЫ

***Аңдатпа.** Бұл мақалада қазіргі заманауи қоғамда білім сапасын дамыту үшін қойылатын талаптардың күшейтілуі және сол талаптардың бірі – мультимедиялық технологияларды қолдану болып табылатындығы туралы айтылған. Мультимедиа – бұл әр түрлі ақпарат құралдарын біріктіру. Оған мәтін, аудио, бейне, графика және т.б. жатады. Қазіргі кезде білім беру мекемелері арасында жиі естілетін және талқыланатын термин екені анық. Мультимедиялық технологияларды жоғары оқу орындарының да, мектептердің де оқу үдерісінде, оның ішінде бастауыш сыныптарда қолдану оқу процесінің пассивті режимінен, белсенді режиміне өтуге мүмкіндік беретіні анықталды. Бұл технологиялар бастауыш білім берудің көптеген салаларында балалардың ойлау, түсіну қабілеттерін дамытуда маңызды рөл атқаратыны зерттелді. Бастауыш білім беруді одан әрі түрлендіру кіші жастағы оқушылардың танымдық қабілеттерін дамыту үшін мультимедиялық технологияларды көбірек пайдаланумен байланысты болатыны анық. Бастауыш мектепте математика сабақтарында қолдануға болатын түрлі технологиялар түрлері анықталып, зерттеу жүзгізілген. Бұл зерттеу барысында мультимедиялық қосымшалар, электронды бағдарламалар, білім беру платформалары қарастырылған. Олардың мақсаттары мен оқытудағы маңызы зерттеліп, талдау жасалған. Оқушыны жан-жақты дамытудың тиімді жолы – түрлі технологияларды сабақта қолдану деп есептей келе, бастауыш мектепте математика сабақтарында мультимедиялық қосымшаларды қолдану жолдары сипатталды.*

***Түйін сөздер:** мультимедиялық технологиялар, оқу процесінің ақпараттық базасы, мультимедиялық қосымшалар, электронды бағдарламалар, білім беру платформалары.*

Кіріспе

Қазіргі уақытта әлемнің көптеген елдері ақпараттық-коммуникациялық технологияларды кеңінен қолдану негізінде білім беру жүйесін жаңғыртуға ұмтылуда, бұл бүгінгі таңда білім алудың жаңа перспективалары мен таңғажайып мүмкіндіктерін ұсынып, сол арқылы адамзаттың білім беру революциясының қарсаңында екенін растайды.

Егер ХХІ ғасыр тарихшысы қандай да бір жолмен осы мыңжылдықты атау керек болса, онда «компьютер» сөзі толық атау болуы мүмкін. Компьютерден гөрі әлемді өзгерткен өнертабысты табу қиын. Әрине, ақпараттандыру мен компьютерлендіру процестері білім процесіне де әсер етті. Жиырма бірінші ғасырды үздіксіз білім мен жаңа технологиялар ғасыры деп айтуға болады. Оған енгеннен кейін біз заманауи оқу құралдарынсыз, жаңа техникасыз қалмаймыз [1, 21 б].

Қазіргі заманғы компьютерлік технологиялар оқу үдерісін дамытуға үлкен мүмкіндіктер береді. Бұдан бұрын К.Д. Ушинский: «Балалардың табиғаты көрнекілікті қажет етеді» деп ескерткен [2, 36 б].

Енді бұл диаграммалар, кестелер мен суреттер емес, заманауи балаларға жақын мультимедиялық технологиялар. Мультимедиа дегеніміз не? «Мультимедиа» қарапайым компьютерлер сияқты сандық түрде ғана емес, әртүрлі түрдегі ақпаратпен жұмыс істеу мүмкіндігін білдіреді. Мультимедиа – компьютерлер дыбыс (музыка, сөйлеу және т.б.), сондай-ақ бейнеақпарат (бейнероликтер, анимация фильмдері және т.б.) шығаруға мүмкіндік береді. Бейне эффектілерді ауыстырылатын компьютерлік слайдтар, мультфильмдер, бейнеклиптер, суреттер мен мәтіндердің қозғалысы, кескіннің түсі мен масштабын өзгерту, оның жыпылықтауы және біртіндеп жоғалуы және т. б. көрсету арқылы ұсынуға болады [1, 25 б].

Негізгі бөлім

Мультимедиялық технологияларды қолдану оқу процесін ұйымдастыруда, сондай-ақ оқушылардың шығармашылық қабілеттерін дамытуда жаңа мүмкіндіктер ашады. Белсенді оқыту әдістерін тиімді енгізу үшін үлкен және маңызды жұмыс қажет, компьютерлік техникамен жеткілікті мөлшерде жабдықтандыру бойынша, сондай-ақ оқу процесін ұйымдастыруда әдістемелік және ақпараттық базаны дайындаудың маңызы зор екені белгілі. Бүгінгі білім беру жүйесі ақпараттық технологиялар мен компьютерлік телекоммуникациялар белсенді қолданылады, бұған бірқатар факторлар ықпал етеді және ең алдымен, білім беру мекемелерін қуатты компьютерлік техникамен жабдықтау және интернет желісін дамыту. Компьютерлік технологияларды оқу процесіне интеграциялаудың келесі басым мәселелері бөліп көрсетілді:

- психологиялық-педагогикалық цикл,
- компьютерлік оқу құралдарын жүйелеу;
- оқытудағы әлемдік Интернет желісінің рөлін қарастыру [3, 14 б].

Бастауыш білім беруді одан әрі түрлендіру кіші жастағы оқушылардың танымдық қабілеттерін дамыту үшін мультимедиялық технологияларды көбірек пайдаланумен байланысты болатыны анық. Компьютерлік технологияны пайдалана отырып оқыту бірте-бірте оқу процесінің стандартты құрамдастарының біріне

айналуда. Компьютердегі мәтін, графика, аудио-бейне ақпарат, анимацияның үйлесуі мектеп оқушыларына ұсынылатын білім беру ақпаратының сапасын және олардың оқу жетістіктерін күрт жақсартады. Табысты оқыту үшін қажетті негізгі процестер ретінде оқу-тәрбие процесін даралау мен саралаудың, оны ойлауды, қиялды дамытуға қайта бағыттаудың шексіз мүмкіндіктері бар.

Мультимедиялық технологиялардың көмегімен адам ақпаратты бірден бірнеше сезім мүшелерімен қатар қабылдайды. Аралас әсер ету кезінде оқушы көру және есту арқылы және оны белсенді әрекетке тарту арқылы оқу материалын игеру үлесі 75% құрайды.

Бастауыш мектепте мультимедиялық технологиялардың мүмкіндіктерін дұрыс пайдалану арқылы:

1. Зерттелетін материалды жақсырақ және тереңірек түсіну.
2. Білім алушының жаңа біліммен танысуға ынтасы пайда болуы.
3. Оқу уақытының едәуір қысқаруына байланысты уақытты үнемдеу.

4. Алынған білім ұзақ уақыт жадында қалады және кейінірек қысқа қайталаудан кейін практикада қолдану оңайырақ болады [4, 31 б].

Мультимедиялық технологияларды оқу процесіне енгізу мен енгізудің маңызды шарты мультимедиялық проекторы бар арнайы жабдықталған кабинеттердің, мұғалімге арналған компьютердің, экранның немесе интерактивті тақтаның болуы, сондай-ақ қолжетімді ақпараттық білім беру жүйесінің болуы, оқу процесі өтетін орта (компьютерлік сыныптар, электронды кітапханалар, медиа қалталар, Интернетке кіру және т.б.) болып табылады.

Осыған орай, бастауыш сынып мұғалімі тек ақпараттық-телекоммуникациялық технологиялар саласында білім алып қана қоймай, сонымен қатар оларды кәсіби қызметінде қолданудың маманы болуы керек. Бұл мақсатқа жетуге білім беруді ақпараттандыру саласында педагог кадрларды даярлау және қайта даярлау ықпал етуі тиіс. Білім беруді ақпараттандыру екі стратегиялық мақсатқа қол жеткізуді қамтамасыз ететінін болашақ және қазірдің өзінде жұмыс істейтін мұғалімдерге айтамыз. Оның біріншісі – тәрбиенің барлық түрлерінің тиімділігін арттыру ақпараттық-коммуникациялық технологияларды пайдалануға негізделген қызмет. Екіншісі – ақпараттық қоғам талабына сай жаңаша ойлау түрі бар мамандарды даярлау сапасын арттыру. Ақпараттандыру әдістері мен құралдарының көмегімен болашақ маман қандай ақпарат туралы сұрақтарға жауап алуды үйренуі керек ресурстар, олар қайда, оларға қалай қол жеткізуге болады және кәсіби өнімділікті жақсарту үшін оларды қалай пайдалануға болады [5, 6 б].

Мультимедиялық технологиялардың ерекше бір түрі – білім беру платформалары. Олар оқушылардың өнімді іс-әрекеті үшін әртүрлі құралдарды пайдалануды көздейді.

Білім беру платформасы – белгілі бір шарттарда пайдаланушыларға ұсынылатын оқу материалдарының банкін міндетті түрде қамтитын интернет-ресурс. Бұл платформалардың мақсаты – цифрлық технологиялар арқылы жоғары сапалы білім беру.

Бұл платформалар мектеп оқушылары арасында өзекті, өйткені көру және жоғары сапалы визуализация мектеп оқушыларына ақпаратты есте сақтау процесін жеңілдетуге мүмкіндік береді.

Оқыту процесінде білім берудің онлайн платформаларын қолдану мынадай мүмкіндіктер береді:

– оқу-тәрбие процесін ұйымдастырудың жаңа педагогикалық тәсілдерін әзірлеу;

– педагогикалық қосымшаларды әзірлеу және бейімдеу процесін жеңілдету (платформада қолжетімді білім базасы, білім беру порталдары мен веб-сайттарына сілтемелері бар электрондық білім беру құралдары, сондай-ақ кіріктірілген құралдар жүйесі есебінен);

– сұрақтар мен тапсырмаларға өзгерістер мен толықтырулар енгізу мүмкіндігімен мектеп циклінің барлық пәндері бойынша сұрақтар, тапсырмалар және жаттығулар банкін қамтитын тестілеу және диагностика жүйелерін оқу процесінде қолдану;

– баланың шығармашылық қабілеттерінің даму динамикасын және мұғалімдердің кәсіби шеберлігін қадағалау.

Осындай білім беру платформаларының ішінде ең танымал платформалар – «Uchi.ru», «ЯКласс», «Яндекс учебник», «eSchool.pro», «Joyteka»

«Joyteka» білім беру платформасы мұғалімдер үшін арнайы әзірленген. Бұл білім беру платформасының негізгі мақсаттары:

– барлық деңгейдегі оқу бағдарламаларының мазмұнын жаңарту;

– мектептің оқу бағдарламаларын іске асыру үшін қажетті жалпыға қолжетімді ақпараттық ресурстармен қамтамасыз ету;

– әрбір оқушының базалық білімінде кемшіліктердің болмауын қамтамасыз ету;

– мектеп білімі мен жалпы орта білім беруді насихаттау [6].

Платформа әрбір оқушы мен ата-ана үшін қауіпсіз жеке логинді қамтамасыз етеді, оларда баласының үлгерімін бақылай алады. Әрбір оқушы идентификациялық деректерін алады, соның арқасында ол жүйеге кіреді. Өте қарапайым навигация оқушыға өз бетінше немесе ересектердің қатысуымен оқуға мүмкіндік береді.

Ресурстың жағымды қасиеттерінің ішінен мыналарды бөліп көрсетуге болады:

– әрбір оқушының жеке көзқарасы;

- жеке білім беру траекториясын құру;
- оқыту ойын түрінде интерактивті тапсырмалар арқылы жүзеге асады;
- әрбір оқушының немесе бүкіл сыныптың үлгерімін қадағалау мүмкіндігі;
- сабақта планшеттерде, компьютерлерде немесе интерактивті тақтада платформаны пайдалану;
- бүкіл сыныпқа немесе әр оқушыға жеке үй тапсырмасын дайындау.

Әсіресе жаңа материалды түсіндіру мультимедиялық технологиялар арқылы таныстыру қызықты. Электрондық энциклопедияның анимациялық немесе бейнесюжеті ұсынылатын ақпарат аясын кеңейтіп қана қоймай, көру және есту анализаторларының белсенді жұмысының арқасында мектеп оқушыларының зейінін белсендіреді.

Бастауыш мектепте математиканы қазіргі заманға сай оқыту оқушылардың білімге деген қызығушылығы оянып, оларды неғұрлым толық және терең меңгеру қажеттілігі артып, еңбектегі бастамашылдық пен дербестік дамытатындай етіп жүргізілуі керек. Оқыту процесінде оқушылар қалыптасқан ғылыми білім, білік, дағды жүйесін меңгеріп қана қоймай, олардың танымдық қабілеттері мен шығармашылық күштерін дамытуы қажет. Ол үшін мектепте әркімнің сабаққа белсене қатысуын қамтамасыз ететін, білім беделін арттыратын және оқу-тәрбие жұмысының нәтижесіне мектеп оқушыларының жеке жауапкершілігін арттыратын сабақтардың түрлері ерекше орын алуы қажет.

Математиканы оқытуда мультимедиялық қолданбаларды пайдалану бойынша жүргізілген зерттеу олардың мазмұнды оқытуға әсері аралас екенін көрсетті, өйткені барлық қолданбалар арайны оқытуды ескере отырып жасалмаған, кейде сапасы жоқ және мұғалімдер белгілеген оқу

Басауыш мектепте математика сабағын қызықты өткізудің бір түрі «PLICKERS» қолданбасын пайдалану.

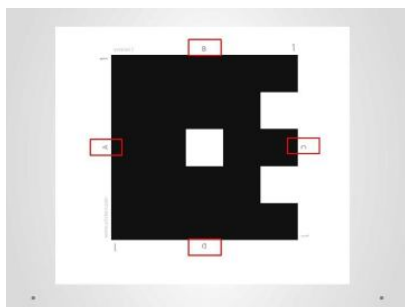
Plickers – бұл бүкіл сыныптың жауаптарын лезде бағалауға және статистиканы жинауды жеңілдетуге мүмкіндік беретін қолданба [7].

Қосымшаны сыныпта пайдалану үшін оқушыларға арналған басқа жабдық қажет емес – тек мұғалімнің ұялы телефоны немесе компьютер. Сонымен қатар, оқушылардың өздеріне оқу қызықтырақ болады, өйткені ойын элементі пайда болады.

Plickers – бір ұялы телефон арқылы фронтальды зерттеулер жүргізуге мүмкіндік береді. Plickers қалай жұмыс істейді?

Бағдарлама өте қарапайым технология бойынша жұмыс істейді. Негізі мобильді қосымша, веб-сайт және QR кодтары бар басып шығарылған карталар. Әр балаға бір карта беріледі.

Картаның өзі төртбұрышты және төрт жағы бар. Әр жақтың өз жауап нұсқасы бар (A, B, C, D), ол картаның өзінде көрсетілген. Мұғалім сұрақ қояды, бала дұрыс жауапты тандап, сәйкес жағын жоғары қаратып картаны көтереді. Мұғалім мобильді қосымшаны пайдалана отырып, нақты уақыт режимінде балалардың жауаптарын сканерлейді (оқу үшін толықтырылған шындық технологиясы қолданылады). Нәтижелер дерекқорда сақталады және лезде немесе кешіктірілген талдау үшін тікелей мобильді қосымшада және веб-сайтта қол жетімді. Бағдарлама әрбір балада мобильді құрылғы немесе компьютер болуын талап етпейді.

Сурет 1. Plickers картасы

Сурет 2. Plickers арқылы тестілеу

Plickers қалай пайдалануға болады?

1. Сабақ соңындағы фронталдық сұрау.

Мақсаты: балалардың сабақта не үйренгенін, нені меңгермегенін түсіну.

2. Алдыңғы сабақ бойынша сабақ басындағы фронталды сұрау.

Мақсаты нені үйренгенін және нені қайталау керектігін түсіну.

3. Бағалау / тексеру жұмыстарын өткізу.

Тиісті дайындықпен тексеру жұмыстарын Plickers форматында жүргізуге болады. Нәтижелер тексеруді қажет етпей және/немесе балаларда смартфондар/компьютерлер болмаса, дереу қол жетімді болады.

Қорытынды

Сыныпта Plickers қосымшасын қолдану мұғалімге өз өмірін жеңілдетуге және өзі мен сынып арасындағы кері байланысты жақсартуға мүмкіндік беретінін анықтадық. Балалар үшін бұл қосымша әдеттегі сабақтардан үзіліс жасауға және сұрақтарға ойын түрінде жауап беруге мүмкіндік беретін ойын-сауық түрі болып табылады. Ең бастысы, Plickers – бұл ештеңені қажет етпейтін және кез келген мұғалім ертең де қолдана бастайтын өте қарапайым технологиялардың бірі екенін анықтадық.

Зеттеуімізді тәжірбие жүзінде №9 ЖОББГМ 2 «ә» сыныбында мультимедиялық технологияларды математика сабағында қолдандық. Ең алдымен, оқушылардың білім деңгейлерін анықтап алдық. Содан кейін фигуралар тақырыбын оқыту барысында презентацияларды көрсетіп, «Plickers» онлайн қосымшасын пайдаландық. Яғни, тест тапсырмаларын дайындап, «Plickers» арқылы оқушыларға берілген сұрақтарға тез әрі оңай жауап беруге мүмкіндік беріліп, жарыс әдісін пайдалана отырып, тақырыпты бекіттік.

Сабақ соңында сынып ішінде 22 оқушының арасында сауалман өткізіліп, оқушылардан қай тест түрі қызық болғаны талқыланды.

Сурет 3. Оқушылардан алынған сауалнама нәтижесі

Байқап отырғанымыздай, оқушылардың 81%-ына «Plickers» технологиясын қолдану арқылы өткізілген сабақ көбірек ұнайтынын байқадық. Бастауыш сыныптарда математика сабақтарын өткізу мұғалім тарапынан әдістемелік шеберлікті, үлкен фантазияны талап етеді. Осындай әдістемелік талаптарға сай

ұйымдастырылған сабақ жақсы нәтиже беретіні расталды. Түрлі технология элементтері араласқан сабақ оқушыларға әсерлі болып, олардың математиканы білуге деген құштарлығын арттырып, түсініктерін тереңдететінін байқадық.

Барлық жағдайларды ескере отырып, бастауыш мектепте мультимедиялық технологияларды математика сабақтарында қолдану білім алушылардың танымдық қызығушылығын жандандырып, оқу қызметін саралауға мүмкіндік береді, шығармашылық қабілеттерін дамытады, ақыл-ой белсендігін ынталандыратыны анықталды.

ПАЙДАЛАНЫЛҒАН ӘДЕБИЕТТЕР ТІЗІМІ

1. Алдешов С.Е. Заманауи мультимедиялық технологиялар негіздері. – Алматы: New Book, 2020. – 216 б.
2. Дүйсенбаев А. Педагогика: оқулық / А. Дүйсенбаев. – Астана: Фолиант, 2018. – 264 б.
3. Нурпеисова Т.Б., Кайдаш И.Н. Ақпараттық-коммуникациялық технологиялар. – Алматы: Бастау, 2018. – 536 б.
4. Бидайбеков Е.Ы., Гриншкун В.В. Білімді ақпараттандыру және оқыту мәселелері: ҚР Жоғары оқу орындарының қауымдастығы. – Алматы, 2014. – 352 б.
5. Кривонос О.М. Використання інформаційнокомунікаційних технологій в навчанні: навчальний посібник. – Житомир: Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2012. – 182 с.; С. 6.
6. Интернет-ресурс. Режим доступа <https://joyteka.com/ru>
7. Интернет-ресурс. Режим доступа <https://intolimp.org/publication/plikiers-sabak-k-a-arnalg-an-konspiekt.html>
8. Математика. 3-бөлім: Жалпы білім беретін мектептің 2 сыныбына арналған оқулық / Ө.Б. Ақпаева, Л.А. Лебедева, М.Ж. Мыңжасарова. – Алматы: Алматыкітап баспасы, 2017. – 88 бет., суретті.

REFERENCE

1. Aldeshov S.E. Zamanaui mul'timediyalyk tekhnologiyalar negizderi. – Almaty: New Book, 2020. – 216 b.
2. Dyjsenbaev A. Pedagogika: oqulyk / A. Dyjsenbaev. – Astana: Foliant, 2018. – 264 b.
3. Nurpeisova T.B., Kajdash I.N. Aqparattyq-kommunikaciyalık tekhnologiyalar. – Almaty: Bastau, 2018. – 536 b.
4. Bidajbekov E.Y., Grinshkun V.V. Bilimdi aqparattandyru zhәне oqytu мәseleleri: ҚР ZHOғary oқu oрындарының қауымдастығы. – Almaty, 2014. – 352 b.
5. Krivonos O.M. Viktoristannya informacijnokomunikacijnih tekhnologij v navchanni: navchal'nij posibnik. – ZHitomir: Vid-vo ZHDU im. I. Franka, 2012. – 182 s.; S. 6.
6. Internet-resurs. Rezhim dostupa <https://joyteka.com/ru>
7. Internet-resurs. Rezhim dostupa <https://intolimp.org/publication/plikiers-sabak-k-a-arnalg-an-konspiekt.html>
8. Matematika. 3-bөlim: ZHalpy bilim беретin mекteptiң 2 synubyna arналған oқulyk / Ө.В. Ақпаева, Л.А. Lebedeva, M.ZH. Myнzhasarova. – Almaty: Almatykitap baspasy, 2017. – 88 bet., suretti.

А.К. Валиева¹, М.А. Кененбаева¹

**Важность использования мультимедийных технологий
на уроках математики в начальной школе**

¹ Высшая школа педагогики,
Павлодарский педагогический университет,
Павлодар, Павлодарская область, Республика Казахстан

A.K. Valiyeva¹, M.A. Kenenbaeva¹

**The importance of using multimedia technologies
in mathematics lessons in primary school**

¹ Higher School of Pedagogy,
Pavlodar Pedagogical University,
Pavlodar, Pavlodar Region, Republic of Kazakhstan

Аннотация. В данной статье рассматривается усиление требований к развитию качества образования в современном обществе, и одним из таких требований является использование мультимедийных технологий. Мультимедиа – это сочетание различных медиа. Он включает в себя текст, аудио, видео, графику и многое другое. Понятно, что сегодня это термин, который часто можно услышать и обсудить в учебных заведениях. Выявлено, что использование мультимедийных технологий в образовательном процессе как вузов, так и школ, в том числе начальной школы, позволяет перейти от пассивного режима образовательного процесса к активному режиму. Было изучено, что эти технологии играют важную роль в развитии мышления и навыков понимания во многих областях начального образования. Понятно, что дальнейшая трансформация начального образования будет связана с более широким использованием мультимедийных технологий для развития познавательных способностей младших школьников. Выявлены и изучены различные виды технологий, которые можно использовать на уроках математики в начальной школе. Это исследование включает в себя мультимедийные приложения, электронные программы, образовательные платформы. Изучены и проанализированы их цели и значение в обучении, способы использования мультимедийных технологий на уроках математики в начальной школе, считая, что наиболее эффективным способом развития учащихся является использование различных технологий на уроках.

Ключевые слова: Мультимедийные технологии, информационная база образовательного процесса, мультимедийные приложения, электронные программы, образовательные платформы.

Summary. This article considers the increase in the requirements for the development of the quality of education in modern society, and one of such requirements is the use of multimedia technologies. Multimedia is a combination of different media. It includes text, audio, video, graphics and much more. applied. It is clear that today this is a term that can often be heard and discussed in educational institutions. It is found that the use of multimedia technologies in the educational process as a university, as well as a school, including primary school, allows you to switch from a passive mode of the educational process to an active mode. It was studied that these technologies play an important role in the development of children's thinking and comprehension skills in many areas of primary education. It is clear that the further transformation of primary education will be associated with the wider use of multimedia technologies for the development of cognitive abilities of young schoolchildren. Identified and studied the different types of technology that can be used in mathematics lessons in elementary school. This research includes multimedia applications, electronic programs, educational platforms. Their purpose and significance in training have

been studied and analyzed. Methods of using multimedia applications in mathematics lessons in primary school, considering that the most effective way to develop students is the use of different technologies in lessons.

Keywords: Multimedia technologies, information base of the educational process, multimedia applications, electronic programs, educational platforms.

ӘОЖ 740.99

FTAMP15.41.49

**Н.А. Табелдинова¹, Ә.М. Оңалбай¹,
Б.Ғ. Сарсенбаева¹, А.Қ. Сатынская¹**

¹ Педагогика жоғары мектебі,
Павлодар педагогикалық университеті,
Павлодар қ., Павлодар облысы, Қазақстан Республикасы.
e-mail: narkiz_30.11.96@mail.ru

ПСИХОЛОГИЯЛЫҚ-ПЕДАГОГИКАЛЫҚ ӘДЕБИЕТТЕРДЕ БЕЙІМДЕЛУ ПРОЦЕСІНІҢ КЕЙБІР МӘСЕЛЕЛЕРІ

Аңдатпа. Ғылыми мақалада психологиялық-педагогикалық, философиялық, биологиялық еңбектерде бейімделу процесінің кейбір мәселелері қарастырылады. Бейімделу мәселесі бойынша ғалымдардың Дж. Бюффон, Ч. Дарвин, Дж.Б. Ламарк, Дж. Сен-Илер эволюция концепциясы, ғылыми биология Н.А. Бернштейн, В.И. Вернадский, И.П. Павлов, И.М. Сеченов, А.А. Ухтомский, Г.И. Царегородцев т.б. ой-пікірлері, көзқарастары, анықтамалары көрсетіледі. Мақалада К. Левин, А.Н. Леонтьев, А.А. Налчаджян, А.В. Петровский, В.А. Петровский, Ж. Пиаже т.б. ғалымдардың психологиялық анықтамалары келтірілген.

Авторлар, бейімделу процесін реттеушілері ретінде білім, тәжірибе, дағдылар, мотивтер, қабілеттер, ерік процестеріне тоқталады, адам жаңа мүмкіндіктерге, табыстарға, жетістіктерге ие болу іс-әрекеттердің табыстылығын сақтау барысында бұрыннан бар мүмкіндіктерін, басқа жағдайларға бейімделу үшін күштерді жұмылдыру есебінен жүзеге асатынын ерекше атап кетеді.

Аталмыш мақалада авторлар екі негізгі бейімделу түрлерінің ерекшеліктерін көрсетеді бұл адамның қоршаған ортаға бейімделу жағдайлары және оның пайда болуының механизмдері. Бейімделу түрлерінің классификациясына тоқталады, олар физиологиялық-ағзаның әртүрлі мүшелері мен жүйелерінің өзара әрекеттесуі және сенсорлық-сезім мүшесіне әсер ететін тітіркендіргіштің қарқындылығына сезімталдықтың адаптивті өзгеруі. Сонымен қатар авторлар бейімделудің келесі түрлерін: психология-

лық – жеке тұлғаның психикалық күйлері, қасиеттері, процестері әр түрлі деңгейінде өтетіндігін; әлеуметтік-психологиялық – адам жаңа ұжымдағы қарым-қатынас пен әрекеттестікке бейімделетіндігін атап кетеді.

Тірек сөздер: тұлға, бейімделу, психологиялық бейімделу, әлеуметтік бейімделу, экстраполяция, физиологиялық, сенсорлық адаптация.

Кіріспе

Бейімделу процесі негізгі педагогикалық, психологиялық, сондай-ақ әлеуметтік-экономикалық, биомедициналық және басқа да білім салаларында зерттелетін пәнаралық ғылыми мәселелердің бірі болып табылады. Алғаш рет бейімделу мәселесі биологияда қойылып, ғылыми негізделді. Дж. Бюффон, Ч. Дарвин, Дж.Б. Ламарк, Дж. Сен-Илер бейімделуді өмір сүрудің негізі деп түсіндірді, яғни оны эволюция концепциясы аясында қарастырды. Ғылыми биология идеялары орыс ғалымдарының еңбектерінде Н.А. Бернштейн, В.И. Вернадский, И.П. Павлов, И.М. Сеченов, А.А. Ухтомскийдің одан әрі дамыды. 19 ғасырдың ортасынан бастап бейімделу идеясы ғылымның әртүрлі салаларына – әлеуметтану, психология, медицина, демография, этнографияға еніп кетті. Г.И. Царегородцев «бейімделу» ұғымын жалпы ғылыми ұғымға жатқызады. Бейімделу теориясының философиялық мәселелеріне арналған еңбегінде Г.И. Царегородцев, бұл ұғым әртүрлі ғылымдардың қиылысу нүктелерінде, кейіннен табиғи биологиялық цикл пәндерінің көптеген салаларына және тіпті категориясына экстраполяциялау арқылы туындайтынын айтты. Оның бейімделу тұжырымдамасы жалпы ғылыми түсінік ретінде әртүрлі (әлеуметтік, техникалық, табиғи) жүйелер туралы білімдерді жалпылауға ықпал етеді. Философиялық категориялармен қатар әртүрлі ғылымдарда зерттелетін объектілердің жалпы ғылыми түсініктері тұтас сипатқа ие теориялық конструкцияларға біріктірілген. Ғылым теориясында бейімделу құбылысы мен оның жеке қасиеттерінің ерекшеліктеріне бірқатар тұжырымдары берілген. Психологияда әлеуметтік бейімделу мәселесінің дамуы К. Левин, А.Н. Леонтьев, А.А. Налчаджян, А.В. Петровский, В.А. Петровский, Ж. Пиаже есімдерімен байланысты [1,4].

Материалдар мен әдістер

Психологиялық сөздікке жүгінсек: «бейімделу – (латын тілінен адапто – бейімделу) – организмнің, оның мүшелерінің және жасушаларының құрылымы мен қызметтерінің қоршаған ортаға бейімделу шарттары» [2]. В.Г. Крысько еңбектерінде бейімделу құбылысы осылай көрсетіледі «...бейімделу жаңа жағдайларда үйреншікті мінез-құлық жеткіліксіздігінің орнын толтырады. Бейімделудің арқасында әдеттен тыс ортада дененің, тұлғаның оңтайлы жұмысын жеделдету үшін мүмкіндіктер жасалады. Бейімделу орын алмаса іс-әрекеттерде,

қызметте қосымша қиындықтар туындайды мысалы, меңгеруінде, оның реттелуін бұзуға дейін. Н.И. Бернштейн бейімделуді индивидтің өз тәжірибесінің өзі жатқан орта тәжірибесімен соқтығысуы деп қарастырды. Н.И. Бернштейн «...бейімделу біз өмір сүру үшін тіршілік ету ортасына бейімделу ғана емес, сонымен бірге осы ортаның шектеулерін жеңу, «бағыттағы қозғалыс даму мен өзін-өзі қамтамасыз етудің тайпалық бағдарламасы» деп осылайша түсіндіреді. Шетелдік бастапқы дереккөздерді талдағаннан кейін, мәселе ретінде жеке тұлғаның бейімделу қабілеттерінің дамуына және тұтастай алғанда бейімделу үдерісіне тән бірқатар маңызды белгілерді ажыратуға болады. Psychosomatic Medicine журналында, бұл мәселе туралы осылай жазылған «әрбір тұлғаны жеке тұлғамен сипаттай алатынын, қиындықтарды жеңуге мүмкіндік беретін әдістердің үйлесімі және үлкен сенімділікпен оларды бейімделу формалары ретінде қарастыруға болады. Нақты жағдайлардың талаптарын ескере отырып, бейімделудің бұл түрі неғұрлым тұрақты әдістерге жатады – типтік қиындықтарды ең оңтайлы және ұйымдасқан түрде жеңуге мүмкіндік беретін жолдар, соңғы қатарда қалыптасатын әрекеттер» [2].

А. Бине интеллектті бағалауға деген еңбегінде, осындай көзқарасын көрсетеді «...бейімделу қабілеті мақсатқа жетуді білдіреді. Басқаша айтқанда, интеллект жеке тұлғаның өзгерістерге және қоршаған ортаға бейімделу қабілеті». Бұл идея Ч. Спирманның «әрбір адамға жалпы интеллектінің белгілі бір деңгейі тән, оған, атап айтқанда, жеке адамның әлеуметтік немесе басқа ортаға бейімделу процестерінің барысы байланысты» деген тұжырымымен сәйкес келеді. Сонымен қатар, бұл О. Кэттелдің әрбір жеке тұлғаның «ойлау, абстрактілі және пайымдау қабілетінің негізінде жатқан интеллекттің туа біткен потенциалдық резерві бар деректерімен расталады. Содан кейін онтогенез процесінде «кристалдық интеллект» қалыптасады және түрлі дағдылар мен білімдер жинақталады. Ол қоршаған ортаға бейімделу мәселелерін шешу кезінде қалыптасады және осы ерекше қабілеттерді басқалардың есебінен дамытуды талап етеді» [1]. Бұл жағдайда келесі қорытындылары қолайлы, біріншіден, бейімделу объективті және кез келген саладағы белсенді қызметтің аса қажетті алғышарты, екіншіден, оның акмеологиялық өнімділігінің қажетті шарты. Бұл қоғамдағы психикалық қалыпты индивидтің табысты жұмыс істеуі үшін құбылыстың маңыздылығын ерекше көруге болады.

Нәтижелер және талқылау

О.В. Назарова адамның бейімделу қабілетіне мынадай анықтама береді: «...бұл оңтайлы орналастыруға мүмкіндік беретін қасиет, ішкі ыңғайсыздықты сезінбестен және сыртқы қақтығыстардың болмауынсыз қоршаған ортаның әртүрлі талаптарына бейімделу» [3].

Бейімделу процесі трансформациямен тығыз байланысты, өйткені жаңа немесе жанартылған қасиеттерді, әдеттерді, дағдыларды құру арқылы белгілі бір механизмдердің, органдардың функцияларын қайта құру, бұл өз кезегінде тұлғаның және қоршаған ортаның сәйкестігін анықтайды. Бейімделу процесін реттеушілері: білім, тәжірибе, дағдылар, мотивтер, қабілеттер, ерік. Бейімделу процесі дуализммен сипатталады. Жаңа мүмкіндіктерге ие болу процесінде бір мезгілде қайта құрылымдау жүреді, бұл іс-әрекеттердің табыстылығын сақтау барысында бұрыннан бар мүмкіндіктер, басқа жағдайларға бейімделу үшін күштерді жұмылдыру есебінен жүзеге асады.

Ағзаның айтарлықтай күшті теріс әсерлерге бейімделу реакциясы бірнеше жалпы сипаттамаларға ие және «бейімделу синдромы» деп аталады. И.В. Шалыгина бейімделу механизмін сипаттай отырып, кейбір қосымша конструкцияларды қамтиды: «...психологиялық компонент жеке тұлғаның белсенділігімен анықталады және аккомодация мен (қоршаған орта ережелерін үйрену), ассимиляция (трансформация) бірлігі ретінде әрекет етеді. Қоршаған орта атап айтқан әсерлерді өзінің ішкі табиғатына сәйкес жеке тұлға мен топқа әсер етеді, ал жеке адам мен топ қоршаған ортаға белсенді түрде әсер етеді, бұл жеке адамның немесе топтың бір мезгілде бейімделу әрекеті [5]. Дегенмен жоғарыда аталған «орналастыру» және «ассимиляция» ұғымдары қосымша педагогикалық және әдістемелік бағытынан қайта ойлауды қажет етеді деген қорытынды жасауға болады. Біздің зерттеуімізде бұл терминдер неғұрлым маңызды әлеуметтік-педагогикалық мағынаға ие. Жоғарыда келтірілген бейімделу аспектілері мұқият зерделеуді қажет ететін қосымша мәселелердің бар екенін көрсетеді. Сонымен бейімделу түрлерін екі негіз бойынша қарастыруға болады: адамның қоршаған ортаға бейімделу жағдайлары және оның пайда болуының механизмдері. Осыған сүйене отырып, бейімделу түрлерінің келесі классификациясын келтіруге болады: физиологиялық – ағзаның әртүрлі мүшелері мен жүйелерінің өзара әрекеттесуін білдіретін, сенсорлық-сезім мүшесіне әсер ететін тітіркендіргіштің қарқындылығына сезімталдықтың адаптивті өзгеруі, ол әртүрлі субъективті жеке әсерлерде де көрінуі мүмкін. Сенсорлық адаптацияның сипаттамасы – бейімделу әсеріне байланысты өзгерістердің таңдамалылығы, биологиялық – әсерлердің өмірлік маңыздылығына сәйкес органдардың қызметтері мен ағзадағы зат алмасудың өзгеруі. Сонымен қатар бейімделудің келесі түрлері бар: психологиялық – жеке тұлғаның психикалық күйлері, қасиеттері, процестері әр түрлі деңгейінде белгіленетін жағдайға бейімделеді; әлеуметтік-психологиялық – адам жаңа ұжымдағы қарым-қатынас пен әрекеттестікке бейімделеді.

Психологиялық сөздікте бейімделу түрлерін осылай түсіндіреді: «әлеуметтік бейімделу – (socialis – қоғамдық процесс): 1) жеке тұлғаның жаңа әлеуметтік орта жағдайына белсенді бейімделуі; 2) осы процестің нәтижесі» [2]. И.В. Ша-

лығына бұл ұғымға келесі анықтама ұсынады: «...әлеуметтік бейімделу – жеке тұлғаның және әлеуметтік топтың әлеуметтік ортамен өзара әрекеті, оның барысында оған қатысушылардың талаптары мен күтулері үйлестіріледі. Ең маңызды құрамдас бөлігі субъектінің өзін-өзі бағалауы мен талаптарын үйлестіру болып табылады, оның мүмкіндіктерімен және әлеуметтік ортаның шындығымен, соның ішінде қоршаған орта мен субъектінің даму тенденцияларымен» [5].

Сонымен әлеуметтік бейімделудің әлеуметтік-психологиялық мазмұнында мыналарды бөліп көрсетуге болады:

– топтың және оған кіретін жеке тұлғаның құндылық бағдарымен, мақсаттардың жақындасуы;

– топтық мәдениеттің дәстүрлері мен нормаларын сіңіру;

– жаңа команданың рөлдік құрылымына кіру.

Қорытынды

Әлеуметтік бейімделу үдерісін психологиялық түсіндірудің ерекшелігі – оны тұлғаның жеке мәселелері, топтағы қарым-қатынастары аясында қарастыру. Бейімделу, қоғамның ішкі жүйелерінің, элементтері мен институттарының біркелкі дамуын тегістейтін, әлеуметтік жүйенің неғұрлым тұтас, күрделірек қалыптасуына ықпал ететін қоғам динамикасының қажетті факторына айналды. Сонымен әлеуметтік бейімделуді қарастыру мәселесінің өзекті болуы қазіргі заманның әлеуметтік факторларына тікелей байланыстығы мен тәуелдігі.

ПАЙДАЛАНЫЛҒАН ӘДЕБИЕТТЕР ТІЗІМІ

1. Мухина В.С. Возрастная психология: феноменология развития: учебник для студ. вузов. – 10-е изд., перераб. и доп. – М.: Издательский центр «Академия», 2006. – 608 с.
2. Психология. Словарь / Под общ. ред. А.В. Петровского, М.Г. Ярошевского. – 2-е изд. испр. и доп. – М.: Политиздат, 1990. – 494 с.
3. Назарова О.В. Профессиональная адаптация начинающих учителей гимназии в условиях модернизации образования: дис. ... канд. психол. наук. – Ставрополь: АГПУ, 2003. – 176 с.
4. Налчаджян А.А. Социально-психическая адаптация личности: формы, механизмы и стратегии. – Ереван: Наука, 1988. – 246 с.
5. Шалыгина И.В. Лицейское образование в школе адаптивного типа // Завуч. – 2001. – №3. – С. 62-93

REFERENCE

1. Muhina V.S. Vozrastnaya psihologiya: fenomenologiya razvitiya: uchebnyk dlya stud. vuzov. – 10-e izd., pererab. i dop. – M.: Izdatel'skiy centr «Akademiya», 2006. – 608 s.
2. Psihologiya. Slovar' / Pod obshch. red. A.V. Petrovskogo, M.G. YArashevskogo. – 2-e izd. ispr. i dop. – M.: Politizdat, 1990. – 494 s.
3. Nazarova O.V. Professional'naya adaptatsiya nachinayushchih uchitelej gimnazii v usloviyah modernizatsii obrazovaniya: dis. ... kand. psihol. nauk. – Stavropol': AGPU, 2003. – 176 s.

4. Nalchadzhyan A.A. Social'no-psihicheskaya adaptaciya lichnosti: formy, mekhanizmy i strategii. – Erevan: Nauka, 1988. – 246 s.

5. SHalygina I.V. Licejskoe obrazovanie v shkole adaptivnogo tipa //Zavuch. – 2001. – No3. – S. 62-93

Н.А. Табелдинова¹, А. Оналбай¹

Б.Г. Сарсенбаева¹, А.К. Сатынская¹

**Некоторые проблемы процесса адаптаций
в психолого-педагогической литературе**

¹ Высшая школа педагогики,
Павлодарский педагогический университет,
Павлодар, Павлодарская область, Республика Казахстан

N.A. Tabeldinova¹, A. Ongalbay¹

B.G. Sarsenbaeva¹, A.K. Satynskaya¹

**Some problems of the adaptation process in the psychological
and pedagogical literature**

¹ Higher School of Pedagogy,
Pavlodar Pedagogical University,
Pavlodar, Pavlodar Region, Republic of Kazakhstan

Аннотация. В научной статье рассматриваются некоторые вопросы процесса адаптации в психолого-педагогических, философских, биологических работах. Приведены определения, мнения, высказывания зарубежных ученых по проблеме адаптаций Ж. Бюффона, Ч. Дарвина, Ж.Б. Ламарка, Ж. Сен-Илер, концепции эволюции, научной биологии Н.А. Бернштейна, В.И. Вернадского, И.П. Павлова, И.М. Сеченова, А.А. Ухтомского, Г.И. Царегородцева и др. В статье даны психолого-педагогические определения понятию адаптаций таких ученых, как К. Левин, А.Н. Леонтьев, А.А. Налчаджян, А.В. Петровский, В.А. Петровский, Ж. Пиаже и другие. Авторы акцентируют внимание на процессах познания, опыта, навыков, мотивов, способностей, воли как регулятора адаптационного процесса, подчеркивая, что приобретение новых возможностей, успехов и достижений достигается за счет мобилизации сил на приспособление к другим условиям. В данной статье авторы выделяют особенности двух основных видов адаптации, это условия адаптации человека к окружающей среде и механизмы ее возникновения. Авторы в статье обращают внимание на классификацию видов адаптации, такие как физиологическая – взаимодействие различных органов и систем организма, сенсорная – приспособительные изменения чувствительности к интенсивности раздражителей, воздействующих на органы чувств. Кроме того, рассматриваются следующие виды адаптации: психологическая – психические состояния, качества, процессы у каждой личности протекают на разных уровнях; социально-психологическая – когда человек приспосабливается к новому коллективу отношений и взаимодействий.

Ключевые слова: личность, адаптация, психологическая адаптация, социальная адаптация, экстрополяция, физиологическая, сенсорная адаптация.

Summary. The scientific article deals with some issues of the adaptation process in psychological, pedagogical, philosophical, biological works. Definitions, opinions, statements of foreign scientists on

the problem of adaptations by J. Buffon, C. Darwin, J.B. Lamarck, J. Saint-Hilaire, concepts of evolution, scientific biology by N.A. Bernstein, V.I. Vernadsky, I.P. Pavlova, I.M. Sechenov, A.A. Ukhtomsky, G.I. Tsaregorodtsev and others. Nalchadzhyan, A.V. Petrovsky, V.A. Petrovsky, J. Piaget and others. The authors focus on the processes of knowledge, experience, skills, motives, abilities, will as regulators of the adaptation process, emphasizing that the acquisition of new opportunities, successes and achievements is achieved through the mobilization of forces to adapt to other conditions. In this article, the authors highlight the features of the two main types of adaptation, these are the conditions for human adaptation to the environment and the mechanisms of its occurrence. The authors in the article pay attention to the classification of types of adaptation, such as physiological – the interaction of various organs and systems of the body, sensory – adaptive changes in sensitivity to the intensity of stimuli affecting the senses. In addition, the following types of adaptation are considered: psychological – mental states, qualities, processes in each individual occur at different levels, socio-psychological – when a person adapts to a new team of relationships and interactions.

Keywords: personality, adaptation, psychological adaptation, social adaptation, extrapolation, physiological, sensory adaptation.

UDK 378.1:811.111

MPHTИ14.35.09:16.41.21

Z.K. Kulsharipova¹, N.K. Makhmetova¹, K.D. Baklanova¹

¹ Higher School of Pedagogy, Pavlodar Pedagogical University,
Pavlodar, Pavlodar region, Republic of Kazakhstan
e-mail: kulsharipovazk@mail.ru

ENGLISH LANGUAGE INTEGRATION IN THE NATURAL SCIENCE CYCLE SUBJECTS

Summary. Modern educational technologies, including the integration of the English language into the subjects of the natural science cycle, make it possible to achieve the highest learning outcomes.

Interdisciplinary integration in the educational process is a technology that makes it possible to solve the problem of disunity of subjects, which gives an opportunity to establish connections between concepts and determine their practical orientation. Integration allows teachers to deepen the material being studying without additional time spending, increase the creative potential of students, and expand the information capacity of the lesson and its intensity.

Practice shows that the study of a foreign language in close relationship with other educational subjects can serve as a means for mutual enrichment of students' knowledge and competencies.

The specificity of this type of education provides an opportunity to integrate the English language with other subjects of the school curriculum and at the same time allows increasing students' motivation for in-depth study of both specialized subjects and a foreign language. This article examines the technological factors of the English language integration in natural science cycle to create psychological, pedagogical and methodological conditions that expand and deepen the possibilities of integrated learning.

Keywords: *Content and Language Integrated Learning (CLIL), 4C, language of learning, language for learning, language through learning, BICS, CALP.*

Introduction

In connection with the accession of Kazakhstan to the Bologna process, large-scale measures are being taken to modernize the education system. As a result, one of the main directions in this field has become the development of multilingual education [1]. The main role in this process is played by Content and Language Integrated Learning (CLIL), which implies the study of any non-linguistic subject through a foreign language [2], thereby ensuring the English language integration into the subjects of the natural science cycle. In the Republic of Kazakhstan, the introduction of teaching natural and exact sciences in English is one of the priority directions in reforming the education system. This will make it possible to form a linguistic basis for fluency in subject terminology, academic language and to formulate an effective methodology for high-quality presentation of material in integrated lessons [3].

We are talking about integrated teaching in such subjects as «Computer science», «Physics», «Chemistry», «Biology», «Science» and the English language.

Main Part

The idea of using the principles of Content and Language Integrated learning arose as a result of increased requirements for the level of proficiency in a foreign language with a limited time allotted for its study.

This approach allows teaching two subjects at the same time, while giving equal attention to both the language and the non-linguistic subject, since the CLIL methodology considers the study of a foreign language as a tool for studying other subjects, and not an end in itself. At the same time, the aim of the integrated learning methodology is to increase the students' speaking time and reduce the teachers' speaking time. When students develop target language while studying science subjects, they show that subject knowledge and language skills are integrated [4]. At the same time, this contributes to the fact that schoolchildren are rethinking their needs and abilities in communication in their native language.

The foregoing determines the urgency of the problem of integration in teaching, which provides for the creation of fundamentally new educational information with

the appropriate educational material content with methodological support and new technologies.

In order to more clearly understand the technological factors of the integration of the English language into the subjects of the natural science cycle, it is necessary to consider the goals of integrated learning:

– Creation of optimal conditions for the development of students' thinking in the process of teaching physics, mathematics and computer science based on integration with the English language.

– Increasing and developing students' interest in these subjects.

We refer to the optimal conditions for the development of thinking:

– studying the subject not for the sake of the subject, but to see the significance of the problems under consideration (theoretical, practical, for expanding the horizons of students, etc.);

– development of complex elements of the scientific style of thinking.

The principle of knowledge integration today in education acts as one of the principles of innovative pedagogical activity, providing a single educational space in which educational areas are integrated, combining various academic subjects.

In the process of our work on the study of the effectiveness and feasibility of integrated teaching of subjects of the natural science cycle, various materials on this problem were analyzed and the following conclusions were formulated:

– the need for integration lies in the very nature of thinking, is dictated by the objective laws of personal development;

– teaching should be structured in such a way as to form students' ability to reproduce and apply previously acquired knowledge;

– the systematic development of pedagogically expedient interactions between sections of academic subjects is one of the necessary conditions for the development of a complex of functional skills and abilities of students;

– students' perception of the science subjects content is of a similar nature and is complemented by the English language.

Also, based on the work done, the following advantages of an integrated lesson can be identified:

- in such a lesson, you can create more favorable conditions for the development a variety of students' intellectual skills;

- through it can be reached the formation of broader thinking, teach the application of theoretical knowledge in practical life, in specific life, professional and scientific situations;

- integrative lessons bring the learning process closer to life, naturalize it, revive it with the spirit of the times, fill it with meanings;

- integrated lessons help students to find and comprehend the uniform patterns of different sciences;

- such lessons mutually enrich teachers, help their creative growth.

The methodology of CLIL has the following features, which are important technological factors in the its implementation in educational institutions.

One of the important components of an integrated methodology is the 4C framework or 4C principles, as shown in Figure 1 [2]:

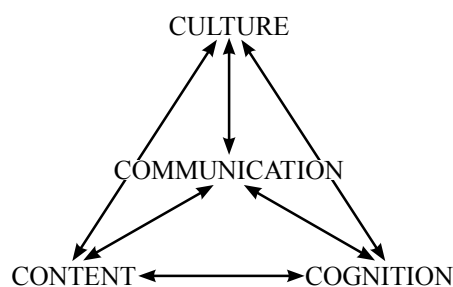

Figure 1. D. Coyle's 4C Framework

This term was introduced by D. Coyle in 1999 and consists of four components:

- content (subject content);
- communication (learning through interaction);
- cognition (processes of cognition and thinking);
- culture (intercultural understanding and global awareness in building collaboration in learning) [2, c.41].

4C is inextricably interconnected and is one of the ways to define aims and learning outcomes in the CLIL methodology.

The aim of 4C principles is to use and develop each of the structure elements at the same time during integrated lessons. Content not only means progress in knowledge and skills related to specific elements of the curriculum, but also supports learners in creating their own knowledge, understanding and developing skills. So the content is associated with cognition, the goal of which is the development of thinking skills associated with the formation of a concept, understanding the language. Cognition allows learners to create their own interpretation of content according to their language requirements. Communication offers the use of the target language to create new knowledge and skills, it is an opportunity to learn through language and interact using new communication techniques. Culture exposes learners to different perspectives and shared beliefs, offers them the links between cultural identity and language, and fosters intercultural understanding and citizenship [5].

Results

It is also worth paying attention to the following components of the lesson using the CLIL methodology:

- 1) 4 speech activity skills;
- 2) Language of learning;
- 3) Language for learning;
- 4) Language through learning;
- 5) BICS;
- 6) CALP.

Let's consider each of the components in more detail.

4 speech activity skills – is a combination of four skills: reading, listening, speaking and writing. These skills are inextricably linked to each other and are part of every integrated lesson. While reading and listening provides students with an understanding of the subject content, speaking and writing teaches to apply the knowledge gained in practice through discussion, debate, answering questions and completing written assignments.

The next, but no less important part of the integrated lesson is the use of the 3Ls (language of learning, language for learning and language through learning) during the lesson. Let's consider each type of language in more detail:

– Language of learning – it is the language of the subject content, it can include subject terminology, thematic vocabulary, etc. [2, с.37].

– Language for learning – it is the language that learners need to work in a learning environment in a non-native language, such as the language of instruction or discussion in class, group or pair work [2, с.37].

– Language through learning – as new knowledge and skills develop in the learning process, a new language also arises. Progress in target language learning is defined as the systematic acquisition of knowledge from different contexts, for example, working with vocabulary or additional resources, as well as teacher's support during learning [2, сс. 37-38].

To effectively use the listed types of language in integrated learning, students need opportunities to try out new language forms or subject vocabulary in practice. One of the most effective ways to use these types of language in integrated lessons is to encourage students to develop oral or written learning outcomes that will help them think and express ideas, share knowledge, analyze, adapt and refine statements and agree on solutions.

The next CLIL components that have an important impact on the perception of information received by students are English language proficiency levels. Jim Cummins distinguishes between two types of language proficiency: basic and academic. To describe these parameters, he uses the terms «Basic interpersonal communicative skills» (BICS) и «Cognitive academic language proficiency» (CALP).

Basic interpersonal communicative skills refer to the ability to understand, take part in everyday conversations and perform small tasks in the target language, that is, they include basic language skills used in informal communication [6, c.35]. A striking example of a basic language in an integrated lesson is the classroom language.

Cognitive academic language proficiency refers to the academic form of language learning and requires advanced higher-order thinking skills such as application, analysis and synthesis [8, c.35]. An example of an academic language is subject-specific vocabulary.

Each of these types of languages is responsible for different ways of communication and requires different expressive means. Through tasks using the basic and academic types of language, aimed at the development of oral speech, a natural language environment is formed in integrated lessons. In addition, students can comfortably use basic language tools when discussing or commenting on a topic, while using more complex academic language for assignments or experiments, which may cause them some difficulties.

On the basis of the factors listed above, it is possible to single out the psycho-pedagogical and methodological difficulties of introducing integrated learning into the educational system of Kazakhstan.

European methodologist R. Tanner identifies the following psycho-pedagogical problems that students face during an integrated lesson [9]:

- Social and emotional (students are embarrassed to speak English with peers);
- Motivational (teachers allow students to use their native language (L1));
- Cognitive (students do not feel qualified or confident enough to speak a foreign language (L2)).

D. Marsh highlights the main methodological problems that are encountered when using the CLIL methodology in the classroom. This is the position of the native language of students, the need for specialized teachers (who can combine the content of the subject and the target language), knowledge of the content of the subject, as well as problems with the creation or search of suitable materials [10].

Conclusion

In Kazakhstan, the problems listed above, both on the part of teachers and on the part of students, are felt especially acutely, since this technology is innovative for our education system. Today, there are a number of problems, the solution of which is necessary for the successful application of CLIL. One of the most important of them is the lack of qualified personnel able to work according to this methodology. The number of courses that train CLIL teachers is small and the quality of training is either not high enough, or training courses are not affordable for ordinary teachers. Another important problem is that our students are not ready to study subjects in a foreign language due to the peculiarities of the teaching system, which does not pay due attention to the development of critical thinking and student autonomy. Moreover, it is problematic to develop curricula

and preparation of educational material that would satisfy the needs of students and meet all the norms and requirements of the curriculum. Also, many teachers face the problem of assessing. Teachers don't understand whether they should be evaluating a subject or a language.

Thus, despite all the advantages of the CLIL methodology, without qualified teachers and high-quality materials, this technique cannot be sufficiently effective. Accordingly, it cannot fully achieve its main goal, therefore it is important to create high-quality and affordable courses for subject teachers using the method of integrated learning, as well as the development of textbooks that would fully meet the requirements of this approach in teaching. In addition, it is necessary to pay special attention to the development of the communicative competence of students not only in CLIL lessons, but also in EFL lessons. For this, subject teachers and foreign language teachers must cooperate in the learning process in order to obtain the best result.

REFERENCE

1. Zhetpisbayeva B.A. Poliyazychnoye obrazovaniye: teoriya i metodologiya: monog. – Almaty: Bilim. – 343 p.
2. Coyle D., Hood Ph., Marsh D. CLIL: content and language integrated learning. – the United Kingdom, Cambridge University press – 2010. – 184 p.
3. Integrirovannoye obucheniye angliyskomu yazyku i uchebnym predmetam YEMTS (informatika, fizika, khimiya, biologiya, yestestvoznaniye), uchebno-metodicheskoye posobiye. – Astana: Natsional'naya akademiya obrazovaniya imeni I. Altynsarina, 2016
4. Bentley, K. The TKT Course: CLIL Module. – New York, NY: Cambridge University Press. – 2010. – 124 p.
5. Hawkes, R., (2011) Handout 4: CLIL, RachelHawkes.com [Интернет-ресурс] – режим доступа: <http://rachelhawkes.com/PandT/NewSecCurriculum/4CCLCLILCurriculumnotesfromPDF.pdf>
6. Mehisto P. Criteria for producing CLIL learning material. – Encuentro, 2012. – pp. 15-33.
7. Dale, L., Tanner, R. CLIL activities: a resource for subject and language teachers. – Cambridge [etc.]: Cambridge University Press. – 2012. – 284 p.
8. Marsh, D. Project D3 – CIIL Matrix – Central workshop 6/2005 / D. Marsh // European Centre for Modern Languages. – Режим доступа: http://archive.ecml.at/mtp2/CLILmatrix/pdf/wsrepD3E2006_6.pdf / Marsh, D. Profiling European CLIL Classrooms: Languages Open Doors / D. Marsh, A. Maljers. – Jyväskylä: University of Jyväskylä. – 2001. – 253 p.
9. San Isidro, X., Coyle, D. & Kerimkulova, S. (Eds.) CLIL classroom practices in multilingual education in Kazakhstan: guidelines and examples. – Nur-Sultan: Nazarbayev University Publishing, 2020. – 146 p.
10. Kuralbayeva Zh.Sh., Kodussov A.S., Beybitova A.Z. Application of CLIL teaching methods in the educational process of physics lessons // Vestnik Karagandinskogo universiteta. Seriya «Fizika». – 2017. – №1(85). – сс. 97-102

З.Қ. Кульшарипова¹, Н.Қ. Махметова¹, Қ.Д. Бақланова¹

Ағылшын тілін жаратылыстану циклінің пәндеріне интеграциялау

¹ Павлодар педагогикалық университеті,
Павлодар қ., Павлодар облысы, Қазақстан Республикасы.

З.К. Кульшарипова¹, Н.К. Махметова¹, К.Д. Бақланова¹

Интеграция английского языка в предметы естественнонаучного цикла

¹ Павлодарский педагогический университет,
Павлодар, Павлодарская область, Республика Казахстан

Аңдатпа. Заманауи білім беру технологиялары, оның ішінде ағылшын тілін жаратылыстану-ғылыми цикл пәндеріне интеграциялау оқытудың барынша жоғары нәтижелеріне қол жеткізуге мүмкіндік береді.

Оқу үрдісіндегі пәнаралық интеграция – бұл пәндердің бытыраңқылығы мәселесін шешуге мүмкіндік беретін технология, бұл ұғымдар арасында байланыс орнатуға және олардың практикалық бағытын анықтауға мүмкіндік береді. Интеграция материалды қосымша уақыт шығындарынсыз тереңдетуге, оқушылардың шығармашылық әлеуетін арттыруға, сабақтың ақпараттық сыйымдылығы мен қарқындылығын кеңейтуге мүмкіндік береді.

Тәжірибе көрсеткендей, шет тілін басқа білім беру пәндерімен тығыз байланыста оқыту студенттердің білімі мен құзыреттілігін өзара байыту құралы бола алады.

Оқытудың бұл түрінің ерекшелігі ағылшын тілін мектеп бағдарламасының басқа пәндерімен біріктіруге мүмкіндік береді, сонымен бірге оқушылардың мамандандырылған пәндерді де, шет тілін де тереңдетіп оқуға деген ынтасын арттыруға мүмкіндік береді. Мақалада интеграцияланған оқытудың мүмкіндіктерін кеңейтетін және тереңдететін психологиялық-педагогикалық және әдістемелік жағдайларды жасау үшін ағылшын тілін интеграциялаудың технологиялық факторлары қарастырылады.

Тірек сөздер: пәндік-тілдік кіріктірілген оқыту (ПЯИО), 4К, оқыту тілі, оқытуға арналған тіл, оқыту арқылы тіл, BICS, CALP.

Аннотация. Современные образовательные технологии, в том числе интеграция английского языка в предметы естественно-научного цикла, позволяют достичь максимально высоких результатов обучения.

Межпредметная интеграция в учебном процессе – это технология, позволяющая решить проблему разобщенности предметов, что дает возможность устанавливать связи между понятиями и определять их практическую направленность. Интеграция позволяет углубить изучение материала без дополнительных временных затрат, повысить творческий потенциал обучающихся, расширить информационную емкость урока и его интенсивность.

Практика показывает, что изучение иностранного языка в тесной взаимосвязи с другими образовательными предметами может служить средством для взаимного обогащения знаний и компетенций обучающихся.

Специфика такого типа обучения предоставляет возможность интеграции английского языка с другими предметами школьной программы и в то же время позволяет повысить мотивацию уча-

щихся к углубленному изучению, как профильных предметов, так и иностранного языка. В статье рассматриваются технологические факторы интеграции английского языка по созданию психолого-педагогических и методических условий, расширяющих и углубляющих возможности интегрированного обучения.

Ключевые слова: предметно-языковое интегрированное обучение (ПЯИО), 4К, язык обучения, язык для обучения, язык через обучение, BICS, CALP

УДК 372.82
МРНТИ 14.25.09

*М.Ш. Алинова, Э.К. Арынгалина*¹

¹ Павлодарский педагогический университет,
г. Павлодар, Павлодарская область, Республика Казахстан
e-mail: Elya_15@bk.ru

АКТИВИЗАЦИЯ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ УЧИТЕЛЯ И УЧЕНИКА НА УРОКАХ ХУДОЖЕСТВЕННОГО ТРУДА

Аннотация. В статье использованы результаты теоретических и экспериментальных исследований, проведенных на уроках художественного труда. В процессе исследования использовались следующие методы: изучение и теоретический анализ педагогической, психологической, методической, технической литературы по проблеме исследования, анкетирование, тестирование, наблюдение, беседы, опытно-экспериментальная работа, статистические методы обработки результатов.

Опытно-экспериментальная работа проводилась в средней школе №11 г. Павлодара, в 5-х, 6-х классах на уроках художественного труда у девочек.

На основе обобщения дается характеристика эргономического подхода к вопросу активизации деятельности учителя и учеников, излагаются особенности такой деятельности, делается попытка систематизировать соответствующие рекомендации.

Описывается роль эргономики в педагогическом процессе уроков художественного труда в общеобразовательной школе. Представлена педагогическая концепция, позволяющая превратить взаимодействие в системе «учитель – ученик – учебная среда» в осознанный и управляемый процесс. Описывается ход и результат уроков художественного труда в 5–6 классах с анализом отдельных элементов ученического труда. В данных таблицах отражается коэффициент полезного действия учеников на уроках художественного труда. До этого характеризуются причины слабой работоспособности учеников на уроках художественного труда в 5–6 экспериментальных классах.

Ключевые слова: активизация, педагогика, педагогическая эргономика, образовательный процесс, коэффициент полезного действия, учебная деятельность.

Введение

Активность человека проявляется в результате его взаимодействий с предметным миром и общения с окружающими людьми. Как указывает Т.В. Кудрявцев [1], психическая активность в ее высших формах есть активность преобразующая, творческая, направленная на изменение действительности, длинная активность раскрывается в процессе развития творческих возможностей личности, целенаправленного овладения человеком способами и приемами творческой деятельности.

Совершенствование педагогического процесса в школе осуществляется на базе активизации учебно-воспитательной работы учителей и творческой самостоятельной деятельности учащихся. К аспектам активизации профессиональной деятельности учителей и учебной деятельности школьников можно отнести предметную и человеческую среду школы.

На основе этого сформулирована **цель данной статьи** – дать характеристику эргономическому подходу к вопросу активизации деятельности учителя и учеников, излагаются особенности такой деятельности, делается попытка систематизировать соответствующие рекомендации.

В Казахстане активизации деятельности с разных позиций описана в исследованиях К.А. Дуйсенбаева [1], В.В. Егорова [2], Б.К. Момынбаева [3], А.П. Сейтешева [4] и др. и нашла продолжение в ряде докторских и кандидатских работ, выполненных под руководством вышеупомянутых ученых, в том числе в работах М.Ш. Алиновой [5], Ф.А. Абилькасимовой [6].

Материалы и методы: при написании статьи использовались такие методы, как: анализ научных источников по теме исследования, изучение педагогической литературы; синтез и обобщение педагогического опыта, методы сравнительного анализа.

Результаты, обсуждение

В нашем исследовании для активизации педагогической деятельности участников анализируется как ресурс используется педагогическая эргономика. Не совершенствуя окружающий предметный мир и отношения людей к умственному труду, трудно полностью решить вопросы совершенствования учебно-воспитательного процесса. Основной концепцией такого подхода является взаимосвязь между активностью человека и окружающей средой.

В настоящем обзоре рассматривается лишь эргономическая сторона вопроса совершенствования педагогической системы школы. Совершенствование педа-

гогической системы – совокупность сложных, многофакторных процессов (психологического, педагогического, экономического, организационного и др.), результатом которых должно стать постоянное повышение эффективности учебно-воспитательной, научно-исследовательской работы. Это возможно при наиболее полном и рациональном использовании способностей, энергии и времени учителей и учеников.

Предметом педагогической эргономики является деятельность учителя и учебная работа ученика, а объектом исследования – система «учитель – ученик (группа учеников) предметные условия труда – среда» (человеческая и физическая) [7].

Деятельность учителя школы многообразна, сложна, специфична и включает в себя три основных вида: 1) учебно-воспитательную; 2) исследовательскую; 3) общественную.

В начале педагогической деятельности учителя научное творчество, как правило, отступает на второй план, и только с приобретением педагогического опыта начинается эффективная деятельность. «Пики» интенсивности научного и педагогического труда не совпадают, а заменяют друг друга. Оптимальный вариант в труде учителя – взаимодействие первого и второго видов деятельности при некотором относительном равновесии способностей человека к их выполнению.

В первом случае учитель оказывается перед необходимостью решения проблем управления учебным процессом, подходит к выявлению психологических особенностей управления учебной деятельностью учеников, которые зависят главным образом от форм обучения индивидуальных, групповых, классных и внеклассных и других занятий.

Как активизировать деятельность всех учеников на каждом из этих занятий? Удачное решение этой проблемы, по нашему мнению, возможно при одновременном осуществлении двух важнейших задач.

Первая из них – обязательное применение хорошо продуманных, дидактически и эргономически обоснованных иллюстративных средств, как самых простых (плакаты, схемы, таблицы, модели), так и самых совершенных (действующие модели, непосредственно осуществляемые опыты).

Вторая задача педагогической эргономики – психологизация уроков, то есть эмоциональный настрой и психологическое воздействие на учеников. Обе эти задачи рассматриваются нами как активизирующие учебный процесс.

Решение этих задач осуществляется по-разному. Решая первую задачу, учитель образно, при помощи различных средств, воздействует на учеников, решая вторую задачу, он воздействует словесно при помощи коммуникативных связей. Большое активизирующее влияние на свою деятельность ученик испытывает при

их сочетании, то есть когда показ иллюстраций происходит при повышенном эмоциональном тоне.

Однако решение обеих задач учитель должен осуществлять отдельно. Относительно первого момента необходимо заметить следующее. Активизируя учебную деятельность учеников первым способом, учитель повышает общий интерес учеников к излагаемому материалу, дополняет передаваемую речевую информацию.

Дидактический успех в формировании глубоких знаний учеников при использовании иллюстративных средств достигается только тогда, когда эти средства качественны (техническое совершенство, простота в показе, наглядность) и экономны во времени. Следовательно, активизируя свою деятельность, учитель тем самым активизирует учебную деятельность учеников.

Для выявления внешней и обратной связи нами проведено следующее исследование. В исследовании участвовали 64 ученика 5 «Г», «Д», 6 «Б», «В», «Г» классов средней школы №11 г. Павлодара. В течение одного месяца собирались оценки, проставленные учениками, за удовлетворенность эмоциональной стороной прослушанного учебного материала на уроках художественного труда. Перед уроками каждому ученику выдавали по три карточки с цифрами «1», «2», «3». Карточки были зашифрованы самими учениками. Цифра «3» означала хорошую, «2» – среднюю удовлетворенность прослушанного учебного материала на уроке, а «1» неудовлетворенность прослушанным материалом.

Категории оценок степеней удовлетворенности в письменном виде предъявлялись каждому ученику. После прослушанного материала ученики опускали одну из карточек в соответствующую коробочку, после чего вычислялись средние баллы оценки каждого урока.

На рисунке 1 отражены сводные данные, в которых выяснились:

– оценки удовлетворенности прослушанного материала у разных учеников по одним и тем же урокам резко отличаются;

– средний балл удовлетворенности у отличников выше, а у неуспевающих – ниже на 20% по сравнению со средними баллами оценок остальных учеников. Это свидетельствует о субъективности оценок, зависящей от уровня знаний по определенным предметам и общего понимания прослушанного материала на уроках;

– в 70% всех случаев наблюдается средняя оценка предмета.

Следовательно, всесторонне воспринятый материал способствует повышению знаний у учеников:

– в 80% случаев наблюдается корреляция между средней величиной пропущенных занятий и средним баллом качества оценки;

– метод внешней обратной связи наглядно показывает общий уровень пройденного материала и может служить для учителей непосредственным сигналом о необходимости исправления соответствующих недостатков. Этот метод мы использовали для самооценки учителя художественного труда 5–6 классов.

Если проставленные учениками средние баллы удовлетворенности пройденного материала на уроке художественного труда на протяжении месяца изобразить в виде диаграммы, то появится возможность проследить за динамикой качества урока. На диаграмме приведены данные, полученные на протяжении месяца учебных занятий и отражает динамику урока. Она позволяет проследить за динамикой качества урок.

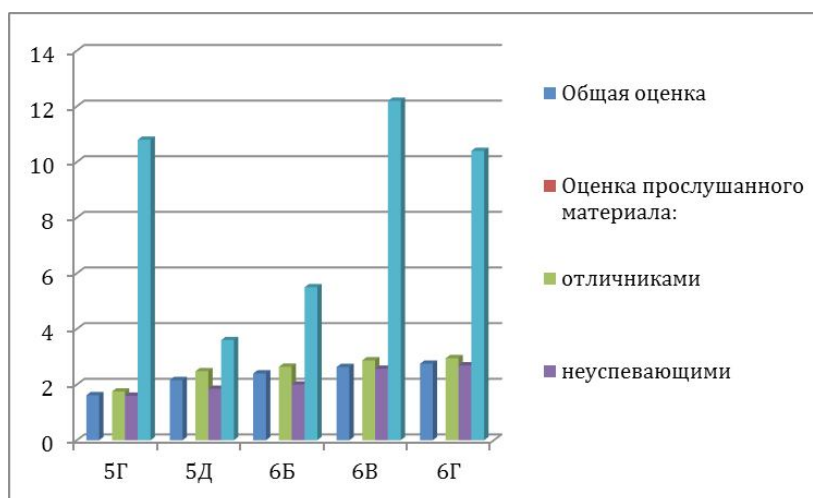

Рисунок I. Уровень удовлетворенностей прослушанным материалом на уроках художественного труда

Анализ диаграммы показал следующее:

– не одинаковая степень диаграммы качества пройденного материала связана как с педагогическим мастерством, так и с неравномерной подготовкой к занятиям и нарастающей усталостью учителя в течение месяца;

– по характеру диаграммы качества урока можно судить об эффективности восприятия информации;

– не одинаковый уровень диаграммы качества пройденного материала показывает, что оценка у пятиклассников более субъективна, чем оценка у шестиклассников.

Самостоятельная работа – основная форма учебной работы учеников на уроках художественного труда [11]. Педагогическая практика показывает, что основ-

ная причина неуспеваемости учеников заключается в их неумении самостоятельно работать. Поэтому в педагогический труд входит не только передача определенного количества знаний, но и передача опыта работы, обучение методам творческой самостоятельной работы, особенно на уроках художественного труда [12].

Педагогические исследования показали, что самостоятельная работа является функцией следующих переменных:

- уровня сформированности интеллектуального навыка;
- степени трудности выполняемых заданий;
- первоначального запаса знаний по теме;
- «коэффициента полезного действия»;
- дефицита информации по данной теме.

По субъективной оценке трудности ученики ставят самостоятельную работу на второе место после экзаменов. Это серьезный сигнал педагогам со стороны учеников.

Чтобы достичь высокой эффективности самостоятельной работы учеников, следует осуществить комплекс мероприятий: организационные (планирование и нормирование этой работы в совокупности со всеми другими элементами обучения, соблюдение гигиены и психологических норм умственного труда) и методические (учебно-методическое обеспечение, создание необходимой материально-технической базы, постоянная корректировка и контроль).

Для определения «коэффициента полезного действия» учеников на уроках художественного труда хронометрировали «производительные» и «непроизводительные» операции 64 учеников. Полученные данные исследований на уроках приведены в таблице 1.

Из данных таблицы 1 видно, что «коэффициент полезного действия» учеников на уроках художественного труда составил 52,84%. Выявление причин сравнительно низкого коэффициента работоспособности учеников на уроках позволило сделать следующие выводы. Производительность труда учеников на уроках зависит от:

– опыта, мастерства и умения учителя не только подбирать информацию, но и передавать ее (проникновенность, впечатляемость и эмоциональность речи, ее мобилизующая роль; искренняя убежденность в значимости и справедливости произносимых слов);

– психологической настройки учеников, мотивации их деятельности; адекватности передаваемой информации сумме знаний и готовности осмыслить воспринимаемую информацию;

– адекватности объема и интенсивности передаваемой информации, психофизиологическим возможностям студента воспринимать эту информацию и ком-

фортабельности рабочей зоны и гигиенических условий работы учеников, уровня их умственной работоспособности;

– специфики преподаваемого предмета, степени трудности предмета, разумного соотношения передаваемой слуховой информации со зрительной информацией; наличия посторонних раздражителей, соотношения привлекающих и отвлекающих моментов на уроках.

Таблица 1. Результаты хронометража деятельности на уроках художественного труда

Наименование операции на уроках	Среднее время для выполнения операции	
	минута	%
I. Производительные:		
конспектирует	20,30	29,10
слушает объяснения	18,25	21,10
наблюдает за демонстрациями	1,54	1,61
объясняется с учителем	0,93	1,03
Итого	41,02	52,84
II. Непроизводительные:		
пассивное состояние	12,30	13,55
оглядывается	1,42	1,48
разговаривает	5,66	6,19
ищет свои предметы труда	0,56	0,62
смотрит в телефон	1,07	1,10
другое	1,45	1,51
опоздание учителя	2,52	2,71
Итого	24,98	27,16

Аналогичным образом были проведены исследования на уроках художественного труда в 5–6 классах, где хронометрировали продолжительность отдельных элементов ученического труда. Было обследовано 19 учеников на 4-часовых, 23 – на 3-часовых и 22 – на 2-часовых практических занятиях.

Сводные данные приведены в таблице 2.

Из полученных экспериментальных данных следует, что на высший «коэффициент полезного действия» учеников имеет место на 3-часовых практических занятиях. К аналогичному выводу мы пришли и на основе анализа работы учителей на таких же занятиях.

При рассмотрении данного вида учебной деятельности учеников вспомогательные операции отнесены нами к лишним элементам труда, с чем не все педа-

гоги согласны. При совершенной организации занятий по художественному труду знакомство с описаниями, их переписывание во время работы излишни, так как являются частью самостоятельной работы учеников. Следовательно, в среднем около 20% излишне израсходованного времени целесообразно использовать для производительных элементов труда. Их можно использовать более плодотворно для учебной деятельности учеников на уроках художественного труда. Для познавательных процессов, начиная с восприятия информации и кончая сложнейшими творческими процессами, эмоциональными явлениями, которые мотивируют многие системы учебных действий, и, наконец, общими и частными мотивациями.

Таблица 2. Результаты анализа хронометража элементов ученического труда

Наименование операций	Продолжительность операций					
	2-часовых	%	3-часовых	%	4-часовых	%
Производительные:						
слушает инструкции	1,0	1,1	5,5	4,4	0,4	0,2
читает технологическую карту	4,2	4,6	3,3	2,6	1,1	0,8
делает расчеты, оформляет работу	29,2	31,7	34,4	27,6	68,3	37,4
объясняется с учителем	29,2	31,7	38,6	31,0	47,0	25,9
отчитывается за работу	5,2	5,6	6,0	4,8	5,4	3,0
защищает работу	1,1	1,2	2,1	1,7	1,4	0,8
наводит порядок на рабочем месте	0,6	0,6	8,0	6,4	11,4	6,2
Итого:	70,5	76,5	97,9	78,5	135	71,3
Непроизводительные:						
разговоры	1,2	1,3	1,5	1,2	4,1	2,3
входит, уходит	0,9	1,0	2,3	1,8	–	–
пассивное состояние	1,4	2,6	1,1	0,9	9,6	5,3
помогает одноклассникам	0,3	0,3	0,3	0,2	0,2	0,1
смотрит в телефон	1,8	1,9	0,7	0,5	6,3	3,5
Итого	5,6	7,1	5,9	4,6	20,2	11,2

Заключение

В данной статье мы изложили лишь некоторые общие выводы по активизации деятельности учителя и ученика (эргономические аспекты). Процесс активизации человеческой деятельности предусматривает разработку и внедрение ряда психологических, психофизиологических, социальных, педагогических, эргономических и других мер.

Эргономический подход к активизации деятельности учителя и ученика заключается в следующем:

1) для совершенствования педагогического мастерства учителя были нами изучены структура его деятельности, а затем приступили к оптимизации ее отдельных элементов. При совершенствовании деятельности нами был использован эргономический подход к научному анализу педагогической деятельности.

2) как результат исследования для решения основной своей задачи (активизация познавательной деятельности учеников) учитель школы во время уроков должен использовать:

а) дидактически и эргономически обоснованные иллюстративные материалы и ТСО;

б) психологические воздействия на учеников, чтобы обеспечить положительный эмоциональный их настрой;

в) дидактически обоснованное проблемное изложение материала на уроках.

СПИСОК ИСПОЛЬЗОВАННЫХ ИСТОЧНИКОВ

1. Дуйсенбаев К.А. Развитие содержания профессионально-педагогического образования учителя труда в вузе. – Алматы: Гылым, 1995. – 350 с.

2. Егоров В.В. Организационно-педагогические основы подготовки инженера-педагога для профессионально-трудового обучения учащихся: автореф. ... докт. пед. наук. – Алматы, 1995. – 43 с.

3. Момынбаев Б.К. Теоретические основы профессиональной подготовки инженера-педагога в сельхозвузе: автореф. ... докт. пед. наук. – Свердловск, 1993. – 48 с.

4. Сейтешев А.П. Профессиональная направленность личности. Теория и практика воспитания. – Алма-Ата: Мектеп, 1990. – 278 с.

5. Алинова М.Ш. Теория и практика естественно-научной подготовки педагогов профессионального обучения в вузе, автореф. ... докт. пед. наук. – Астана, 2010. – 48 с.

6. Абилкасымова Г. Совершенствование инновационно-технологической подготовки будущего педагога профессионального обучения: автореф. ... канд. пед. наук. – Караганда, 2007. – 40 с.

7. Кудрявцев Т.В. Об актуальных теоретических и практических проблемах активности личности в обучении, профессиональном самоопределении и профадаптации. – Активность личности в обучении и проф. самоопределении. Всесоюзная научная конференция (Москва). – М., 1976.

8. Кучинская В.К. Задачи эргономики при совершенствовании педагогического процесса // Современная высшая школа. – 2006. – №2.

9. Синглон У.Т. Эргономика / Энциклопедия по безопасности и гигиене труда: 1–4 тома. Пер. с англ. – М., 2008.

10. Художественный труд. Учебная программа для 5–9 классов уровня основного среднего образования в рамках обновленного содержания среднего образования. – Астана, 2017.

11. Кергаева Г.М., Боталова О.Б. Организация психолого-педагогических научных исследований: учебное пособие – второе издание, исправленное и дополненное. – Павлодар: ТОО НПФ ЭКО, 2008.

5. Окулова Л.П. Педагогическая эргономика: монография. – М.–Ижевск: Институт компьютерных исследований, 2011.

6. Воронина Е.В. Научная организация педагогического труда. Педагогическая эргономика: учебное пособие для вузов / Е.В. Воронина. – 2-е изд., испр. и доп. – Москва: Юрайт, 2019.

REFERENCE

1. Dujsenbaev K.A. Razvitie sodержaniya professional'no-pedagogicheskogo obrazovaniya uchitelya truda v vuze. – Almaty: Gylym, 1995. – 350 s.
2. Egorov V.V. Organizacionno-pedagogicheskie osnovy podgotovki inzhenera-pedagoga dlya professional'no-trudovogo obucheniya uchashchihsya: avtoref. ... dokt. ped. nauk. – Almaty, 1995. – 43 s.
3. Momylnbaev B.K. Teoreticheskie osnovy professional'noj podgotovki inzhenera-pedagoga v sel'hozvuze: avtoref. ... dokt. ped. nauk. – Sverdlovsk, 1993. – 48 s.
4. Sejtshhev A.P. Professional'naya napravlenost' lichnosti. Teoriya i praktika vospitaniya. – Alma-Ata: Mektep, 1990. – 278 s.
5. Alinova M.SH. Teoriya i praktika estestvenno nauchnoj podgotovki pedagogov professional'nogo obucheniya v vuze, avtoref. ... dokt. ped. nauk. – Astana, 2010. – 48 s.
6. Abilkasimova G. Sovershenstvovanie innovacionno-tehnologicheskoy podgotovki budushchego pedagoga professional'nogo obucheniya: avtoref. ... kand. ped. nauk. – Karaganda, 2007. – 40 s.
7. Kudryavcev T.V. Ob aktual'nyh teoreticheskikh i prakticheskikh problemah aktivnosti lichnosti v obuchenii, professional'nom samoopredelenii i profadaptacii. – Aktivnost' lichnosti v obuchenii i prof. samoopredelenii. Vsesoyuznaya nauchnaya konferenciya (Moskva). – M., 1976.
8. Kuchinskas V.K. Zadachi ergonomiki pri sovershenstvovanii pedagogicheskogo processa // Sovremennaya vysshaya shkola. – 2006. – №2.
9. Singlon U.T. Ergonomika / Enciklopediya po bezopasnosti i gigiene truda: 1–4 toma. Per. s ang. – M., 2008.
10. Hudozhestvennyj trud. Uchebnaya programma dlya 5–9 klassov urovnya osnovnogo srednego obrazovaniya v ramkah obnovenno sodержaniya srednego obrazovaniya. – Astana, 2017.
11. Kertaeva G.M., Botalova O.B. Organizaciya psihologo-pedagogicheskikh nauchnyh issledovaniy: uchebnoe posobie – vtoree izdanie, ispravlennoe i dopolnennoe. – Pavlodar: TOO NPF EKO, 2008.
5. Okulova L.P. Pedagogicheskaya ergonomika: monografiya. – M.–Izhevsk: Institut komp'yuternykh issledovaniy, 2011.
6. Voronina E.V. Nauchnaya organizaciya pedagogicheskogo truda. Pedagogicheskaya ergonomika: uchebnoe posobie dlya vuzov / E.V. Voronina. – 2-е изд., испр. и доп. – Москва: YUrajt, 2019.

М.Ш. Алинова, Э.К. Арынгалина¹

**Көркем еңбек сабақтарында мұғалім
мен оқушының белсенділігін арттыру**

¹ Павлодар педагогикалық университеті,
Павлодар қ., Павлодар облысы, Қазақстан Республикасы.

M.Sh. Alinova, E.K. Aryngalina¹

**Activation of working of the teacher
and the student in the Art lessons**

¹ Pavlodar Pedagogical University,
Pavlodar, Pavlodar Region, Republic of Kazakhstan

Аңдатпа. Мақалада көркем еңбек сабақтарынд жүргізілген теориялық және эксперименттік зерттеулердің нәтижелері пайдаланылды. Зерттеу барысында келесі әдістер қолданылды: зерттеу мәселесі бойынша педагогикалық, психологиялық, әдістемелік, техникалық әдебиеттерді зерттеу және теориялықталдау, сауалнама, тестілеу, бақылау, әңгімелесу, тәжірибелік-эксперименттік жұмыс, нәтижелерді өңдеудің статистикалық әдістері.

Тәжірибелік-эксперименттікжұмыс Павлодар қаласының №11 жалпы орта мектебінде, 5–6 сыныптарда қыз балалардың көркем еңбек сабақтарында жүргізілді.

Жалпылау негізінде мұғалім мен оқушылардың белсенділігін арттыру мәселесіне эргономикалық көзқарастың сипаттамасы беріледі, мұндай іс-әрекеттің ерекшеліктері баяндалады, тиісті ұсыныстарды жүйелеуге әрекет жасалады.

Эргономиканың жалпы білім беретін мектептегі Көркем еңбек сабақтарының педагогикалық процесіндегі рөлі сипатталған. «мұғалім – оқушы – оқу ортасы» жүйесіндегі өзара әрекеттесуді саналы және басқарылатын үрдіске айналдыруға мүмкіндік беретін педагогикалық тұжырымдама ұсынылған. 5–6 сыныптардағы көркем еңбек сабақтарының барысы мен нәтижесі оқушы еңбегінің жекелеген элементтерін талдаумен сипатталады. Бұл кестелер оқушылардың көркем еңбек сабақтарындағы пайдалы әсер коэффициентін көрсетеді. Бұған дейін эксперименттік сыныптардың 5–6 сыныптарындағы көркем еңбек сабақтарында оқушылардың нашар жұмыс істеу себептері сипатталады.

Тірек сөздер: белсендіру, педагогика, педагогикалық эргономика, білім беру үрдісі, пайдалы әсер коэффициенті, оқу қызметі.

Summary. The article uses the results of theoretical and experimental research conducted at the lessons of artistic work. During the survey the following methods were used: the study and theoretical analysis of pedagogical, psychological, methodological, technical literature on problematic research, questioning, testing, observation, conversations, experimental work, statistical methods for processing results.

Experimental work was carried out in secondary school No.11 in Pavlodar, in the 5th–6th grades at the lessons of Art for girls. On the basis of generalization a description is given of the ergonomic approach to the issue of activating the activities of the teacher and students, the features of such activities are outlined, and an attempt is made to systematize the relevant recommendations.

The role of ergonomics in the pedagogical process of Art lessons in a secondary school is described. A pedagogical concept is presented that makes it possible to turn the interaction in the «teacher-student-learning environment» system into a conscious and controlled process. The course and result of art work lessons in 5th–6th grades are described with an analysis of individual elements of student work. These tables reflect the efficiency of students in the lessons of Art. Before this, the reasons for the poor performance of students are characterized in the lessons of Art in 5th–6th grades experimental classes.

Keywords: activation, pedagogy, pedagogical ergonomics, educational process, efficiency factor, educational activity.

УДК 159.9.072.432

МРНТИ 15.41.43

**А.Ж. Аплашова¹, М.К. Нажипов¹, Г.С. Аяпбергенова¹,
Ж.Т. Кенжебаева¹, А.Е. Мухаметкаиров¹**

¹ Павлодар педагогикалық университеті,
Павлодар қ., Павлодар облысы, Қазақстан Республикасы.
e-mail: aplashovaarna@mail.ru, Makhambet.nazhipov@bk.ru,
gulsumas@mail.ru, Zhumagul_1981@mail.ru, mukhametkairov95@mail.ru

БОЛАШАҚ МҰҒАЛІМНІҢ БІЛІМ БЕРУ КЕҢІСТІГІНДЕГІ САУЫҚТЫРУ ІС-ӘРЕКЕТІНЕ ДАЙЫНДЫҒЫН ҚАЛЫПТАСТЫРУ

Аңдатпа. Денсаулық мәселесін қазіргі қоғам өзекті мәселелердің бірі ретінде мойындайды. бүгінгі таңда біздің еліміздегі білім беру жүйесінің басым міндеті – адамды өз денсаулығына және айналасындағылардың денсаулығына жауапкершілікпен қарау рухында тәрбиелеу, балалар мен оқушы жастардың денсаулығының жоғары деңгейін оның барлық аспектілерінде-рухани, психикалық, физикалық жағынан қалыптастыру болып табылады. Білім беру ұйымы білім алушыларда салауатты өмір салтын жүргізуге және дене және психикалық денсаулықты өз құндылығы ретінде қабылдауға тұрақты уәждемені қалыптастыруы тиіс. Адам әлеуеті саласындағы жағымсыз тенденцияларды жеңумен байланысты қазіргі заманғы қоғам алдында тұрған уақыт пен міндеттер білім беру ұйымдарының денсаулықты сақтау мен нығайтумен қатар, тиісті жеке позицияны қалыптастыруға ықпал ететін денсаулық сақтау қызметін ұйымдастыру мен жүзеге асырудың маңыздылығын түсінуге әкеледі, бұл адамға өз денсаулығына қатысты инерцияны жеңуге және сол арқылы оның қауіпсіздігін қамтамасыз етуге мүмкіндік береді. Осыған байланысты білім беру ұйымдарының денсаулық сақтау қызметін ұйымдастыру және жүзеге асыру бірінші кезектегі және сонымен бірге жүйені құрайтын міндет болып табылады, оны шешу қоғамның әлеуметтік-экономикалық дамуының мақсатты перспективасын және еліміздің білім беру саясатын анықтауы маңызды.

Тірек сөздер: денсаулық сақтау, болашақ педагог, кәсіби бағдар, салауатты өмір салты.

Кіріспе

Бірінші бағыт контекстінде шағын ұжымда да, әлемдік қоғамдастықта да түлектердің тиімді коммуникативтік өзара іс-қимылын қамтамасыз ететін, олардың шығармашылық, эстетикалық және зерттеу әлеуетін дамытуға ықпал ететін құндылықтардың жеке жүйесін қалыптастыру көзделеді.

Екінші бағыт студенттердің физикалық және эмоционалды денсаулығын қалыптастырумен, салауатты өмір салты туралы идеялармен, олардың әлеуметтік

бейімделуімен байланысты; тұлғааралық қатынастардың құндылықтар жүйесін игеруге, олардың денсаулығына қатысты белсенді өмірлік ұстанымды дамытуға көмектесу. Осылайша болашақ мұғалімнің қазіргі мектептің білім беру кеңістігіндегі денсаулық сақтау қызметіне дайындығы әмбебап категория ретінде әрекет етеді деп айтуға болады, оны зерттеу отандық және шетелдік педагогикалық ғылымның әдіснамасы деңгейінде қажет. Бүгінгі таңда студенттердің денсаулығын сақтау талабы жалпы білім беру нәтижелеріне сұраныс иерархиясында бірінші орында. Жаңа буынның мемлекеттік білім беру стандарттарының материалдары бойынша барлық кәсіби және мүдделі топтардың 95%-ы мектеп оқушыларының денсаулығын олардың қажеттіліктерінің алғашқы бестігіне сақтауды қамтиды. Осы ережелердің болуы болашақ мұғалімнің қазіргі мектептің білім беру кеңістігіндегі денсаулық сақтау қызметіне дайындығын қалыптастыру қазіргі қоғамның шындығындағы студенттердің салауатты өмір салтының жеке траекторияларын аксиологиялық жобалаудың тұжырымдамалық-теориялық негізі болып табылады деп айтуға негіз береді. ЖОО-дағы кәсіптік даярлау жүйесінде студенттер арасында қалыптасатын болашақ педагогтың денсаулық сақтау қызметіне дайындығы жалпы білім беретін мектептердің оқушыларында олардың денсаулығына қатысы бар ішкі ресурстарды өзектендіруге арналған қондырғыларды оның барлық компоненттерінің бірлігінде қалыптастыру процесінің нәтижелілігін қамтамасыз етеді.

«Денсаулық» ұғымы туралы психологиялық-педагогикалық идеялар авторлардың ғылыми еңбектерінде адамның өмір сүруіне тұрақты психоэмоционалды саланың болуы ретінде зерттеледі. П.Ф. Лесгафт сәтті сабақ беру үшін ақыл-ой мен физикалық әрекеттерді теңдестіру керек, оларды бір-біріне шынымен демалуға, оқушының көңілділігі мен сезімталдығын сақтауға болатындай етіп бөлу керек деп сендірді. Автордың пікірінше, денсаулық-оқушының сәтті дамуы мен білім алуының шарты [1]

Зерттеудің өзектілігі

Сонымен қатар қазіргі мектептің білім беру кеңістігінде болашақ педагогтың денсаулық сақтау қызметіне дайындығының нақты жай – күйі студенттердің 65,26%-ында зерттелетін дайындық төмен деңгейде, 21,94%-ында – орта деңгейде және студенттердің тек 12,8%-ында оның қалыптасуының жоғары деңгейі байқалады. Осылайша зерттеу тақырыбының өзектілігі қоғамның әлеуметтік тапсырысымен және болашақ педагогтың Денсаулық құндылығына жеке тұлғаның оң көзқарасын қалыптастыруды; зияткерлік, эмоционалды, физикалық денсаулықты сақтау бойынша білім көлемін кеңейтуге және тереңдетуге тұрақты қызығушылықты көздейтін қазіргі мектептің білім беру кеңістігіндегі Денсаулық сақтау қызметіне дайындығына қойылатын талаптармен анықталады; санитарлық-

профилактикалық бағыттағы нормаларды меңгеру қажеттілігі; денсаулық проблемаларының алдын алуға және жоюға ынталандыру және өзін-өзі ынталандыру.; денсаулықты ресурс ретінде басқару мүмкіндігін жатқызамыз.

Әдістер мен материалдар

Қазіргі уақытта ғылымда мәселені шешу үшін қажетті кешенді алғышарттар қалыптасты:

– тұтас денсаулық аспектілері, білім алушылардың денсаулық мәселесі М.М. Безруких, Я.М. Герчак, Д.И. Давиденко, В.П. Казначева, Н.К. Смирнов психологиялық-педагогикалық зерттеулерінде көрініс тапты;

– Н.П. Абаскалова, Р.И. Айзман, Л.А. Акимова, Г.К. Зайцев, В.Н. Ирхин, Э.М. Казин, Н.Э. Касаткина, П.А. Кисляков, О.Р. Кокорина, А.Г. Маджуга, Н.Н. Малярчук, А.С. Москалева, Г.В. Кузнецова еңбектерінде білім алушылардың денсаулық сақтау және денсаулық сақтау қызметіне дайындығының ғылыми-теориялық негіздемесі көрсетілген.

– кәсіби қызметке дайындық теориясы А.Ф. Амиров, Р.М. Асадуллин, М.Н. Ахметова, Я.М. Герчак, О.Ю. Елькина, О.М. Панюкова, В.М. Янгированың ғылыми еңбектерінде ұсынылған;

Қарастырылып отырған мәселе аспектісінде диссертациялық зерттеулер айтарлықтай қызығушылық тудырады: Л.Ф. Тихомирова (Денсаулық сақтау педагогикасының теориялық және әдістемелік негіздері, 2004); М.И. Сентизова (Болашақ мұғалімдерді денсаулық сақтау қызметіне дайындауды педагогикалық қамтамасыз ету, 2008); Н.Н. Малярчук (педагогтың Денсаулық мәдениеті: жеке және кәсіби аспектілері, 2009); О.Р. Кокорина (Жоғары педагогикалық білім беру жағдайында адамның денсаулығы, 2012); А.Г. Маджуга (Білім берудің денсаулық сақтау функциясының педагогикалық тұжырымдамасы, 2011); Д.Г. Сидорова (Студенттердің салауатты өмір салтын қалыптастыру процесінде ресми, бейресми және ақпараттық білім беру түрлерінің педагогикалық интеграциясы, 2013); Г.А. Мысина (Университеттің денсаулық сақтау білім беру ортасын қалыптастырудың теориялық және әдіснамалық негіздері, 2014); Н.В. Третьякова (Білім беру ұйымының денсаулық сақтау қызметінің сапасын ұйымдастырушылық және педагогикалық қамтамасыз ету, 2015); Е.А. Югова (Университет студенттерінің салауатты өмір салтының семантикалық құрылымын қалыптастырудың теориялық және әдіснамалық негіздері, 2016).

Зерттеудің әдіснамалық негізі – болашақ мұғалімнің кәсіби іс-әрекетінің бағытын анықтайтын, студенттің жеке қасиеттерін дамытумен ғана емес, сонымен бірге оның құнды көзқарастарымен және әлеуметтік-мәдени тәжірибесімен анықталатын, оның барысында маңызды жеке құзыреттер қалыптасатын жеке іс-әрекеттік тәсіл ретінде іске асыру (А.Г. Асмолов, Л.С. Выготский, П.Я. Галь-

перин, И.А. Зимняя, А.Н. Леонтьев, С.Л. Рубинштейн, В.В. Сериков, В.А. Сластенин, Н.Ф. Талызина, И.С. Якиманская); аксиологиялық тәсіл (Н.А. Асташова, А.Г. Здравомыслов, А.В. Кирьякова, В.В. Краевский, Д.А. Леонтьев, И.Я. Лернер, Н.С. Розов, М. Рокич, В.А. Сластенин, В.П. Тугаринов, М.С. Яницкий) әлеуметтік маңызы бар құндылықтарды анықтауды, құрылымдауды қамтамасыз етеді, олар құндылыққа бағытталған білім беру процесінің негізгі мақсатты, содан кейін қоғамның заманауи талаптарына сәйкес келетін тұлғаны қалыптастыруға бағытталған болуы абзал.

Студенттердің денсаулық сақтау іс-әрекетінің құндылық-семантикалық маңыздылығын түсіну және болашақ мұғалімнің қазіргі мектептің білім беру кеңістігіндегі денсаулық сақтау іс-әрекетіне дайындығының нақты сипаттамаларын анықтау үшін педагогикалық іс-әрекеттерді жасау кезінде жеке-іс-әрекеттің және аксиологиялық тәсілдердің тұжырымдамалық ережелері ескерілді.

философиялық деңгейде:

– білім берудің философиясы мен әдіснамасы (В.Г. Афанасьев, Л.П. Буева, Б.З. Вульф, Б.Т. Лихачев, Н.Д. Никандров, З.И. Равкин, В.Г. Рындак, Г.Н. Филонов, Т.И. Шамова);

– білім беруді ізгілендіру мен ізгілендірудің философиялық-әдіснамалық негіздері (П. Рикер, Э. Фромм, М. Хайдеггер);

– педагогикалық аксиология және құндылықтардың философиялық-этикалық теориялары (Е.И. Артамонова, Б.С. Братусь, В.П. Бездухов, С.И. Гессен, А.В. Кирьякова, В.А. Сластенин, В.А. Сухомлинский, Е.Н. Шиянов);

– жоғары мектеп дамуының жалпы заңдылықтары (С.И. Архангельский, В.П. Беспалько, А.А. Вербицкий, С.М. Годник, С.И. Зиновьев, Н.Н. Нечаев, Н.Ф. Талызина);

– философиялық антропология (Н.А. Бердяев, В.С. Соловьев, П.А. Флоренский және т. б.), адамның тұтас табиғатын ескере отырып, отандық білім беру парадигмасын авторитарлықтан гуманистікке ауыстырудың теориялық негізі ретінде әрекет етеді;

Л.П. Вашлаеваның пікірінше, адам денсаулығы оның кәсіби қызметтегі табыстылығымен, жеке және кәсіби дамуымен тығыз байланысты [2]. Автордың пікірін қолдай отырып, адамның денсаулығының жақсы болуы оның кәсіби іс-әрекеттегі жетістіктеріне оң әсер етеді деп санаймыз, өйткені физикалық, психикалық, әлеуметтік сау адам өзінің кәсіби міндеттерін тез және тиімді орындауға, еңбек жағдайларына бейімделуге және өз қызметінде үлкен белсенділік танытуға мүмкіндік алады.

Н.П. Абаскалованың зерттеуінде студенттер жеке әлеуметтік топ ретінде ерекше назар аударатын объект болып табылады. Жастардың денсаулығының на-

шарлауы студенттердің физикалық және психикалық денсаулығын сақтауға және жақсартуға, білім беру процесінің тиімділігін арттыруға мүмкіндік беретін салауатты өмір салтымен танысу жолдарын анықтау қажеттілігін анықтайды [2]

Р.И. Айзманның пікірінше, салауатты өмір салты адамдардың денсаулығын сақтау мен жақсартуды мақсат ететін және жеке және жалпы гигиена нормаларын, ережелері мен талаптарын орындауға негізделген белсенді қызметі болып табылады. Осылайша салауатты өмір салты деп адамның күнделікті тіршілік әрекетінің биологиялық, әлеуметтік, кәсіби функцияларын сәтті жүзеге асыруды қамтамасыз ете отырып, ағзаның резервтік мүмкіндіктерін нығайтатын, қалыптастыратын және жетілдіретін тән тәсілдерін түсіну керек [3].

Э.М. Казин денсаулық, салауатты өмір салты, оқушылар мен студенттердің оқу процесіне бейімделуі туралы көптеген жұмыстарды жариялады. Оның пікірінше, денсаулық – бұл адамның қоршаған ортамен өзара әрекеттесуінің нәтижесі, онда адам динамикалық күйде болатын «тұлға – организм» күрделі жүйесі, әртүрлі коммуникациялық кеңістіктегі әртүрлі жағдайларды шешу қажеттілігі туындайды. Э. Казин денсаулықтың жаңа стратегиясын орнатуда емдік элементтің екпінін білім алушылардың денсаулығын нығайту мен сақтаудағы профилактикалық бағытқа ауыстыру қажет деп санайды [4].

С.Г. Добротворскаяның пікірінше, жастардың салауатты өмір салтына бағытталуын өмірлік мақсаттар мен құндылықтарды түсіну арқылы қалыптастыру қажет. Жас адам салауатты өмір салтына дайын болған жағдайда денсаулық құндылығы бірінші орындардың бірін алуы тиіс [5]. Зерттеулерде О. Ендропова, салауатты өмір салты, автордың анықтамасы бойынша, адам ағзасының жасына, жынысына, генетикалық ерекшеліктеріне, оның өмір сүру жағдайларына сәйкес келетін және адамның жеке және әлеуметтік маңызды функцияларын орындау үшін қажетті денсаулықты сақтау, нығайту және қалпына келтіру мәдениетіне бағытталған өмір салты [6].

Н.Н. Нежкинаның айтуынша, студенттердің салауатты өмір салтының қажетті құрамдас бөлігі-жынысына, жасына, денсаулық жағдайына сәйкес физикалық белсенділікті жүйелі пайдалану. Күнделікті өмірде орындалатын әртүрлі белсенді қозғалыстардың, дене жаттығулары мен спортпен ұйымдастырылған және тәуелсіз жаттығулардың үйлесімі «мотор белсенділігі» терминімен біріктірілген [7].

Біздің зерттеуіміз үшін «денсаулықты сақтау» және «денсаулықты қорғау» құбылыстарын, сондай – ақ адамның денсаулығына қатысты іс-әрекет түрлерін денсаулықты сақтау және денсаулықты қорғау әрекеттерін түсіну маңызды.

П.Ф. Лесгафтом белгілі бір аспектілері денсаулық сақтау ретінде қарастырып [1]. XX ғасырдың 90-шы жылдарынан бастап педагогикалық ғылымда «Денсаулық сақтау» ұғымы қолданыла бастады, ол әртүрлі кезеңдерде оқу –

тәрбие процесінде оқушылардың денсаулығын сақтауға деген көзқарастың ерекшелігін көрсетті, бұл өз кезегінде қолданылатын терминологияда көрініс тапты: «денсаулықты сақтау» – «ауыртпалық түсірмеу» – «денсаулықты нығайту» – «денсаулықты қорғау» – «валеология».

А.С. Панчуктың зерттеуінде денсаулықты сақтау дегеніміз – оқушының жеке басының үйлесімді рухани және физикалық дамуын қамтамасыз ететін іс-шараларды ұйымдастыру, аурулардың алдын алу, сондай-ақ олардың денсаулығын сақтауға және жақсартуға бағытталған іс-шаралар. Денсаулықты сақтаудың жеке аспектісі-адамның денсаулығына қызығушылық арқылы көрінетін құндылық ретінде қатынасы-селективті көзқарас, мотивация ретінде мотив, эмоциялар қарым-қатынастарды бастан кешірудің тетігі, мақсатты іс-әрекеттің дайындығы ретіндегі көзқарас [8].

«Денсаулықты сақтау» ұғымы ғылымда жан-жақты қарастырылады. Бұл құбылыстың құрылымы аурудың алдын алудың негізін, «салауатты өмір салтын» сақтау бойынша табысты іс-әрекеттердің көрінісін, жеке тұлғаның денсаулықты жақсартуға және сақтауға бағытталған белсенділігін, адам өмірінің барлық деңгейлерінің бірізділігі мен бірлігін және тағы басқаларды қамтиды. [9].

Денсаулықты сақтау – бұл жайлы жағдайларды, жағымды эмоцияларды, саналы мотивацияны, жеке сараланған тәсілді қалыптастыру, ыңғайлы қарым-қатынас пен жағымды бірлескен іс-әрекетті қалыптастыру, студент пен мұғалімнің ынтымақтастығы, сондай-ақ оның әдістерін, әдістерін білу деп санаймыз. денсаулықты сақтау әдістері. Мұндай ынтымақтастықтың жолдары мен құралдары адамның денсаулығын сақтауға, білім беру және денсаулық сақтау іс-әрекетіне мотивацияның жоғары деңгейін құруға бағытталған. Адам денсаулығын сақтау мен нығайтудың негізгі шарты – бұл, біріншіден, мінез-құлықтың негізгі мотивтерінің бірі ретінде денсаулыққа қажеттілікті тудыру қажеттілігінен, екіншіден, бағыттарды анықтау міндетін қалыптастыруда көрінетін белгілі бір қызмет. және өз денсаулығын сақтау мәселесін шешу әдістері, үшіншіден, өзін-өзі жетілдіруге және салауатты өмір салтын үздіксіз қолдауға ұмтылу.

Болашақ мұғалімнің сауықтыру іс-әрекетіне дайындығын қалыптастыру процесі өз іс-әрекетіне саналы, белсенді қатынастың көрінуімен, денсаулықты қалыптастыру, сақтау дағдыларын меңгерумен, денсаулықты сақтау және нығайтуда тәжірибе жинақтаумен тығыз байланысты. .

О.Р. Кокоринаның зерттеуінде денсаулық сақтау қызметін оқу процесіне қатысушылардың денсаулығын сақтауға және нығайтуға, оқушылар мен бүкіл ұжымның салауатты өмір салтын қалыптастыруға, білім беру мекемесінің денсаулық сақтау кеңістігін құруға бағытталған іс-әрекет ретінде сипаттайды, яғни білім беру ұйымындағы оқу үдерісіне қатысушылардың барлығының денсаулығын

сақтау, нығайту және қалыптастыру үшін оңтайлы жағдайлар жасауға бағытталған іс-шаралар [10].

Педагогикалық әдебиеттерді талдау М.В. Козуб, М.А. Крутикова, О.М. Панюкова білім беру ұйымындағы (мектеп, педагогикалық колледж, университет) денсаулық сақтау іс-әрекетін білім беру процесінің барлық субъектілерінің денсаулығын сақтауға және нығайтуға бағытталған қызмет ретінде анықтайды. [11].

Денсаулық сақтау іс-шараларын ұйымдастыруды қамтамасыз ету негізі М.В. Козуб салауатты өмір салтына бағытталған білім беру денсаулық сақтау технологияларын қолдануда көреді [12], А.П. Гордеева – жалпы білім беру мазмұнын ашуда, денсаулық жағдайын бақылауды ұйымдастыруда, оқытудың тиімді әдістерін қолдануда; дене тәрбиесінің сапасын арттыру; тамақтандыруды жақсарту, бос уақытты тиімді өткізу [13] және О.М. Панюков пен Г.М. Соловьев – еңбекті ғылыми ұйымдастыруда және салауатты өмір салты мәдениетінде [14]. О.Е. Анрющенко білім беру ұйымындағы денсаулық сақтау іс-әрекеті оқу процесінің барлық субъектілерінің денсаулығын сақтауға және нығайтуға, сонымен қатар өнімді оқу-танымдық және практикалық іс-әрекеттерді ұйымдастыруға бағытталуы керек деп атап көрсетеді [15].

Қазіргі мектептің білім беру кеңістігінде болашақ мұғалімнің денсаулықты қалыптастыру іс-әрекетіне дайындығының мотивациялық-құндылық критерийі педагогикалық университет студенттерінің дене шынықтыру пәніне деген көзқарасы мен қызығушылығын анықтауды талап етеді.

Қазіргі мектептің білім беру кеңістігіндегі болашақ мұғалімнің сауықтыру іс-әрекетіне дайындығын мотивациялық-құндылық критерийі бойынша бағалау оқушылардың дене тәрбиесіне қатынасы, бақылау және бағалау туралы сауалнама негізінде жүзеге асырылды. мұғалімнің, сонымен қатар өзін-өзі бақылау күнделігінің көрсеткіштерінің бірі – дене тәрбиесіне қатынасын талдау.

Тәжірибе және бақылау топтарында бақылау-бағалау кезеңінде жүргізілген сауалнама дене шынықтыруды ынталандыратын және тежейтін себептердің әсерін салыстыруға мүмкіндік берді. Денсаулықты жақсарту қажеттілігі және көңіл-күйді жақсарту қажеттілігі дене шынықтыруға деген қызығушылыққа, маңыздылыққа, демек, дене шынықтыруға мотивацияға айтарлықтай әсер етеді.

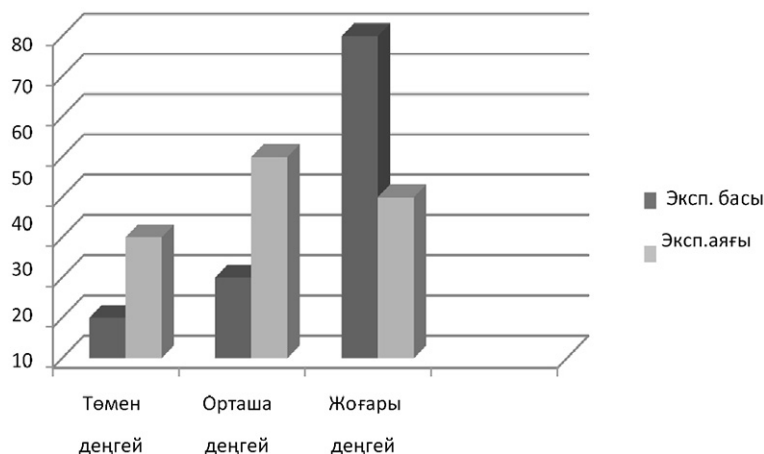
Эксперимент барысында оқушылардың жұмысына жүргізілген бақылаулар оқушылардың жоғары белсенділігін, денсаулықты нығайту, сақтау және сақтау мәселелеріне байланысты оқу материалына қызығушылықтарын көрсетті. Студенттердің денсаулығын нығайту және сақтау мәселелерімен айналысатын сол сыныптар одан да үлкен қызығушылық тудырды.

Қайталап жүргізілген зерттеу екі топтағы студенттердің де сауықтыру әрекеті туралы түсінігінің өзгергенін көрсетті.

Егер эксперимент басында денсаулықты қалыптастыру іс-әрекетіндегі оқушылардың көпшілігі жеке тұлғаның денсаулыққа деген қатынасын түсінсе, енді сауықтыру іс-әрекетіндегі оқушылар, ең алдымен, қабылдаудың қажеттілігін, қажеттілігін, өз алдындағы борышын түсінеді. денсаулықты күту, оны нығайту, сақтау және сақтау, денсаулықты нығайтуға бағытталған іс-әрекеттер мен істерді орындау міндеті.

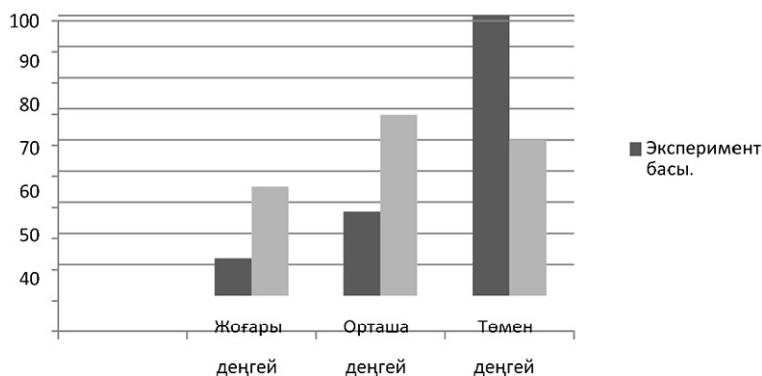
Студенттердің денсаулық мәселелеріне деген қызығушылығын қайталап зерттеудің нәтижелері университетте оқу кезінде денсаулық мәселелеріне қызығушылықтың жоғарылағанына сенетін студенттердің саны, студенттердің пікірінше, бағытталған іс-шараларға белсенді қатысу процесінде пайда болғанын көрсетті. Сауалнама нәтижелері студенттердің денсаулық, салауатты өмір салты, денсаулықты сақтау және денсаулықты құру мәселелері бойынша қосымша ақпарат көздерін пайдалана бастағанын растайды.

Эксперименттік топ студенттерін теориялық тұрғыдан сынау нәтижесінде алынған мәліметтерді талдай келе, анықтау кезеңімен салыстырғанда оқушылар саны білім бойынша оң үрдісті көрсетті деген қорытындыға келдік. Егер анықтау кезеңінде деңгейі жоғары оқушылар саны анықталмаса, эксперименттен кейін оны оқушылардың 10%-ы көрсетті; орташа деңгейі бар оқушылар саны 30%-ға өсті (20%-дан 50%-ға дейін). Егер анықтау кезеңінде деңгейі төмен оқушылар саны 80% болса, бақылау кезеңінде бұл көрсеткіш 40%-ға дейін төмендеді.

6-сурет. Бақылау кезеңіндегі сауықтыру іс-әрекеті туралы білім деңгейі бойынша эксперименттік топтағы оқушылар санының өзгеруі, %

Сонымен бірге бақылау тобының студенттері эксперименттің анықтау кезеңімен салыстырғанда бақылау және бағалау кезеңінде білімнің жоғары, орта және төмен деңгейлерінде айтарлықтай айырмашылықтар көрсетті (7-сурет).

7-сурет. Бақылау кезеңінде денсаулықты қалыптастыру іс-әрекеті туралы білім деңгейі бойынша бақылау тобындағы студенттер санының өзгеруі

Болашақ мұғалімнің заманауи мектептің білім беру кеңістігіндегі сауықтыру іс-әрекетіне дайындығын процедуралық-белсенділік критерийі бойынша бағалау өзін-өзі бақылау күнделігін жүргізе білу, ашық сабақты таңдау және өткізу қабілеті арқылы өзін-өзі бақылауды талдауды қамтиды. ойындар, таңертеңгілік гигиеналық жаттығулар кешенін құрастыру және орындау, дене шынықтыру тесттерін орындау және өз денсаулық жағдайына өзін-өзі бағалау.

Эксперимент барысында оқушылар өзін-өзі бақылау күнделігін жүргізді. Өзін-өзі бақылау процесінде студенттер өз денесінің функционалдық жағдайының субъективті де, объективті де көрсеткіштерін тіркеді, мысалы, әл-ауқат, ұйқы, тәбет, өнімділікті бағалау, дене жаттығуларына қатынасы, пульс (ортостатикалық сынама), импульс алдындағы және жаттығудан кейін, сондай-ақ кез келген немесе ауырсыну немесе ыңғайсыздықтың болуы. Айына бір рет өзін-өзі бақылау күнделіктерін жинап, оқушылардың субъективті көрсеткіштерін талдап, күнделіктерге пікірлерін, тілектерін, ұсыныстарын жазып отырдық. Студенттердің көпшілігі функционалдық жағдайының жақсарғанын, мотивацияның, қызығушылықтың артқанын атап өтті.

Қорытынды

Халықтың денсаулығын сақтау және жақсарту мәселесі кез келген мемлекет үшін стратегиялық мәселе болып табылады, өйткені халықтың қаншалықты дені сау болатынына, біріншіден, өзінің әл-ауқаты, тұрақтылығы, экономикалық және әлеуметтік даму дәрежесі, екіншіден олардың дүниежүзілік қауымдастықтағы орны, басқа елдердің оған деген көзқарасы. Сондай-ақ үнемі өзгеріп отыратын

экологиялық жағдайларды, қазіргі қоғамдағы әлеуметтік-экономикалық жағдайды ескере отырып, денсаулық сақтау мәселесі қазіргі уақытта басты мәселелердің бірі болып табылатынын атап өткен жөн.

Қазіргі мектептің білім беру кеңістігінде болашақ мұғалімнің сауықтыру іс-әрекетіне дайындығын қалыптастыру үдерісін модельдеу психологиялық-педагогикалық теория мен тәжірибеде көрініс таппағанын, оның жүзеге асыруына жағдай жасалмағанын атап өткен жөн. оқу-тәрбие үрдісіндегі сауықтыру іс-әрекетінің. Жоғарыда айтылғандардың барлығы комбинацияның жалпыланған бейнесі ретінде білім беру ұйымындағы болашақ мұғалімнің сауықтыру іс-әрекетіне дайындығын қалыптастыру моделін жасау үшін теориялық және әдістемелік тәсілдерді негіздеу, іргелі тұжырымдаманы нақтылау және нақтылау қажеттілігін растайды. Ғылыми-әдістемелік жұмыстың және оқу-тәрбие процесінің арқасында, сондай-ақ арнайы құрылған жүйе арқылы болашақ мұғалімнің білім беру ұйымындағы сауықтыру іс-әрекетіне дайындығын қалыптастыру процесінің тиімділігін қамтамасыз етуге болады.

Психофизиологиялық процестер (сезім, қабылдау, ойлау, эмоция, зейін және т.б.) адамның қабілеттеріне нақты талаптарды мақсатты түрде таңдауға мүмкіндік беретін динамикалық стереотипті қалыптастыру элементтері ретінде дайын болу үшін өзіндік фон қызметін атқарады (біздің жағдайда). , сауықтыру) және оларды бағалау. Сауықтыру іс-әрекетінің ерекшеліктеріне байланысты негізгі қызметтерге талдағыштар, орталық жүйке жүйесінің аналитикалық және синтетикалық қызметтері, сондай-ақ мотивация, зейін, есте сақтау, қозғалыс әрекеттерінің негізін құрайтын қызметтер болуы мүмкін. Демек, сауықтыру іс-әрекетіне дайындықты жеке тұлғаның субъективті күйі ретінде анықтауға болады, бұл денсаулықты нығайту іс-әрекетімен айналысуға деген ұмтылысы мен қабілетін білдіреді. Демек, сауықтыру іс-әрекетіне дайындықты тиісті құралдармен қаруланған кезде денсаулықты сақтау, нығайту және дамыту бойынша белгілі бір әрекеттерді тиімді жүзеге асыруды қамтамасыз етуге мүмкіндік беретін адамның психофизиологиялық жүйелерінің жұмылдыру жағдайы ретінде анықтау керек. білім, дағдылар, іс-әрекеттер бағдарламасы және оларды орындауға белсененің болуы. Демек, дайындықты қалыптастыру жеке тұлғаның қабілеттерін, қызығушылықтары мен бейімділіктерін дамытумен, оның жақын өмірлік жоспарларымен және денсаулыққа қатысты құндылық бағдарларымен байланысты болуы керек.

Заманауи мектептің білім беру кеңістігінде болашақ мұғалімнің сауықтыру іс-әрекетіне дайындығын қалыптастыру мақсатында біз құрған жүйеде түзету («мазмұнын түзету» және «ұйымдастыруды түзету») қарастырылған, негізгі мақсат. оның ішінде болашақ мұғалімнің білім беру ұйымындағы сауықтыру

іс-әрекетіне дайындығын қалыптастыру үдерісіндегі кемшіліктерді жоюда, даму субъектілерінен кері байланыс орнатуда, болашақ мұғалімнің дайындығын қалыптастыру барысы туралы ақпаратты дер кезінде алуда көреміз. білім беру ұйымындағы сауықтыру қызметі үшін, кәсіби маңызды тұлғалық қасиеттерді, мақсатты бағдарларды және тұлғааралық қарым-қатынастарды дамытудағы мүмкін қиындықтар. Сонымен қазіргі мектептің білім беру кеңістігінде болашақ мұғалімнің сауықтыру іс-әрекетіне дайындығын қалыптастыруға арналған біз жасап жатқан модель зерттелетін дайындықтың құрамдас бөліктерін дамытуға, сонымен қатар білім алушының белсенділігіне бағытталған. болашақ мұғалім сауықтыру іс-әрекетінің субъектісі ретінде.

ПАЙДАЛАНЫЛҒАН ӘДЕБИЕТТЕР ТІЗІМІ

1. Лесгафт П.Ф. Избранные педагогические сочинения / П.Ф. Лесгафт. – М., 1988. – С. 237.
2. Вашлаева Л.П. Формирование здоровьесберегающей стратегии педагога в системе повышения квалификации: дис. ... канд. пед. наук :13.00.08. / Л.П. Вашлаева. – Кемерово, 2003. – 212 с.
3. Айзман Р.И. Здоровье педагогов и обучающихся – ключевая задача современной школы / Р.И. Айзман // Вестник Новосибирского государственного педагогического университета: электронный журнал – 2012. – № 3 (7). – С. 24-35. [Электронный ресурс]. URL: <http://www.vestnik.nspu.ru> (дата обращения: 26.07.2014).
4. Казин Э.М. Социально-педагогические подходы к здоровью как базовой адаптивной и социальной ценности / Э.М. Казин, А.И. Федоров, Р.И. Айзман, Н.Э. Касаткина, Т.Н. Семенкова, О.Л. Тарасова // Сибирский педагогический журнал. – № 9. – 2012. – С. 30–36.
5. Добротворская С.Г. Ориентация студентов на ЗОЖ через осмысление жизненных целей и ценностей / С.Г. Добротворская // Педагогическое образование и наука. – 2002. – №1. – С. 51–55.
6. Ендропов О.В. Валеологические аспекты двигательной активности человека: практико-ориентированная монография / О.В. Ендропов. – Новосибирск: Изд-во НГПУ, 1996. – 230 с.
7. Нежкина Н.Н. Развитие компетенции здоровьесформирующего характера в системе образования педагогов / Н.Н. Нежкина // Здоровьесберегающая деятельность в системе непрерывного образования: детский сад-школа-вуз: материалы Межрегиональной научно-практической конференции / под общ. ред. Л.Е. Курнешовой, Т.С. Ивановой. – М.: МГПИ; Школьная книга, 2010. – С. 25-31.
8. Панчук Н.С. Формирование здоровьесберегающей ответственности студентов вуза: автореф. дис. ... канд. пед. наук 13.00.01 / Н.С. Панчук. – 2007. – 23 с.
9. Каган М.С. Философская теория ценности: монография / М.С. Каган. – СПб., ТОО ТК «Петрополис», 1997. – 205 с.
10. Кокорина О.Р. Здоровьесбережение личности в условиях высшего педагогического образования: автореф. доктора пед. наук 13.00.08 / О.Р. Кокорина. – М., 2012. – 42 с.
11. Козуб М.В. Формирование профессиональной готовности будущих учителей физической культуры к осуществлению здоровьесберегающей деятельности в школе: автореф. дис. ... канд. пед. наук. 13.00.08. / М.В. Козуб. – Елец, 2007. – 22 с.
12. Кузнецова Е.Д. Концепция школьного здоровьесбережения в форме структурно-логической схемы / Е.Д. Кузнецова // Молодой ученый. – 2015. – №10.1. – С.10–12.
13. Гордеева А.П. Здоровье и образование, или образование здоровья / А.П. Гордеева // Школа. – №2. – 2002. – С. 40–42.

14. Соловьев Г.М. Центры здоровья как фактор и условие формирования здорового образа жизни студентов / Г.М. Соловьев, Т.И. Прокопенко // Теория и практика физ. культуры. – 2001. – №9. – С. 48- 51.

15. Андриященко О.Е. Развитие субъекта заботы о своем здоровье как проблема ценностного самоопределения человека / О.Е. Андриященко, Е.С. Садовников // Социум и власть. – 2015. – №3 (53). – С. 21–24.

REFERENCE

1. Lesgaft P.F. Izbrannye pedagogicheskie sochineniya / P.F. Lesgaft. – M., 1988. – S. 237.
2. Vashlaeva L.P. Formirovanie zdorov'esberegayushchej strategii pedagoga v sisteme povysheniya kvalifikacii: dis. ... kand. ped. nauk :13.00.08. / L.P. Vashlaeva. – Kemerovo, 2003. – 212 с.
3. Ajzman R.I. Zdorov'e pedagogov i obuchayushchihsya – klyuchevaya zadacha sovremennoj shkoly / R.I. Ajzman // Vestnik Novosibirskogo gosudarstvennogo pedagogicheskogo universiteta: elektronnyj zhurnal – 2012. – № 3 (7). – S. 24-35. [Elektronnyj resurs]. URL: <http://www.vestnik.nspu.ru> (data obrashcheniya: 26.07.2014).
4. Kazin E.M. Social'no-pedagogicheskie podhody k zdorov'yu kak bazovoj adaptivnoj i social'noj cennosti / E.M. Kazin, A.I. Fedorov, R.I. Ajzman, N.E. Kasatkina, T.N. Semenkova, O.L. Tarasova // Sibirskij pedagogicheskij zhurnal. – № 9. – 2012. – S. 30–36.
5. Dobrotvorskaya S.G. Orientaciya studentov na ZOZH cherez osmyslenie zhiznennyh celej i cennostej / S.G. Dobrotvorskaya // Pedagogicheskoe obrazovanie i nauka. – 2002. – №1. – S. 51–55.
6. Endropov O.V. Valeologicheskie aspekty dvigatel'noj aktivnosti cheloveka: praktiko-orientirovannaya monografiya / O.V. Endropov. – Novosibirsk: Izd-vo NGPU, 1996. – 230 s.
7. Nezhkina N.N. Razvitie kompetencii zdorov'eformiruyushchego haraktera v sisteme obrazovaniya pedagogov / N.N. Nezhkina // Zdorov'esberegayushchaya deyatel'nost' v sisteme nepreryvnogo obrazovaniya: detskij sad-shkola-vuz: materialy Mezhtselevoj nauchno-prakticheskoy konferencii / pod obshch. red. L.E. Kurneshovoj, T.S. Ivanovoj. – M.: MGPI; SHkol'naya kniga, 2010. – S. 25-31.
8. Panchuk N.S. Formirovanie zdorov'esberegayushchej otvetstvennosti studentov vuza: avtoref. dis ... kand. ped. nauk 13.00.01 / N.S. Panchuk. – 2007. – 23 s.
9. Kagan M.S. Filosofskaya teoriya cennosti: monografiya / M.S. Kagan. – SPb., TOO TK «Petropolis», 1997. – 205 s.
10. Kokorina O.R. Zdorov'esberezhenie lichnosti v usloviyah vysshego pedagogicheskogo obrazovaniya: avtoref. doktora ped. nauk 13.00.08 / O.R. Kokorina. – M., 2012. – 42 s.
11. Kozub M.V. Formirovanie professional'noj gotovnosti budushchih uchitelej fizicheskoy kul'tury k osushchestvleniyu zdorov'esberegayushchej deyatel'nosti v shkole: avtoref. dis. ... kand. ped. nauk. 13.00.08. / M.V. Kozub. – Elec, 2007. – 22 s.
12. Kuznecova E.D. Konceptiya shkol'nogo zdorov'esberezheniya v forme strukturno-logicheskoy skhemy / E.D. Kuznecova // Molodoj uchenyj. – 2015. – №10.1. – S.10–12.
13. Gordeeva A.P. Zdorov'e i obrazovanie, ili obrazovanie zdorov'ya / A.P. Gordeeva // SHkola. – №2. – 2002. – S. 40–42.
14. Solov'ev G.M. Centry zdorov'ya kak faktor i uslovie formirovaniya zdorovogo obraza zhizni studentov / G.M. Solov'ev, T.I. Prokopenko // Teoriya i praktika fiz. kul'tury. – 2001. – №9. – S. 48- 51.
15. Andryushchenko O.E. Razvitie sub»ekta zaboty o svoem zdorov'e kak problema cennostnogo samoopredeleniya cheloveka / O.E. Andryushchenko, E.S. Sadovnikov // Socium i vlast'. – 2015. – №3 (53). – S. 21–24.

А.Ж. Аплашова¹, М.К. Нажипов¹, Г.С. Аяпбергенова¹,
Ж.Т. Кенжебаева¹, А.Е. Мухаметкаиров¹

**Формирование готовности будущего учителя к оздоровительной
деятельности в образовательном пространстве**

¹ Павлодарский педагогический университет,
Павлодар, Павлодарская область, Республика Казахстан

A.Zh. Aplashova¹, M.K. Nazhipov¹, G.S. Ayapbergenova¹,
Zh.T. Kenzhebaeva¹, A.E. Mukhametkairov¹

**Formation of the future teacher's readiness
for recreational activities in the educational space**

¹ Pavlodar Pedagogical University,
Pavlodar, Pavlodar Region, Republic of Kazakhstan

Аннотация. Проблема здоровья признана современным обществом одной из актуальных проблем. Сегодня приоритетной задачей системы образования в нашей стране является воспитание человека в духе ответственного отношения к своему здоровью и здоровью окружающих, формирование высокого уровня здоровья детей и учащейся молодежи во всех ее аспектах: духовном, психическом, физическом. Организация образования должна формировать у обучающихся устойчивую мотивацию вести здоровый образ жизни и воспринимать физическое и психическое здоровье как свою ценность. Время и задачи, стоящие перед современным обществом, связанные с преодолением негативных тенденций в области человеческого потенциала, приводят к пониманию важности организации и осуществления образовательной организацией здоровьесберегающей деятельности, которая наряду с сохранением и укреплением здоровья способствует формированию соответствующей личностной позиции, что позволяет человеку преодолеть инерцию в отношении собственного здоровья и тем самым обеспечить его безопасность. В этой связи организация и осуществление здоровьесберегающей деятельности организаций образования является первоочередной и в то же время системообразующей задачей, решение которой важно для определения целевой перспективы социально-экономического развития общества и образовательную политику страны.

Ключевые слова: здравоохранение, будущий педагог, профессиональная ориентация, здоровый образ жизни.

Summary. The problem of health is recognized by modern society as one of the urgent problems. today, the priority task of the education system in our country is to educate a person in the spirit of a responsible attitude to their health and the health of others, the formation of a high level of health of children and students in all its aspects-spiritual, mental, physical. The organization of education should form a stable motivation for students to lead a healthy lifestyle and perceive physical and mental health as their value. The time and challenges facing modern society associated with overcoming negative trends in the field of human potential lead to an understanding of the importance of organizing and implementing health-saving activities by an educational organization, which, along with preserving and strengthening health, contributes to the formation of an appropriate personal position, which allows a person to overcome

inertia in relation to his own health and thereby ensure his safety. In this regard, the organization and implementation of health-saving activities of educational organizations is a priority and at the same time a system-forming task, the solution of which is important to determine the target perspective of socio-economic development of society and the educational policy of the country.

Keywords: healthcare, future teacher, professional orientation, healthy lifestyle.

УДК 1174

МРНТИ 77.03

Ж.С. Антихович¹, А.А. Морозов¹, К.В. Окатенко¹

*¹ Павлодарский педагогический университет,
г. Павлодар, Павлодарская область, Республика Казахстан
e-mail: 64marakana@mail.ru, swim84@mail.ru,
kseniya22.08.1994@mail.ru*

ТЕХНОЛОГИЯ ФОРМИРОВАНИЯ ТВОРЧЕСКОГО ПОТЕНЦИАЛА БУДУЩЕГО УЧИТЕЛЯ ФИЗИЧЕСКОЙ КУЛЬТУРЫ

***Аннотация.** Проявление творческих способностей в профессиональной деятельности педагога связано с его стремлением вносить в процесс труда новые, оригинальные идеи. Творческая деятельность педагога является и результатом, и важным условием дальнейшего развития личности, её творческого потенциала. В статье раскрываются особенности формирования творческих способностей студентов специальности «Физическая культура и спорт».*

***Ключевые слова:** творческая деятельность, педагог, физическая культура.*

Введение

Профессия педагога требует от человека неустанной работы мысли, постоянного творчества, огромной душевной щедрости, любви к детям, безграничной верности делу. Выполнить эту миссию способен только тот педагог, который обладает яркой индивидуальностью, готовой к непрерывному самообразованию и самовоспитанию, ибо личность учителя – основное условие и средство достижения успеха в учебном процессе. Его профессиональные качества – это не раз и навсегда заготовленная информация, а сама способность к живой мысли, к постоянному самосовершенствованию. С.Б. Елканов в одной из своих работ писал: «Огонь разжигается огнем, личность формируется личностью. Нельзя дать другому того, чего не

имеешь сам» [1]. В связи с этим высшее педагогическое образование призвано направить свои силы на решение задач, связанных с подготовкой специалистов, способных не только сформировать качественные знания, умения и навыки, но и зазвеч творчеством души детей.

Материалы и методы

При написании статьи использовались такие методы, как: анализ методической литературы по теме исследования, изучение педагогической литературы (терминологический и содержательный анализ основных понятий, структурно-функциональный анализ); обобщение педагогического опыта.

Что же такое «творчество»? Слово «творчество» происходит от слова «творить» и в общественном смысле это означает искать, изобретать и создавать нечто такое, что не встречалось в прошлом опыте – индивидуальном или общественном. Творчество – деятельность, порождающая нечто качественно новое и отличающаяся неповторимостью, оригинальностью и общественно-исторической уникальностью. Творчество специфично для человека, т. к. всегда предполагает творца – субъекта творческой деятельности [2].

В отличие от творчества в других сферах деятельность педагога не имеет своей целью создание социально ценного нового, оригинального, поскольку его продуктом всегда остается развитие личности. Педагогическое творчество само по себе – это процесс, начинающийся с усвоения того, что уже было накоплено и переходящий к преобразованию существующего опыта. Это путь от приспособления к педагогической ситуации до ее преобразования, что и составляет суть динамики творчества учителя. Конечно, творчески работающий педагог, а тем более педагог-новатор, создает свою педагогическую технологию, но она является лишь средством для получения наилучшего в данных условиях результата.

Как бы мы ни понимали суть творчества педагога, в центре ее активной формы проявления всегда будет стоять **Ученик**. При этом педагогическое творчество будет иметь место, если преобразовательная деятельность **Учителя** характеризуется такими показателями, как систематическое переосмысление своей деятельности в свете научных теоретико-педагогических знаний, создание своеобразных и эффективных путей решения профессионально-творческих задач в конкретный момент педагогической действительности, способствующих выработке самостоятельной профессиональной позиции [3].

Понятие «творчество» тесным образом связано с понятиями «творческие способности», «творческая деятельность», «творческий подход».

Творческие способности – это индивидуальные особенности качества человека, которые определяют успешность выполнения им различного рода творческой деятельности. Иначе говоря, творческое начало в человеке – это всегда стремление

вперед, к лучшему, к прогрессу, к совершенству и, конечно, к прекрасному в самом широком смысле этого понятия [4].

Под творческими (креативными) способностями учащегося А.В. Хуторской предлагает понимать «...комплексные возможности ученика в совершении деятельности и действий, направленных на созидание им новых образовательных продуктов» [5].

Проявление творческих способностей в профессиональной деятельности педагога связано с его стремлением вносить в процесс труда новые, оригинальные идеи и желанием участвовать в творческой деятельности, при обязательном выполнении организационно-педагогических требований. Творческая деятельность педагога является и результатом, и важным условием дальнейшего развития личности, её творческого потенциала. Кроме того, она требует осознания цели поиска, активного воспроизведения ранее изученного, потребности в пополнении недостающих знаний, самостоятельности поиска, внимания, воображения, вдохновения.

Сущность творческих способностей специалистов по физической культуре и спорту видится в умении самостоятельно ставить проблемы и решать их нетрадиционными методами, импровизировать, порождать нечто качественно новое, отличающееся неповторимостью и оригинальностью, применять имеющийся опыт в новых условиях. Наличие таких способностей у учителя физической культуры может, в определенной степени, гарантировать успех в достижении поставленной цели – сохранение и укрепление здоровья подрастающего поколения.

Труд учителя физической культуры является сложным и многообразным. В процессе уроков он дает знания о механизме владения своим телом, учит учащихся формировать себя, ощущать выполняемые упражнения, вникать в их смысл, управлять ими. Внеклассная физкультурно-оздоровительная работа направлена на формирование потребности у ребенка к самосовершенствованию и стремлению творить красоту в себе самом. Эффективность этой деятельности возможна при наличии у педагога творчества, выражающегося в высокой активности его духовной жизни, в стремлении к инновациям, поиску нестандартного решения педагогических проблем, непрерывному профессиональному самосовершенствованию на основе изучения и внедрения в практику достижений спортивно-педагогической науки.

В связи с этим в профессиональной подготовке будущих специалистов физической культуры играет большую роль формирование у них творческой активности. Творчество не поддается жёсткой регламентации, ему трудно обучать непосредственно, поэтому необходимо создать условия, благоприятные для его проявления. Стимулами повышения творческой активности студентов являются, прежде всего:

– раннее включение их в исследовательскую работу, которая становится фактором их профессионального роста и развития творческой готовности, а также привлечение студентов к творческой разработке по проблематике, важной для их будущей самостоятельной работы;

– введение в процесс теоретического обучения студентов направленности на творческий подход к возникшим задачам путём овладения ими комплексом теоретических знаний, использование специальных систем творческих заданий и видов работ, приближающих их к задачам и методам деятельности педагога на уровне мастерства и новаторства. Эти задания незамедлительно будут побуждать студентов к прогнозированию, выдвижению и проверке гипотез, конструированию и мысленному «проигрыванию» вариантов;

– применение в учебном процессе спортивно-практических дисциплин системы проблемных задач (теоретических, практических, двигательных), основанных на методах активизации творческого мышления и реально отражающих проблемы физкультурно-спортивной деятельности, что позволит формировать у студентов потребность к творческой практической деятельности;

– повышение значимости творческого подхода в период прохождения педагогической практики.

В качестве основных моделей обучения в педагогике используются:

– **пассивная** – обучаемые выступают в роли «объекта» обучения. Они должны усвоить и воспроизвести материал, передаваемый им преподавателем – источником знаний. Основные методы: лекция, чтение, опрос;

– **активная** – обучаемые являются «субъектом» обучения, выполняют творческие задания, вступают в диалог с учителем. Основные методы: творческие задания, вопросы от студента к преподавателю, и от преподавателя к студенту;

– **интерактивная** – «субъект – субъектные» отношения преподавателя и студента, предполагающие широкое взаимодействие студентов не только с педагогами, но и друг с другом при доминирующей их активности в процессе обучения.

С точки зрения формирования творческих способностей, наиболее эффективными являются интерактивные формы обучения, суть которых состоит в том, что учебный процесс организован таким образом, что практически все студенты оказываются вовлеченными в процесс познания, они имеют возможность понимать и обсуждать то, что они знают и думают. Совместная деятельность в подобном процессе познания, освоения учебного материала означает, что каждый вносит свой особый индивидуальный вклад, идет обмен знаниями, идеями, способами деятельности между преподавателем и студентами.

Особенностями педагогического процесса с широким применением интерактивных форм обучения являются: пребывание субъектов образования (преподава-

теля и студента) в одном смысловом пространстве; совместное решение проблемных задач, т. е. включение в единое творческое пространство; согласованность в выборе средств и методов реализации решения задачи. В таком взаимодействии обучаемый становится полноправным участником процесса восприятия, его опыт служит основным источником учебного познания. Преподаватель в данном случае не даёт готовых знаний, но побуждает студентов к самостоятельному поиску. По сравнению с традиционными формами ведения занятий, в интерактивном обучении меняется взаимодействие преподавателя и обучаемого: активность педагога уступает место активности обучаемых, а задачей педагога становится создание условий для их инициативы.

В этой связи интересными, на наш взгляд, являются такие интерактивные формы обучения, как:

– **«метод проектов»**. Основная идея – активизация интереса студентов к проблемам при изучении новых и закреплении уже полученных знаний;

– **«мозговая атака»** – коллективное объединение идей. Позволяет формировать гибкость мышления, умение сосредоточиться на конкретной цели;

– **анализ конкретных ситуаций**. Характерными чертами этой формы являются: наличие сложной конкретной задачи или проблемы; формирование преподавателем контрольных вопросов по проблеме; разработка соревнующимися группами студентов вариантов решения проблемы; обсуждение разработанных вариантов решений, публичная защита;

– **деловые игры**. В них совмещены две модели – имитационная модель учебного процесса и игровая модель профессиональной деятельности педагога. Данная форма обучения способствует не только эффективной профессиональной подготовке, но и выработке у студентов собственных убеждений, умений их отстаивать и, значит, формированию социально активной жизненной позиции, ибо здесь осуществляется личное участие студентов в деятельности как учебно-теоретической, так и практической;

– **творческие задания**. Эта форма требует от студентов не просто воспроизводства информации, а творчества, т.к. задания содержат определенный элемент неизвестности и имеют, как правило, несколько подходов. Неизвестность ответа и возможность найти свое собственное «правильное» решение, основанное на своем персональном опыте и опыте тренера, своего коллеги, друга, позволяют создать фундамент для сотрудничества, общения всех участников образовательного процесса, включая педагога. Выбор творческого задания сам по себе является творческим заданием и для педагога;

– **мини-лекция** – является одной из эффективных форм преподнесения теоретического материала. Мини-лекция проводится в интерактивном режиме; чте-

ние лекции сопровождается активным обсуждением студентами рассматриваемых вопросов;

– **круглый стол.** Проводится с целью выработки общего мнения, позиции участников по рассматриваемой проблеме. Характеризуется возможностью перехода к дискуссии;

– **защита творческих работ.** Приучает студентов к творческой деятельности, поиску ответов на поставленные вопросы, формирует умение публично отстаивать собственную точку зрения по обсуждаемой проблеме.

Заключение

Таким образом, при использовании интерактивных методов роль преподавателя в корне меняется, перестаёт быть центральной, он лишь регулирует процесс и занимается его общей организацией. Студенты, для решения поставленных перед ними задач (проблем, творческих заданий) обращаются к социальному опыту – собственному и других людей (опытных педагогов, тренеров), при этом они вынуждены вступать в общение друг с другом, совместно решать поставленные задачи, преодолевать конфликты, находить общие точки соприкосновения, идти на компромиссы. Все это способствует формированию профессионально значимых качеств педагога. Вместе с тем необходимо отметить, что никакой, даже самый универсальный метод обучения не будет иметь положительного конечного результата без активного применения творческих способностей самого педагога.

СПИСОК ИСПОЛЬЗОВАННЫХ ИСТОЧНИКОВ

1. Елканов С.Б. Основы профессионального самовоспитания будущего учителя. – М., 1989.
2. Советский энциклопедический словарь / гл. редактор А.М. Прохоров. – М.: Сов. энциклопедия, 1985. – 1600 с.
3. Азаров Ю.П. Радость учить и учиться. – М.: Политиздат, 1989. – 335 с.
4. Немов Р.С. Психология. – 1990.
5. Хуторской А.В. Современная дидактика: учебник для вузов. – СПб., 2001. – С. 32.

REFERENCE

1. Elkanov S.B. Osnovy professional'nogo samovospitaniya budushchego uchitelya. – M., 1989.
2. Sovetskij enciklopedicheskij slovar' / gl. redaktor A.M. Prohorov. – M.: Sov. enciklopediya, 1985. – 1600 s.
3. Azarov YU.P. Radost' uchit' i uchit'sya. – M.: Politizdat, 1989. – 335 s.
4. Nemov R.S. Psihologiya. – 1990.
5. Hutorskoj A.V. Sovremennaya didaktika: uchebnik dlya vuzov. – SPb., 2001. – S. 32.

Ж.С. Антихович¹, А.А. Морозов¹, К.В. Окатенко¹

Болашақ дене шынықтыру мұғалімінің шығармашылық әлеуетін қалыптастыру технологиясы

¹ Павлодар педагогикалық университеті,
Павлодар қ., Павлодар облысы, Қазақстан Республикасы.

Zh.S. Antihovich¹, A.A. Morozov¹, K.V. Okatenko¹

Technology of formation of the creative potential of the future teacher of physical culture

¹ Pavlodar Pedagogical University,
Pavlodar, Pavlodar Region, Republic of Kazakhstan

Аңдатпа. Мұғалімнің кәсіби іс-әрекетіндегі шығармашылық қабілеттердің көрінісі оның еңбек процесіне жаңа, ерекше идеяларды енгізуге деген ұмтылысымен байланысты мұғалімнің шығармашылық қызметі жеке тұлғаның әрі қарай дамуының, оның шығармашылық әлеуетінің нәтижесі де, маңызды шарты да болып табылады. Мақалада «дене шынықтыру және спорт» мамандығы студенттерінің шығармашылық қабілеттерін қалыптастыру ерекшеліктері ашылады.

Тірек сөздер: шығармашылық қызмет, педагог, дене шынықтыру

Summary. The manifestation of creative abilities in the professional activity of a teacher is associated with his desire to introduce new, original ideas into the work process. The creative activity of a teacher is both a result and an important condition for the further development of a person, her creative potential. The article reveals the features of the formation of creative abilities of students of the specialty «Physical Culture and sports».

Keywords: Creative activity, teacher, physical culture

*Требования к оформлению научной статьи
для опубликования в журнале «Педагогический вестник Казахстана»*

1. Общие требования технического характера

Формат: doc (Microsoft Word),

Шрифт: Times New Roman.

Ориентация: Книжный, А4, включая таблицы, рисунки.

Кегль: 11 pt.

Межстрочный интервал: одинарный.

Поля: 2 см.

Отступ в начале абзацев: 1,25 см.

Форматирование текста статьи: по ширине без переносов.

Нумерация страниц: не требуется.

2. Виды статей:

• Научная статья, • обзор, • статья в рубрики «Из опыта работы педагогов», «Хроника», «Знаменательные даты, юбилеи».

3. Представительная часть

В левом углу – **УДК**, выделяется полужирным шрифтом, набирается 10 кеглем (см. online определитель УДК: <http://teacode.com/online/udc/>).

Под УДК размещается код **МРНТИ**, выделяется полужирным шрифтом, набирается 10 кеглем (см. рубрикатор <http://grnti.ru/>).

По центру – **Инициалы, фамилия автора** (-ов) приводятся через запятую с указанием порядковых номеров в виде ссылки, набранной как надстрочный индекс; набираются 11 кеглем и выделяются полужирным шрифтом. Далее – на отдельной строке 10 кеглем набирается полное название места работы автора (ов) и страны проживания. При наличии нескольких авторов места работы указываются в виде списка с порядковыми номерами в виде ссылок (8 кегль) в последовательности, соответствующей списку авторов. Далее – на отдельной строке указывается e-mail автора: при наличии нескольких авторов указывается e-mail корреспондирующего автора. Корреспондирующий автор обозначается значком*.

Авторам, имеющим одно и то же место работ, присваивается общий порядковый номер.

Размер кегля – 10.

4. Заголовок статьи

Набирается строчными буквами, 11 кеглем. Выделяется полужирным шрифтом. Размещается по центру. Содержит не более 10 слов.

5. Аннотация

Слева полужирным шрифтом выделяется слово **Аннотация**. Текст аннотации набирается 10 кеглем. После слова «Аннотация» точка не ставится. Объем аннотации должен составлять не менее 150 слов. Для подсчета слов воспользуйтесь функцией, встроенной в текстовый редактор Word.

6. Ключевые слова

Аннотирующая часть должна завершаться ключевыми словами. Ключевые слова должны определять предметную область текста статьи, быть связаны с темой статьи, способствовать её поиску в библиографических и полнотекстовых базах.

Словосочетание «*Ключевые слова*» набираются курсивом, строчными буквами 10 кегля. Слова не выделяются курсивом, отделяются запятыми, оформляются в строчку через запятую. Рекомен-

дуются включать не более 7 ключевых слов и/или словосочетаний из двух слов. Перечисление ключевых слов завершается точкой.

7. Текст статьи

Текст статьи должен включать следующие части:

Введение (дается характеристика проблемы, история её изучения, актуальность, цель).

Материалы и методы (в статьях технического и естественнонаучного профилей в этой части описывается методология исследования, методы, обеспечивающие воспроизводимость результатов, указывается происхождение лабораторного оборудования и материалов, в статьях другой направленности – фактический материал и методы исследования, в т.ч. авторские методики. В этой части может быть представлен историографический обзор, связанный с историей изучения темы статьи).

Результаты (резюмируются основные результаты исследования).

Обсуждение (излагается концепция, аргументы, логика исследования, научная полемика).

Разделы «Результаты» и «Обсуждение» могут быть объединены по усмотрению авторов.

Заключение (обобщаются полученные тенденции, определяется практическая ценность результатов исследования).

Информация о финансировании (при наличии).

Название структурных частей выделяется полужирным шрифтом. Точка не ставится. Название структурной части занимает отдельную строчку по аналогии с «Аннотацией» (см. пример к пункту 6).

Объем текста статьи определяется в зависимости от её вида (см. пункт 3): не менее 4 страниц для научно-теоретических статей, не менее 8 и не более 15 страниц для научно-практических (экспериментальных) статей, не менее 10 и не более 20 страниц для обзорных статей.

Для публикаций в рубрики «Из опыта работы педагогов», «Хроника», «Знаменательные даты, юбилеи» не требуются аннотация, ключевые слова, УДК, МРНТИ. Объем статей – произвольный, но не менее 2 страниц.

Таблицы, рисунки, внутри текста статьи

Таблицы, формулы, рисунки, схемы оформляются в соответствии с ГОСТ 2.105-95 «Общие требования к текстовым документам».

Математические формулы, рисунки, схемы, встроенные в текст, приводятся в черно-белом исполнении, т.е. вместо цвета необходимо использовать различные варианты штриховки.

Рисунки следует представлять четко выполненными, надписи на них, по возможности, необходимо заменить цифровыми или буквенными обозначениями с раскрытием в подрисуночной подписи. Позиции на рисунке располагаются по часовой стрелке.

В тексте статьи обязательно должны быть ссылки на представленные рисунки, таблицы, схемы.

Рисунки и схемы прилагаются также отдельным файлом в формате jpeg.

8. Внутренние ссылки на источники

Ссылки на источники в тексте приводятся в круглых скобках с указанием фамилии, года издания и, при необходимости, страницы, например: (Ахметов, 2019) или (Ахметов, 2019: 34). Если работа одного автора имеет одинаковый год публикации, то добавляется буквенный символ, например: (Ахметов, 2019а) или (Ахметов, 2019б). Публикации при перечислении разделяются точкой с запятой, например, (Иванов, 1997; Петров, 2009; Ахметов, 2019).

9. Список использованных источников

Словосочетание «СПИСОК ИСПОЛЬЗОВАННЫХ ИСТОЧНИКОВ» набирается 10 кеглем полужирным шрифтом прописными буквами и размещается по центру.

Описание источников осуществляется в соответствии с ГОСТ 7.1-2003 «Библиографическая запись. Библиографическое описание. Общие требования и правила составления» и набирается 10 кеглем.

Источники приводятся на языке оригинала публикации, на которую ссылается автор.

Источники располагаются по алфавиту.

Примеры библиографического описание см. в Правилах транслитерации (левая колонка):

Особые рекомендации:

– Не включайте в Список использованных источников программные документы: в тексте статьи укажите название и год обнародования, используя круглые скобки или вводные конструкции типа: «Как указано в Послании, Государственной программе, Программе развития ... от ... года».

– Стремитесь, по возможности, включать ссылки на публикации казахстанских исследователей и научные издания.

– Не допускайте «пустых» ссылок на источники без автора и академической репутации.

– Адаптируйте библиографическое описание иностранных источников с учетом схемы, предусмотренной стандартом РК (см. пункт 1).

10. Reference

Размещается после СПИСКА ИСПОЛЬЗОВАННЫХ ИСТОЧНИКОВ.

Слово «REFERENCE» набирается 10 кеглем полужирными заглавными буквами и размещается по центру.

Источники приводятся в латинском алфавите с учетом Правил транслитерации (правая колонка) и набираются 10 кеглем.

Для источников на английском языке транслитерация не требуется. Такие источники переносятся в REFERENCE из СПИСКА ИСПОЛЬЗОВАННЫХ ИСТОЧНИКОВ.

11. Аннотация на двух языках, отличных от языка статьи

Размещается после REFERENCE на двух языках, отличных от языка статьи (казахском / русском / английском).

Инициалы, фамилия авторов, места работы и страна проживания оформляются по аналогии с основной Аннотацией (см. пункт 6). Не требуется указывать e-mail авторов.

Затем по центру 10 кеглем строчным полужирными буквами указывается название статьи. После следует аннотация и ключевые слова к ней.

Словосочетание «Ключевые слова» не выделяются курсивом.

12. Сведения об авторах статей

Размещается после двуязычных аннотаций. Слева 10 кеглем строчными буквами указывается *Сведения об авторах*: далее следует информация об авторе(-ах) на казахском, русском, английском языках: полужирным шрифтом набираются Фамилия, Инициалы авторов. Обычным шрифтом – ученая или академическая степень, звание (при наличии). Должность, место работы. Город. Страна. E-mail.

Информация для авторов

Все статьи должны сопровождаться **двумя рецензиями** доктора или кандидата наук для всех авторов. **Редакция не занимается литературной и стилистической обработкой статьи.**

При необходимости статья возвращается автору на доработку.

Редакция оставляет за собой право на отклонение материалов.

За содержание статьи и достоверность несет ответственность автор.

Мнение авторов публикаций не всегда совпадает с мнением редакции.

Статьи, оформленные с нарушением требований, к публикации не принимаются и возвращаются авторам.

Датой поступления статьи считается дата получения редакцией ее окончательного варианта.

Статьи публикуются по мере поступления.

Периодичность издания журналов – четыре раза в год (ежеквартально).

При использовании материалов журнала ссылка на «Педагогический вестник Казахстана» обязательна.

Статью (бумажная, электронная версии, оригиналы рецензий и квитанции об оплате) следует направлять по адресу:

8 (7182) 65-16-02

8 (7182) 55-54-34

Факс: 8(7182) 55-24-76

Редакционно-издательский отдел

Павлодарского педагогического университета

140002, Казахстан, г. Павлодар, ул. Мира, 60.

E-mail: ospvk@pspu.kz

Компьютерде терген: С. Пилипенко

Басуға 28.03.2022 ж. қол қойылды.
Форматы 70×100 1/16. Кітап-журнал қағазы.
Көлемі 18,85 шартты б.т. Таралымы 300 дана.
Бағасы келісім бойынша.
Тапсырыс № 1404.

Компьютерная верстка: С. Пилипенко

Подписано в печать 28.03.2022 г.
Формат 70×100 1/16. Бумага книжно-журнальная.
Объем 18,85 уч.-изд. л. Тираж 300 экз.
Цена договорная.
Заказ № 1404.

Редакционно-издательский отдел
Павлодарского педагогического университета
140002, г. Павлодар, ул. Мира, 60.